

Kanton Sarajevo

Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

STRATEGIJA RAZVOJA KANTONA SARAJEVO 2021–2027.

Sarajevo, novembar 2021.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Sadržaj

Pregled skraćenica	7
Ključni pojmovi.....	10
Sažetak	12
Uvod	14
Pristup i metodologija izrade Strategije	14
1. Strateška platforma	19
1.1 Situaciona analiza	19
1.1.1 O Kantonu Sarajevo	19
1.1.2 Prirodni izvori i uslovi	21
1.1.3 Demografske karakteristike.....	22
1.1.4 Ključni ekonomski pokazatelji KS-a	25
1.1.5 Tržište rada	27
1.1.6 Poslovni ambijent u KS-u	31
1.1.7 Struktura privrede u KS-u	35
1.1.8 Komparativne prednosti KS-a	36
1.1.9 Komunalna privreda	40
1.1.10 Covid-19 i privreda KS-a	42
1.1.11 Obrazovanje	43
1.1.12 Socijalna zaštita	44
1.1.13 Zdravstvo	46
1.1.14 Kultura	48
1.1.15 Sport	49
1.1.16 Stanovanje i sigurnost građana	49
1.1.17 Javna infrastruktura.....	51
1.1.18 Okoliš.....	53
1.1.19 Analiza budžeta i javne administracije Kantona Sarajevo	57
1.1.20 Javna administracija Kantona Sarajevo	59
1.1.21 Program javnih investicija	60
1.1.22 Projekcija finansiranja Strategije razvoja	61
1.1.23 Usklađenost s prostorno-planskom dokumentacijom	62
1.2 Swot-analize i strateško fokusiranje	62
1.2.1 SWOT-matrica: razvoj privrede	62
1.2.2 SWOT-matrica: društveni razvoj.....	66
1.2.3 SWOT-matrica: javna infrastruktura i okoliš	72
1.2.4 Strateški fokusi	76
1.3 Vizija i strateški ciljevi	80
2. Prioriteti i mjere s indikatorima	82
2.1 Veza ciljeva i prioriteta	82
2.2 Veza prioriteta i mjera	90
3. Strateški projekti	130
4. Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata	130
5. Indikativni finansijski okvir	135
6. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja	149
7. Prilozi.....	156
7.1 Sažeti pregled Strategije razvoja.....	156
7.2 Detaljan pregled mjera	182
Pregled tabela	297
Pregled grafova	298
Šematski prikazi	298
Pregled slika	298
Izvori podataka.....	298

Nosilac izrade: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

Direktor: Faruk Muharemović, mr. dipl. ing. arh.

Koordinacija: Sektor za planiranje društveno-ekonomskog razvoja

Kantonalni odbor za razvoj (KOR)

Predstavnici Zavoda za planiranje razvoja KS-a:

1. Ermina Ćatić, koordinator KOR-a
2. Emina Kašmo, koordinator Sektora društvenog razvoja
3. Ilda Tanjo, koordinator Sektora zaštite i unapređenja okoliša
4. Ajla Husić, koordinator Sektora ekonomskog razvoja
5. Nihada Smajić, sekretar KOR-a

Predstavnici ministarstava KS-a:

1. Arina Bejdić-Kršo, Ministarstvo zdravstva
2. Amela Ferhatović, Ministarstvo zdravstva
3. Amina Moćević, Ministarstvo finansija
4. Amira Silajdžić, Ministarstvo unutrašnjih poslova
5. Azemina Njuhović, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade
6. Ezudin Kurtović, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje
7. Azra Agić, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
8. Cica Pljevljak, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice
9. Elzira Arifhodžić, Ministarstvo za boračka pitanja
10. Emir Hota, Ministarstvo saobraćaja
11. Fahira Kalajdžisalihović, Ministarstvo kulture i sporta
12. Nihad Kozlić, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
13. Selma Krautblat, Ministarstvo pravde i uprave
14. Jusuf Brkić, Ministarstvo privrede

Predstavnici Grada Sarajeva i općina u sastavu KS-a:

1. Enes Čorbo, Općina Ilidža
2. Haris Pindžo, Općina Trnovo
3. Haris Sijarić, Općina Centar
4. Jasna Nikšić, Općina Novo Sarajevo
5. Kenan Bukva, Općina Novi Grad
6. Kerim Hasović, Općina Vogošća
7. Mirza Marukić, Općina Ilijaš
8. Sabahudin Kazić, Općina Hadžići
9. Selma Bećiragić, Grad Sarajevo
10. Selma Velić, Općina Stari Grad

Predstavnici civilnog društva i drugi akteri:

1. Amir Bašić, *Save the children International*
2. Armin Čičak, IT-kompanija *Logosoft*
3. Emir Bubalo, Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo
4. Feđa Mehmedović, ASOCIJACIJA XY (zdravstvo i zdravi stilovi života)
5. Harun Rizvanbegović, Sarajevska regionalna razvojna agencija (SERDA)
6. Hatidža Jahić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
7. Lamija Krnđija, Federalni zavod za programiranje razvoja
8. Lejla Dragnić, Centar za politike i upravljanje
9. Muamer Mahmutović, Privredna komora Kantona Sarajevo
10. Sanela Klarić, Savjet za zelenu gradnju
11. Sanjin Arifagić, USAID Biznis centar bh. dijaspora
12. Zoran Bibanović, predsjednik Udruženja turističkih agencija BiH
13. Muhamed Pilav, Udruženje poslodavaca Kantona Sarajevo

Učesnici radionica koji su dali doprinos izradi Strategije:

1. Abdulah Kurspahić, Zavod za planiranje razvoja KS-a
2. Adel Prašović, Općina Ilidža
3. Adis Cviko, Zavod za informatiku i statistiku KS-a
4. Adnan Alikadić, SOS dječija sela BiH
5. Adnan Rešić, Pozorište mladih KS-a
6. Adnan Šabeta, Zavod za planiranje razvoja KS-a
7. Adnan Vlajčić, Sarajevo INSIDER
8. Afan Fazlić, Pozorište mladih KS-a
9. Aida Bukvić, DEKRA BiH
10. Aida Muminović, REIC-CETEO
11. Aida Pilav, Zavod za javno zdravstvo KS-a
12. Alisa Avdić, DEKRA BiH
13. Alma Kadić, Ministarstvo zdravstva
14. Alma Suljović, Investicijska fondacija IMPAKT
15. Alma Zildžić, Ministarstvo finansija
16. Almir Hercegovac, Zavod za planiranje razvoja KS-a
17. Almira Alibašić-Fidler, Historijski arhiv Sarajevo
18. Aljoša Dizdarević, KJKP *VIK* (Butile)
19. Amar Čolaković, Općina Novo Sarajevo
20. Amar Numanović, MarketMakers
21. Amela Sadiković, Kantonalna ustanova za zaštićena prirodna područja
22. Amela Topuz-Bajraktarević, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
23. Amina Gaćanović, Grad Sarajevo
24. Amir Hasanović, Udruženje za prevenciju ovisnosti, NARKO-NE
25. Ammar Kulo, KJKP *Sarajevogas*
26. Amra Bojić, Općina Ilidža
27. Anera Junuzović-Husić, KJKP *POKOP*, Sarajevo
28. Anesa Librić-Tomić, KJKP *TOPLANE*, Sarajevo
29. Armin Smajlović, Udruženje „Oaza“
30. Asja Hadžiefendić-Mešić, Turistička zajednica KS-a
31. Azra Čulov, CETEO

32. Damir Abdulahović, Zavod za javno zdravstvo KS-a
33. Davorka Matović, Opća bolnica „Abdulah Nakaš“, Sarajevo
34. Denisa Dedić, Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja
35. Draško Jeličić, ministar privrede KS-a
36. Dženita Mesić, Općina Novo Sarajevo
37. Edin Alić, Udruženje poslovnih savjetnika BiH
38. Edin Duraković, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a
39. Edin Jenčiragić, Zavod za planiranje razvoja KS-a
40. Edin Trgo, Zavod za planiranje razvoja KS-a
41. Elma Kico, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a
42. Elvira Badžar-Kadrić, Privredna komora KS-a
43. Emina Idrizović, Općina Ilidža
44. Emina Ligata, Turistička zajednica KS-a
45. Emina Osmanagić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
46. Emir Vučijak, Udruženje brdskih biciklista
47. Enes Šabić, Kantonalni centar za socijalni rad
48. Esad Velić, Općina Trnovo
49. Feriha Uzunović, Zavod za planiranje razvoja KS-a
50. Fikret Zuko, Udruženje slijepih KS-a
51. Gordana Memišević, Zavod za planiranje razvoja KS-a
52. Hajrudin Omerbegović, Zavod za planiranje razvoja KS-a
53. Ibrahim Čelik, *Avioexpres*
54. Ivona Čelebić, PROMENTE Socijalno istraživanje
55. Jasmin Mušikić, Grad Sarajevo
56. Jasmina Čomić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
57. Lejla Halkić, Privredna komora KS-a
58. Lejla Hasanbegović, Internacionalni teatarski festival MESS
59. Mediha Jaganjac, Zavod zdravstvenog osiguranja KS-a
60. Melika Šahinović, TPO fondacija
61. Melisa Zahirović, Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa
62. Minela Džananović, Udruženje „Dajte nam šansu“
63. Mirha Šabanović, Zavod za zaštitu spomenika KS-a
64. Mirna Lujnović, Zavod za planiranje razvoja KS-a
65. Mirsad Mešić, Općina Trnovo
66. Mirsada Poturković, Centar za socijalni rad KS-a
67. Muhamed Međuseljac, KJKP RAD, Sarajevo
68. Mulka Nišić, Udruženje „Proslavi oporavak“, Bosna i Hercegovina
69. Nasir Nalić, UNDP
70. Nataša Pelja-Tabori, Zavod za planiranje razvoja KS-a
71. Nataša Stanišić, Udruženje konsultanata inženjera BiH
72. Nijaz Avdukić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
73. Nina Branković, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
74. Osman Delić, Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja
75. Osman Smječanin, Općina Trnovo
76. Predrag Slomović, Općina Centar
77. Prof. Adnan Mašić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
78. Prof. Almir Mašala, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo
79. Prof. Almir Peštek, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
80. Prof. Amila Pilav-Velić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
81. Prof. Elvir Kazazović, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo
82. Prof. Ešref Gačanin, Udruženje konsultanata inženjera BiH
83. Prof. Haris Alić, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo

84. Prof. Muamer Halilbašić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
85. Prof. Rasim Lakota, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo
86. Ranko Markuš, Investicijska fondacija IMPAKT
87. Rijad Kovač, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
88. Sabina Cokoja, KJKP RAD, Sarajevo
89. Safeta Borovac, Zavod zdravstvenog osiguranja KS-a
90. Safudin Čengić, Udruženje poslodavaca KS-a
91. Sakib Katana, Zavod zdravstvenog osiguranja KS-a
92. Samir Kekić, Uprava policije
93. Sanela Kodžić, Zavod za planiranje razvoja KS-a
94. Sanja Delija, KJKP VIK-BUTILE, Sarajevo
95. Sanja Miović, Vijeće stranih investitora BiH
96. Senita Žilić, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a
97. Sidik Lepić, PROMENTE Socijalno istraživanje
98. Siniša Baljo, SOS dječija sela BiH
99. Siniša Zec, Općina Novo Sarajevo
100. Smaragda Lučkin, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a
101. Srđan Kukolj, Alijansa za zdravlje i životnu sredinu – HEAL
102. Tanja Muhić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS-a
103. Tijana Medvedec-Hodžić, ASOCIJACIJA XY
104. Udruženje distrofičara KS-a
105. Vedada Čaušević, Općina Ilidža
106. Vedran Krehić, Zavod za planiranje razvoja KS-a
107. Vesna Hasanović, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
108. Zijada Krvavac, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
109. Zineta Hadžić, Općina Trnovo
110. Zlatan Mujak, Ministarstvo privrede
111. Željko Karanović, MarketMakers

Također, značajan doprinos dali su rukovodioci i zaposlenici institucija iz nadležnosti Vlade KS-a, KJP Centar *Skenderija*, KJP *ZOI 84*, Uprava za šumarstvo KS-a, KJU *Odgojni centar*, Gorska služba spašavanja KS-a, Uprava policije, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Privredna komora KS-a i drugi.

Pregled skraćenica

Skraćenica Puni naziv

KS	Kanton Sarajevo
EU	Evropska unija
BiH	Bosna i Hercegovina
DOB	Dokument okvirnog budžeta
PJI	Program javnih investicija
OMK	otvoreni metod koordinacije
KOR	Kantonalni odbor za razvoj
ILDP	Integrated Local Development Project/Projekat integriranog lokalnog razvoja
SDC	Swiss Agency for Development and Cooperation/Švicarska agencija za razvoj i saradnju
UNDP	United Nations Development Programme/Razvojni program Ujedinjenih nacija
COVID-19	Coronavirusedisease-2019
SWOT	Strengths Weaknesses Opportunities Threats/Snaga, slabosti, prilike i prijetnje
SDGs	Sustainable Development Goals
UN	Ujedinjeni narodi
km ²	kvadratni kilometar
st./km ²	stanovnika po kilometru kvadratnom
KM	konvertibilna marka
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
mil. KM	milijon konvertibilnih maraka
km	kilometar
n. v.	nadmorska visina
m	metar
°C	stepeni Celzijusa
m/sec	metar u sekundi
l/m ²	litar po metru kvadratnom
cm	centimetar
kg/m ²	kilogram po metru kvadratnom
tzv.	takozvani
l/s	litar u sekundi
inostr.	inostrani
FZZS	Federalni zavod za statistiku
ZPRKS	Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo
SKD	standardne klasifikacije djelatnosti
VSS	visoka stručna sprema
VŠS	viša stručna sprema
SSS	srednja stručna sprema
NSS	niža stručna sprema
VKV	visokokvalificirani (radnik)
KV	kvalificirani (radnik)
PK	polukvalificirani (radnik)
NKV	nekvalificirani (radnik)
JU	javna ustanova
dipl.	diplomirani
SERDA	Sarajevo Economic Region Development Agency/Sarajevska regionalna razvojna agencija
PDV	porez na dodanu vrijednost
GCI	globalni indeks konkurentnosti
PKKS	Privredna komora Kantona Sarajevo

IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance/Instrumenti za pretpristupnu pomoć
IT	informacione tehnologije
KD BiH 2010	Klasifikacija djelatnosti
	A Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
	B Vađenje ruda i kamena
	C Prerađivačka industrija
	D Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
	E Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnost sanacije okoliša
	F Građevinarstvo
	G Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
	H Prijevoz i skladištenje
	I Djelatnost pružanja smještaja te priprema i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)
	J Informacije i komunikacije
	K Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
	L Poslovanje nekretninama
	M Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
	N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
	O Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje
	P Obrazovanje
	Q Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
	R Umjetnost, zabava i rekreacija
	S Ostale uslužne djelatnosti
	T Djelatnost domaćinstava kao poslodavaca; djelatnost domaćinstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe
	U Djelatnost vanteritorijalnih organizacija i tijela
FIA	Finansijsko-informatička agencija
JPP	Javno-privatno partnerstvo
LQ	Location quotient/Lokacijski kvocijent
IKT	Information and communications technology/informacijska i komunikacijska tehnologija
BDP	bruto domaći proizvod
BDP/pc	bruto domaći proizvod <i>per capita</i> /bruto domaći proizvod po stanovniku
Ha	hektar
EUR	euro
UP	urbanistički plan
KA	kapitalna ulaganja
KJKP	Kantonalno javno komunalno preduzeće
KJP	Kantonalno javno preduzeće
VIK	Vodovod i kanalizacija
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund/Međunarodni fond za djecu
PZZ	primarna zdravstvena zaštita
AKAZ	Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji BiH
ZZO	Zavod zdravstvenog osiguranja KS-a
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NVO	nevladina organizacija
IP	internet-protokol
cca	cirka / oko
n/a	nema podataka
OIE	obnovljivi izvori energije
SDG	sistem daljinskog grijanja
t/god.	tona godišnje
m ²	kvadratni metar
m ³	kubni metar
RCUO	Regionalni centar za upravljanje otpadom

MBT	mehaničko-biološki tretman
PCB	otpadni polihlorirani bifenili
PCT	polihlorirani terfenili
ED	Elektrodistribucija
UKCS	Univerzitetski klinički centar Sarajevo
WB/SB	World Bank/Svjetska banka
KUIP	Kantonalna uprava za inspekcije poslove
IUCN	Međunarodni savez za očuvanje prirode i prirodnih bogatstava
GFS	Government Finance Statistics/Statistika vladinih finansija
CZ	Civilna zaštita
CŽR	civilne žrtve rata
EUROSTAT	Statistički ured Evropske unije
IP	informacija o projektu
KEAP	Canton Environmental Action Plan/Kantonalni akcioni plan zaštite okoliša
kg/st.	kilogram po stanovniku
mil. KM	milion konvertibilnih maraka
OJ	osnovna jedinica
OŠ	Osnovna škola
PM ₁₀	Frakcija lebdećih čestica (particulate matter) aerodinamičkog dijametra 10 µm
COFOG	Classifications of the Functions of Government/Klasifikacija osobne potrošnje prema namjeni
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development/Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
RS	Republika srpska
JRiM	javni red i mir
EHEA	European Higher Education Area
ERASMUS	Međunarodni programi razmjene i mobilnosti
STEM	Nauka (Science), tehnologija (Technology), inženjering (Engineering) i matematika (Mathematics)
ETS	EU-sistem trgovine emisijama
APTR	The Association for Prevention Teaching and Research
ZOI	Zimske olimpijske igre
AKAZA	Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine
PISA	Programme for International Student Assessment
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study
ESDP	Evropski perspektivni prostorni razvoj
TAP	Trans Adriatic pipeline
GSS	Gorska služba spašavanja
ESF	Evropski socijalni fond
ERDF	Evropski fond za regionalni razvoj
CF	Kohezijski fond
JESSICA	Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas
JASPERS	Joint Assistance to Support Projects in European Regions
ELENA	European Local Energy Assistance
EIS	Energetski informacioni sistem
IFI	International financial institution

Ključni pojmovi

Strateška platforma	Temeljni dio integrirane strategije razvoja Kantona, kojim se usmjerava dugoročni razvoj cijele teritorije Kantona. Strateška platforma, na bazi sveobuhvatne situacione analize, definira strateške fokuse, viziju i strateške ciljeve i prioritete razvoja Kantona za planski period.
Situaciona analiza	U okviru integrirane strategije razvoja Kantona obuhvata sve važne aspekte života i razvoja teritorije Kantona (međusektorski karakter) i predstavlja glavnu podlogu koja se koristi pri kreiranju strateške platforme, odnosno razvojne vizije, strateških ciljeva i prioriteta, kao i programskog dijela integrirane strategije razvoja Kantona. Situaciona analiza prikazuje trenutno stanje u svim područjima razvoja, ključne pozitivne i negativne trendove i projekcije za budući period, odnosno identificira ključna strateška pitanja na koja se strategija treba fokusirati i odgovoriti.
Strateško fokusiranje	Usmjeravanje razvojnih pravaca na potencijale koji su razvojno najperspektivniji i probleme koji su najkritičniji, osiguravajući da se oskudni resursi iskoriste na najučinkovitiji način.
Vizija razvoja	Slika ili nacrt budućnosti, odnosno zajednička perspektiva aktera o tome kakvu zajednicu žele izgraditi u narednom dugoročnom periodu.
Strateški cilj	Proizlazi iz vizije razvoja i definiranih strateških fokusa. Strateški cilj predstavlja ono što se želi postići u datom planskom periodu, odnosno predstavlja oblast unutar koje postoji nužnost djelovanja.
Prioritet	Označava ključna polja i smjerove djelovanja za postizanje strateškog cilja u okviru strategije razvoja Kantona.
Mjera	Predstavlja skup aktivnosti/programa/projekata kojima se želi fokusirano djelovati za poboljšanje situacije na nekom užem razvojnom području ili unutar uže grupe krajnjih korisnika u datom periodu. Mjera definira problem/potrebe na nekom užem razvojnom području ili unutar uže grupe krajnjih korisnika, utvrđuje skup aktivnosti kojima će se ciljano djelovati, mjerljive rezultate i indikatore, vremenski okvir, nosioce odgovornosti i finansijski okvir sa projekcijom izvora finansiranja.
Projekat	Sredstvo organiziranja međusobno povezanih aktivnosti u redoslijed kako bi se ostvarili unaprijed zadani ciljevi u određenom vremenskom razdoblju i finansijskom okviru uz jasno definirane odgovornosti provedbe.
Akcioni plan	Definira mjere, programe/projekte i aktivnosti u implementaciji strateških dokumenata, njihov finansijski okvir i izvore finansiranja u trogodišnjem periodu, prema principu 1+2. Standardni je element svih strateških dokumenata koji omogućava integraciju predviđenih prioriteta sa budžetom i programom javnih investicija s jedne strane, te predstavlja podlogu za izradu trogodišnjih i godišnjih planova rada kantonalnih institucija s druge strane.
Indikator	Označava vrstui stepen promjena koje se neposredno ostvaruju kroz realizaciju mjera, programa i projekata, a služe kao kvalitativni i kvantitativni pokazatelj nivoa ostvarivanja utvrđenih ciljeva razvoja.
Monitoring	Sistematično i kontinuirano sakupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora u svrhu mjerenja napretka ostvarivanja postavljenih ciljeva/mjera/programa/projekata i napretka u korištenju dodijeljenih sredstava i preduzimanja odgovarajućih mjera s ciljem eventualnih korekcija.

Evaluacija	Proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno mjera, programa, projekata ili sveukupne strategije razvoja, prema ranije definiranim indikatorima.
Pokazatelj krajnjeg rezultata	Pruža informacije o utjecaju i rezultatima programa i njihovih izlaznih rezultata, napretku u postizanju prioritetnih ciljeva i uspjehu ili neuspjehu prioritetnog cilja, odnosno opisuje obim postignutih prioritetnih ciljeva. To je indikator na nivou prioriteta, pokazatelj konačnog rezultata ili učinka (<i>outcome</i>).
Pokazatelj izlaznog rezultata	Opisuje šta je realizirano ili proizvedeno projektom ili aktivnošću i u kojoj mjeri, te koje su usluge pružene. Može odražavati količinu jedinica mjere realiziranih unutar pojedinačnog projekta ili aktivnosti koja doprinosi postizanju jednog ili više projekata, u slučaju kada mjera ima nekoliko ciljeva. To je indikator na nivou mjere, pokazatelj ostvarenog kratkoročnog rezultata (<i>output</i>).
Pokazatelj utjecaja (impacta, efekta)	Mjeri dugoročne konsekvence određenog skupa strateških aktivnosti. To je indikator na nivou strateškog cilja; mjeri strateške ciljeve u vezi sa razvojem određene teritorije (npr: stopa pismenosti, BDP/pc, indeks razvoja itd).
Razvojni efekat mjere	Prikazuje direktni doprinos jednog ili više projekata koji se nalaze pod istom mjerom realizacije ciljanih vrijednosti na nivou prioritetnih i strateških ciljeva.
Nosioci	Institucije koje učestvuju u implementaciji mjere gdje prva navedena institucija koordinira implementaciju mjere.

Sažetak

Život na prostoru Sarajeva kontinuirano se odvija od mlađeg kamenog doba. Urbanizacija sarajevske kotline počinje u vrijeme rimske dominacije u prvom stoljeću naše ere. Prostor je to u kojem danas živi preko 420.000 stanovnika. Međutim, zabrinjava podatak da dobna struktura stanovništva od 2019. godine ukazuje da KS ima relativno staro stanovništvo. A upravo stanovništvo predstavlja demografski okvir za formiranje radne snage koja pokreće i usmjerava sve djelatnosti u prostoru. Sve promjene i poremećaji u demografskom razvoju odrazit će se na dinamiku i smjer društveno-ekonomskog razvoja. Također, godina iza nas pokazala je da živimo u vrijeme globalizacijskog rizika. U vrijeme pandemije COVID-19 svi su se počeli baviti poljoprivredom kako bi proizveli hranu za sebe i porodicu. I međunarodni stručnjaci nagovještavaju da će se sukobi u budućnosti voditi zbog hrane, vode i energije.

S tim spoznajama u kreiranje javnih politika treba krenuti od identitetskog pristupa, odnosno od prostora u kojem živimo, koji nas oblikuje i koji mi oblikujemo za buduće naraštaje. Primjerice, Evropski zeleni plan govori o uzgoju hrane u skladu s kosmičkim silama (ekološka i biodinamička poljoprivreda). Pridodamo li tome hitnost u očuvanju okoliša i prirodnih resursa, prelaskom na tehnologije koje koriste energetske obnovljive izvore poput sunca, vjetra, vodika, otvara se prostor za pozitivne promjene i u demografskoj slici i grada i Kantona i šire.

Strategija razvoja Kantona Sarajevo za period 2021–2027. krovni je dokument koji treba pomoći svim učesnicima da doprinesu pozitivnim promjenama i većoj kvaliteti življenja svih građana jednako. Strategija razvoja Kantona Sarajevo za period 2021–2027. prezentira pravce promjene i mjerljivog razvoja koji se može postići ukoliko priprema i realizacija godišnjih budžeta, programa javnih investicija, ali i pojedinih strateških megaprojekata kroz programe rada svih institucija bude dobro koordinirana i jasna.

Dokument čine dva ključna dijela; prvi dio objašnjava metodološki pristup usklađen sa zahtjevima zadatim postojećim zakonskim okvirom, i drugi, koji je uključivanjem velikog broja učesnika javnog, privatnog i nevladinog sektora rezultirao predloženim mjerama i konkretnim akcijama. Dalje, pogledamo li u nastavku Procjenu internog/vanjskog okruženja, upravo su ljudi, prirodni resursi i prostor najznačajniji faktori uspjeha, ali na osnovu SWOT-analize proizlazi i nekoliko strateških izazova s kojima se KS morati suočiti u narednim godinama:

Kako ubrzati otvaranje novih radnih mjesta na području KS-a?

Kako osigurati bolje plaćena radna mjesta?

Kako poboljšati zadovoljavanje socijalnih potreba i povećati socijalnu inkluziju?

Kako osigurati zdrav okoliš i raspoložive resurse koristiti na ekonomski efikasan i održiv način?

Kako unaprijediti javnu infrastrukturu?

Kako restrukturirati javni sektor, unaprijediti odgovornost i učinkovitost u oblasti javnih finansija?

Odgovor leži u ambiciji za dostizanje vizije razvoja kroz četiri strateška cilja:

- I. **Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost** – kroz 7 prioriteta koji usmjeravaju promišljanja i akcije koje će kreirati okruženje poticajno za poslovanje, jačati konkurentnost i izveznu orijentaciju poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju, povećati digitaliziranost ekonomije, unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada, kao i osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća, te unaprijediti konkurentnost destinacije kroz održivi razvoj turizma i jačati konkurentnost ruralne ekonomije.

- II. **Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa** (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport) – kroz 4 prioriteta opisana je nužnost multisektorskog pristupa kojim će se podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom, poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, razvijati ambijent za poticanje i promociju kulture i sporta, te unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo.
- III. **Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima** – kroz 4 prioriteta požuruju se učesnici da usmjere znanja, vještine i finansijske resurse kako bi provedbom projekata poboljšali kvalitet zraka, povećali zaštitu od buke, uveli standarde i njihovu kontrolu u održivom korištenju prirodnih dobara štiteći biološku i geološku raznolikost, te aplicirali inovacije i nove tehnologije u integralni održivi sistem upravljanja otpadom, razvoj mreže saobraćaja i modernizaciju javne komunalne infrastrukture.
- IV. **Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora** – kroz 5 prioriteta namjera je donijeti pozitivne promjene koje će povećati zadovoljstvo i sigurnost građana, motivirati ih na smanjenje korupcije i kriminala, povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija mjerenjem rezultata za novac koji se troši iz budžeta KS-a, grantova i zaduživanja, te nastaviti s reformom javne uprave i njenih usluga za građane i investitore, pozicionirati KS u široj regiji i Evropi i nadasve unaprijediti sistem upravljanja razvojem.

Tako formulirana **četiri strateška cilja** osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa jedinica lokalne samouprave u KS-u. Metodološki, prioriteti su specifičniji u odnosu na strateške ciljeve – njih je obrazloženo 20. Mjerama se u okviru jednog područja djelovanja vrši detaljnija razrada prioriteta. Definirane strateške ciljeve nadležna ministarstva i ostali zainteresirani učesnici realizovat će putem 20 prioriteta, odnosno 67 mjera. U procesu pisanja Strategije predloženo je ukupno 165 projekata u vrijednosti od dvije milijarde konvertibilnih maraka u projekciji potreba do 2027. godine. Međutim, tek u realizaciji, kroz godišnji zahtjev za budžetska sredstva, budžetski korisnici će zatražiti onu projiciranu cijenu investicije u razvoj koja će se iskazati u postupku pripreme Programa javnih investicija KS-a i razrade projektnih prijedloga. Za nedostajuće iznose bit će potrebno privući druge izvore finansiranja poput kredita, grantova, sufinansiranja kroz fondove Evropske unije, međunarodnih organizacija itd.

S obzirom da je univerzalno pravilo da se strateški dokument razvoja usklađuje sa strategijom višeg nivoa, i ovaj dokument treba tako posmatrati. Naime, u septembru 2015. godine Bosna i Hercegovina, skupa sa 192 države članice Ujedinjenih naroda, obavezala se da će provesti Agendu 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja i 169 potciljeva. Također, u FBiH postoji zakonska obaveza uskladiti strateške dokumente u FBiH s relevantnim strateškim dokumentima BiH i s Agendom 2030. Tako gledajući, implementacijom Strategije razvoja Kantona Sarajevo za period 2021–2027. doprinosi se daleko široj slici razvoja koju je Agenda 2030 sažela u četiri globalna prioriteta: ljudi, prosperitet, planeta i mir/partnerstvo.

Strateško planiranje je način ponašanja i razmišljanja, donosi nove ideje i poboljšava saradnju među zainteresiranim stranama, omogućuje konsenzus oko razvojnih prioriteta i jačanje sinergije među aktivnostima koje provode različiti sudionici u procesu, stvara atmosferu pozitivnih očekivanja, a svrha mu je organizirati budućnost. Činjenica je da od poticanje inicijativa na lokalnom nivou sve kreće i kroz istraživanje i inovacije treba osvijestiti vlastite snage i vratiti samopouzdanje onima koji ne žele otići. Kaže se da je lakše osvojiti glas nego vladati. Po definiciji, lider je taj koji ima viziju i vještinu provođenja ideja u praksu, motivirajući ljude i odabirući prave poteze koji trebaju se napraviti da bi se došlo do cilja. Lider je taj koji je najodgovorniji za ostvarenje ciljeva, a Strategija je samo putokaz.

Uvod

Strategija razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027. (u daljem tekstu: Strategija) strateški je dokument koji usmjerava razvoj, utvrđuje prioritete u razvoju i predstavlja putokaz za sveukupan razvoj Kantona Sarajevo (KS), uzimajući u obzir sve njegove dimenzije: ekonomsku, društvenu, okolišnu i prostornu.

Strategijom razvoja utvrđuju se ciljevi i prioriteti razvoja KS-a, način njihova ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za implementaciju, monitoring, evaluacija i izvještavanje.

Strateško planiranje razvoja nalažu evropske prakse i dinamike strateškog planiranja, a zahvatanje sredstava iz pretprijetupnih fondova EU nalaže obaveznost izrade strateških razvojnih dokumenata.

Obaveznost izrade strategije nalažu i nova zakonska rješenja u oblasti razvojnog planiranja u Federaciji BiH, odnosno Zakon o razvojnog planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH (u daljem tekstu: Zakon) i Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH (u daljem tekstu: Uredba).

Strategija razvoja KS-a osnovni je dokument za izradu sektorskih strategija, DOB-a (Dokument okvirnog budžeta), Budžeta i PJI (Program javnih investicija) KS-a, Trogodišnjeg plana rada kantonalnih ministarstava i godišnjeg programa rada Vlade KS-a.

Pristup i metodologija izrade Strategije

Strategija razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027. priprema se i radi prema metodologiji koju nalaže Zakon i Uredba.

U procesu izrade strateških dokumenata primjenjuju se principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, a naročito:

- otvoreni metod koordinacije (OMK);
- ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane;
- horizontalna i vertikalna koordinacija svih nivoa vlasti;
- partnerstvo;
- javnost i transparentnost.

Pokretanje procesa izrade i rokovi za usvajanje strateških dokumenata odnose se na donošenje Odluke o izradi strategije. U tom smislu Vlada Kantona Sarajevo na 57. sjednici, Zaključkom broj: 02-04-2751-11/20 od 6. 2. 2020. godine („Službene novine KS“, br. 6/20), usvojila je „Odluku o pristupanju izradi Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027. (u daljem tekstu: Odluka).

Odlukom je utvrđeno je da je nosilac pripreme za izradu Strategije Vlada Kantona Sarajevo, a nosilac izrade Strategije Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo. Odluka, između ostalog, predviđa formiranje operativnih i konsultativnih tijela u procesu planiranja razvoja, rokove za izradu i izvještavanje o procesu izrade, te finansijska sredstva potrebna za izradu strateških dokumenata. Kantonalni odbor za razvoj (KOR) ključno je operativno tijelo zaduženo za provođenje procesa planiranja na nivou Kantona kroz koje se osigurava horizontalna koordinacija između svih institucija na nivou Kantona, kao i vertikalna koordinacija s jedinicama lokalne samouprave u sastavu Kantona i višim nivoima vlasti.

Vlada KS-a donijela je Rješenje o formiranju KOR-a („Službene novine KS“, br. 21/20), prema kojem KOR uključuje:

- predstavnike Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, koordinate, kao nosioce izrade Strategije razvoja Kantona Sarajevo;

- predstavnike ministarstava Kantona Sarajevo;
- predstavnike jedinica lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo, odnosno Grada Sarajeva i općina u sastavu Kantona Sarajevo;
- predstavnike civilnog društva i druge aktere.

Predstavници Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo koordiniraju cjelokupan rad integrirane razvojne strategije, kao i sektorske planove razvoja: plan ekonomskog razvoja, plan društvenog razvoja i infrastrukture i plan zaštite i unapređenja okoliša. Osiguravaju usklađenost planiranja razvoja s prostornim planom razvoja KS.

Predstavnike ministarstava KS-a čine predstavnici svih dvanaest ministarstava. Predstavnike lokalne zajednice čine Grad Sarajevo i svih devet općina u Kantonu Sarajevo.

Kao predstavnici civilnog društva i drugih aktera obuhvaćeni su stručnjaci koji djeluju na svim razvojnim sektorima (ekonomije, socijalnog razvoja, zdravstva, okoliša i dr.), predstavnici Udruženja poslodavaca KS-a, Privredne komore KS-a, Sarajevske regionalne razvojne agencije (SERDA), akademske zajednice, Federalnog zavoda za programiranje razvoja, stručnjaci za strateško planiranje i stručnjaci koji rade na podršci razvoja i integraciji zemlje u EU-procese.

Cijelom procesu izrade Strategije razvoja KS-a podršku je dao Projekt integriranog lokalnog razvoja (ILDP), zajednička inicijativa Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC) i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP). Potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Razvojnog programa Ujedinjenih naroda i Vlade Kantona Sarajevo u julu 2014. praktično je osigurano uključivanje Kantona Sarajevo u proces strateškog planiranja koji se provodi na području cijele Federacije BiH, prema jedinstvenoj metodologiji u svjetlu podrške procesima strateškog planiranja na kantonalnom nivou od strane SDC-a i UNDP-a. Podrška UNDP-a i SDC-a odnosi se na angažiranje u cilju tehničke podrške konsultanata – eksperata po sektorima.

Proces izrade strateških dokumenata odvijao se u sljedećim fazama:

- izrada strateške platforme;
- određivanje prioriteta i mjera;
- identifikacija strateških projekata;
- provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata s višim nivoima vlasti;
- izrada indikativnog finansijskog okvira za provođenje strateških dokumenata;
- definiranje načina provođenja, praćenja, izvještavanja i evaluacije strateških dokumenata;
- usvajanje strateških dokumenata uz prethodno provođenje procesa konsultacija.

Strateška platforma prva je faza izrade strateškog dokumenta, noseći dio strategije razvoja, kojim se usmjerava i olakšava dugoročni razvoj cijelog Kantona. Strateška platforma ima intersektorski karakter. Strateška platforma minimalno se sastoji od: situacione analize, uključujući i osvrt na stanje i usklađenost prostorno-planske dokumentacije, vizije razvoja i strateških ciljeva s indikatorima.

Strateška platforma je urađena prema metodologiji koju nalaže Uredba o izradi strateških dokumenata u FBiH i sastoji se iz dva dijela. Prvi dio je situaciona analiza, a drugi dio se odnosi na SWOT-analize, strateške fokuse, te viziju i strateške ciljeve s indikatorima.

Situaciona analiza najzahtjevniji je dio Strategije s obzirom da se odnosi na sva područja života i rada u KS-u i u metodološkom smislu je poseban izazov jer je potrebno uskladiti različita područja i dijelovima dati ravnopravan odnos vodeći računa da se radi o integriranoj Strategiji razvoja, koja sadrži sve aspekte razvoja. Situaciona analiza, osim uvodnog dijela, pregleda tabela i grafova, korištenih izvora, sadrži ključna poglavlja: *O Kantonu Sarajevo, Prirodni izvori i uvjeti, Demografske karakteristike, Ekonomski razvoj, Društveni razvoj, Javna infrastruktura, Zaštita okoliša, Javna administracija, Analiza budžeta i Usklađenost s prostorno-planskom dokumentacijom.*

Izradu sveobuhvatne Situacione analize koordinirao je Zavod za planiranje razvoja KS-a, uz kontinuiranu saradnju sa članovima KOR-a. Situaciona analiza predstavlja temelj za izradu SWOT-matrice, strateško fokusiranje, definiranje vizije razvoja i strateških ciljeva sektorskog i ukupnog razvoja.

Nacrt Strateške platforme, prema članu 11. Uredbe o izradi strateških dokumenata u FBiH, prošao je javne konsultacije od 30 dana s objavom na web-stranici Vlade KS-a i Zavoda za planiranje razvoja KS-a. Također, Strateška platforma prezentirana je i Vladi KS-a na 34. radnoj sjednici od 24. 9. 2020, kao i Vijeću za razvoj KS-a 6. 10. 2020. godine.

Nakon provedenih javnih konsultacija pristupilo se izradi Programskog dijela Strategije. S tim u vezi, održan je niz konsultativnih sastanaka sa ministarstvima, kao i radionica i razgovora za ključnim razvojnim akterima na temu definisanja prioriteta, mjera i ključnih strateških projekata čijom bi se realizacijom riješili identifikovani problemi definisani u Strateškoj platformi. Osim predloženih projekata od strane ministarstva i ključni aktera planiranja razvoja u KS, u programski okvir su uzeti i kandidovani projekti iz PJI KS 2021 – 2023., kao i nerealizovani projekti iz Akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja KS do 2020.

Nakon što je Zavod prikupio sve podatke, pripremio je prednacrt Strategije razvoja KS 2021 – 2027. i u skladu sa Uredbom (Član 17. Proces konsultacija o strateškim dokumentima) dana 14. 4. 2021. Prednacrt dokumenta dao na javne konsultacije od 30 dana objavom na web stranici Zavoda i Vlade. Prednacrt je prezentiran i Vijeću za razvoj KS (savjetodavno tijelo u procesu razvojnog planiranja i upravljanja razvojem) na III sjednici 25. 5. 2021. Nakon završenih konsultacija, te na osnovu pristiglih komentara, primjedbi i sugestija, Zavod je izvršio izmjene i dopune dokumenta i pripremio Nacrt Strategije razvoja KS 2021 – 2027. Na osnovu mišljenja Ministarstva finansija KS, a u skladu sa članom 8. Pravilnika o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet, za provođenje Nacrta Strategije nisu potrebna dodatna sredstva u Budžetu KS. Nacrt navedenog dokumenta razmatran je i utvrđen na 29. sjednici Vlade KS od 24. 6. 2021., te Vlada KS upućuje Nacrt Strategije razvoja KS 2021 – 2027. Skupštini KS na utvrđivanje i u dalju proceduru.

Skupština Kantona Sarajevo na 41. radnoj sjednici održanoj dana 13. 9. 2021. godine utvrdila je Nacrt Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021 – 2027. i donijela Zaključak da se na isti provede javna rasprava od 30 dana. Vlada Kantona Sarajevo na 48. sjednici održanoj 28. 10. 2021. prihvatila Izvještaj o rezultatima javne rasprave na Nacrt Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021 – 2027. koji je pripremio Zavod za planiranje razvoja KS-a.

Usvojene primjedbe i prijedlozi, iz provedene javne rasprave ugrađeni su u Prijedlog Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021 – 2027. Finaliziran i lektorisan Prijedlog Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027. razmatran je i podržan od strane Ekonomsko – socijalnog vijeća za područje Kantona Sarajevo na 84. sjednici održanoj 11. 11. 2021. godine.

Tokom cijelog procesa izrade dokumenata vodilo se računa o usklađenosti Strategije KS-a sa dokumentima viših nivoa vlasti (Strategija razvoja FBiH 2021–2027), kao i dokumenta Agenda 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), odnosno Ciljeva održivog razvoja (SDGs), koje je Bosna i Hercegovina zajedno sa drugim zemljama potpisala u septembru 2015. godine. Agenda 2030 i SDGs zasnivaju se na trima ključnim načelima:

- Univerzalnost – Agenda je primjenjiva na sve zemlje;
- Integracija – održivi razvoj zahtijeva politike i programiranje koji paralelno sadrže društvene, okolišne i ekonomske komponente;
- „Niko ne smije biti isključen“ – aspekti generacijske i međugeneracijske jednakosti trebaju podržati tranziciju ka održivom razvoju.

Kao odgovor na ove izazove tokom konsultacija sa zainteresiranim stranama pod pokroviteljstvom UN-a, održanim u maju i decembru 2018. godine, utvrđena su tri šira SDG pravca održivog razvoja (akceleratori razvoja) u BiH. Ovi pravci imaju veliki broj važnih međusobnih veza i održavaju razvojnu situaciju i prioritete u zemlji, te ključne pokretače održivog razvoja. Ovi pravci su:

- **Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom** kako bi se izgradio odgovoran, transparentan, efikasan i djelotvoran javni sektor koji može osigurati provedbu vladavine prava. Specifični prioriteti uključuju reorganizaciju izrade i koordinacije politika, osiguranje boljih usluga građanima i poslovnoj zajednici, unapređenje upravljanja finansijskim resursima, reforme javnih preduzeća, smanjenje korupcije, te osiguranje funkcionalnog pravosudnog sistema.
- Cilj **pametnog rasta** je osigurati pretvaranje inovativnih i produktivnih ideja u proizvode i usluge koje mogu dovesti do otvaranja visokokvalificiranih i visokoplaćenih radnih mjesta i velikog rasta, uz očuvanje prirodnog kapitala i smanjenje nejednakosti u društvu. Ovaj pravac podrazumijeva razvoj poduzetništva, poticanje kompanija koje ostvaruju brzi rast te uspostavu inovativnog sektora, kao neophodnih uvjeta za osiguranje prosperiteta koji dolazi primarno od stvaranja visokoplaćenih radnih mjesta. Uključivanje ljudi u poduzetništvo, unapređenje okvirnih uvjeta i pristupa finansiranju za istraživanje i inovacije, unapređenje znanja i vještina za proizvodnju proizvoda i usluga visoke vrijednosti osigurat će visoki rast i zatvaranje jaza sa zemljama visokih prihoda.
- **Društvo jednakih mogućnosti** kako bi se realiziralo načelo „da niko ne bude isključen“ kao i cilj ostvarivanja ravnopravnosti spolova. Pored reforme uprave i bržeg rasta prihoda i zapošljavanja, ovo podrazumijeva unapređenje sistema socijalne zaštite u BiH, kao i unapređenje pristupa obrazovanju, obuci i tržištu rada kako bi se bolje zaštitili oni koji su suočeni s najvećim rizikom od siromaštva i ugroženosti (npr. starije osobe, osobe s invaliditetom, stanovnici udaljenih ruralnih područja, migranti, etničke manjine i određene grupe žena i djece), te unaprijedila socijalna kohezija i vratila vjera građana u institucije u BiH. Istovremeno, pristup zdravstvenoj zaštiti zasnovan na pravima podrazumijeva da zdravstvene politike i programe moraju kao prioritet staviti potrebe onih koji su najisključeniji kako bi se osigurao veći stepen jednakosti.

S obzirom na njihov značaj za Agendu 2030 i kontekst BiH, utvrđene su dvije horizontalne teme koje se prožimaju kroz tri navedena pravca razvoja, i to:

- **Ljudski kapital budućnosti** podrazumijeva nematerijalne kolektivne resurse koje posjeduju pojedinci i grupe unutar određene populacije. Ljudski kapital podrazumijeva ne samo znanje i vještine nego i iskustvo, kreativnost, individualnost, dobro zdravlje i moralni karakter. U poslovno-organizacionom smislu smatra se da zajedničko investiranje poslodavca i zaposlenika u ljudski kapital doprinosi dugoročno ne samo razvoju preduzeća nego i ukupnog društva. Prepoznavanje ljudskog kapitala kao ključnog za razvoj i realizaciju politika koje doprinose razvoju ljudskog kapitala mogu dovesti do zaustavljanja odliva stanovništva, ali i do mogućeg vraćanja stanovništva koje je već otišlo.
- **Princip „Niko ne smije biti isključen“** u praksi zahtijeva mehanizme upravljanja i odgovornosti od lokalnog do međunarodnog nivoa. To također znači da postoje mjere koje omogućavaju da napredak u provođenju ovog principa bude vidljiv kroz stepenice koje se prelaze na putu ostvarenja potciljeva za postizanje jednakosti. Bitno je sagledati koje su osobe zapostavljene i isključene u širem smislu, gdje se nalaze, šta su uzroci i posljedice njihove zanemarenosti te koje je politike potrebno definirati kako bi njihov položaj u društvu bio unaprijeđen.

Pored Agende 2030 i Okvira ciljeva održivog razvoja (SDG), u većini faza izrade Strategije razvoja KS-a posebno se vodilo računa o pojavi pandemije COVID-19, što je u značajnoj mjeri ciljeve, prioritete i mjere Strategije usmjerilo prema suočavanju s izazovom saniranja posljedica pandemije.

Strategija KS-a predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategije razvoja jedinica lokalne samouprave u KS-u.

Svi procesi na izradi Strategije rezultirali su vizijom razvoja KS-a:

VIZIJA RAZVOJA KS-a

„Kanton Sarajevo je evropska, dinamična i kreativna regija, prosperitetna za građane svih generacija, ugodnog življenja i unosnog poslovanja“.

S ciljem stvaranja mehanizama za ostvarenje vizije razvoja, definirana su četiri strateška cilja, odnosno pravca djelovanja KS-a do 2027. godine kako bi se osigurala veza između konkretnih budućih akcija i vizije razvoja:

STRATEŠKI CILJEVI

- 1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost**
- 2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)**
- 3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima**
- 4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora**

Bitno je naglasiti da Strategija razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027. sadrži i listu prioriteta mjera prema svakom prioritetu, koji omogućavaju ostvarenje postavljenih ciljeva putem provođenja projekata i aktivnosti, čime se stvara osnova za sveukupnu implementaciju Strategije.

Preduvjet kvalitetne i pravovremene implementacije Strategije jeste prepoznavanje njenog značaja od strane sveukupne zajednice i viših nivoa vlasti, ali i jačanje Strategijom predviđenih mehanizama za njeno provođenje, izvještavanje, ažuriranje i sveukupnu operacionalizaciju, što je zadatak koji stoji pred KS-om u narednom periodu. Provođenje Strategije pratit će se na godišnjem nivou. Također, ostvareni rezultati će se vrednovati kroz opći napredak u budućnosti.

1. Strateška platforma

1.1 Situaciona analiza

1.1.1 O Kantonu Sarajevo

Područje Sarajevskog kantona zauzima centralni položaj u Bosni i Hercegovini. To je prostor u kojem se susreću Istok i Zapad, Sjever i Jug, prožimaju slojevi historije i raznolikosti različitih kultura i njihovih duhovnih i materijalnih sedimenata. Teritorij Kantona obuhvata područja općina Centar Sarajevo, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Stari Grad Sarajevo, Trnovo i Vogošća. U Kantonu Sarajevo općine Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo i Stari Grad čine Grad Sarajevo. Sarajevo je glavni grad Bosne i Hercegovine.

Na području Sarajeva nalaze se objekti ili ostaci objekata od posebnog značaja, prirodne znamenitosti i rijetkosti, vrijedni šumski i nešumski ekosistemi ili pojedinačni objekti koji u kombinaciji s posebno vrijednim vodama i vodotocima, objektima kulturno-historijskog značaja, geomorfološkim i hidrološkim spomenicima, sportsko-rekreacionim i sportskim područjima, termalnim lječilištima određenom prostoru daju karakter atraktivnog objekta prirodnog naslijeđa. Prirodna obilježja daju prostoru karakter autentičnosti, reprezentativnosti, raznolikosti, integralnosti, pejzažno-prostorne vrijednosti koje imaju veliki naučni, odgojno- obrazovni, kulturno-prosvjetni, socijalni, ekonomski, razvojni, ekološki značaj i funkciju.

Povoljan geografski položaj Sarajeva određen je kombinovanim djelovanjem prirodnih elemenata i društvenih faktora. Na ovom prostoru susretale su se razne civilizacije i narodi koji su ostavili specifičan kolorit. Prirodni faktor imao je dominantan utjecaj da ovaj prostor bude stjecište puteva s naizmjeničnom promjenom važnosti pojedinih pravaca u zavisnosti od trenutnih društvenih događanja. Koridor Vc glavni je faktor integracije Kantona Sarajevo i Bosne i Hercegovine u evropske saobraćajne puteve na sjeveru i s morem na jugu. Zračnim saobraćajem Sarajevo je povezano sa cijelim svijetom.

Geopolitički položaj Sarajeva određen je pozicijom Sarajeva i njegovom ulogom glavnog grada Bosne i Hercegovine, odnosno funkcijama koje u tom svojstvu obavlja. Sarajevo je administrativno-politički, privredni, finansijski, obrazovno-naučno-istraživački, zdravstveni centar, centar kulturnog života države, olimpijski grad. Sjedište je najvažnijih međunarodnih institucija i organizacija koje djeluju u BiH. Sarajevski kanton proglašen je Evropskim regionom 2006. godine, što ga vraća u red evropskih metropola i promovira kao mjesto ugodnog življenja i unosnog poslovanja.

Historija Sarajeva duga je više od 4,5 milenija. Život na prostoru Sarajeva kontinuirano se odvija od mlađeg kamenog doba. Urbanizacija Sarajevske kotline počinje u vrijeme rimske dominacije u prvom stoljeću naše ere. Polovinom XIII stoljeća na prostoru današnjeg Sarajeva formira se značajno upravno, trgovačko, saobraćajno i zanatsko sjedište župe Vrhbosna, odnosno srednjovjekovne Bosanske države. Sredinom XV stoljeća stekao se niz potrebnih i dovoljnih uvjeta za transformaciju tadašnje naseobinske strukture u urbano naselje. Kao datum osnivanja Sarajeva uzima se februar 1462. godine, kada su značajni objekti urbanog identiteta sa Isa-begovom vakufnamom dati na opću korist. Naziv Sarajevo prvi put se spominje 1477. u jednoj vakufnami pisanoj na arapskom jeziku, vakufnami tadašnjeg upravnika bosanskog sandžaka Ajas-bega, a na našem jeziku ovaj naziv prvi put se sreće 1507. godine u pismu bosanskog namjesnika Firduz-bega Dubrovčanima.

Kanton Sarajevo površinom od 1.277,3 km² jedan je od manjih kantona na području Federacije BiH (površina 26.109,7 km²), zauzima svega 4,9% teritorije Federacije BiH. Sredinom 2019. godine na području Federacije BiH živi 2.190.098 stanovnika. U Kantonu Sarajevo živi 420.496 stanovnika, što

predstavlja 19,2% Federacije BiH. Sarajevski kanton s prosječnom gustom naseljenosti od 329,2 st./km² najgušće je naseljen kanton Federacije BiH. Svi parametri vitalne statistike Kantona Sarajevo veći su u odnosu na parametre Federacije BiH. Na početku 2019/2020. školske godine na području Kantona Sarajevo ima 37.423 učenika osnovnog obrazovanja, što je 20,9% od ukupnog broja učenika osnovnog obrazovanja Federacije BiH. Škole srednjeg obrazovanja pohađa 14.127 učenika, što je učešće od 19,3% u Federaciji BiH. Na području Kantona Sarajevo upisano je 25.997 studenata, što je 46,5% od ukupnog broja studenata Federacije BiH.

Krajem 2019. godine u Kantonu Sarajevu bilo je 152.394 zaposlena lica, što je najveća koncentracija (28,5%) radnih mjesta u Federaciji BiH. Stepenn zaposlenosti ukupnog stanovništva Kantona Sarajevo je 36,2% i veći je nego u Federaciji BiH – 24,4%. U istom periodu na području Kantona Sarajevo bilo je 58.746 nezaposlenih, što je oko 19,1% nezaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine. Administrativna stopa nezaposlenosti u Kantonu Sarajevo je 27,8% i manja je od stope nezaposlenosti Federacije BiH – 36,5%.

Bruto domaći proizvod 2019. godine u Kantonu Sarajevo je oko 7,5 milijardi KM, što je 32,4% BDP-a ostvarenog u Federaciji BiH. Prosječno ostvareni društveni bruto proizvod po stanovniku u Kantonu Sarajevo je 17.757 KM i za oko sedam hiljada KM je viši od onog na nivou FBiH (10.539 KM). U 2019. na području Kantona Sarajevo ostvarena je približno trećina ukupnih investicija u FBiH. U Kantonu Sarajevo u 2019. godini registrirano je 34,2% poslovnih subjekata Federacije BiH. Prema indeksu razvijenosti koji priprema i objavljuje Federalni zavod za programiranje razvoja, Kanton Sarajevo je u 2019. godini rangiran kao prvi od deset kantona u FBiH. Većina općina s područja KS-a svrstana je u prvu grupu prema nivou razvijenosti.

Tabela 1. Uporedni pokazatelji Kantona Sarajevo i Federacije BiH, 2019. godina

Pokazatelji	Kanton Sarajevo	Federacija BiH	Odnos KS-a i FBiH
Površina km ²	1.277,3	26.109,7	4,9
Ukupno stanovništvo (sredinom godine)	420.496	2.190.098	19,2
Gustina naseljenosti st./km ²	329,2	83,9	3,9
Stanovništvo ispod 15 godina	65.942	320.184	20,6
Stopa nataliteta (na 1.000 stanovnika)	10,3	8,0	
Stopa prirodnog priraštaja (na 1.000 stanovnika)	0,3	-1,7	
Broj zaposlenih	152.394	535.206	28,5
Broj nezaposlenih	58.746	307.864	19,1
Radna snaga	211.140	843.070	25,0
Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva (%)	36,2	24,4	
Stepen zaposlenosti radnog kontingenta (%)	53,6	35,1	
Stopa nezaposlenosti (%)	27,8	36,5	
Društveni bruto proizvod (u 000 KM)	7.466.637	23.080.794	32,4
Društveni bruto proizvod po stanovniku – BDP/pc u KM	17.757	10.539	1,7
Registrirani poslovni subjekti	38.668	112.955	34,2
Prosječna neto plaća u KM	1.153	958	1,2
Ostvarene investicije (u 000 KM)	1.029.346	3.036.642	33,9
Broj turista	667.756	1.226.975	54,4
Vrijednost uvoza (000 KM)	4.872.213	13.844.811	35,2
Vrijednost izvoza (000 KM)	1.427.496	7.620.114	18,7
Stepen pokrivenosti uvoza izvozom (%)	29,3	55,0	53,2
Broj učenika osnovnih škola (školska 2019/2020)	37.423	179.050	20,9
Broj učenika srednjih škola (školska 2019/2020)	14.127	73.029	19,3
Broj studenata (školska 2019/2020)	25.997	55.914	46,5

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, obrada

U toku 2019. godine u Kantonu Sarajevo ostvaren je uvoz u vrijednosti od oko 4,9 milijardi KM, što je 35,2% ukupnog uvoza Federacije BiH. U istom periodu ukupan izvoz roba i usluga s područja Kantona Sarajevo ostvaren je u vrijednosti od 1,4 milijarde KM, odnosno 18,7% ukupno ostvarenog izvoza Federacije BiH. Stepenn pokrivenosti uvoza izvozom u Kantonu Sarajevo je 29,3% i manji je od ostvarenog stepena u Federaciji BiH – 55,0%.

U 2019. godini u Kantonu Sarajevo boravilo je 667.756 turista, što predstavlja 54,4% od ukupnog broja turista koji su posjetili Federaciju BiH.

Prema navedenim pokazateljima, Kanton Sarajevo na području Federacije Bosne i Hercegovine pokazuje se kao značajno područje koncentracije ekonomskih potencijala (stanovništvo, zaposlenost, nezaposlenost), kao i efekata razvijenosti (stepenn zaposlenosti, obim vanjskotrgovinske razmjene). Najveći bruto domaći proizvod po stanovniku u Federaciji BiH ostvaruje se u Kantonu Sarajevo. To je najveći obrazovni, zdravstveni i turistički centar u Federaciji BiH.

1.1.2 Prirodni izvori i uslovi¹

Kanton Sarajevo nalazi se u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i jedan je od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. Zahvata površinu od 1.277,3 km², što čini 4,9% teritorije FBiH, u kome živi 420.496 stanovnika, odnosno 19,2% populacije u FBiH. Smješten je u planinskom masivu Dinarida, na kontaktu dviju velikih prirodno-geografskih cjelina: Podunavlja i Jadranskog mora. U saobraćajno-geografskom smislu ovakav položaj ima poseban značaj, presijecaju ga vitalne komunikacijske veze, prije svih pravac sjever – jug. Tim pravcem, koji ide dolinama rijeka Bosne i Neretve, Kanton je povezan sa Srednjoevropskom i Mediteranskom makroregijom.

Sa geomorfološkog aspekta, Kanton Sarajevo predstavlja izrazitu planinsku oblast, gdje se 78% prostora nalazi u rejonu iznad 700 m n. v., brdskom rejonu od 550 do 700 m pripada 13%, dok nizijskom rejonu pripada svega 9% teritorije. Oko četvrtine prostora Kantona otpada na nagibe preko 45%, što predstavlja limitirajući faktor za izgradnju. Najpovoljniji tereni s aspekta nagiba nalaze se u općinama Novo Sarajevo, Novi Grad i Ilidža, dok se najveći dio teritorija s nagibima preko 45% nalazi u općinama Vogošća, Centar i Trnovo. Teren Kantona orijentiran je prema sjeveru u procentu od 34,1%, a prema jugu 32,7%. Prema istoku je okrenuto 12,5%, a prema zapadu 11,9% terena. Ravni dijelovi Kantona zauzimaju 8,8% površine.

Prostor Kantona Sarajevo karakterišu dva klimatska tipa. Do 600 m nadmorske visine zastupljena je kontinentalna klima, dok se iznad te visine izdvaja kontinentalno-planinski i alpski tip klime. Unutar klimatske valorizacije pojedini dijelovi Kantona pogodni su za određene aktivnosti, npr. planinski dijelovi za zimsku rekreaciju ili nizijski predjeli za ljetnu rekreaciju, gradsko jezgro za stanovanje, južne ekspoziције za saobraćaj i proizvodnju hrane itd.

Vrlo jaki vjetrovi rijetka su pojava, a prosječna brzina vjetra kreće se od 3,0 m/sec iz sjeveroistočnog pravca na Bjelavama do 2,2 m/sec iz južnog i sjeverozapadnog pravca u Butmiru. Prosječna godišnja količina padavina je od 1.000 do 1.200 l/m². Snježne padavine su obilne, pogotovo na višim kotama.

Prostor Kantona Sarajevo je brdsko-planinskog karaktera, što stvara prirodne uvjete za pojave i razvoj savremenih egzogenih pojava kao što su nestabilnost terena i pojava klizišta. Formiranje klizišta i nestabilnih terena uzrokuje, pored konfiguracije terena, najvećim dijelom neplanska gradnja objekata na uvjetno stabilnom i nestabilnom terenu i podzemne vode. Na prostoru Kantona ima preko 1.300 klizišta, od kojih je oko 200 sanirano. Klizišta imaju veliku učestalost pojavljivanja na prirodnim padinama i vještačkim kosinama. Formirana su uglavnom u eluvijalno-deluvijalnim pokrivačima, a kod

¹ Prostorni plan Kantona Sarajevo za period 2003–2023 „B-faza“.

složenijih klizišta klizanjem je zahvaćen i supstrat (osnovna stijenska masa). Nestabilni tereni, mada su procentualno najmanje zastupljeni – 6,8%, ipak zahvataju značajne površine unutar prostora za potencijalnu izgradnju.

Područje Kantona Sarajevo poznato je po nekim prirodnim mineralnim sirovinama i njihovom iskorištavanju još iz predrimskih vremena. Najviše su se koristili prirodni građevinski materijal (šljunak, pijesak, glina, dolomit, krečnjak, kvarcni pješčari), a manjim dijelom mangan, živa, te pitke i mineralne vode za piće i termomineralne vode u banjske svrhe. Sada su u fazi eksploatacije samo ležišta krečnjaka, dolomita i gline, koja u narednom planskom periodu treba ograničiti na prostore koji su definirani kao „Perspektivna nalazišta mineralnih sirovina“ i na ekološki najpovoljnijim lokalitetima. Bez toga buduća povećana proizvodnja karbonatnih sirovina, posebno u vezi s izgradnjom autoputeva, može osjetno pogoršati sadašnje stanje okoliša.

Na području Kantona Sarajevo trenutno egzistira oko 20 kamenoloma, od kojih su trenutno aktivna četiri, i na njima se vrši eksploatacija mineralne sirovine krečnjaka, odnosno dolomita, i jedna eksploatacija opekarske gline „Rapailo“ (općina Ilidža). Najvažniji i najvredniji prirodni resurs Kantona Sarajevo predstavljaju vode za piće Sarajevskog polja. Druge po vrijednosti su termomineralne vode Ilidže i Blažuja i termalne vode Butmira, koje treba koristiti bez ugrožavanja njihovog kvaliteta. U istom smislu treba koristiti i pitke podzemne vode, vodeći računa o utjecaju na termomineralne vode i obratno.

Pored izvorišta pitkih voda u Sarajevskom polju, utvrđeno je 25 pojava izvora pitke vode koji mogu predstavljati značajan potencijal i osnovu za planiranje vodosnabdijevanja pojedinih gradova i naselja u Kantonu Sarajevo. Ukupan potencijal ovih izvora, u odnosu na njihovu prosječnu izdašnost, iznosi 7.989 l/s i treba naglasiti da je iskorišten manje od 10%. Podzemne pitke vode se eksploatiraju na lokacijama: BS-1 (Mostarsko Raskršće), Binježevo, Vilenac, Terme, Plandište i Bistrik.

Termalne vode su utvrđene na tri lokaliteta (Podlipnik kod Srednjeg, Butmir, Sokolović-Kolonija na Ilidži) i trenutno se neadekvatno ili vrlo malo koriste. Termomineralne vode su utvrđene na Ilidži. Ukupna izdašnost bušotina kreće se oko 270 l/s vode temperature 26–58 °C. Trenutno se koristi samo 10 l/s ovih izuzetno ljekovitih voda i to u funkciji zagrijavanja hotela.

1.1.3 Demografske karakteristike

Stanovništvo predstavlja demografski okvir za formiranje radne snage koja pokreće i usmjerava sve djelatnosti u prostoru. Sve promjene i poremećaji u demografskom razvoju (kretanje broja stanovnika, prirodno kretanje, migracije i demografske strukture) odrazit će se na dinamiku i smjer društveno-ekonomskog razvoja. Isto tako, promjene strukturalnih značajki društveno-ekonomskog razvoja uveliko će odrediti dalje tendencije u razvoju stanovništva, pogotovo u razvoju demografskih struktura.

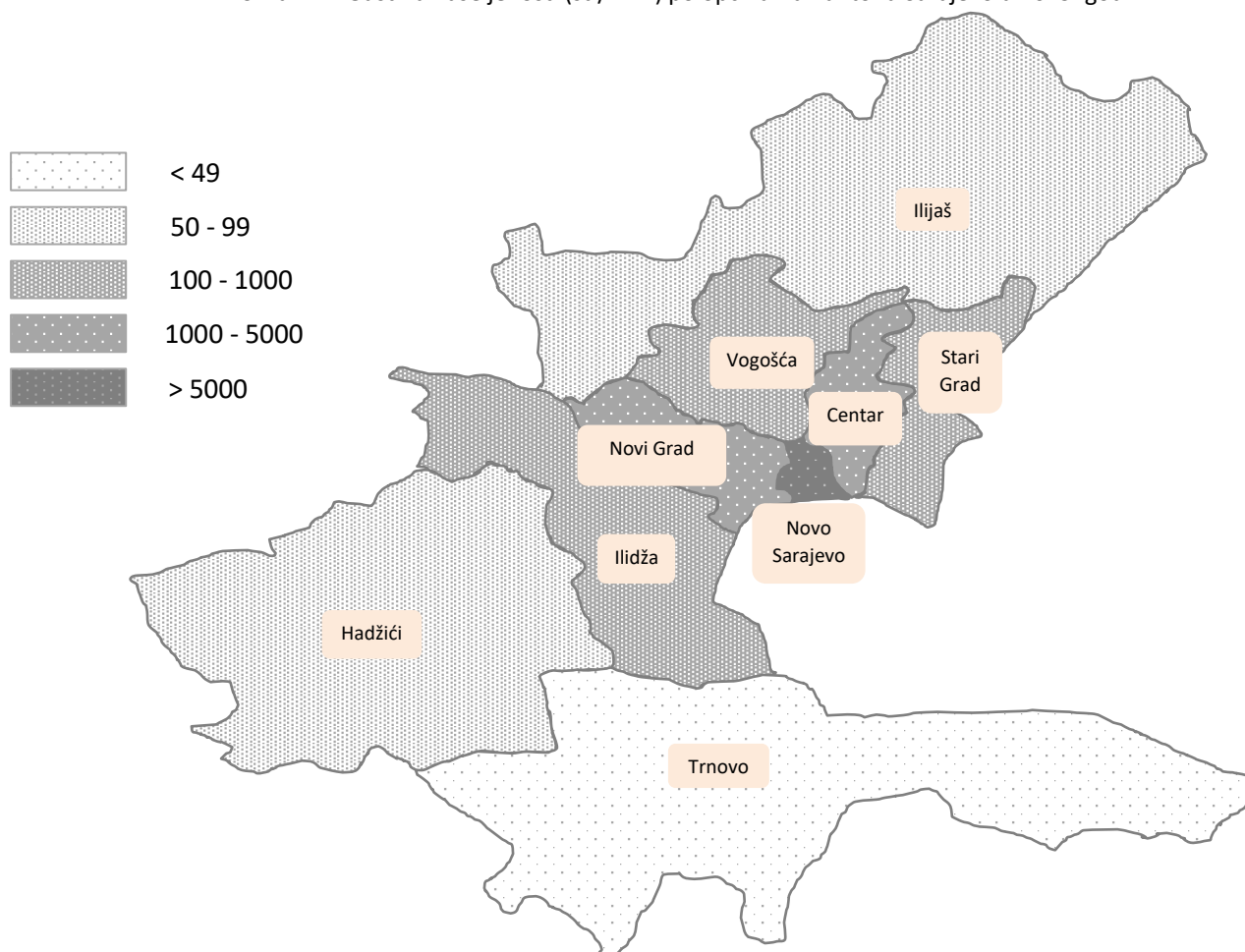
Kanton Sarajevo bilježi nešto drugačija demografska kretanja u odnosu na BiH i FBiH. Broj stanovnika u KS-u kontinuirano raste. U 2019. godini u KS-u živjelo je 420.496 stanovnika. Stopa rasta u periodu od 2014. do 2019. godine iznosila je 0,3% prosječno godišnje. Ipak, treba primijetiti da su negativne stope rasta na području KS-a ostvarene u općinama Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Trnovo, dok je u svim ostalim općinama došlo do povećanja broja stanovnika u posmatranom periodu. Najveća koncentracija stanovnika je na području općine Novi Grad sa 29,0% učešća u ukupnom stanovništvu Kantona, a zatim slijede općine Ilidža sa 16,8%, Novo Sarajevo sa 15,2%, Centar sa 12,7% itd. Najmanje stanovnika živi u općini Trnovo – 1.316 ili tek 0,3% od ukupnog broja stanovništva KS-a.

Tabela 2. Stanovništvo po općinama u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.

Područje	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Stopa rasta 2014–2019.
Stari Grad	36.758	36.578	36.395	36.090	35.771	35.385	-0,8
Centar	54.948	54.655	54.369	54.091	53.652	53.368	-0,6
Novo Sarajevo	64.690	64.760	64.639	64.548	64.169	64.077	-0,2
Novi Grad	118.868	119.307	119.694	120.314	121.297	122.049	0,5
Grad Sarajevo	275.264	275.300	275.097	275.043	274.889	274.879	0,0
Ilidža	67.607	68.567	69.164	69.533	70.108	70.536	0,9
Vogošća	26.685	27.106	27.452	27.836	28.138	28.524	1,3
Hadžići	24.018	24.149	24.264	24.414	24.493	24.638	0,5
Ilijaš	19.780	20.048	20.283	20.398	20.489	20.603	0,8
Trnovo	1.367	1.263	1.238	1.318	1.297	1.316	-0,8
Kanton Sarajevo	414.721	416.433	417.498	418.542	419.414	420.496	0,3

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS-a po općinama 2013–2019.

Porastom broja stanovnika u periodu 2014–2019. godine povećala se i gustina naseljenosti u KS-u (sa 324,7 st./km² na 329,2 st./km²). Posebno je visoka gustina naseljenosti u Gradu Sarajevu (1.942,6 st./km² u 2019. godini). Najgušće naseljena općina u KS-u je Novo Sarajevo. Gustina naseljenosti u ovoj općini u 2019. iznosila je 6.472,4 st./km², što je gotovo 20 puta više od prosječne gustine naseljenosti KS-a. Gustina naseljenosti najmanja je u općini Trnovo i iznosila je 3,9 st./km² 2019. godine.

Slika 1. Gustina naseljenosti (st./ km²) po općinama Kantona Sarajevo u 2019. godini

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS-a po općinama 2014–2019.

Starosna struktura stanovništva u 2019. godini ukazuje da KS ima relativno staro stanovništvo. Ovo je posebno izraženo u Gradu Sarajevu. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj radno sposobnog stanovništva u KS-u smanjen je u posljednjih 5 godina za oko 9 hiljada. Na drugoj strani, značajno je povećano stanovništvo starije od 65 godina. U KS-u broj mladog stanovništva opada prosječno godišnje po stopi od 0,2%. Manji udio mladih nepovoljno će utjecati na priliv stanovništva u radni kontingent, što će se odraziti na manji obim radne snage i pad opće stope aktivnog stanovništva.

Tabela 3. Starosna struktura stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014–2019.

Starosne grupe	Broj stanovnika						Stopa rasta 2014–2019.
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	
Ukupno	414.721	416.433	417.498	418.542	419.414	420.496	0,3
0–14	66.633	71.330	75.903	64.882	65.493	65.942	-0,2
15–64	292.797	293.323	293.170	288.056	286.115	284.514	-0,6
64 +	55.291	51.780	48.425	65.604	67.806	70.040	4,8

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS-a po općinama 2014–2019.

Između 2014. i 2019. godine učešće kontingenta mladih smanjeno je sa 16,1% na 15,7%, a povećano je učešće starijih preko 65 godina sa 13,3% na 16,7% u KS-u. Analiza indikatora dobne ovisnosti, koeficijenta zamjene generacija i indeksa starenja stanovništva ukazuje da se stanovništvo KS-a nalazi na prijelazu iz stacionarnog u regresivni tip stanovništva. Također, svi navedeni indikatori su pogoršani u zadnjih 5 godina. Generalno, navedena kretanja upućuju na potencijalno nepovoljan demografski okvir budućeg ekonomskog razvoja KS-a.

Uprkos rastu broja stanovnika, u 2019. godini u KS-u rođeno je 246 djece manje u odnosu na 2014. godinu. Stopa nataliteta kontinuirano opada i 2019. iznosila je 10,3 promila u odnosu na 11,0 promila 2014. S druge strane, stopa mortaliteta stagnira. Mortalitet i natalitet određuju prirodni priraštaj stanovnika. Stopa prirodnog priraštaja u 2019. godini u KS-u bila je pozitivna i iznosila je 0,3 promila (116 osoba).

Tabela 4. Vitalna obilježja stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014–2019.

Obilježje	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj rođenih i umrlih						
Broj rođenih	4.566	4.619	4.774	4.777	4.517	4.320
Broj umrlih	4.215	4.469	4.295	4.285	4.260	4.204
Prirodni priraštaj	351	150	479	492	257	116
Stope vitalne statistike						
Natalitet*	11,0	11,1	11,4	11,4	10,8	10,3
Mortalitet**	10,2	10,7	10,3	10,2	10,2	10,0
Prirodni priraštaj	0,8	0,4	1,1	1,2	0,6	0,3
Vitalni indeksi***	1,08	1,03	1,11	1,11	1,06	1,03

*Odnos između broja živorođenih i broja stanovnika na 1.000 stanovnika

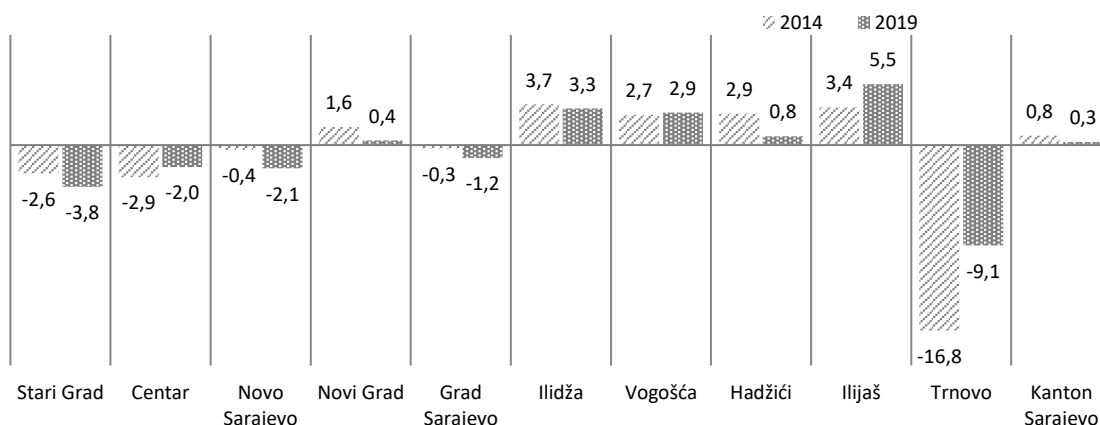
**Odnos između broja umrlih i broja stanovnika na 1.000 stanovnika

***Odnos broja rođenih i umrlih

Izvor: Obrada Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS-a po općinama 2014–2019.

Pozitivne stope prirodnog priraštaja ostvarene su u općinama Ilijaš (5,5 promila), Ilidža (3,3 promila), Vogošća (2,9 promila), Hadžići (0,8 promila) i Novi Grad (0,4 promila). Negativne stope prirodnog priraštaja ostvarene su u: Trnovu (9,1 promila), Starom Gradu (3,8 promila), Novom Sarajevu (2,1 promila) i Centru (2,0 promila).

Graf 1. Stopa prirodnog priraštaja po općinama 2014–2019. u promilima

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS-a po općinama 2014–2019.

Pored umjerenog pada prirodnog priraštaja, vitalni indeks u KS-u još uvijek je iznad 1 (1,03), što upućuje na još uvijek donekle zadovoljavajuće vitalne karakteristike stanovništva Kantona.

Rast broja stanovnika je kombinovani rezultat pozitivnog prirodnog priraštaja i pozitivnog migracijskog salda. Migracije su najkompleksnija komponenta razvoja stanovništva, posebno velikih gradova, jer u znatno većoj mjeri od prirodnog prirasta utječu na razvoj stanovništva. Mehaničko kretanje stanovništva, uz prirodno kretanje, sastavni je dio ukupnoga kretanja stanovništva i označava prostornu pokretljivost stanovništva.

Podaci o ukupnim migracijama (unutrašnjim i vanjskim) za KS za period od 2014. do 2019. godine pokazuju da se u Kanton doselilo 54.271 osoba, a odselilo 48.696 osoba, što daje pozitivan migracijski saldo od 5.575. Najveći pozitivni migracijski saldo ostvaren je u općinama Novi Grad, Ilidža i Vogošća, a negativan migracijski saldo bilježe općine Stari Grad, Centar i Novo Sarajevo. Dok su unutrašnje migracije izrazito pozitivne, saldo vanjske migracije u posmatranom periodu bio je negativan za 2.425 osoba. Ovakve migracije upućuju na izrazitu atraktivnost KS-a, ali i na pritisak na infrastrukturu Kantona s obzirom da su skoncentrisana na općine Novi Grad, Ilidža i Vogošća.

1.1.4 Ključni ekonomski pokazatelji KS-a

Prema ostvarenome, **bruto domaći proizvod (BDP)** u KS-u u 2019. godini iznosio je oko 7,5 milijardi KM i veći je za 22,7% u odnosu na 2014. godinu. Iako je BDP u KS-u konstantno rastao u zadnjih 5 godina, zabilježena stopa nominalnog rasta u KS-u niža je u odnosu na rast BDP-a na nivou BiH ili FBiH. Otuda je u navedenom periodu učešće BDP-a KS-a u Federaciji BiH smanjeno sa 34,1% u 2014. na 32,3% u 2019, a u BiH sa 22,3% na 21,3%. BDP/pc u KS-u 1,7 puta je veći od onog na nivou Federacije BiH. Prosječan BDP po stanovniku u 2019. godini u KS-u iznosio je 17.757 KM, a u Federaciji BiH 10.539 KM.²

² Potpuno drukčiju sliku dobijemo ukoliko BDP/pc u KS-u usporedimo sa razvijenim zemljama. Tako je BDP/pc u KS-u u 2019. bio svega oko jedne trećine (ili 32,4%) onog na nivou zemalja članica EU. Od zemalja bivše Jugoslavije BDP/pc KS-a osjetno je niži u odnosu na Sloveniju (22.980 eura) ili Hrvatsku (13.330 eura).

Tabela 5. Makroekonomske karakteristike KS-a u 2014. i 2019.

Kanton Sarajevo	2014.	2019.	Stopa rasta 14–19.	Indeks 2019/2014.
Stanovništvo	414.721	420.496	0,3	101,39
BDP (000 KM)*	6.084.777	7.466.637	4,2	122,71
BDP/pc (KM)*	14.672	17.757	3,9	121,03
BDP/pc (EUR)	7.502	9.079	3,9	121,03
Broj zaposlenih (XII)	125.921	152.394	3,9	121,02
Stepen zaposlenosti stanovništva (%)	30,4	36,2	3,6	119,36
Broj nezaposlenih (XII)	71.415	58.746	-3,8	82,26
Stepen nezaposlenosti ukupnog stanovništva (%)	17,2	14,0	-4,1	81,13
Stepen nezaposlenosti radnog kontingenta (%)	23,7	20,6	-2,7	87,12
Stopa nezaposlenosti (%)	36,2	27,8	-5,1	76,88
Radna snaga (XII)	197.336	211.140	1,4	107,00
Plaće (KM)	1.050	1.153	1,9	109,81
Ostvarene investicije (u 000 KM) **	1.111.941	1.029.346	-1,9	92,57
Broj turista	291.712	667.756	18,0	228,91
Broj noćenja	558.564	1.309.113	18,6	234,37
Izvoz (000 KM)	917.503	1.427.496	9,2	155,58
Uvoz (000 KM)	3.692.006	4.872.213	5,7	131,97
Obim vanjskotrgovinske razmjene (000 KM)	4.609.509	6.299.709	6,4	136,67
Stepen pokrivenosti uvoza izvozom (%)	24,9	29,3	3,3	117,90
Rezultati poslovanja poslovnih subjekata**				
Broj poslovnih subjekata	6.104	7.683	5,9	125,87
Prihodi (mil. KM)	16.520	18.708	3,2	113,24
Rashodi (mil. KM)	16.646	17.918	1,9	107,64
Dobit (mil. KM)	667	1.039	11,7	155,77
Gubitak (mil. KM)	861	436	-15,6	50,64
Poslovna sredstva (mil. KM)	26.153	28.727	2,4	109,84
Kapital (mil. KM)	14.935	16.397	2,4	109,79
Broj zaposlenih	99.405	111.001	2,8	111,67

*Federalni zavod za statistiku podatke o ostvarenim investicijama za 2019. objavljuje krajem 2020. godine.

**Podaci se odnose na 2018. godinu.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku BiH, ukupna **robna vanjskotrgovinska razmjena** KS-a u 2019. godini iznosila je oko 6,3 milijarde KM, što je za 36,7% više nego u 2014. godini. U periodu 2014–2019. godine KS bilježi izrazito negativan vanjskotrgovinski saldo (3,4 milijarde KM u 2019). Izvoz roba u 2019. iznosio je oko 1,4 milijarde KM, što je za 55,6% više nego 2014. godine. Iako je povećano za nekoliko procentnih poena, u 2019. godini učešće KS-a u ukupnom robnom izvozu Federacije BiH iznosi svega 18,7%. S druge strane, uvoz KS-a u 2019. iznosio je oko 4,9 milijardi KM, što je za 32,0% više nego 2014. godine. Učešće KS-a u ukupnom robnom izvozu FBiH u 2019. iznosi 35,2%. Nešto više stope rasta izvoza (9,2%) u odnosu na uvoz (5,7%) rezultirale su višom pokrivenosti uvoza izvozom. Ipak, ista je još uvijek osjetno niža u odnosu na FBiH (29,3% naspram 55%). Oko 74,3% izvoza, a 93,2% uvoza roba odnosi se na prerađivačku industriju. Niska pokrivenost uvoza izvozom rezultat je nekoliko faktora. Prvo, privreda KS-a u odnosu na ostatak zemlje mnogo više je koncentrisana na usluge. Evidentan je proces deindustrijalizacije KS-a u posljednje dvije decenije. Dodatno, međunarodna konkurentnost domaćih proizvođača je na niskom nivou. Finalizacija proizvoda nije dovoljno zastupljena. Zanimljivo je učešće proizvoda visoke tehnologije, odnosno aktivnosti s višom dodanom vrijednošću. S druge strane, KS je sjedište nekih značajnih uvoznih kompanija, što rezultira vrlo visokim vrijednostima uvoza.

Pregled po sektorima u 2019. godini pokazuje da je najveći izvoz ostvaren u sektoru raznih gotovih proizvoda, s učešćem od 31,7% u ukupnom izvozu, te proizvoda razvrstanih po materijalu, koji je povećan za 25,3%. Značajno je istaknuti kako je izvoz u sektoru hrane u odnosu na prethodnu godinu (2018. god.) smanjen za 28,7%, dok je stopa povećanja uvoza u ovom sektoru u istom periodu znatno manja i iznosi (7,8 %). U sektoru pića i duhana u 2019. godini izvoz je smanjen za 20,4%, dok je uvoz povećan za oko 8,9% u odnosu na 2018. godinu.

Izvoz je u 2019. godini porastao i u sektorima mineralnih goriva, maziva i srodnih proizvoda (0,5%), proizvoda razvrstanih po materijalu (25,3%), te mašina i transportnih sredstava (16,3%), dok je izvoz smanjen i u sektorima raznih gotovih proizvoda (17,6%), sirovih materija nejestivih osim goriva (15,5%) i hemijskih proizvoda (6,3%).

Vodeći partneri u vanjskotrgovinskoj razmjeni KS-a su Hrvatska, Njemačka i Srbija. U ukupnom izvozu KS-a u 2019. godini izvoz u Hrvatsku je odnosi se na 11,9%, u Njemačku 20,5%, te u Srbiju 11,9%.

U periodu 2014–2019. godine izvoz je najviše rastao prema Italiji, prosječno godišnje po stopi od 31,9%, zatim prema Njemačkoj 12,4% i Hrvatskoj 12,2%. Najveći uvoz ostvaren je iz Hrvatske 20,9%, zatim iz Srbije 10,6%, te iz Kine 9,2%. U periodu 2014–2019. godine uvoz je najviše rastao iz Turske, po prosječnoj stopi od 14,6%, zatim iz Srbije 10,8% itd.

Investicije u nova stalna sredstva u 2018. godini na području Kantona Sarajevo iznose preko 1 milijarde KM. Iako znatno veće u odnosu na nekoliko prethodnih godina (800 do 850 miliona KM), ostvarene investicije u KS-u su u 2018. godini bile ispod nivoa iz 2014. Ono što ohrabruje je kontinuirani rast investicija u strojeve, opremu i transportna sredstva (44,4% ukupnih investicija u 2018). U 2018. godini 50,2% ukupno ostvarenih investicija uloženo je u sljedeća područja djelatnosti: prerađivačka industrija (14,0%), trgovina na veliko i malo (11,3%), javna uprava i odbrana (11,1%) i informacije i komunikacije (10,2%).

1.1.5 Tržište rada

U KS-u krajem 2019. godine bilo je 284.514 radno sposobnog stanovništva, odnosno osoba starosti od 15 do 64 godine. Od toga je 211.140 ekonomski aktivnog stanovništva, što predstavlja radnu snagu koju čine zaposlene osobe i nezaposlene koje aktivno traže zaposlenje. Prosječna godišnja stopa rasta radne snage u posmatranom periodu je 1,4%, što je i rezultiralo povećanjem za 7,0% u odnosu na 2014. godinu. Broj administrativno registriranih nezaposlenih u posmatranom periodu smanjio se za 17,7%, dok se broj zaposlenih povećao za 21,0%. Iako su još uvijek značajno ispod zadovoljavajućeg nivoa, indikatori aktivnosti radnog kontingenta (74,2%) kao i zaposlenosti mjereni u odnosu na ukupno stanovništvo (36,2%) ili radni kontingent (53,6%) značajno su poboljšani u analiziranom periodu.

U strukturi zaposlenih većinski dio – oko 54,3% čine muškarci. Žene čine 45,7% ukupnog broja zaposlenih. Ipak, treba uočiti da je ovaj omjer poboljšan u korist žena u odnosu na 2014. godinu s obzirom na nešto više stope rasta broja zaposlenih žena.

Tabela 6. Pokazatelji tržišta rada u Kantonu Sarajevo po godinama za period 2014–2019.

Elementi	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Stopa rasta 2014–2019. (%)	Indeks 2019/2014.
Radna snaga	197.336	199.322	199.698	197.497	210.409	211.140	1,4	107,0
Stopa aktivnosti*	65,5	65,8	68,1	68,6	73,5	74,2	2,5	113,4
Zaposleni	125.921	126.777	130.535	131.172	147.848	152.394	3,9	121,0
Zaposleni – učešće žena	43,7	43,7	43,1	44,9	45,3	45,7		
Nezaposleni	71.415	72.545	69.163	66.325	62.561	58.746	-3,8	82,3
Do 12 mjeseci	21,6	22,0	22,0	22,5	22,8	24,8	-	-
1–5 godina	32,7	32,6	31,2	30,4	29,5	27,6	-	-
Duže od 5 godina	45,8	45,4	46,8	47,1	47,6	47,6	-	-
15–29 godina	29,4	29,2	26,8	25,1	23,7	22,3	-	-
30–49 godina	45,7	45,5	45,7	45,7	45,4	45,1	-	-
50+ godina	24,8	25,4	27,5	29,1	29,6	32,6	-	-
Osnova ili manje	12,7	13,9	13,6	14,2	14,3	14,4	-	-
Srednja	58,7	58,7	58,7	58,4	58,3	58,1	-	-
Viši i visoki nivo obrazovanja	28,6	27,3	27,7	27,4	27,4	27,5	-	-
Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva	30,4	30,4	31,3	31,3	35,3	36,2	3,6	119,4
Stepen zaposlenosti radnog kontingenta	41,8	41,9	44,5	45,5	51,7	53,6	5,1	128,2
Stopa nezaposlenosti	36,2	36,4	53,0	50,6	29,7	27,8	-5,1	76,9

* Radna snaga u odnosu na radno sposobno stanovništvo

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

Na kraju 2019. godine najveći broj zaposlenih je evidentiran u općinama Centar (45.591), Novi Grad (29.501), Novo Sarajevo (26.513) i Ilidža (24.095). Najveći rast broja zaposlenih u odnosu na 2014. godinu zabilježen je u općinama Ilijaš (68,6%), Ilidža (39,9%) i Vogošća (39,3%), dok je pad broja zaposlenih zabilježen samo u općini Trnovo (7,6%).

Tabela 7. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.

Općine	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Stopa rasta 2014–2019. (%)	Indeks 2019/2014.
Stari Grad	9.856	9.579	10.116	9.679	11.209	11.247	2,7	114,1
Centar	40.940	39.451	41.783	41.940	44.668	45.591	2,2	111,4
Novo Sarajevo	23.493	23.377	22.930	22.835	25.759	26.513	2,4	112,9
Novi Grad	23.257	25.156	25.066	25.589	28.379	29.501	4,9	126,8
Grad Sarajevo	97.546	97.563	99.895	100.043	110.015	112.852	3,0	115,7
Ilidža	17.226	17.080	17.260	17.398	22.943	24.095	6,9	139,9
Vogošća	4.268	4.456	4.838	5.145	5.485	5.944	6,8	139,3
Hadžići	4.016	3.995	4.261	4.268	4.777	4.913	4,1	122,3
Ilijaš	2.551	3.363	3.914	4.053	4.335	4.300	11,0	168,6
Trnovo	314	320	367	265	293	290	-1,6	92,4
Kanton Sarajevo	125.921	126.777	130.535	131.172	147.848	152.394	3,9	121,0

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, obrada

Kanton Sarajevo iskazuje komparativne prednosti uglavnom u uslužnom sektoru. Posmatrano po djelatnostima, najveći broj zaposlenih evidentiran je u trgovini. Značajno učešće ima i oblast javne uprave i odbrana, oblast obaveznog socijalnog osiguranja, ali sa tendencijom smanjenja učešća sa 12,4% u 2014. (15.629 zaposlenih) na 10,7% u 2019. (16.282 zaposlenih). Rast zaposlenosti uglavnom skoncentrisan u djelatnostima kao što je trgovina, turizam i ugostiteljstvo, IT i znanjem intenzivne izvozno orijentisane usluge, te (u manjoj mjeri) u određenim segmentima prerađivačke industrije. Zaposlenost je jedino smanjena u djelatnosti vađenja ruda i kamena, te proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija.

Tabela 8. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo prema područjima SKD za period 2014–2019.

KD 2010.	Broj zaposlenih								Stopa rasta 2014–2019. (%)	Indeks 2019/2014.
	2014.	%	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	%		
Ukupno	125.921	100	126.777	130.535	131.172	147.848	152.394	100	3,9	121,0
A	919	0,7	872	1.003	1.012	1.098	1.003	0,7	1,8	109,1
B	198	0,2	114	76	68	58	53	0,0	-23,2	26,8
C	12.950	10,3	12.736	12.853	13.337	13.809	14.144	9,3	1,8	109,2
D	2.008	1,6	1.932	1.925	1.830	1.942	1.926	1,3	-0,8	95,9
E	2.395	1,9	2.342	2.431	2.413	2.670	2.633	1,7	1,9	109,9
F	6.344	5	6.047	5.610	5.915	7.100	7.289	4,8	2,8	114,9
G	24.085	19,1	23.436	24.011	23.776	28.275	28.803	18,9	3,6	119,6
H	7.751	6,2	7.553	7.741	7.643	7.886	8.052	5,3	0,8	103,9
I	6.027	4,8	6.107	6.950	7.394	8.807	9.336	6,1	9,1	154,9
J	7.489	5,9	7.506	7.767	7.862	9.313	10.089	6,6	6,1	134,7
K	5.571	4,4	5.415	5.451	6.139	6.423	6.490	4,3	3,1	116,5
L	988	0,8	1.199	1.515	1.121	1.895	2.101	1,4	16,3	212,7
M	6.813	5,4	7.077	7.175	6.752	8.573	8.692	5,7	5,0	127,6
N	2.922	2,3	5.257	5.879	5.774	6.074	6.671	4,4	18,0	228,3
O	15.629	12,4	15.690	15.637	15.308	15.912	16.282	10,7	0,8	104,2
P	10.093	8	9.939	10.090	10.165	10.580	11.116	7,3	1,9	110,1
Q	9.231	7,3	9.284	9.386	9.535	10.032	10.109	6,6	1,8	109,5
R	1.763	1,4	1.680	1.971	1.950	2.933	3.018	2,0	11,4	171,2
S	2.745	2,2	2.591	3.064	3.178	4.468	4.678	3,1	11,3	170,4

Izvor: ZPR KS, dokumentacija

Analizu kretanja zaposlenosti zaključujemo konstatacijom da KS, uprkos raspoloživim značajnim sredstvima za podršku novom zapošljavanju, ne bilježi bolje performanse u pogledu novog zapošljavanja u odnosu na ostatak FBiH. Učešće KS-a u ukupnoj zaposlenosti ili nezaposlenosti u FBiH je na približno istom nivou.

Stopa nezaposlenosti u periodu 2014–2019. godine imala je trend konstantnog pada i u 2019. godini iznosila je 27,8% (u odnosu na 36,2% u 2014). Posmatrano po općinama, najveći broj evidentiranih nezaposlenih osoba je na području općine Novi Grad (15.788). U ovoj lokalnoj zajednici zabilježen je i najveći pad broja nezaposlenih u odnosu na 2014. godinu (20,8%).

Tabela 9. Broj nezaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.

Općina	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Stopa rasta 2014–2019. (%)	Indeks 2019/2014.
Stari Grad	6.439	6.482	6.124	5.896	5.567	5.232	-4,1	81,3
Centar	7.755	7.999	7.521	7.458	7.171	6.723	-2,8	86,7
Novo Sarajevo	8.610	8.725	8.350	8.044	7.515	7.005	-4,0	81,4
Novi Grad	19.927	20.210	19.306	18.203	16.873	15.788	-4,5	79,2
Grad Sarajevo	42.731	43.416	41.301	39.601	37.126	34.748	-4,1	81,3
Ilidža	11.654	11.927	11.413	10.952	10.520	9.841	-3,3	84,4
Vogošća	5.405	5.555	5.228	5.066	4.750	4.513	-3,5	83,5
Hadžići	5.722	5.745	5.596	5.349	4.946	4.606	-4,2	80,5
Ilijaš	5.401	5.408	5.131	4.872	4.746	4.567	-3,3	84,6
Trnovo	502	494	494	485	473	471	-1,3	93,8
Kanton Sarajevo	71.415	72.545	69.163	66.325	62.561	58.746	-3,8	82,3

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, obrada

Analiza obrazovne strukture nezaposlenih pokazuje da se gotovo 15% registrirane nezaposlenosti odnosi na osobe bez kvalifikacija, uglavnom žena. Svaka četvrta nezaposlena osoba je visokoobrazovana. Ovo se posebno odnosi na diplomante fakulteta iz grupacije društvenih nauka, gdje je relativno veliko učešće žena. 7 od 10 nezaposlenih visokoobrazovanih osoba su žene. Upisna politika još uvijek se ne prilagođava trendovima na tržištu rada, što rezultira kumuliranjem određenih zanimanja na evidencijama nezaposlenih u KS-u. Prema podacima JU Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo u 2019. godini, na biroima za zapošljavanje na području Kantona Sarajevo, prema vrsti zanimanja, među nezaposlenim osobama sa visokom stručnom spremom najveći broj je dipl. ekonomista (1.135) i dipl. pravnika (933), sa višom stručnom spremom također ekonomista (182) i pravnika (104), sa srednjom stručnom spremom maturanata gimnazije (3.286), ekonomskih tehničara (2.062), mašinskih tehničara (1.586), te kod nestručnih osoba prodavača (3.015), frizera vlasuljara (901), vozača motornih vozila (828) i automehaničara (769).

Mladi (do 30 godina) čine gotovo četvrtinu nezaposlenih. Interesantno je da se u ovoj kategoriji žene lakše zapošljavaju u odnosu na muškarce. Posebno zabrinjava rast učešća nezaposlenih osoba iz kategorije 50 i više godina. U ovoj kategoriji posebno je visoko učešće žena i osoba bez kvalifikacija.

Nezaposlenost u KS-u dominantno je strukturne prirode s obzirom da 3 četvrtine nezaposlenih na posao čeka duže od godinu dana. Gotovo polovina nezaposlenih duže od 5 godina čeka na posao.

Plaće Prosječna neto plaća isplaćena u KS-u u 2019. godini iznosila je 1.153 KM i najveća je neto plaća u poređenju sa neto plaćama u ostalim kantonima Federacije BiH, a veća je od prosječne neto plaće u Federaciji BiH za 20,4% ili 195 KM. Prosječna neto plaća u KS-u u 2019. godini veća je za 9,8% u odnosu na 2014. godinu. U istom periodu prosječna plaća u FBiH povećala se za oko 15%. Razlike između lokalnih zajednica posebno su izražene kada se analizira ovaj parametar. Najveća prosječna plaća u 2019. godini u KS-u registrirana je u općini Centar i iznosila je 1.365 KM. Najmanja prosječna plaća registrirana je u općini Ilijaš i iznosila je 703 KM, što je za 39,1% manje od prosječne plaće na nivou Kantona.

Najveće neto plaće isplaćene su u sljedećim djelatnostima: finansijskoj djelatnosti i osiguranju (1.737 KM), proizvodnji i snabdijevanju električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom (1.677 KM), te javnoj upravi i odbrani (1.476 KM) i djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite (1.433). S druge strane, najniže prosječne neto plaće zabilježene su kod djelatnosti hotelijerstva i ugostiteljstva (588 KM), te administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti (590 KM).

Analizu stanja na tržištu rada u KS-u zaključujemo osvrtom na programe podrške novom zapošljavanju. Jedan od prvih identificiranih problema odnosi se na nedovoljno razvijene institucionalne kapacitete za pripremu i realizaciju programa podrške unutar Ministarstva privrede KS-a i Turističke zajednice KS-a. Naime, iako Ministarstvo privrede izdvaja sve veće iznose sredstava za podršku maloj privredi, unapređenju industrijskih zona i podršku poljoprivredi, rast navedenih izdvajanja nije pratilo odgovarajuće kadrovsko kapacitiranje. Otuda praktično i ne postoji sistem monitoringa i evaluacije (ocjene učinaka) dodijeljenih poticajnih sredstava. Nešto je bolja situacija sa Službom za zapošljavanje KS-a. Međutim, i ovdje je uočen problem neefikasnih procedura koje uzimaju nepotrebno vrijeme i resurse i rezultiraju „zarobljavanjem“ sredstava unutar pojedinih programa. Evidencije nezaposlenih u određenoj mjeri su unaprijeđene. Sljedeći korak jeste da se one praktičnije koriste (kod formuliranja novih programa, komunikacije s privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju itd.). Služba za zapošljavanje rijetko kombinira uslugu posredovanja s programima podrške novom zapošljavanju. U portfoliju programa podrške Službe za zapošljavanje preveliki je naglasak na mjerama za koje empirijska istraživanja nalaze pozitivne ekonomske učinke. Velike su razlike u troškovima po radnom mjestu između programa. Programi se vrlo rijetko prilagođavaju specifičnim zahtjevima pojedinih kategorija nezaposlenih, posebno onih s otežanim pristupom tržištu rada.

1.1.6 Poslovni ambijent u KS-u

Uvjeti poslovanja u Kantonu Sarajevu još uvijek su okarakterizirani iznimno dugim i složenim birokratskim procedurama, pogotovo u kontekstu registracije novih poslovnih subjekata, ali i gašenja već postojećih. Tako je prema posljednjem izvještaju Doing Business 2020 od ukupno 190 zemalja naša zemlja rangirana među najlošijim i nalazi se na 184. mjestu po složenosti i trajanju procedura započinjanja biznisa, te troškovima istog.

Još uvijek ne postoji adekvatna podrška promociji i razvoju preduzetništva, a posebno u kontekstu postojanja adekvatnog institucionalnog okvira. Stoga je potrebno raditi na razvoju i osnaživanju sistema podrške preduzetničkim aktivnostima u Kantonu Sarajevo i to ne samo kroz unapređenje administrativnih procedura već i kroz adekvatan finansijski okvir, fiskalne olakšice, smanjenje parafiskalnih nameta, te kroz uspostavu institucionalnih kapaciteta i tzv. „soft“ podršku razvoju preduzetništva.

Ipak, evidentni su određeni pomaci u kontekstu podrške ulaganju u privatni poslovni sektor kao što je snižavanje cijene registracije privrednog subjekta, koja sada iznosi 80 KM i predstavlja najnižu cijenu registracije u cijeloj FBiH. Također, smanjeni su troškovi i skraćeni rokovi za dobijanje potrebnih dozvola u institucijama KS-a, a i osigurana je centralizacija svih podataka potrebnih investitorima zainteresiranim za ulaganje na području KS-a, kao i registar poticaja.

Međutim, iako je napravljen određeni pomak u kreditiranju malih i srednjih preduzeća kroz primjenu Zakona o poticaju razvoja male privrede³, čime je omogućeno da se svake godine u Budžetu KS-a planiraju sredstva za provođenje ovog zakona u visini od 0,5% vrijednosti Budžeta KS-a iz prethodne godine, još uvijek ne postoji dovoljno razvijena finansijska podrška kroz tzv. nebankarske sisteme finansiranja poput namjenskih fondova za mala i srednja preduzeća i/ili start-up preduzeća, fondova rizičnog kapitala, investitorske mreže te kreditno-garantne fondove.

Trenutno, jedini funkcionalan kreditno-garantni fond u Kantonu Sarajevu je Kreditno-garantni fond Sarajevske regionalne razvojne agencije – SERDA, koji privrednicima Kantona Sarajevo omogućava raspolaganje najpovoljnijeg kapitala kroz subvencioniranje kamatne stope. Privrednicima su dostupne dvije kreditne linije: prva linija od 5.000 do 200.000 KM, i druga linija od 200.000 do 500.000 KM.

³ Zakon o poticaju razvoja male privrede („Službene novine KS“, broj 29/15).

Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo subvencionira kamatnu stopu u iznosu od tri (3) p.p. (procentna poena), te ona nakon subvencije iznosi 0,5%, uz osiguravanje odgovarajućeg kolaterala. Time je Kreditno-garantni fond SERDA-e izuzetno pouzdan finansijski instrument podrške razvoju i jačanju preduzeća, obrtnika, start-up biznisa i poljoprivrednika na području Kantona Sarajevo u saradnji s odabranim finansijskim partnerom.

Osim određene finansijske podrške Zakonom o poticaju razvoja male privrede osigurana je i podrška razvoju centara za preduzetništvo, preduzetničkih inkubatora, klastera, tehnoloških parkova i zona male privrede. To znači da će pored osiguravanja povoljnih kreditnih sredstava sa subvencioniranom kamatnom stopom kroz Kreditno-garantni fond Vlada KS-a svake godine osiguravati sredstva za realizaciju i drugih poticajnih mjera za mala i srednja preduzeća kao što su: poticaj u primjeni tehničkih normi i standarda kvalitete; poticaj novoosnovanim – start-up subjektima; poticaj razvoja ženskog preduzetništva; poticaj za unapređenje IT-preduzetništva; poticaj za istraživanje, razvoj i primjenu savremenih tehnologija i inovacija.

Što se tiče drugih oblika finansiranja i kreditiranja, nažalost, uvjeti kroz postojeću mrežu banaka i mikrokreditnih organizacija uglavnom podrazumijevaju visoke kamatne stope i nepovoljne kolateralne garancije koje zahtijevaju banke u cilju osiguranja kredita.

S druge strane, troškovi izdavanja neophodnih dozvola kao što su urbanistička dozvola, odobrenje za građenje, upotrebna dozvola i okolinska dozvola značajno su reducirani, kao i rokovi pribavljanja istih. To je, također, doprinijelo i unapređenju uvjeta za strane investicije, pogotovo kada je riječ o ulaganju u Kanton Sarajevo kroz koncesije i javno-privatno partnerstvo (JPP) na osnovu Zakona o koncesijama⁴ i Zakona o javno-privatnom partnerstvu⁵. Pri tome, Zakonom o koncesijama omogućeno je ulaganje stranim ulagačima u oblasti poslovanja kao što su: energetika, hidroelektrane, termoelektrane, vjetroelektrane, turizam, poljoprivreda, korištenje voda, eksploatacija mineralnih sirovina, hoteli i ostali turistički objekti, zdravstvene usluge itd.

Međutim, procesi digitalizacije u kontekstu administrativnih procedura (e-uprave), pribavljanja adekvatnih dozvola, prijava i ispunjavanje fiskalnih i parafiskalnih obaveza još uvijek nisu na očekivanom nivou. Naime, napravljeni su određeni pomaci u prijavi i izmirenju indirektnih poreza poput PDV-a i carinskih dažbina, ali još uvijek proces registracije poslovnog subjekta nije moguće realizirati online, kao što je to slučaj u većini zemalja EU, ali i susjednih zemalja.

Izgradnja adekvatnih kapaciteta i digitalne infrastrukture dobila je na još većem značaju uslijed globalne pandemije (COVID-19) i njenih ekonomskih i socijalnih posljedica, pa bi kao takva trebala biti i prioritizirana. Iako je Kanton Sarajevo započeo neke aktivnosti na uvođenju e-uprave, za sada ne nudi poduzetnicima nijednu potpunu online uslugu. Podaci iz gotovo 70 javnih registara i baza podataka u kantonalnim institucijama, javnim ustanovama i preduzećima i dalje su „razbacani“ i izolirani u nadležnim institucijama, tzv. „silosi podataka“, čak i ako su digitalizirani, ne koriste se sistemski da bi se prepoznali izazovi ili potencijali, ostvarili dublji uvidi i na osnovu njih izradile i ponudile odgovarajuće politike, odnosno pružile elektronske usluge razvijene prema potrebama korisnika. Zbog zakonskih propisa i nedostatka digitalnih inovacija u uredskom poslovanju, razmjena dokumentacije u analognom obliku dominantna je u službenoj komunikaciji između institucija i s poslovnim subjektima.

Fiskalna opterećenja još uvijek predstavljaju značajna ograničenja intenziviranju privrednih aktivnosti u Kantonu Sarajevo. Nerijetko obračun i naplata PDV-a po stopi od 17% po osnovu svih ispostavljenih faktura neovisno o njihovoj naplati uzrokuje probleme u likvidnosti poslovnih subjekata, a posebno malih i srednjih preduzeća.

⁴ Zakon o koncesijama („Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 27/11 i 15/13).

⁵ Zakon o javno-privatnom partnerstvu („Službene novine Kantona Sarajevo” br. 27/11 i 16/17).

Također, procjenjuje se da u BiH postoji oko 500 različitih formi parafiskalnih nameta koji direktno guše privredu, bez jasnih rezultata, odnosno svrhe postojanja.⁶ Naime, dodatno opterećenje za privredu predstavljaju porezi i doprinosi koji se odnose na plaću, a koji su prema posljednjem Doing Business 2020 izvještaju najviši u regionu, pa je naša zemlja rangirana kao 141. od ukupno 190 zemalja koliko ih je obuhvaćeno Izvještajem. Često se ističe da ova dodatna opterećenja za poslodavca pogoduju tzv. sivim praksama zapošljavanja (tj. neprijavljivanju zaposlenika i zapošljavanju „na crno“), kao i sve izraženijem odlasku mladih i sposobnih kadrova iz zemlje (tzv. „brain-drain“). Tako je BiH zajedno s Hrvatskom, Srbijom i Sjevernom Makedonijom jedna od najpogođenijih zemalja svijeta kada je riječ o odlasku talentiranih ljudi s ukupnim rezultatom od 1,76 (pri čemu 1 = odlazak svih talentiranih ljudi iz zemlje, a 7 = ostanak svih talentiranih ljudi u zemlji).

Prema Globalnom indeksu konkurentnosti (GCI), Bosna i Hercegovina spada u grupu zemalja čija je ekonomija bazirana na efikasnosti. U ovu grupu zemalja spadaju još i Albanija, Sjeverna Makedonija, Crna Gora i Srbija, dok se susjedna Hrvatska nalazi u tranziciji između ekonomije bazirane na efikasnosti i ekonomije bazirane na inovacijama, odnosno brzom usvajanju inovativnih tehnologija. To znači da je u narednom periodu nužno raditi na sofisticiranosti poslovanja i na inovativnosti kao temeljima konkurentnosti naše zemlje, ali i održivog rasta i razvoja. Ukoliko se posmatraju navedeni pokazatelji u regionalnom kontekstu, BiH je najlošije rangirana zemlja (92), dok se susjedne Srbija i Crna Gora nalaze na 72. odnosno 73. mjestu, a Hrvatska na 63. poziciji.

Poduzetnička infrastruktura i potporne institucije – okosnicu postojećeg institucionalnog okvira u kontekstu privrednog sektora i ekonomskog razvoja čine Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, Sarajevska regionalna razvojna agencija (SERDA), Privredna komora Kantona Sarajevo te Obrtnička komora Kantona Sarajevo. Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo je institucija koja vrši upravne i stručne poslove koji se odnose na oblast privrede, vodoprivrede, poljoprivrede, šumarstva i lovstva, veterinarstva, industrije i energetike, obrta, korištenja prirodnih bogatstava, kantonalnog turizma i turističkih resursa, trgovine i ugostiteljstva. SERDA realizira projekte i aktivnosti usmjerene ka razvoju privrednih aktivnosti u regiji, stvaranju poticaja za povoljno poslovno okruženje, razvoju ljudskih resursa te jačanju konkurentnosti regije. Posebno je značajna uloga ove agencije u kontekstu implementacije projekata koji se finansiraju iz međunarodnih i EU-fondova. Privredna komora Kantona Sarajevo zastupa interese svojih članova pred nadležnim državnim organima, posebno u pripremi privrednog zakonodavstva, pri donošenju mjera i mehanizama privrednog sistema i ekonomske politike i kod utvrđivanja makrorazvojne politike, te pruža razne servisne usluge svojim članovima (poslovne informacije, stručne savjete, prezentacije, promocije, predstavljanja u inostranstvu, organizirani nastupi na izložbama i sajmovima i dr.), stručne obuke itd. Za podršku radu obrta uspostavljena je Obrtnička komora Kantona Sarajevo, koja zastupa i štiti interese obrtnika, vodi evidenciju obrtnika, te pruža servisne usluge obrtnicima, stručne obuke za obrtnike i sl.

Posebnu poslovnu podršku predstavljaju i preduzetnički, inkubacioni, tehnološki i razvojni centri; međutim, ovaj vid podrške poslovanju privrede još uvijek nije dovoljno razvijen na području Kantona Sarajevo u odnosu na koncentraciju poslovnih aktivnosti i potrebe. Iako IT-sektor predstavlja jedan od najbrže rastućih sektora u Kantonu Sarajevo, još uvijek ne postoji nijedan tehnološki park niti respektabilan inkubator i/ili akcelerator. Naime, Studija razvoja IT-sektora u Kantonu Sarajevo predviđa izgradnju jednog takvog parka u sarajevskom naselju Šip, općina Centar, koji će omogućiti koncentraciju i svojevrsnu klasterizaciju IT-kompanija, što će značajno ojačati njihovu konkurentsku poziciju te podstaći stvaranje jedinstvenog lanca vrijednosti. Studijom je također predviđeno osnivanje inkubatora i akceleratora čak i u području digitalizacije kreativnih industrija i to u okviru Muzeja Ars Aevi.

⁶ Izvor: Privredna komora Kantona Sarajevo: <https://pksa.ba/>.

Prema podacima Ministarstva za privredu Kantona Sarajevo, poslovne zone po općinama i njihove karakteristike navedene su u donjoj tabeli.

Tabela 10. Poslovne zone po općinama Kantona Sarajevo

Općina u Kantonu Sarajevo	Naziv industrijske/poslovne zone	
Općina Hadžići	Privredna zona Hadžići	
	Mostarsko raskršće	
	Garovci – Donji Hadžići	
	Boce – Binježevo	
	Merđanović polje Donji Hadžići	
	Tehničko-remontni zavod – TRZ Hadžići	
Općina Ilidža	PZ "STUP" (Zora, Standard, Heco, Termocentar)	PZ "Vlakovo III"
	PZ "Stupex"	PZ "Mostarsko raskršće"
	PZ "STUP I" (Simes)	PZ "Rakovička cesta 1"
	IZ "ENERGOINVEST"	PZ "Rakovička cesta 2"
	PZ "Bescarinska zona"	PZ "Rakovička cesta 3"
	IZ "Famos Hrasnica"	PZ "Rakovička cesta Ciglana"
	PZ "Lužansko polje"	PZ "Rudnik"
	PZ "Butmirska cesta"	PZ "Vidovac"
	PZ "Bosanka Blažuj"	PZ "Kovačevac"
	PZ "Vlakovo I"	PZ "Vinograd"
	PZ "Vlakovo II"	PZ "Doglodi"
Općina Ilijaš	Luka Ilijaš	
	Željezara Ilijaš	
Općina Novi Grad Sarajevo	IZ Zrak	
	PZ Rajlovac	
	PZ Donje Telalovo Polje	
	PZ Bačići	
Općina Novo Sarajevo	Zone male privrede (lokalitet postojeće fabrike "Klas" i lokalitet bivše Fabrike "Vaso Miskin Crni"). Nema planiranih industrijskih zona za investiranje	
Općina Vogošća	Poslovna zona UNIS	
	Stara industrijska zona PRETIS	
	Poslovna zona Vojna kasarna Semizovac	

Izvori: Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, *Investirajte u Kanton Sarajevo – Investicioni profil Kantona Sarajevo*, 2021.

Osnovni privredni resursi općina na području Kantona Sarajevo na čijem području postoje industrijske zone su: rudna bogatstva, šume, termalne vode i turistički potencijali, dok su najzastupljeniji privredni sektori: drvoprerađivačka industrija, metaloprerađivačka industrija, prehrambena i farmaceutska industrija i poljoprivreda. Razvojem poslovnih zona u dobroj mjeri bi se nadoknadio gubitak velikih privrednih sistema koji su bili nosioci privrednog razvoja u Sarajevskoj regiji i tako značajno doprinijelo bržem i boljem razvoju ekonomije.

Da bi navedene prednosti zona došle do punog izražaja, prvenstveno je potrebno više koordinacije između različitih nivoa vlasti i pomoći općinskim organima u realizaciji ovakvih projekata. Ovdje se misli na izradu strateško-planskih dokumenata, stvaranje većeg sistema olakšica za investitore, poticaje za korisnike poslovnih zona i znatno veća finansijska izdvajanja iz budžeta na svim nivoima vlasti. Stoga je neophodno da općinska administracija bude proaktivna, te inicira i stimulira osnivanje poslovnih i industrijskih zona iznalaženjem različitih metoda finansiranja. Jedan od načina na koji se može doći do pristupačnih razvojnih projekata definitivno je i korištenje kapaciteta i infrastrukture bivših državnih preduzeća, velikih privrednih sistema i industrijskih zona.

1.1.7 Struktura privrede u KS-u

Broj registriranih poslovnih subjekata u KS-u u periodu 2014–2019. godine imao je trend konstantnog rasta, pa je njihov ukupan broj u 2019. godini veći za 19,8% u odnosu na 2014. godinu, a prosječna stopa rasta u ovom periodu bila je 3,1%. Broj pravnih lica bilježi najveće povećanje u odnosu na 2014. godinu (29,7%) sa stopom rasta od 4,4%.

Tabela 11. Registrirani poslovni subjekti u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.

Poslovni subjekti	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Stopa rasta 2014–2019. (%)	Indeks 2019/2014.
Pravna lica	14.947	15.721	16.654	17.551	18.502	19.381	4,4	129,7
Jedinice u sastavu	6.551	6.567	6.687	6.778	6.768	7.146	1,5	109,1
Fizička lica, obrtnici	10.774	10.590	10.791	11.085	11.817	12.141	2,0	112,7
Ukupno	32.272	32.878	34.132	35.414	37.087	38.668	3,1	119,8

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Kanton Sarajevo u brojkama

Na kraju 2019. godine u KS-u je zabilježeno 38.668 registriranih poslovnih subjekata, od čega 50,1% čine pravna lica, 18,5% su jedinice u sastavu pravnih lica, a 31,4% čine obrti. Prosječan broj registriranih poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika u 2019. godini u KS-u je 92,0. Ukupno je registrirano 19.381 pravnih lica, od čega je 24,6% u trgovini na veliko i malo, 20,3% u ostalim uslužnim djelatnostima, te 11,0% u stručnim, naučnim i tehničkim djelatnostima. Od 7.146 jedinica u sastavu najviše je registrirano u sljedećim djelatnostima: trgovini na veliko i malo (50,3%), hotelijerstvu i ugostiteljstvu (9,5%), te u ostalim uslužnim djelatnostima (8,5%). Od 12.141 registriranog obrta najviše je u trgovini na veliko i malo (20,5%), hotelijerstvu i ugostiteljstvu (15,2%), te u prerađivačkoj industriji (14,4%).

Prema podacima Kantonalnog ureda Porezne uprave FBiH, u Sarajevu za 2019. godinu, a prema Klasifikaciji djelatnosti 2010 (KD), na području Kantona Sarajevo registrirano je 7.786 poreznih obveznika, u kojima je zaposleno 114.418 lica.

Najviše poreznih obveznika ima u oblasti trgovine – 30% učešća u ukupnom broju subjekata Kantona Sarajevo, te u oblasti stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti 16,37%. Također, najviše zaposlenih je u trgovini – 26,26% učešća u ukupno zaposlenim na području Kantona, zatim u prerađivačkoj industriji – 13,5%.

Najveći broj registriranih poreznih obveznika u 2019. je u tercijarnom sektoru uslužnih djelatnosti – 54,7%, koji zapošljava 51,5% zaposlenih. Prvorangirana djelatnost po broju zaposlenih je trgovina na veliko i malo, koja zapošljava 26,26% ukupnog broja zaposlenih. Slijede prerađivačka industrija, informacije i komunikacije, te prijevoz i skladištenje. Usporedbom strukture zaposlenih po različitim djelatnostima i sektorima kao i broja privrednih subjekata u odnosu na prethodni period (obuhvaćen ranijim strateškim dokumentima) može se uvidjeti pozitivan trend i povoljnija struktura u kontekstu veće zastupljenosti privrednih subjekata i zaposlenih u industrijama koje generiraju značajnu dodanu vrijednost kao što je prerađivačka industrija, te informacije i komunikacije.

Od ukupno registriranih poreznih obveznika, prema kriteriju broja zaposlenih, najveći broj je malih preduzeća (do 50 zaposlenih) 6.678 ili 85,77%, zatim srednjih (50–250 zaposlenih) 827 ili 10,62% i na kraju velikih (preko 250 zaposlenih) 281 ili 3,61%. Također, uporedbom navedene strukture s prethodnim periodom evidentno je poboljšanje u kontekstu pozitivnog trenda rasta broja srednjih i velikih preduzeća u Kantonu Sarajevo, kao i rasta broja zaposlenih u tim preduzećima.

Naime, broj zaposlenih po grupama preduzeća prema veličini (po broju zaposlenih) pokazuje da:

- 85,77% malih obveznika (do 50 zaposlenih) zapošljavaju 22,9% osoba,
- 10,62% srednjih obveznika (50–250 zaposlenih) zapošljavaju 19,5% osoba i
- 3,61% velikih obveznika (preko 250 zaposlenih) zapošljavaju 57,6% osoba.

Prema tome, od ukupnog broja poreznih obveznika najviše je malih preduzeća (85,77%), a istovremeno je najviše zaposlenih u velikim preduzećima, kojih ima 281 (3,61%).

Istraživanje o stanju privrede „Puls ekonomije Bosne i Hercegovine“⁷ koje je kontinuirano provođeno tokom 2021. pokazalo je da u Kantonu Sarajevu tek nešto više od 30% kompanija ima za vlasnicu ili suvlasnicu ženu.

Bilansne obrasce o poslovanju⁸ u 2018. godini u Kantonu Sarajevo predalo je 7.683 poslovna subjekta, koji knjigovodstvo vode u skladu sa kontnim okvirom za privredna društva (preduzeća), što je za 25,9% više nego u 2014. godini. Ukupna sredstva (aktiva) poslovnih subjekata Kantona Sarajevo na dan 31. 12. 2018. godine iznosila su oko 30 milijardi KM. Ostvareni je prihod u fiskalnoj 2018. godini u iznosu od preko 18,7 milijardi KM i u odnosu na 2014. godinu bilježi povećanje za 13,2%. Dobit je ostvarena u iznosu od preko 1 milijarde KM i povećala se za 55,8% u odnosu na 2014. godinu. Gubitak bilježi smanjenje u odnosu na period 2014. godine za 50,6%. Generalno, u 2018. godini evidentno je da su pokazatelji poslovanja uglavnom zabilježili povećanje u odnosu na 2014. godinu. Tako neto dobit po zaposlenom bilježi značajno povećanje i to za 83,2% u odnosu na 2014. godinu.

U 2018. godini poslovni subjekti su ostvarili neto dobit u iznosu od 1.309,3 miliona KM, što je za više od dva puta veći iznos u odnosu na 2014. godinu, kad je ukupna neto dobit iznosila 507,5 miliona KM. U ukupno ostvarenoj neto dobiti u 2018. godini najveće učešće ima trgovina – 28,8%, koja je ostvarila preko pet puta veću neto dobit nego 2014. godine, zatim prerađivačka industrija 16,1%, te stručne, naučne i tehničke djelatnosti 14,0%.

U 2018. godini poslovni subjekti ostvarili su gubitak u iznosu od 1.244,9 miliona KM, što je 44,6% veći gubitak nego 2014. godine, kada je gubitak iznosio 860,8 miliona KM. U stvaranju ukupnog gubitka u 2018. godini najveće učešće ima trgovina – 24,3%, zatim prijevoz i skladištenje 20,7%, stručne, naučne i tehničke djelatnosti 10,9%, te prerađivačka industrija 10,5%.

1.1.8 Komparativne prednosti KS-a

U narednom poglavlju dat će se analiza po djelatnostima u KS-u prema dostupnim statističkim pokazateljima za 2019. godinu, kao i poslovanje pojedinih djelatnosti prema podacima Finansijsko-informatičke agencije za 2018. godinu. Lokacijski kvocijenti (LQ) predstavljaju odnos udjela pojedinih djelatnosti u kreiranju radnih mjesta u KS-u u odnosu na FBiH. Djelatnosti koje imaju lokacijski kvocijent iznad 1 čine bazične djelatnosti KS-a, a one ispod čine nebazične djelatnosti. Djelatnosti koje imaju lokacijski kvocijent iznad 2 pokazuju viši nivo specijalizacije, viši stepen razvoja (zaposlenosti) sektora.

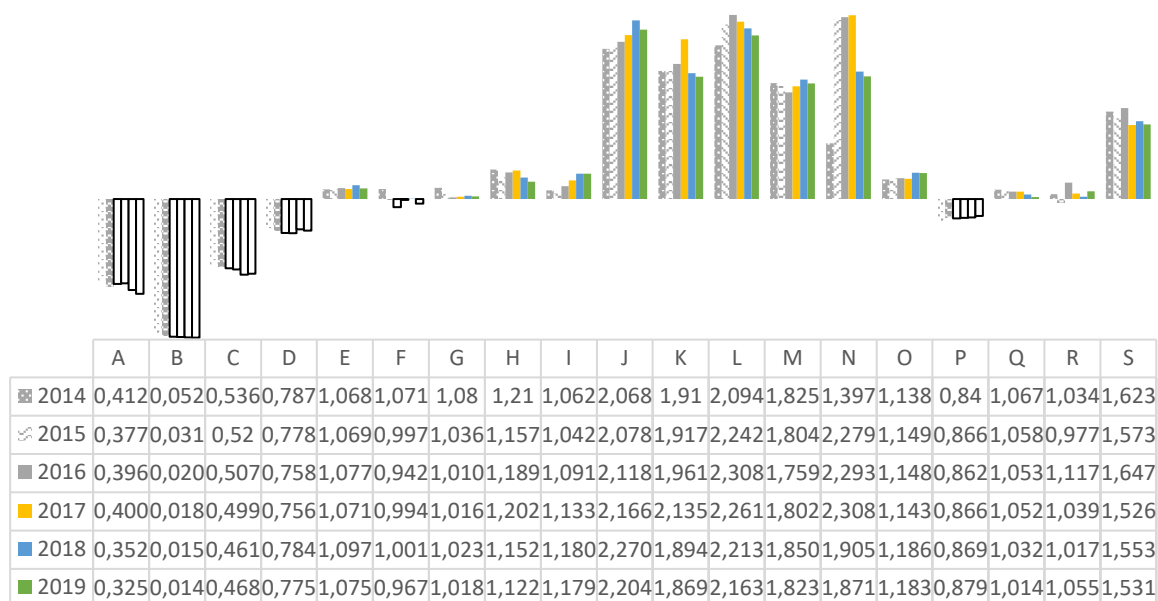
Na grafu u prikazu lokacijskog kvocijenta vidljivo je da su u 2019. godini djelatnosti sa LQ iznad 2: informacije i komunikacije (J) i poslovanje nekretninama (L).

⁷ Svi podaci dostupni su na web-aplikaciji: Puls.zamisli2030.ba

⁸ Podaci Finansijske informatičke agencije (FIA).

Bazične djelatnosti KS-a s lokacijskim kvocijentom iznad 1 su sljedeće: snabdijevanje vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom i djelatnost sanacije okoliša (E), trgovina na veliko i malo (G), prijevoz i skladištenje (H), djelatnost pružanja smještaja (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) (I), finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (K), administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (N), javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje (O), finansijske djelatnosti i osiguranja (K), stručne, naučne, tehničke djelatnosti (M), djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite (Q,) umjetnost, zabava i rekreacija (R) i ostale uslužne djelatnosti (S).

Graf 2. Lokacijski kvocijent djelatnosti u KS-u prema zaposlenosti

Djelatnosti: poljoprivreda i šumarstvo (A), vađenje ruda i kamena (B), prerađivačka industrija (C), proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom (D), građevinarstvo (F) i obrazovanje (P), koje padaju s vrijednošću LQ ispod 1 u 2019. godini. Ovi nalazi ukazuju na značajno odstupanje poljoprivrede i prerađivačke industrije kao osnovnog generatora izvoznih proizvoda.

Najviše ostvarenih investicija u Kantonu Sarajevo realizovano je u četiri područja djelatnosti, a odnosi se na: djelatnosti prerađivačke industrije, informacije i komunikacije, javnu upravu i odbranu i trgovinu na veliko i malo. Upravo su u ovim djelatnostima zabilježeni i najbolji rezultati poslovanja privrednih subjekata. **Metaloprerađivački sektor** predstavlja jedan od najperspektivnijih sektora u KS-u i zahvaljujući iskustvu i tradiciji predstavlja stabilnu osnovu za razvoj novih tehnologija i tehnoloških rješenja. S druge strane, ovaj sektor ima izuzetan izvozni potencijal, pa čini gotovo četvrtinu ukupnog bh. izvoza. Posebno su razvijeni kapaciteti u području kalupnog lijevanja, preciznog lijevanja, rezanja, štancanja, prešanja, oblikovanja, obrade i zavarivanja. Ranije provedena istraživanja i analize sugeriraju da bi se u Kantonu Sarajevo mogla proizvoditi tehnološka oprema i uređaji ili njihovi dijelovi u kompanijama metalnog kompleksa, a u saradnji s naučno-stručnim institucijama za potrebe prehrambene i drugih industrija (prerada voća, šumskih plodova, ljekovitog bilja i dr.), koja se sada najvećim dijelom uvozi iz zemalja okruženja. Realizacijom ovakvih programa ostvarili bi se brojni pozitivni sinergetski efekti.

Pored stoljetne tradicije, kvalitetne drvene sirovine, bogatog iskustva u preradi drveta, te osposobljene i cjenovno konkurentne radne snage, evidentnog značajnog izvoznog potencijala, posebno u drvopreradi i proizvodnji namještaja, **drvena industrija u KS-u** u posljednjih nekoliko godina stagnira.

Jedan od najbrže rastućih sektora u BiH i u Kantonu Sarajevo definitivno je **IT-sektor**. Zadnjih nekoliko godina bilježi stalni rast broja registriranih poslovnih subjekata i zaposlenih. To je jedini sektor u KS-u u kojem je potražnja za radnom snagom veća od ponude, a postojeći IT-stručnjaci su garant izuzetnih poslovnih rezultata i visokokvalitetnih proizvoda i usluga koji zadovoljavaju sofisticirana tržišta EU i SAD-a. Naime, većina IT-kompanija izvozno je orijentirana i izvozi svoje proizvode ili razvija softver za inozemne klijente. Iako je razvojni potencijal ovog sektora neupitan, bitan preduvjet za njegovo efektiviranje jeste osiguranje neophodnih kadrova kako po kvantitetu tako i po kvalitetu. Kako bi se na godišnjem nivou osigurao potreban broj programera, postojeće kapacitete visokoobrazovnih institucija potrebno je povećati za preko 70%.⁹ Također, prepoznaje se prostor za investiranje u razvoj tehnoloških parkova, poslovnih centara IT-industrije, IT-hubova itd.

Trgovina je po broju zaposlenih, poslovnom prihodu i neto dobiti prva djelatnost u Kantonu Sarajevo, s najvećim izdavanjima za javne potrebe na ime poreza i doprinosa. Poslovni subjekti iz oblasti trgovine imaju najveće učešće od 31,4% u ukupnom broju poslovnih subjekata na području Kantona Sarajevo. Od ukupnog broja zaposlenih na području Kantona Sarajevo najviše je zaposleno u oblasti trgovine sa 29.702 ili 26,7% učešća. Budući da je trgovina najznačajnija djelatnost u Kantonu Sarajevo i po broju zaposlenih i ostvarenoj neto dobiti, posebna se pažnja treba posvetiti mjerama prevencije i zaštite iste od negativnih efekata COVID-19 pandemije. Naime, prema posljednjim prognozama OECD-a10 u 2020. godini, trgovina je jedna od najpogođenijih djelatnosti, pogotovo kada je riječ o međunarodnoj razmjeni, te je izuzetno važno raditi na definiranju mjera koje će ublažiti te posljedice. S druge strane, tržište se uslijed prinudnog prekida lanaca opskrbe (u vrijeme lockdowna) suočilo s nedostatkom pojedinih roba, pa bi se u narednom periodu trebalo raditi na podsticanju domaće proizvodnje, te stimuliranju potrošnje kao adekvatnog odgovora na postojeću krizu.

Kanton Sarajevo je **jedna od značajnijih turističkih destinacija** u državi. Ovome doprinose njegove prirodne i kulturno-historijske, ali i druge vrijednosti. Turizam je vrlo značajan za ekonomski razvoj Kantona Sarajevo, ali je uočljiv problem niskog nivoa iskorištenosti turističkih kapaciteta, nedovoljnog ulaganja u turističku infrastrukturu i promociju turizma, te očuvanja prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa, na kojem počiva turizam u Kantonu Sarajevu. Turisti se nedovoljno dugo zadržavaju na ovom području. Za razvoj turizma potrebno je intenzivirati promociju turizma uz obogaćivanje turističke ponude i pratećih događaja. S obzirom da je 88% domaćih turista¹¹ istaklo prirodne atrakcije kao ključne za izbor turističke destinacije za odmor u BiH, neophodno je snažnije raditi na kvalitetu okoliša u Kantonu Sarajevu, promociji njegovih prirodnih i kulturnih vrijednosti i daljem očuvanju ekosistema i kulturno-historijske baštine. Posebnu pažnju treba posvetiti unapređenju saradnje sa susjednim regijama u cilju kreiranja jedinstvenog turističkog proizvoda za različite specifične vidove turizma za koje Kanton Sarajevo posjeduje kapacitete i potencijale. Što se tiče promocije, ključno je fokusirati se na digitalizaciju ponuda, atrakcija, destinacija i događanja u Kantonu Sarajevo, te osigurati medijsku promociju i oglašavanje destinacija i preko konvencionalnih lokalnih kanala. Za prevazilaženje problema nedostatka finansijskih sredstava za izgradnju turističkih kapaciteta, potrebna je kontrola javnih prihoda namijenjenih razvoju turizma. Također, Zakon o javno-privatnim partnerstvima može značajno doprinijeti privlačenju investicija u sektor turizma. Razvoj turističko-ugostiteljskog klastera može stvoriti uvjete za veću povezanost subjekata u sektoru turizma i dalji razvoj ove djelatnosti na području Kantona Sarajevo. Kanton Sarajevo i glavni grad BiH turisti ne posjećuju samo radi njihovih prirodnih ljepota i kulturnih znamenitosti, nego i zbog toga što je Kanton Sarajevo atraktivna lokacija za upražnjavanje raznih vidova turizma. Ovdje je bitno napomenuti da je turizam jedan od sektora koji je snažno pogođen pandemijom. Turizam je industrija koja brzo reaguje na krizne događaje, a pandemija je uzrokovala smanjenje turističkih aktivnosti nakon 10 godina snažnog rasta. Prema

⁹ Prema posljednjim procjenama koje je radio Ekonomski institut u Sarajevu.

¹⁰ <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-international-trade-issues-and-actions-494da2fa/>

¹¹ Istraživanje „Odmori u BiH“, 2021.

podacima Svjetske turističke organizacije (UNWTO) iz juna 2020. godine, međunarodni dolasci turista zabilježili su pad od 44% u prva četiri mjeseca 2020. u odnosu na isto razdoblje 2019.

U **sektoru poljoprivrede** nedovoljno je razvijen sistem zaštite domaće poljoprivredne proizvodnje i podrške poljoprivredi. Poseban problem predstavlja nedostatak standardizacije i dokaza o kvalitetu poljoprivrednih proizvoda. Podrška poljoprivredi fragmentirana je, ograničena na jednokratne donacije i često usmjerena samo na socijalno osjetljive kategorije, bez sistemskog pristupa razvoju lokalne poljoprivrede i ostvarivanja značajnijih prinosa. Također je zanemarena podrška urbanim vidovima poljoprivrede, za koju u Kantonu Sarajevu postoje značajni potencijali. U poljoprivrednoj proizvodnji Kanton je usmjeren na stočarsku proizvodnju. Tržišne viškove moguće je ostvariti i u proizvodnji krompira, povrća, jagodičastog voća, ljekobilja, meda i drugih pčelinjih proizvoda. Ovo privredno područje/oblast predstavlja jedno posebno značajno privredno područje za razvoj Sarajeva. Za ostvarivanje ovih ciljeva u poljoprivrednoj proizvodnji neophodno je zaštititi postojeće poljoprivredno zemljište od prenamjene i degradacije, te posebnu pažnju posvetiti vodozaštitnim zonama i izvoristima.

Kapaciteti **prehrambene industrije** u Kantonu Sarajevo bili su značajni za cijelo područje i Sarajeva i šire okoline. U Kantonu Sarajevo instalirani su kapaciteti za: preradu mesa, mlijeka i mliječnih proizvoda, mineralnih voda, sokova i sirupa, proizvodnju piva, preradu žitarica, tjestenine i kolača, industriju kandita i industriju za preradu jagodičastog voća, ljekobilja i šumskih plodova.

Potrebno je unaprijediti sistem poticaja za podizanje konkurentnosti domaćih poljoprivrednih proizvoda i provoditi kontrolu poljoprivrednih poticaja. Za stvaranje uvjeta za pružanje podrške poljoprivrednim proizvođačima neophodno je uspostaviti specijalizirane organizacije za provjeru kvaliteta, poljoprivredne službe, finansijske institucije za poljoprivredu, otkupne stanice, hladnjače, poticati inovativne pristupe u poljoprivrednoj proizvodnji, ostvariti lakši pristup tržištu lokalnim proizvođačima, raditi na ukupnjavanju parcela i udruživanju proizvođača i sl.

U sektoru šumarstva ističe se problem nezakonitih radnji, zbog čega je potrebno unaprijediti inspekcijski nadzor u provedbi Zakona o šumama KS, uspostaviti transparentno upravljanje i gospodarenje šumama te primjenu svjetskih standarda u šumarstvu i redovno obnavljanje šumskog fonda i brige o gradskom i prigradskom zelenilu.

Poljoprivredna zemljišta na području Kantona Sarajevo pružaju mogućnost za razvoj rekreativne, intenzivne i poluintenzivne poljoprivredne proizvodnje zavisno od boniteta zemljišta, kao i za razvoj stočarstva, posebno na brdsko-planinskom području u okviru razvoja seoskog ekoturizma.

Šumske površine su značajne, odnosno najveće u ukupnoj površini Kantona. Omogućavaju razvoj šumarstva uz racionalno korištenje, ekonomske funkcije, razvoj polivalentnih funkcija šuma, razvoja seoskog ekoturizma, prikupljanje ljekobilja i šumskih plodova, te korištenja biomase za proizvodnju energije, a posebno za razvoj sporta i rekreacije.

Također, važno je primijetiti da se u razvojnim dokumentima ne posvećuje dovoljna pažnja ruralnom razvoju uopće, a samim time i razvoju ruralnog turizma, koji je brzorastuća specifična grana turizma. Kroz razvoj ruralnog turizma može doći do oživljavanja ruralnih područja i unapređenja kvaliteta života. Ovaj vid turizma omogućava produžetak turističke sezone, odnosno ima cjelogodišnji oblik.

Za ključne djelatnosti za koje se smatra da bi im trebalo dati prioritet, kao što je prerađivačka industrija, građevinarstvo, turizam itd., potrebno je donijeti i sektorske strategije razvoja i na taj način stvoriti uvjete za što hitnije pokretanje oporavka privrede.

1.1.9 Komunalna privreda

Komunalna privreda u Kantonu Sarajevo pravno je uređena Zakonom o komunalnoj djelatnosti Kantona Sarajevo. Kantonalna javna komunalna preduzeća (KJKP) u KS-u su: *Vodovod i kanalizacija, Sarajevogas, Toplane, Rad, Park, Pokop, Tržnice i pijace i Gras*, a javna komunalna preduzeća (JKP) su: *Vodostan Ilijaš, Komunalac Hadžići i Trnovo*. Iako je u posljednjih nekoliko godina ostvaren određen napredak, možemo konstatovati da se kantonalna javna komunalna preduzeća i komunalna javna preduzeća (KJKP i JKP) kontinuirano susreću s različitim izazovima. U nekim komunalnim preduzećima dovodi se u pitanje ostvarivanje osnovnih funkcija pružanja javnih usluga. U svim izvještajima o poslovanju preduzeća ističu neekonomske cijene usluga, visoke cijene ulaznih osnovnih materijala, otežanu naplatu pruženih usluga, velika potraživanja, općenito slabu likvidnost i druge probleme koji se ponavljaju, a što utječe i na rezultat poslovanja. Bitno je istaći da je evidentno sve teže osiguravanje dodatnih finansijskih izvora za pokrivanje iskazanih gubitaka u ovim subjektima. Zbog značaja i nagomilanih problema komunalne privrede u Kantonu u ovom dijelu situacione analize dat je pregled osnovnih parametara poslovanja kantonalnih javnih komunalnih preduzeća i javnih komunalnih preduzeća (KJKP i JKP) u periodu 2014–2019. godine.

U narednoj tabeli dati su ukupni osnovni pokazatelji poslovanja KJKP i JKP po godinama od 2014. do 2019.

Tabela 12. Osnovni pokazatelji poslovanja javnih komunalnih preduzeća u KS-u u periodu 2014–2019. (000 KM)

Elementi	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Indeks 2019/2014.
Ukupni prihodi	293.145	313.239	299.081	310.612	313.697	331.191	113,0
Ukupni rashodi	361.594	375.728	339.673	345.248	341.878	356.453	98,6
Dobit u poslovanju	220	483	3.582	6.757	9.361	6.707	3.038,7
Neto dobit	194	438	3.201	3.188	8.252	5.768	2.961,0
Gubitak	68.669	62.972	44.174	41.393	37.541	31.969	46,6
Poslovna sredstva	1.501.327	1.609.378	1.642.963	1.640.896	1.627.266	1.615.047	107,6
Kapital	918.930	921.811	909.213	894.301	885.572	879.119	95,7
Prosječan broj zaposlenih (sati rada)	5.173	4.998	4.904	4.860	4.818	4.778	92,4
Sredstva iz budžeta KS-a	37.534	44.794	49.071	56.941	47.918	54.116	144,2

Izvor: Zavod za planiranje razvoja KS-a, Informacije, izvještaji o poslovanju KJKP i JKP 2014–2019. i KJKP „Gras“ 2014–2019.

Iz prezentiranih podataka možemo uočiti da su komunalna preduzeća u KS-u u 2019. godini ostvarila ukupni prihod od 331.191.338 KM. U odnosu na 2014, isti je veći za 13%, a u odnosu na 2018. za 5,6%. U odnosu na 2014. godinu, sva KJKP i JKP u 2019. godini ostvarila su više ukupne prihode, osim KJKP *Tržnica i pijaca*. Ostvareni ukupni rashodi u 2019. godini iznose 356.453.552 KM i manji su za 1,4% u odnosu na 2014. godinu, a veći su za 4,3% u odnosu na ostvarene ukupne rashode iz 2018. godine. Gubitak u poslovanju bio je dugogodišnja karakteristika većine komunalnih preduzeća u KS-u. Međutim, u analiziranom periodu na ovom planu načinjen je značajan iskorak. Sektor komunalne privrede u 2019. iskazao je ukupnu neto dobit u iznosu od 5.768.533 KM. Dobit su iskazala sva komunalna preduzeća, s izuzetkom *Vodovoda i kanalizacije* i *Grasa*. U 2019. gubitak su iskazala dva KJKP-a (*Vodovod i kanalizacija* i *Gras*) i to u iznosu od 31.969.391 KM. Na nivou sektora iskazani gubitak je gotovo duplo niži u odnosu na 2014, kada je iznosio preko 68 miliona KM. U ukupnom gubitku KJKP-a u 2019. godini ostvareni gubitak KJKP *Gras* ima udio od 64,9% (20.754.211 KM). Gubitak iz poslovanja u slučaju KJKP *Vodovod i kanalizacija* i KJKP *Gras* iz godine u godinu opada. Ove podatke treba uzeti s određenom dozom rezerve s obzirom da u slučaju određenih komunalnih preduzeća potraživanja iz ranijih godina nisu, u skladu s računovodstvenim standardima, isknjižena kao nenaplativa, te knjižena na smanjenje kapitala. Navedeno bi u značajnoj mjeri izmijenilo kvalitet poslovanja komunalnog sektora.

Ono što je također negativan trend jeste smanjenje ukupne visine kapitala u sektoru, kao i pad visine poslovnih sredstava od 2016. godine za oko 72 miliona KM. Također, za potpunost najbitnijih segmenata finansijske analize neophodno je sagledati i kretanje visine ukupne zaduženosti navedenih komunalnih preduzeća, a što nam iz dostupnih podataka nije vidljivo.

Također, neodvojivi element sveukupnog poslovanja komunalnog sektora čini i kretanje kvaliteta pruženih usluga prema korisnicima s obzirom da finansijski rezultat rada sektora može biti povećan uslijed pada kvaliteta pruženih usluga, a istovremene stagnacije ili čak rasta cijena usluga. Ovo se posebno odnosi na pojedina preduzeća koja su u prethodnom periodu pružala neredovne i nedovoljno kvalitetne usluge, kao što su npr. *Gras* i *VIK*.

Ukupna poslovna sredstva (aktiva) javnih komunalnih preduzeća na dan 31. 12. 2019. godine iznose 1.615.047.343 KM, što je za 7,6% više u odnosu na 2014. godinu. U imovini komunalnih preduzeća u 2019. godini najviše učestvuju ostala stalna sredstva sa 42,9% i građevinski objekti sa 39,2%, što pokazuje da preduzeća imaju visokoamortizirana osnovna sredstva za rad i s procjenom da su im ona nedostatna za adekvatno pružanje usluga.

U toku 2019. godine u svim komunalnim preduzećima bilo je ukupno 4.778 zaposlenih na temelju sati rada. U odnosu na prethodnu godinu, zaposlenost je manja za 0,8%, dok je u odnosu na 2014. godinu manja za 7,6%. Prosječna mjesečna plaća u 2019. godini u KJKP-u i JKP-u povećana je u odnosu na 2014. godinu za 7,4%, osim u preduzeću *Tržnice i pijace* (smanjenje od 5% u odnosu na 2014. godinu) i *Trnovu* (smanjenje od 2,9% u odnosu na 2014). Najveće povećanje plaća, preko 10% u posmatranom periodu, ostvareno je u *Vodovodu i kanalizaciji* i *Vodostanu*, dok je *Komunalac* Hadžići imao čak 33,3% povećanje prosječne plaće.

Ono što je također evidentno jeste da dominantno postoji kontinuitet povećanja prosječnih plaća u posmatranom periodu. Navedeni rast primanja trebao bi rezultirati i rastom kvaliteta pruženih usluga. Nažalost, ne raspoložemo takvom vrstom informacija.

KS kontinuirano sufinansira komunalna preduzeća koja djeluju na njegovom području. Samo u 2019. godini iz Budžeta KS-a izdvojeno je 54.116.107 KM za sva preduzeća, što je u odnosu na izdvajanja u 2014. više za oko 44,2%. U strukturi ukupnih prihoda svih preduzeća sredstva budžeta KS-a imaju značajno učešće, a kreće se od 12,8% u 2014. godini do 16,3% u 2019. godini. Sredstva se dijelom odnose na plaćanje usluga zajedničke komunalne potrošnje koje pružaju komunalna preduzeća, te dominantno za pokriće gubitaka *Grasa* i *VIK*-a. Također se u manjoj mjeri odnose i na proširenje javnog dobra koje je dato preduzećima na korištenje.

Iz provedene analize raspoloživih podataka i kroz razgovore s predstavnicima ministarstva i rukovodećih osoba u KJKP-u da se zaključiti da je ovakvo stanje rezultat djelovanja nekoliko faktora. Jedan od ključnih svakako je vezan za politike svih prethodnih kantonalnih vlada koje su se ogledale u prevelikom broju uposlenih radnika, toleranciji neefikasnosti i zanemarivanju tržišnih kriterija poslovanja, utvrđivanju neekonomskih cijena usluga i brojnim direktnim intervencijama i neselektivnim subvencijama. Drugi bitan faktor je neefikasnost komunalnih preduzeća, koja je dijelom proizišla iz politika Vlade, a dijelom iz lošeg upravljanja komunalnim preduzećima. Na jednoj strani, ovo vodi neracionalnosti u korištenju javnih resursa datih na upravljanje komunalnim preduzećima, dok na drugoj strani takve politike stvaraju socijalne nepravde jer se neselektivnim subvencijama komunalnih preduzeća često više podržavaju društveni slojevi s natprosječnim dohotkom.

Višestruke su posljedice ostvarenih poslovnih gubitaka u oblasti komunalne privrede u KS-u, odnosno pojedinih preduzeća koja ih ostvaruju. Komunalna preduzeća praktično nemaju nikakvu kreditnu sposobnost. Neka od njih su potpuno nelikvidna (*Gras*) i ne mogu otplaćivati kredite prema međunarodnim finansijerima, te izmirivati obaveze iz tekućeg poslovanja (el. energija i sl.). Sve te obaveze preuzima Kanton Sarajevo, tako da se može kazati da Kanton djeluje kao administrativno-operativni organ jednog birokratskog sistema poslovanja komunalnih preduzeća. Ovolika (nepotrebna)

izloženost Kantona Sarajevo prema obavezama komunalnih preduzeća bitno umanjuje sposobnost KS-a pri realizaciji drugih njegovih javnih funkcija. Stoga je eliminacija gubitaka u komunalnoj privredi jedan od bitnih preduvjeta za održavanje stabilnosti budžeta KS-a, kao i za njegovo efikasno funkcioniranje. S druge strane, potrebe razvoja komunalnih djelatnosti već sada nameću potrebu eksternog (najčešće inostranog) finansiranja, posebno u sektorima javnog prijevoza, distribucije vode i kanalizacije, a uslijed nedostatnih sredstava osnivača komunalnih preduzeća – Kantona, Grada i općina. Budući da ove kompanije uglavnom nisu kreditno sposobne, Vlada KS-a trebala bi ići u nova zaduženja, za koje je teško osigurati izvore finansiranja osim budžeta Kantona.

1.1.10 Covid-19 i privreda KS-a

Na kraju ovog dijela situacione analize bitno je još naglasiti da su kao rezultat ekonomske krize uzrokovane pandemijom Covid-19 ključni trendovi na tržištu rada naprasno prekinuti u drugom kvartalu 2020. Broj registriranih nezaposlenih u martu i aprilu 2020. god. povećan je za nešto ispod 5.000 osoba, dok je broj zaposlenih smanjen za 6.000 osoba. Analizom djelatnosti s najvećim padom broja zaposlenih u prvoj polovini 2020. da se primijetiti da dominira sektor usluga, prije svega, djelatnosti hotela i restorana, zatim trgovina, prijevoz putnika itd. Od proizvodnih djelatnosti ističe se proizvodnja namještaja. Interesantno je da je učešće žena u strukturi nezaposlenih smanjeno za 0,8%. Iako je očekivano, čini se da kriza nije bitno drugačije utjecala na djelatnosti u kojima je nešto veće učešće ženske radne snage. Kao posljedica značajnog otpuštanja radnika, za više od 60% povećan je broj korisnika novčane naknade za nezaposlene osobe. S obzirom da se programi podrške novom zapošljavanju finansiraju primarno iz prikupljenih doprinosa za osiguranje od nezaposlenosti, a imajući u vidu da se iz prikupljenih sredstava za ovu namjenu najprije imaju izmiriti obaveze za zdravstveno osiguranje i novčanu naknadu nezaposlenih osoba, očekivano je da će u 2020. doći do značajnog „istiskivanja“ aktivnih programa u budžetu JU Službe za zapošljavanje KS-a. Ovo je jedna od ključnih slabosti postojećeg sistema finansiranja aktivnih mjera zapošljavanja.

Ispitivanje stanja privrede „Puls ekonomije Bosne i Hercegovine“¹², provođeno kontinuirano tokom 2020. godine, pokazalo je da unatoč značajnom padu privrednih aktivnosti, plaća i zaposlenosti uzrokovanih pandemijom, gotovo 40% ispitanih kompanija u Kantonu Sarajevo nije pokušalo ostvariti kontakt s nadležnim institucijama poput privrednih komora, strukovnih udruženja ili organa javne uprave. Više od 70% ispitanih u Kantonu Sarajevu u krizi nije prepoznalo dodatni potencijal na tržištu ili priliku za adaptaciju poslovanja u novonastaloj situaciji, što pokazuje nedostatak agilnosti domaćeg privatnog sektora, ali kod kompanija koje jesu prepoznale nove prilike primjetan je ubrzan rast digitalizacije poslovnih aktivnosti, izlaska na nova tržišta i jačanje veza s domaćim dobavljačima. Znakovito je i da više od pola ispitanih kompanija u ovom kantonu nije koristilo niti jednu mjeru ekonomskog oporavka koja je bila na raspolaganju privatnom sektoru tokom 2020. godine, ali su praktično svi ispitani imali prijedloge mjera koje bi im bile od pomoći u privrednom oporavku a koje nisu bile razmatrane od strane nadležnih upravnih organa.

Kako bi se ublažile negativne ekonomske posljedice i zaustavio pad broja registriranih privrednih subjekata i pad broja zaposlenih u KS-u, usvojen je tzv. Korona zakon (ili Zakon o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica u uštedama u KS-u), koji je definirao mjere podrške privredi na području Kantona Sarajevo. Između ostalog, ovim zakonom predviđeno je i (su)finansiranje (cijele ili dijela) minimalne plaće za subjekte kojima je odlukama Kriznog štaba zabranjena ili onemogućena djelatnost, odnosno za subjekte koji se kao rezultat globalne pandemije suočavaju sa značajnim padom prometa. Za ovu mjeru planirano je da se izdvoji 20 miliona KM. Pored toga, predviđen je i niz drugih mjera kojima se umanjuju parafiskalni nameti za privrednike na području KS-a. Bez obzira na pad prihoda u budžetu KS-a, Ministarstvo privrede će finansiranje programa podrške subjektima male privrede (subvencioniranje kamatnih stopa, grant-šeme za refinansiranje isplaćenih kamata na ranije uzete

¹² Svi podaci iz ispitivanja privrede tokom 2020. godine dostupni su na platformi: puls.zamisli2030.ba

kredite, zatim za podršku start-up subjektima, preduzetništvu žena, IT-preduzetništvu, podršku obrtnicima itd.) zadržati na nivou iz prethodnih godina (nešto više od 6 miliona KM). Konačno, posebnim članom Zakona regulirano je i formiranje kreditno-garantnog fonda na nivou KS-a. Za ovu namjenu predviđena su sredstva u iznosu od oko 6 miliona KM. Generalno, fokus mjera podrške koje se implementiraju preko Ministarstva privrede u 2020. i 2021. bit će na održavanju zaposlenosti u subjektima pogođenim krizom izazvanom pandemijom Covid-19.

1.1.11 Obrazovanje

Kako je ranije navedeno, cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji svih aspekata – ekonomskih, društvenih, okolinskih, prostornih. Situaciona analiza u domenu društvenog razvoja počinje s prezentacijom stanja u **oblasti obrazovanja**. Na samom početku analize konstatovan je još uvijek nizak nivo obrazovanja stanovništva u komparaciji sa zemljama regije (primjera radi, prosječan broj godina formalnog obrazovanja u Hrvatskoj i Srbiji je za 1,7 godina viši u odnosu na BiH).

Ukazano je na pozitivan trend kada se radi o obuhvatu djece predškolskim obrazovanjem. Broj predškolskih ustanova u KS-u povećan je i u 2019. godini iznosio je 61, od čega je 33 javne i 28 privatnih ustanova. Kanton Sarajevo krenuo je s projektom sufinansiranja boravka djece u privatnim predškolskim ustanovama. Prosječan broj učenika po odjeljenju u KS-u u skladu je s prosjekom EU (22 učenika po odjeljenju). Broj učenika na jednog nastavnika u Kantonu Sarajevo je 14. Broj škola za specijalno osnovno obrazovanje je smanjen, dok je broj odjeljenja povećan. U 2019. godini djelovale su 4 škole za specijalno osnovno obrazovanje uz 63 odjeljenja devetogodišnjeg specijalnog obrazovanja. U KS-u nije organizirana podrška nadarenim učenicima, te uspjeh tih učenika ovisi o tome hoće li njihov dar prepoznati i podsticati pojedini nastavnici uz odobrenje roditelja ili ne. Opremljenost računarima i pristup internetu u školama je poboljšan.

Za razliku od broja djece u osnovnim školama, broj srednjoškolaca u KS-u opada. Opada i prosječan broj učenika po školi, odnosno broj učenika po odjeljenju. Najveći broj učenika je u srednjim tehničkim i srodnim školama (49,7% u 2019), dok stručne škole pohađa 15,8% učenika. Broj visokoškolskih institucija i broj studenata u KS-u u stalnom je opadanju. Smanjenje broja studenata zabilježeno je i na Univerzitetu u Sarajevu i na privatnim visokoškolskim ustanovama. U KS-u je usvojen regulatorni okvir u oblasti obrazovanja odraslih. Prema Anketi o radnoj snazi, na nivou BiH svega je 8,9% osoba na godišnjem nivou uključeno u neki vid obrazovanja odraslih.

Kanton Sarajevo predstavlja obrazovni, istraživački i naučni centar u BiH. Međutim, s obzirom na nedovoljnu podršku istraživanjima i razvoju, svega jedna trećina laboratorija u KS-u je funkcionalna za tip namjene i u potpunosti služi svojoj namjeni. U cijeloj FBiH u 2018. ulaganja u istraživanje i razvoj iznosila su svega 38,9 mil. KM, odnosno 0,18% BDP-a.

Dosta je neujednačen stručni kadar u obrazovanju. Inicijalno obrazovanje nastavnika je raznoliko i još uvijek primarno usmjereno na stjecanje teoretskih znanja. Karakteristična je neatraktivnost nastavničke profesije, što rezultira da se za ovaj poziv odlučuju ne tako kvalitetni učenici. Stručno usavršavanje nastavnika često je neusklađeno sa stvarnim potrebama nastavnika te je prisutan nedostatak Standarda za nastavničku profesiju uz nedovoljno plaćen nastavnički kadar.

Još uvijek je u primjeni tradicionalni NPP, ali u toku je kurikularna reforma, te se očekuje poboljšanje u ovoj oblasti. Politike u oblasti obrazovanja opterećene su nedostatkom evaluacije, gdje se praćenje provedbe i evaluacija uspjeha ne provode sistemski. Prisutan je problem implementacije javnih politika. Planovi rada Ministarstva za odgoj i obrazovanje i Ministarstva za nauku, visoko obrazovanje i mlade ostaju nerealizirani, često iz političkih i drugih razloga, što otežava unapređenje sektora obrazovanja.

1.1.12 Socijalna zaštita

Socijalna zaštita je organizirana djelatnost usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti građana, odnosno njihovih porodica, koji su se stjecajem različitih društvenih i životnih okolnosti našli u stanju socijalne potrebe. Oblast socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom zajednička je nadležnost FBiH i Kantona. U skladu s relevantnim zakonima iz oblasti socijalne zaštite, iz budžeta Kantona osiguravaju se sredstva za finansiranje utvrđenih oblika socijalne zaštite, kao i sredstva za rad javnih ustanova iz oblasti socijalne zaštite čiji je osnivač Skupština KS-a. Iz budžeta općina osiguravaju se sredstva posebne namjene za oblike socijalne zaštite, koje utvrđuje općina svojim propisom. Iz budžeta općina finansira se rad drugih ustanova socijalne zaštite koje osniva općina.

Materijalna pomoć na osnovu zakona izdvaja se za socijalnu zaštitu, zaštitu civilnih žrtava rata i za zaštitu porodica sa djecom. U toku 2019. godine registrirano je ukupno 30.550 korisnika nekih prava za koje se izdvajaju finansijska sredstva, što predstavlja oko 7,3% stanovnika KS-a. Prema nekim procjenama, u KS-u je oko 200 hiljada socijalno ugroženih lica. Socijalno isključena jesu ona lica koja su nezaposlena, penzioneri, korisnici boračko-invalidske zaštite, osobe s invaliditetom, Romi, raseljena i izbjegla lica itd.

Jedan od ključnih identificiranih nedostataka u ovoj oblasti odnosi se na veoma komplikovane administrativne procedure, veliki broj i rascjepkanost poslova vezanih za administriranje tekućih transfera kao odraz vrlo iscjepkanih i podijeljenih zakonskih nadležnosti i procedura administriranja i finansiranja socijalnih transfera između federalnog, kantonalnog i općinskog nivoa u FBiH.

Neadekvatna uređenost sistema naknada za porodicu ne omogućava efikasnu zaštitu porodice jer se ove naknade tretiraju kao socijalna davanja mada proizlaze iz radnog zakonodavstva. Naknade se isplaćuju iz budžeta KS-a s pozicije Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice. Visinu naknade utvrđuje Vlada KS-a u odnosu na prosječnu plaću (60%, s tim da doprinosi idu na teret Kantona), a ne u odnosu na visinu plaće porodice.

U KS-u evidentno je smanjenje broja korisnika u oblasti socijalne zaštite za 7%, u oblasti zaštite civilnih žrtava rata za 3% i u oblasti zaštite porodice sa djecom za 16%. Prosječna naknada po korisniku za pet godina povećala se oko 50% i u 2019. iznosila je 161,7 KM. Najveći broj korisnika je u kategoriji zaštite porodice sa djecom (u 2019. iznosio je 16.478 ili 53,9% korisnika). Najveći dio sredstava realiziran je u okviru naknade umjesto plaće ženi majci u radnom odnosu. U KS-u smanjen je broj korisnika civilnih žrtava rata. U 2019. taj broj je bio 4.483, odnosno 14,7%. Smanjen je broj korisnika boračko-invalidske zaštite, lične i porodične invalidnine. U 2019. registrirano je ukupno 18.968 korisnika.

Povećan je broj korisnika – lica s posebnim potrebama. U 2019. evidentirano je gotovo 11 hiljada lica s invaliditetom i lica ometenih u fizičkom i psihičkom razvoju. Značajno je povećan broj punoljetnih korisnika sa smetnjama u duševnom i tjelesnom razvoju (6.691 korisnik u 2019). Broj lica društveno neprihvatljivog ponašanja u 2019. bio je 495 u odnosu na 127 u 2014. Broj duševno bolesnih punoljetnih korisnika u 2019. u odnosu na 2014. smanjen je za više od 60% i iznosi 417 lica.

U posljednjih pet godina smanjen je za oko trećinu broj lica ugroženih porodičnom situacijom i lica s duševno negativnim ponašanjem. Za više od dvije trećine smanjen je broj lica s duševno negativnim ponašanjem. Povećan je broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite za 17,2%. Podrška smještaju u ustanove socijalne zaštite povećana je i za ovu namjenu u 2019. godini utrošeno je 54,8% ukupno realiziranih sredstava u okviru socijalne zaštite (u 2014. taj je procenat bio 43,2%). Izdvajanja za pomoć i njegu od strane druge osobe smanjena su i za ovu namjenu je u 2019. izdvajano 14,5% ukupno realiziranih sredstava (u 2014. taj je procenat bio 29,2%).

Kapaciteti centra za socijalni rad i službi za socijalni rad nedovoljni su, posebno u manjim općinama. Minimalno je povećan broj zaposlenih, iako je broj obrađenih slučajeva JU „Kantonalni centar za socijalni rad“ povećan dvostruko (279.383 slučajeva) u odnosu na 2014. godinu.

KS ne osigurava jedan obrok u školama osnovnog obrazovanja niti školarine i stipendije đacima i studentima.

Broj djece s poteškoćama u razvoju značajno je smanjen (110 u 2018. god.). Konstatovano je da se djeca bez roditeljskog staranja većinom upućuju u dom. Od 46 novevidentiranih slučajeva djece bez roditeljskog staranja u 2018. koji imaju neki vid zaštite 10 djece smješteno je u drugu porodicu. Nijedno nije dato na usvajanje. U 2018. godini evidentirano je 118 djece koja prose na ulici. Najveći broj ove djece (više od 90%) nije pristupio Službi za zbrinjavanje djece. Ukazano je na nepostojanje adekvatnog centra za prosjake i skitnice jer se oni trenutno zbrinjavaju u Prihvatištu kao dijelu Gerontološkog centra, koje nema adekvatne kapacitete ni prostorne ni kadrovske, što utječe na neefikasno trošenje sredstava za ovu namjenu te na nedovoljnu podršku i zaštitu ove kategorije stanovništva.

U 2019. za manje od 2% od ukupno 560 počinilaca nasilja u porodici izrečena je mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana. Dodatni problem predstavljaju i komplikovane procedure za dodjelu mjesečne novčane naknade za rad staratelja i lica imenovanog za vršenje dužnosti staratelja u organu starateljstva. Kriteriji i postupci su složeni, a visina naknade tek 5% od prosječne plaće ne opravdava stvarnu korist za korisnika.

Što se tiče boračke zaštite, treba naglasiti da je u julu 2019. godine na federalnom nivou usvojen Zakon o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica¹³, koji je precizirao više prava, a koja su se uglavnom već ostvarivala u Kantonu Sarajevo jer su i ranije bila predviđena Zakonom o dopunskim pravima boraca – branitelja Bosne i Hercegovine. Izuzetno je federalni zakon utvrdio pravo na „Novčanu egzistencijalnu naknadu“ pod određenim uvjetima za demobilisane branioce starije od 57 godina, te propisao da će kantoni svojim propisima urediti uvjete, način i postupak za ostvarivanje prava na novčanu egzistencijalnu naknadu za demobilisane branioce koji nisu obuhvaćeni federalnim zakonom (lica mlađa od 57 godina).

Kanton Sarajevo u maju 2020. godine usvojio je Izmjene i dopune Zakona o dopunskim pravima boraca – branitelja Bosne i Hercegovine, kojim je usvojio pravo na novčanu egzistencijalnu naknadu za demobilisane branioce koji nisu obuhvaćeni federalnim zakonom (lica mlađa od 57 godina) pod istim uvjetima kakvi su utvrđeni federalnim zakonom. Ove izmjene poboljšavaju status nezaposlenih demobilisanih branilaca kao ugrožene kategorije koja do sada nije ostvarivala prava na mjesečna primanja. U mjesecu septembru 2020. godine federalnu naknadu ostvarivalo je 1.826 nezaposlenih demobilisanih boraca s područja Kantona Sarajevo, a kantonalnu 2.627, pri čemu još uvijek teče uvođenje u isplatu lica koja su ostvarila pravo.

Iako je u posljednjih 5 godina zabilježen određeni pomak, rodna ravnopravnost i dalje predstavlja problem uz prisutne ukorijenjene tradicionalne predrasude i prepreke.

Broj korisnika penzija je u porastu, te broj penzionera na 100 stanovnika u Kantonu Sarajevo bilježi rast u periodu od 2014. do 2019. godine za 0,3%. Skoro 50% penzionera u 2019. primalo je penziju ispod najnižeg iznosa.

Romi su najveća nacionalna manjina u BiH te najmarginaliziranija skupina u državi u društvenom, ekonomskom i političkom smislu uz brojne probleme: loši uvjeti života, stambeni problemi, prepreke u obrazovanju, nedostatak mogućnosti za stvaranje prihoda. Nije bilo zaposlenih Roma prema programima aktivnih mjera zapošljavanja u 2019.

Na području Kantona Sarajevo boravi registriranih 1.169 porodica s priznatim statusom raseljenog lica, od čega su 103 interno raseljene porodice, 38 raseljenih porodica je s područja Federacije BiH i 1.028 raseljenih porodica je iz RS-a. Povratnici iz Kantona Sarajevo su ekonomski, materijalno i egzistencijalno ugroženi, pa se očekuje pomoć u održivom povratku u segmentu sanacije infrastrukture (putevi, vodovod, kanalizacija, priključenje na elektromrežu i dr.), pomoć u zapošljavanju, odnosno potrebna

¹³ Zakon o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica („Službene novine Federacije BiH“, broj 54/19).

je izuzetna pomoć u održivom povratku, tj. svi nivoi vlasti moraju se uključiti. U narednom periodu potrebno je provesti mjere za rješavanje određenih potreba raseljenih i izbjeglih lica.

1.1.13 Zdravstvo

Jedan od održivih globalnih strateških ciljeva odnosi se na sljedeće: „Osigurati i promovirati **zdrav život** i dobrobit svih ljudi, svih životnih dobi“, koji uključuje više ciljeva kroz integrirani pristup zdravstvu u svim politikama. Ovaj cilj veže se za sve druge globalne strateške ciljeve i insistira na efikasnoj saradnji između sektora, a posebno sektora zdravstva i obrazovanja.

Prema biološkom tipu, stanovništvo Kantona Sarajevo spada u regresivni tip stanovništva, u kojem je kontingent djece, odnosno potomaka (0–14 godina) znatno manji u odnosu na kontingent starog stanovništva (50 i više godina). Očekivano trajanje života pri rođenju za žene je 79,89 godina, a za muškarce 75,30 godina. Iako je posljednjih godina nastavljen trend smanjenja stope rađanja, KS (za razliku od drugih kantona u FBiH) ima i dalje pozitivan prirodni priraštaj. Srednja stopa općeg mortaliteta u KS-u nešto je iznad 10,0‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 9,9‰ u 2019. godini, što je kategorija vrlo niskog dojenačkog mortaliteta.

Vodeća oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo registrirana u 2019. gotovo su identična oboljenjima registriranim u posljednjim godinama promatranja i ne pokazuju značajnija odstupanja u pogledu indeksa, strukture i stope obolijevanja. Dominiraju hronična oboljenja kao rezultat nezdravog načina života, koji uključuje pušenje, nedovoljnu fizičku aktivnost, nepravilnu ishranu, prekomjernu težinu i gojaznost, te okolišne faktore rizika. Vodeće hronične masovne nezarazne bolesti stanovništva Kantona Sarajevo ukazuju da je potrebno razvijati i implementirati preventivne aktivnosti koje se prvenstveno odnose na prevenciju faktora rizika u nastanku ovih oboljenja i stanja (pušenje, pravilna ishrana, fizička aktivnost), što zahtijeva multisektorski pristup. Premda je u posljednjoj strategiji 2016–2020. naglašena aktivnost prevencije nezaraznih oboljenja (mjera 1: 3.2.1. Poboljšanje učinkovitosti i djelotvornosti zdravstvenih usluga), što je podrazumijevalo izradu Plana prevencije najčešćih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja i smanjenje onesposobljenosti uslijed istih, tek se očekuje njegova intenzivnija implementacija uz učešće različitih sudionika iz vladinog i nevladinog sektora.

Posljednjih godina Kanton Sarajevo suočava se s izazovom pada obuhvata *obavezne imunizacije djece*, koja je najefikasnija mjera zaštite od zaraznih oboljenja i garancija zdravlja sadašnjih i budućih generacija. Procenat procijepljenosti djece od 0 do 18 godina u primoinmunizaciji i revakcinaciji nije zadovoljavajući (cca.80%). Među заразним bolestima prednjači tuberkuloza. U 2019. prijavljeno je 58 novih slučajeva, a od toga 4 recidiva. Stopa obolijevanja je 11,95/100.000 stanovnika.

U periodu februar – juni 2020. odgovor Ministarstva zdravstva KS-a na pandemiju koja još ne jenjava bio je zadovoljavajući. Poduzete su sve mjere koje su propisane od strane Kriznog štaba Kantona Sarajevo. Podaci o utjecaju pandemije na zdravlje stanovništva tek se očekuju, tako da ne mogu biti predmet ove analize, ali se po slobodnoj procjeni može istaći da nema jasno definirane vertikalne i horizontalne komunikacije, što zasad smanjuje pristup stanovništva redovnim zdravstvenim uslugama.

Migrantska kriza prisutna je i u Kantonu Sarajevo, koji uz pomoć donatorskih sredstava organizira prihvata migranata uz osiguran pristup osnovnim zdravstvenim uslugama. Broj migranata trenutno nije u porastu po navodima Ministarstva sigurnosti BiH, ali migranti koji se nalaze u zemlji trenutno ne idu prema zapadnim zemljama zbog pandemije COVID-19.

Situaciona analiza ukazala je na izražen nedostatak registracije slučajeva nasilja u zdravstvu, kao i neprepoznavanje slučajeva nasilja od strane zdravstvenih radnika na nivou primarne zdravstvene zaštite. Ako se polazi od činjenice da je svaka treća žena, djevojka, djevojčica prošla kroz neki vid nasilja,

podatak da nije registriran niti jedan slučaj nasilja u zdravstvu ukazuje na nedostatak senzibiliziranosti od strane zdravstvenih radnika Kantona Sarajevo kad je u pitanju ova pojava.

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizirana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite. Primarna zdravstvena zaštita kontinuirano se unapređuje već 20 godina. U KS-u djeluje 211 timova porodične medicine. Broj timova u zadnjih nekoliko godina blago raste. Međutim, i dalje je prisutna neadekvatna raspoređenost timova i neravnomjernost pokrivenosti stanovništva. U Kantonu Sarajevo je dobra pokrivenost bolničkih kapaciteta i ista je blizu evropskih standarda. Gužve u bolnicama najčešće se vežu za manjak preventivnih programa u zajednici i nedovoljnu organiziranost i kapacitete primarne zdravstvene zaštite u preventivnom segmentu djelovanja.

Ključni izazov u domenu zdravstva u okviru raspoloživih resursa jeste osigurati pristup, pravičnost, sigurnost i učešće pacijenata, razvijati vještine, zdravstvenu tehnologiju i medicinu zasnovanu na dokazima. Troškovi zdravstvenog sistema u principu rastu, primarno zbog uvođenja novih, sve skupljih zdravstvenih tehnologija (lijekovi, medicinski instrumenti i oprema, javnozdravstveni programi, klinički postupci i sl.). Neučinkovitost javnih zdravstvenih ustanova doprinosi razvoju privatnih zdravstvenih ustanova i porastu finansiranja zdravstva “iz džepa”. Veliko je nezadovoljstvo zdravstvenim uslugama od strane korisnika zdravstvenih usluga u BiH. U tom kontekstu važno je uspostaviti sistem monitoringa i evaluacije uključujući i procjene novih zdravstvenih tehnologija koje prate nove bolesti i ekonomsku evaluaciju na svim nivoima zdravstvene zaštite.

Podaci pokazuju da nema značajnih promjena između broja zdravstvenih i administrativno-tehničkih radnikau zadnjih 5 godina. Taj odnos u 2019. iznosi 24,48% administrativno-tehničkih radnika i 74,04% zdravstvenih radnika. Udio administrativno-tehničkih radnika iznad 17% odraz je izuzetno velikih administrativno-tehničkih troškova, te skupih i kompliciranih administrativno-tehničkih procedura u zdravstvenom sistemu jedne države. Broj doktora medicine u javnom sektoru na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo u 2019. godini iznosio je 346,69. U periodu od 2014. do 2019. godine uočava se trend smanjenja broja doktora medicine u javnom sektoru, koji predstavlja bazu za kvalitetnu primarnu zdravstvenu zaštitu.

Rad privatne zdravstvene prakse već duži niz godina karakterizira neuvezanost s javnim sektorom, naročito u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja, što utječe na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i djelatnost zdravstvene zaštite na području KS-a.

U KS-u djeluje 47 nevladinih organizacija koje su po svom programu djelovanja usmjerene na unapređenje prevencije i zaštite zdravlja građana Kantona Sarajevo i predstavljaju značajan društveni resurs. Strateška saradnja s nevladinim organizacijama uključujući i udruženja različitih profila zdravstvenih radnika mogla bi se unaprijediti kroz uspostavljanje zajedničkih ciljeva u poboljšanju i promociji zdravlja. Saradnju s organizacijama civilnog društva potrebno je proširiti i na druga relevantna ministarstva (obrazovanje, okoliš, sport i sl.) koja doprinose očuvanju zdravlja i poboljšanju kvaliteta života građana.

U KS-u sve općine imaju zdravstvene savjete. Isti su uglavnom nevidljivi za stanovništvo tih lokalnih samouprava, pa je potrebno putem kampanja, medijskih nastupa u lokanim medijima pružiti informacije o uslugama koje pružaju općine svojim građanima. Djelovanje zdravstvenih savjeta može se poboljšavati uključivanjem članova savjeta koji posjeduju ekspertizu u promociji i zaštiti javnog zdravlja.

Prema evidenciji Zavoda zdravstvenog osiguranja KS-a (ZZO KS), na kraju 2019. na obavezno zdravstveno osiguranje bilo je prijavljeno 427.269 osiguranih lica, što je za 0,2% manje u odnosu na stanje iskazano na isti dan prethodne godine. U strukturi osiguranih lica 312.122 su osiguranici (nosioci osiguranja) ili 73,1%, a članova porodica osiguranika je 115.147 ili 26,9%. Ovi procenti nemaju veća odstupanja u zadnjih 5 godina. Preko 99% prihoda ZZO KS-a vezan je za prihode po osnovu doprinosa obaveznog zdravstvenog osiguranja. Najveći teret u osiguranju sredstava za zdravstvenu zaštitu snose zaposleni kod poslodavaca. U periodu između 2015. i 2019. ZZO KS-a bilježi porast prihoda u iznosu od 141.106.201 KM ili približno 30%. U približno istom omjeru (po obimu i strukturi) rasli su i rashodi.

Navedeno podrazumijeva da je osiguranim licima Kantona Sarajevo osigurana pravovremena i dostatna zdravstvena zaštita u okviru obaveznog zdravstvenog osiguranja da se kontinuirano finansiraju isti troškovi zdravstvenih ustanova, te da se ne prate nove zdravstvene tehnologije i ne uvažava efikasnost i efektivnost u pružanju usluga zdravstvenih institucija. Problem koji prioritetno treba rješavati vezan je za finansiranje zdravstvene zaštite, koja se odvija po broju zaposlenika, a ne po broju pruženih zdravstvenih usluga (ovo je bio prioritet djelovanja Strategije razvoja KS-a do 2020, ali do sada nije ostvaren).

Ljudsko zdravlje u direktnoj je vezi sa „zdravljem“ okoliša. Najčešći negativni utjecaji okoliša vežu se za neispravnost vode za piće, zagađenje zraka i nekontrolirano upravljanje otpadom. Higijenska ispravnost vode iz sistema centralnog snabdijevanja kontinuirano odgovara propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Situacija je nešto drugačija kod lokalnih vodovoda, gdje od 402 uzorka njih 33 nisu odgovarala propisima istog pravilnika za mikrobiološke parametre i jedan na hemijske. Ovo jasno ukazuje na potrebu povećanje ulaganja i širenje obuhvata javnim vodosnabdijevanjem jer se očekuje sve manje kvalitetnih vodnih resursa ukoliko se proces zagađivanja voda nastavi i ukoliko se zone prihranjivanja izvorišta ne zaštite. Redovne analize pokazuju da kvaliteta zraka zadnjih godina nije u skladu s preporučenim vrijednostima. Generalni zaključak Zavoda za javno zdravstvo KS-a jeste da je zdravlje ljudi ugroženo jer je broj prekoračenja puno veći od dozvoljenog za sve praćene polutante. S tim u vezi, potrebna je strateška saradnja resornih ministarstava, njihov zajednički plan djelovanja, jasne mjere i finansijska ulaganja kako bi se poboljšala kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo.

1.1.14 Kultura

Kultura je društvena snaga koja generira opći društveni dinamizam i kreativnost i zbog toga igra važnu ulogu u definiranju i uloji u vrijednostima jednog društva. Kultura je kvalitet života i sredstvo ukupnog trajnog i održivog razvoja. Danas se i cijela zemlja i KS suočavaju s kompleksnim ekonomskim i socijalno-političkim problemima, veoma malo energije i sredstava ostaje na raspolaganju kulturi. No, i pored svih teškoća s kojima se već dugih niz godina susreću, institucije i projekti kulture, uloga kulture i u opstanku i u životu Sarajeva i njegovih građana neodvojiva je od želje Sarajeva da se vrati u tokove i ambijent savremene kulturne stvarnosti.

Analiza situacije u domenu kulture ukazala je na to da kapaciteti kulture nisu ravnomjerno raspoređeni na području KS-a. Najveća koncentracija objekata kulture nalazi se na području užeg centra Grada, tako da stanovništvo općina ima različite mogućnosti pristupima kulturnim sadržajima.

Sredstva koja se osiguraju iz budžetskih sredstava KS-a nisu dovoljna za funkcioniranje svih institucija kulture, te mnoge od njih iznalaze dodatna sredstva za realizaciju svojih projekata. Kritična situacija u institucijama kulture zahtijeva mobilizaciju cjelokupne društvene zajednice i realizaciju javno-privatnog partnerstva kao modela finansiranja kulturnih institucija. I pored svih teškoća s kojima se već duže vrijeme susreću, institucije i projekti kulture, uloga kulture u životu Sarajeva i njegovih građana neodvojiva je od želje Sarajeva da se vrati u tokove i ambijent savremene kulturne stvarnosti. Sarajevo je danas prepoznatljivo u svijetu kulture, filma i pozorišne umjetnosti po brojnim kulturnim i umjetničkim manifestacijama: Sarajevo film festival, Balet fest, Sarajevska zima, MESS, Bašćaršijske noći, Internacionalno bijenale knjige, Evropski književni susreti, izložbe u okviru Muzeja savremene umjetnosti ARS Aevi i Jazz festival.

Iako KS iskazuje značajne komparativne prednosti u domenu kulturnih i kreativnih industrija, zaključeno je da još uvijek nije prepoznata snaga kreativne industrije koja danas u svijetu dobija sve više na značaju, a gdje kultura ima poseban značaj. I Evropska strategija za pametan, održiv i sveobuhvatan razvoj u okviru strateških inicijativa na kojima se temelji značajno mjesto pridaje razvoju i osnaživanju kreativnih industrija kao važnom segmentu inovativne evropske privrede.

U ovom dijelu trebalo bi spomenuti i aktivnosti na očuvanju tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92–95. koje su povjerene Ministarstvu za boračka pitanja KS-a i drugim subjektima, shodno Odluci o usvajanju Projekta „Opsada i odbrana Sarajeva 1992.–1995. godine”¹⁴, jer su već neka obilježja iz tog perioda postala svojevrsna turistička atrakcija i brend Kantona Sarajevo.

1.1.15 Sport

Sport može i mora imati ključnu ulogu u afirmaciji i pojedinca i države. Sport sigurno ističe vrijednosti identiteta, različitosti, osobnosti, tradicije. Sport doprinosi razvoju turizma. Bavljenje sportom doprinosi zdravlju.

Analiza u domenu ovog segmenta društvenog razvoja konstatuje afirmaciju Sarajeva kao domaćina Zimskih olimpijskih igara, Svjetskog prvenstva u stonom tenisu, brojnih međunarodnih takmičenja, ali i kao stanište vrhunskih sportista i timova (paraolimpijski timovi, košarka, džudo, karate, šah) s evropskim i svjetskim priznanjima.

Sport u KS-u trebao bi biti dio piramidalne organizacione strukture sporta u cijeloj Bosni i Hercegovini. Međutim, zbog nedostatka političkog ambijenta, posebno na državnom nivou, trenutno nije takva situacija. Iako je Zakon o sportu Bosne i Hercegovine usvojen 2008. godine, finansiranje sporta na državnom nivou nije u potpunosti zaživjelo. Država je u određenom smislu samo jedan od partnera koji učestvuje u finansiranju državnih reprezentacija za njihova sudjelovanja na različitim međunarodnim takmičenjima.

Skupština Kantona i Vlada KS-a pružaju sveobuhvatnu, a posebno finansijsku potporu gotovo svim oblicima takmičarskih aktivnosti klubova s područja KS-a i gotovo svim reprezentativnim selekcijama, kao i kapitalna ulaganja vezana za sanaciju, rekonstrukciju i izgradnju sportskih objekata. Sportisti iz KS-a bilježe brojne uspjehe na takmičenjima širom Bosne i Hercegovine.

KS je centar sporta prema broju održanih sportskih manifestacija u BiH. Održava se oko 90 tradicionalnih godišnjih sportskih manifestacija. Iskorištenost termina za trenažni proces i sportska takmičenja i manifestacije u postojećim sportskim objektima naglašava neophodnost nastavka realizacije projekata očuvanja i sanacije postojećih sportskih objekata i izgradnje novih zatvorenih i otvorenih, posebno specijalističkih sportskih objekata.

Direktnu finansijsku podršku za redovan rad i programe u sportu od strane Ministarstva kulture i sporta KS-a u 2019. godini dobila su 383 korisnika. U 2019. godini budžet za sport bio je 5.316.700 KM, što iznosi 0,55% od ukupnog budžeta KS-a (0,49 u 2014. godini). Ipak, generalna je ocjena da visina sredstava u budžetu KS-a namijenjena za finansiranje sporta nije na potrebnom nivou. U postojećem načinu finansiranja i sufinansiranja sredstva nisu dovoljna za klupske sportske aktivnosti s ciljanim strateškim djelovanjem na rad s mlađim kategorijama (pioniri, kadeti, juniori), s posebnim zahtjevom za masovnost, ali ni za sportiste iz KS-a s vrhunskim sportskim rezultatom.

Generalno, sport u KS-u nije tretiran kao moguća razvojna djelatnost s maksimalnim učešćem građana u samoorganizovanom sistemskom bavljenju sportskim aktivnostima.

1.1.16 Stanovanje i sigurnost građana

Stanovanje je osnovna ljudska potreba, ali istovremeno i uvjet za ostvarivanje nekih osnovnih ljudskih prava (građanskih i političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih, okolinskih) koja su utvrđena u međunarodnim dokumentima, a koje je ratificirala Bosna i Hercegovina. U Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966) pravo na stanovanje definirano je kao element životnog standarda jednako važan kao i odgovarajuća ishrana.

¹⁴ Odluka o usvajanju Projekta „Opsada i odbrana Sarajeva 1992.–1995. godine” („Službene novine Kantona Sarajevo” broj 9/06, 15/07, 35/12 i 29/15).

Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva u KS-u, evidentan je višak stambenog fonda, jer postoji 61.466 stambenih jedinica više nego domaćinstava (od toga je 33.939 u gradskim općinama, a 27.527 u ostalim općinama Kantona). Ovo upućuje na zaključak da u Kantonu Sarajevo ne postoji potreba za novom stambenom gradnjom.

Prosječna veličina domaćinstva u KS-u je 2,9 članova. Najviše popisanih domaćinstava i stanova u Kantonu Sarajevo nalazi se na području općine Novi Grad. Nešto manje od polovine građana Kantona Sarajevo živi u zgradama kolektivnog stanovanja, dvije petine građana žive u zasebnim kućama (tzv. porodično stanovanje), a šestina domaćinstava žive u "jednom dijelu kuće". Kako bi se unaprijedilo stanje u zgradama kolektivnog stanovanja, potrebno je intenzivno raditi na podizanju svijesti etažnih vlasnika da se radi o privatnom vlasništvu nad kojim isti imaju pravo, obavezu i odgovornost za održavanje zajedničkih dijelova zgrada u funkcionalnom stanju uz moguća poboljšanja. Upravnici u skladu sa zakonskim propisima dužni su pratiti stanje zgrada i u dogovoru s etažnim vlasnicima koji su dužni osigurati potrebna sredstva, održavati zajedničke dijelove zgrada u svrhu sigurnog i ugodnijeg življenja etažnih vlasnika.

Među prioritetna područja za obnovu spadaju prije svega stambeni fond u historijskim dijelovima grada i gradskim četvrtima koja su zaštićena po Zakonu o zaštiti naslijeđa ili instrumentima prostornog planiranja i stambeni fond u degradiranim područjima, starijim i u ratu oštećenim stambenim kolonijama i naseljima i u onim područjima koja ne dostižu savremene standarde života.

Pravno i institucionalno reguliranje stanovanja u zakupu važno je zbog mobilnosti radne snage, podrške društvenim grupama koje u određenom periodu svog životnog ciklusa ne mogu ili ne žele kupiti stan u vlasništvo, ali i zbog razvojnih ciljeva Sarajeva. Dobra i regulirana ponuda stanova za izdavanje važna je i zbog stambene opskrbe specifičnih grupa koje povremeno i duže borave u Sarajevu (studenti, predstavnici stranih kompanija, međunarodnih organizacija i dr.) i ne žele hotelski smještaj.

Civilna zaštita – u Evropskoj uniji pojam *civilna zaštita* obuhvata sve aktivnosti unutar i izvan zajednice koje se odnose na zaštitu prvenstveno ljudi, a potom okoliša i imovine, uključujući kulturnu baštinu, u slučajevima velikih katastrofa, tj. prirodnih, tehnoloških, radioloških ili nesreća po okoliš.¹⁵ U cilju unapređenja stanja u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća na području Kantona Sarajevo Kantonalna uprava za civilnu zaštitu kao osnovni nosilac stručnih poslova u oblasti zaštite i spašavanja u Kantonu uspješno je realizirala poslove i zadatke iz svog programa rada, kao i druge poslove i zadatke koji nisu bili predviđeni, u skladu sa Zakonom o zaštiti i spašavanju i drugim propisima, i učinjeni su značajni pomaci na organiziranju i uspostavljanju jedinstvenog sistema zaštite i spašavanja na području Kantona. Posebno su značajne mjere i aktivnosti koje je Uprava poduzimala na provođenju preventivnih mjera zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća (velikih kišnih i snježnih padavina, niskih temperatura, poplava, klizišta, požara i dr.).

U dijelu analize koji obrađuje **pitanje sigurnosti građana** u KS-u konstatuje se da je broj krivičnih djela na području Kantona u periodu od 2014. do 2019. godine opao za 33,5%. Najviše počinjenih krivičnih djela u posmatranom periodu registrirano je protiv imovine (2.360 događaja). Najbrojniji događaji su s obilježjem krivičnog djela iz sljedećih oblasti: teška krađa, krađa, razbojništvo, oštećenje tuđe stvari, utaja, teška krađa u pokušaju, prijevara, paljevina, prikrivanje itd. Krivična djela protiv slobode i prava građanina i čovjeka, te krivična djela protiv braka, porodice i mladeži zastupljena su u strukturi počinjenih krivičnih djela sa 7,0%.

¹⁵ Politika EU u oblasti civilne zaštite, Centar za sigurnosne studije BiH.

Tabela 13. Kriminalitet i javni red i mir: stepen otkrivenosti

Kriminalitet i javni red i mir	Kriminalitet							Javni red i mir	
	Ukupan broj krivičnih djela	Ukupan broj prijavljenih počinilaca krivičnih djela	Broj krivičnih djela po poznatom počinocu	Broj krivičnih djela po nepoznatom počinocu	Procenat rasvijetljenosti po NN počinocu	Procenat ukupne rasvijetljenosti	Broj počinilaca maloljetnika	Ukupan broj prekršaja JRIM	Ukupan broj prijavljenih počinilaca prekršaja
2014.	6.208	3.903	1.981	4.227	45,5	62,9	134	5.581	6.074
2015.	5.551	2.792	1.853	3.698	46,2	64,2	72	6.360	6.770
2016.	4.733	2.492	1.853	2.880	42,9	65,2	74	6.611	6.306
2017.	4.316	2.457	1.853	2.463	41,0	66,4	58	4.588	4.214
2018.	4.275	2.795	2.059	2.216	35,5	66,5	95	4.153	4.542
2019.	4.126	2.499	2.038	2.088	32,9	60,5	69	4.154	4.399

Izvor: MUP Kantona Sarajevo

Evidentan je porast zloupotrebe opojnih droga u odnosu na prethodne godine, a počinio su u 68,4% povratnici. U periodu od 2014. do 2019. godine broj saobraćajnih nesreća smanjio se za 15,9%. U strukturi prekršaja javnog reda i pravnog prometa registrirana su 204 događaja. Opada broj krivičnih djela koja su počinila maloljetna lica.

U Kantonu Sarajevo **nevladine organizacije** mogu se registrirati ili kao „udruženje građana“ ili kao fondacija. Najviše je registriranih udruženja koja se bave kulturno-umjetničkim aktivnostima, te sportskih društava/klubova. Oni čine 50,5% od ukupnog broja evidentiranih udruženja u Kantonu.

Sporazum o saradnji Vlade Kantona Sarajevo i NVO sektora u Kantonu Sarajevo potpisan je u martu 2010. godine. Jedan od osnovnih principa na kojima počiva ovaj sporazum je priznavanje različite, ali komplementarne uloge koju ova dva sektora imaju u društvu.

Napravljeni su važni koraci u unapređenju saradnje institucija sistema s organizacijama civilnog društva. Djelovanje na implementaciji Sporazuma (koji je Vlada KS potpisala sa CD-om) predstavlja značajan doprinos razvoju demokratskih procesa u Kantonu Sarajevo i dobrobiti njegovih građana.

1.1.17 Javna infrastruktura

Geoprometni položaj BiH, pa i Kantona Sarajevo značajan je u transportnom sistemu Evrope. Preko ovih prostora vode najkraće veze srednje Evrope s Jadranskim morem, a pritom u području jugoistočne Evrope Bosna i Hercegovina predstavlja državu s najmanjom dužinom izgrađene autoceste. I pored toga što je u dosadašnjem periodu vršena obimna sanacija šteta iz ratnog perioda, ceste i ulice Kantona Sarajevo na većem broju dionica ne omogućavaju odvijanje saobraćaja poželjnom brzinom. Razlozi su, između ostalog, nedovoljni gabariti, nepovoljni horizontalni i vertikalni elementi trasa, prolazi kroz naselja s neadekvatno izvedenim saobraćajnim priključcima, nedovoljno i neredovno održavanje.

S obzirom na značaj **transportne infrastrukture** za razvoj privrede i društva u cjelini, te s obzirom na intenzitet saobraćaja na pojedinim dionicama postojeće cestovne infrastrukture, može se zaključiti da su se već odavno stekli relevantni uvjetii za započinjanje aktivnosti na implementaciji projekata izgradnje nove i rekonstrukcije uskih grla na postojećoj cestovnoj infrastrukturi. Svakako, neophodno je podvući da su u spomenutom periodu izgrađeni i prvi kilometri autoceste na području Kantona Sarajevo, a ujedno i BiH, kao i da su u toku aktivnosti na nastavku gradnje. Evidentno je ipak da je dinamika realizacije projekata primarne saobraćajne infrastrukture izuzetno spora i ne prati trendove povećanja obima saobraćaja, stepena motorizacije i mobilnosti.

U dosadašnjem razvoju i izgradnji Sarajeva saobraćaj u mirovanju generalno nije imao adekvatan tretman kako u pogledu istraživanja - definiranja potrebnih površina za ovaj vid saobraćaja tako i u pogledu utvrđivanja optimalnog prostornog razmještaja tih površina, a posebno kontinuiranog i pravovremenog investiranja u izgradnju objekata mirujućeg saobraćaja u skladu sa značajnim stepenom rasta urbanizacije.

Telekomunikacione usluge esencijalna su ljudska potreba u 21. vijeku. Razvoj telekomunikacione mreže i usluge predstavljaju uvjet za razvoj informacionog društva kao i temelj za stabilan ekonomski razvoj. Osnovne telekomunikacijske infrastrukture u prošlosti razvijale su se putem javnih sredstava u okviru investicijskih planova javnih telekomunikacijskih operatora. Evolucija tehnologije i liberalizacija u telekomunikacijama pokazale su da se razvoj telekomunikacijske infrastrukture (poput mreža fiksnih telekomunikacija, mreža mobilnih komunikacija, pristupa internetu) može ostvarivati putem investicija i u javnom i u privatnom sektoru. Interkonekcija između alternativnih i operatora sa značajnom tržišnom snagom, odnosno dominantna tri operatora, osnovni je preduvjet razvoja konkurencije. Telekomunikacijski operatori u cilju povećanja zadovoljstva korisnika nastavljaju kreirati nove poslovne modele, ulažu značajna finansijska sredstva u izgradnju savremenih pristupnih mreža, baznih stanica, kao i u unapređenje postojećih telekomunikacionih sistema. Od 2019. BiH ima 4G mrežu mobilnih komunikacija.

Javno vodosnabdijevanje na području Kantona Sarajevo organizirano je preko četiri (4) sistema vodosnabdijevanja kojim upravljaju javna komunalna preduzeća u vlasništvu Kantona i općina. Prema zvaničnim statističkim pokazateljima u odnosu na broj stanovnika, u Kantonu Sarajevo priključeno je oko 98% stanovnika na vodovodne sisteme. Dio stanovnika snabdijeva se iz vodovoda lokalnog značaja, a određeni broj individualno, putem manjih vrela i bunara. JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prati kvalitet vode za piće iz pedeset devet (59) većih vodovodnih sistema shodno Zakonu o komunalnim djelatnostima na području 9 općina KS-a, dok bi ostale individualne vodovode trebali pratiti građani korisnici prema Zakonu o vodama¹⁶, kojim se uređuje način upravljanja vodama unutar teritorije Federacije BiH.

KS nema vlastitih izvora, ni primarnih, ni sekundarnih fosilnih oblika energije, pa se **snabdijevanje energijom** ostvaruje preko sistema za kontinuiranu dobavu i distribuciju (elektroenergetski i gasni sistem), kao i punktova za skladištenje i prodaju tečnih i krutih goriva. Bitni elementi za sagledavanje dostignutog razvoja energetike u KS-u su: izgrađenost postojeće energetske infrastrukture, stepen iskorištenosti energetske kapaciteta, potrošnja, načini korištenja, o kojima ovisi poboljšanje ekonomskih i ekoloških uvjeta (prvenstveno očuvanje čistoće zraka kao ograničavajućeg faktora razvoja).

Osnova za izradu bilansa energetske potrebe Kantona Sarajevo za 2019. godinu jesu podaci (izvještaji i planovi) energetske subjekata koji su distributeri pojedinih vrsta energije i energenata na području Kantona Sarajevo: JP *Elektroprivreda* BiH d.d. Sarajevo, Podružnica *Elektrodistribucija* Sarajevo, KJKP *Sarajevogas* d.o.o. Sarajevo, KJKP *Toplane Sarajevo* d.o.o. Sarajevo, *BAGS Energotehnika* d.d. Vogošća i drugi proizvođači/distributeri toplotne energije, KJP *Sarajevo-šume* d.o.o. Sarajevo i drugi distributeri čvrstih goriva, distributeri naftnih derivata (*Holdina* d.o.o. Sarajevo, *Energopetrol* d.d. Sarajevo, *Petrol BH Oil Company* d.o.o. Sarajevo, *G-Petrol* d.o.o. Sarajevo, *Hifa Petrol* d.o.o. Sarajevo i dr.), te statistički podaci Federalnog zavoda za statistiku, podaci Ministarstva privrede Kantona Sarajevo, kao i potrebne/odnosne analize i procjene Ministarstva privrede Kantona Sarajevo.

U Kantonu Sarajevo egzistira jedan veliki centralni toplifikacioni sistem sa mrežom kotlovnica kojim upravlja KJKP *Toplane Sarajevo* i dva manja toplifikaciona sistema: *BAGS Energotehnika* i *UNIS-Energetika*. Navedeni toplifikacioni sistemi toplotnom energijom snabdijevaju oko 50.000 stambenih jedinica sa cca 2.900.000 m², kao i oko 505.000 m² poslovne površine.

¹⁶„Službene novine Federacije BiH“, broj 70/06.

Gasni sistem Kantona Sarajevo pokriva oko 95% naseljenog područja Kantona, a gasna mreža je koncipirana kao višestepeni distributivni sistem.

Sistem distribucije prirodnog gasa u BiH se počeo razvijati 1975. realizacijom „Projekta zaštite okoliša u Gradu Sarajevu“, koji je finansirala Svjetska banka. Potrošnja prirodnog gasa započela je 1979, a komercijalna potrošnja u Sarajevu započela je 23. marta 1980. godine.

U planskom periodu potrebno je intenzivirati aktivnosti na što je moguće većem učešću energije iz OIE u energetske bilansu Kantona Sarajevo, koristeći podršku EU kroz politike, legislativu, finansiranje i istraživanje, naravno, uz uvažavanje važećih zakona, uredbi, planskih dokumenata Kantona Sarajevo, Federacije i države BiH.

1.1.18 Okoliš

Okoliš ima veliki značaj za zdravlje ljudi, te u konačnici ukupni ekonomski razvoj zajednice. Očuvanjem okoliša i razvojem javne infrastrukture podiže se nivo kvalitete življenja na području KS-a. Na taj način stvaraju se uvjeti za održivi ekonomski rast, zapošljavanje, racionalno i produktivno korištenje prirodnih resursa i prostora. Jedan od ključnih okolišnih problema u KS-u vezan je za **nezadovoljavajući kvalitet zraka**. Isti je rezultat djelovanja više faktora. Posmatrano sinergijski i integralno, pored prirodnih i orografskih uvjeta, pojave temperaturnih inverzija, toplotnih otoka, veliki utjecaj imaju i emisije zagađujućih materija nastale uslijed sagorijevanja fosilnih goriva iz individualnih i kolektivnih objekata, industrijskog sektora i saobraćaja, zatim stepen izgrađenosti prostora, prisustvo zelenila i sl. Također, ne treba zanemariti ni ukupnu ekonomsku situaciju, materijalni i socijalni standard građana, cijene prirodnog gasa kao najpoželjnijeg energenta i nesigurnost kontinuirane isporuke gasa. Sve ovo utjecalo je na promjene načina zagrijavanja objekata i prelazak na čvrsta fosilna goriva.

Promjene u načinu zagrijavanja objekata i upotreba čvrstih goriva u individualnim ložištima dovele su do povećane koncentracije zagađujućih materija SO₂, PM₁₀ i dr. Česti zastoji u saobraćaju, veliki broj starih motornih vozila, nedovoljno strogi propisi za tehničku kontrolu istih, te neodgovarajuće održavanje vozila i dr. dovode do povećanog zagađivanja zraka iz saobraćaja.

Privreda ne raspolaže sredstvima za tehničko-tehnološko osavremenjavanje i nabavku nove opreme za kontrolu emisija, pa čak i održavanje postojeće, što za posljedicu ima povećanje emisije zagađujućih materija u zraku, koje se ne mogu reducirati jednostavnim zahvatima.

Kontrola distribucije i korištenja ugljena koji ima veći procenat sumpora ima ograničeni efekat, jer se provjeravaju legalni tokovi, dok je teško riješiv problem ilegalnog tržišta, a posebno individualnog snabdijevanja ugljenom lošeg kvaliteta. Uz to, hemijske analize i provjere zadovoljavanja standarda kvaliteta tečnog goriva ne vrše se kvalitetno i kontinuirano, a i ako se vrše, rezultati su netransparentni. Kvalitet goriva u značajnoj mjeri reflektuje se na prekomjerne emisije iz motornih vozila.

Intenzivan i nekontroliran antropogeni utjecaj u posljednjem desetljeću doveo je do **degradacije kvaliteta voda vodotoka na području KS-a i onečišćenja njihovih slivnih područja** s različitih aspekata: unošenja neprečišćenih otpadnih voda, nekontroliranog odlaganja svih vrsta otpada, nekontroliranog korištenja vodnih resursa, nekontrolirane eksploatacije građevinskog materijala iz riječnih korita (šljunka i pijeska), nekontrolirane sječe i sl. U slivovima glavnih vodotoka na području KS-a registrirane su industrije (koncentrirani zagađivači) od kojih za mnoge nisu dostupni podaci o teretu zagađenja otpadnih voda, odnosno EBS-u, i većina njih nema biološki tretman otpadnih voda. Također, evidentirana su divlja odlagališta otpada koja u slučajevima kad su locirana u neposrednoj blizini vodotoka kroz procjedne vode mogu u velikoj mjeri utjecati na kvalitet vode.

Izvorišta vode za piće izuzetno su ranjiva zbog zagađenja površinskih vodotokova koji prihranjuju podzemne vode, zagađenje tla i voda u zaštićenim zonama zbog masovne bespravne gradnje objekata, zagađenja tla, podzemnih i površinskih voda s otpadnim industrijskim i posebno sanitarno-fekalnim otpadnim vodama koje se izravno izlivaju u vodotoke ili zbog septičkih jama.

Kontrole kvaliteta vode za piće u svim javnim sistemima vodosnabdijevanja u KS-u provode se planski i kontinuirano. Uglavnom, voda u bunarima prema mikrobiološkim parametrima zdravstveno je ispravna, voda na vrelima ponekad ima manji broj koliformnih bakterija, a voda na vodozahvatima površinskih vodotoka ima veći broj koliformnih bakterija. Voda u distributivnom sistemu (nakon dezinfekcije) prema mikrobiološkim parametrima zdravstveno je ispravna, a vrlo rijetko se dešavaju odstupanja uslijed sekundarnog zagađenja prilikom uzorkovanja ili zbog drugih razloga. Sirova voda na izvorštima prema fizičko-hemijskim parametrima zdravstveno je ispravna, a do odstupanja dolazi najčešće uslijed povećanja vrijednosti parametra mutnoće.

Postojeća kanalizaciona mreža uzrokuje različite probleme zbog lošeg stanja kanalizacionih cijevi, loše odvodnje oborinskih voda i niske svijesti stanovništva, uslijed čega ogromne količine kabastog otpada putuju kroz sisteme prikupljanja, pa sve do postrojenja za tretman voda.

Veliki je problem u svim općinama u KS-u pojava izgradnje bespravne kanalizacione mreže, koja ugrožava sistem odvodnje otpadnih voda, kao i sanitarnu sigurnost vodosnabdijevanja. Ova kanalizaciona mreža izgrađena je s tehničkim nedostacima, od neadekvatnih materijala i na njoj su česti kvarovi.

Većina septičkih jama koje postoje u KS-u nije izvedena kao vodonepropusna i po novim zahtjevima i standardima. Ne postoji jedinstven katastar septičkih jama sa svim potrebnim podacima u nadležnom ministarstvu KS-a i KJKP „ViK“ d.o.o. Sarajevo, kao ni u općinama. Jedan od vodećih uzroka nastanka poplava jeste činjenica da se građevinski objekti stambenog, pomoćnog i privrednog karaktera grade u inundacionim dijelovima vodotoka. Postojeći objekti za zaštitu od voda su u dosta lošem stanju zbog neblagovremene sanacije i rekonstrukcije istih, te mali broj izgrađenih zaštitnih vodnih objekata ne može osigurati dovoljnu zaštitu od poplava. Nedostaje plan upravljanja poplavnim rizikom za Kanton Sarajevo, kojim bi se identificirale mjere za smanjenje poplavnog rizika i definirao stepen prioriteta za svaku, potrebna sredstva za implementaciju i dinamika provođenja mjera.

Analiza postojećeg stanja **u oblasti upravljanja otpadom** ukazuje na nedostatak vertikalne i horizontalne koordinacije, nedostatak adekvatne infrastrukture za sve vrste otpada, loše stanje sa zbrinjavanjem otpada. Operator istovremeno odvozi otpad i upravlja deponijom, koju, s druge strane, sufinansira KS, čime se značajno smanjuje motivacija operatora za uvođenje efikasnog sistema odvajanja otpada, a time i odvoza manjih količina otpada na deponiju.

Sistem upravljanja otpadom (prikupljanje i zbrinjavanje/deponovanje) nije jedinstveno organiziran s obzirom da još uvijek nisu doneseni pravilnici za posebne kategorije otpada na nivou FBiH. Mali broj privrednih i industrijskih subjekata koji posjeduju okolinsku dozvolu dostavlja podatke Ministarstvu komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, tako da ne postoje egzaktni podaci o količinama posebnih kategorija otpada koje se proizvode na području KS-a tokom godine. Samo su općine Novo Sarajevo, Centar i Ilijaš donijele planove upravljanja otpadom, dok preostale općine to nisu uradile.

Usluge u četirima gradskim općinama pružaju se svim stanovnicima, dok je pokrivenost uslugama u vangradskim općinama nešto manja. Razlozi manje pokrivenosti najčešće su nedovoljan broj i kapacitet posuda za prikupljanje otpada, nepostojanje tehničkih uvjeta za odvoz otpada (neadekvatan pristup za kamione – uske ulice i njihov nagib), loše stanje pristupnih saobraćajnica (makadam), neredovan odvoz itd. Veliki broj posuda za prikupljanje otpada je oštećeno (oštećeno tijelo posude, oštećen ili nedostaje poklopac, točkovi i dr.) i postavljeno na lokacijama koje su problematične (parkirana vozila, loši higijenski uvjeti, problemi u saobraćaju, odlaganje građevinskog otpada i sl.).

Posude za selektivno prikupljanje otpada, bez obzira na razlog (nedovoljna edukacija, neodgovorno ponašanje stanovništva, neadekvatne posude itd.), više ne služe svojoj svrsi i stanovnici u njih uglavnom odlažu sav miješani komunalni otpad. Razlog tome je nedostatak panoa i vidljivih oznaka (tekstualni, slikoviti) o vrsti i načinu odvajanja komponenti komunalnog otpada. Značajno bolje rezultate u prikupljanju sekundarnih sirovina ostvaruju privatni operatori.

Reciklažnih dvorišta kao samostalnih građevina koje služe kao poveznica između građana, ovlaštenih sakupljača i ovlaštenih obrađivača otpada i/ili sanitarne deponije „Smiljevići“, osim na lokaciji Sanitarne deponije „Smiljevići“, nema i ne postoje postrojenja za tretman komunalnog otpada.

Sanitarna deponija „Smiljevići“ ima ograničene kapacitete za prihvata količina generiranog otpada i neki od izgrađenih objekata na deponiji nisu u funkciji (postrojenje za prikupljanje i obradu procjednih voda i postrojenje za prikupljanje i obradu deponijskog bioplina). Također, kapacitet sortirnice na deponiji nije u potpunosti iskorišten.

Analizom raspoložive okolišne dokumentacije i anketiranjem preduzeća koja su glavni generatori proizvodnog otpada uviđa se da se problemi u upravljanju proizvodnim otpadom odnose na nedostatak adekvatne infrastrukture i načina zbrinjavanja/tretmana otpada iz prehrambene industrije, zatim na neadekvatno tehnički i kadrovski osposobljenu Kantonalnu upravu za inspekcije poslove (KUIP) KS-a za vršenje inspekcijskog nadzora nad provođenjem mjera propisanih okolinskih dozvola, neadekvatan način skladištenja industrijskog otpada i nedovoljnu educiranost odgovornih osoba u industrijskim pogonima kada je u pitanju razvrstavanje otpada, te na posljedice nedostatka egzaktnih podataka o ukupnim količinama proizvodnog otpada (opasni i neopasni) na području KS-a.

Problemi vezani za upravljanje posebnim kategorijama otpada na području KS-a odnose se na nedostatak zakonske regulative i pravnih akata za upravljanje pojedinim vrstama otpada kao što su: otpadna ulja, animalni otpad, otpadne gume i vozila, neadekvatno zbrinjavanje medicinskog otpada unatoč činjenici da je uspostavljen sistem upravljanja ovom vrstom otpada na području KS-a, nepostojanje evidencije o ukupnim količinama pojedinih vrsta otpada, nepostojanje kompostane za tretiranje biorazgradivog otpada u KS-u, nedostatak operatora koji posjeduju dozvole za upravljanje i zbrinjavanje pojedinih vrsta otpada (azbest, otpadni PCB i PCT) itd.

Unatoč tome što je 95% područja KS-a pokriveno uslugom odvoza otpada, i dalje je veliki broj divljih deponija. Nastanak divljih deponija rezultat je nepostojanja adekvatnih lokacija za zbrinjavanje raznih vrsta otpada, još uvijek neriješenog zbrinjavanja građevinskog otpada, nedovoljnog inspekcijskog nadzora, nepostojanja adekvatne zakonske kaznene politike za nelegalno odlaganje otpada, te nepostojanje razvijene ekološke svijesti stanovništva. Mjesta kao što su korita rijeka, šumski prostori uz cestovne komunikacije, vrtače, uvale itd. mjesta su nelegalnog odlaganja. Ne postoji nadzor i sistem sankcioniranja građana i privatnih lica koja nelegalno odlažu otpad.

Posljedice neadekvatnog postupanja s otpadom su evidentne, te nepovoljno utječu na stanje u prostoru, kvalitet okoliša i kao posljedica toga nastaje ugrožavanje standarda života i zdravlja ljudi.

Zemljište na području KS-a pod stalnim je antropogenim utjecajem i fizičkim nestajanjem. Sistemi monitoringa nisu dovoljno razvijeni, tako da ne postoje egzaktni pokazatelji o kojim se privremenim ili trajnim gubicima zemljišta radi, niti kakav je kvalitet istog. Prenamjena zemljišta pokazuje da su vrlo male površine poljoprivrednog zemljišta prenamijenjene u građevinsko, a takvi lažni pokazatelji rezultat su bespravne gradnje koja se zvanično ne evidentira.

Poljoprivredno zemljište i očuvanje kvaliteta regulirano je nizom pravnih akata, no trenutno u FBiH i KS-u ne postoji pravni akt koji regulira koncentracije štetnih materija u zemljištu koje nije poljoprivredno. Osnovni problemi vezani za korištenje, zaštitu i upravljanje zemljištem u KS-u su sljedeći: erozija tla, klizišta, acidifikacija tla, gubitak organske materije, kontaminacija tla, gubitak osnovne plodnosti, bakterije i virusi, gradski mulj, trajni gubici tla, zbijanje i gubitak strukture tla, poplave, korištenje zemljišta u zaštićenim područjima.

Rezultat lošeg načina korištenja i upravljanja zemljišnim resursima jesu brojna klizišta na području KS-a. Sistem monitoringa teških metala i PAH-ova djelimično je razvijen. Struktura zemljišnih površina u KS-u i u općinama pojedinačno je nepovoljna, s dominirajućom pojavom lošijih bonitetnih klasa zemljišta sklonih eroziji, plitkog biogenog sloja i skeletnosti, odnosno horizonta, relativno male

plodnosti i izražene sklonosti degradaciji. Zemljišta u KS-u na značajnim su površinama kisela, male puferne sposobnosti. Od krucijalnog je značaja praćenje i monitoring pojedinih osjetljivih tipova zemljišta s obzirom na njihove fizičko-hemijske osobine i položaj u reljefu na nivou svake općine. Na ovaj način bi se mogao preciznije odrediti potencijal i osjetljivost različitih tipova zemljišta za određenu namjenu, a u okviru potrebe prostornog planiranja i zaštite okoliša. Navedeno ukazuje na potrebu uspostavljanja mreže praćenja i uspostave validnih indikatora koji bi u kontinuitetu prostorno i vremenski pratili stanje i promjene kako bi se mogle donositi validne odluke i mjere.

KS, za razliku od mnogih drugih kantona u FBiH, ima najbolje podloge kada je u pitanju zemljište i njegova pokrivenost. To je veoma dobra osnova za uvođenje sistema monitoringa i planiranja razvoja KS-a općenito, a u okviru toga i poljoprivredne proizvodnje. S obzirom na to da je promjena u prostoru na području KS-a veoma dinamična, nameće se potreba da se pristupi ažuriranju postojećih podloga. Iako su problemi vezani za zaštitu i unapređenje kvaliteta ovog resursa veoma raznovrsni i kompleksni, oni se prema uzrocima mogu svrstati u nekoliko grupa:

1. neracionalno upravljanje zemljištem, odnosno nemogućnost uspostave integralnog sistema održivog upravljanja zemljištem. U tom smislu problem predstavlja:
 - a) nepotpuna i ponekad neusaglašena zakonska regulativa oblast upravljanja zemljištem na različite načine tretira 14 zakonskih akata. Većina ovih zakonskih akata se ne implementira, jer nedostaju mehanizmi, institucije i finansijska sredstva za njihovu implementaciju. Ne postoje akti koji reguliraju tipove zemljišta osim poljoprivrednog;
 - b) nedostatak planske, analitičke i tehničke dokumentacije na nivou FBiH;
 - c) nepostojanje koordinacije i efikasne komunikacije, te nejasne linije, načini i odgovornosti za izvještavanje na svim nivoima administracije (i horizontalno i vertikalno);
 - d) nepostojanje integralnog zemljišnog informacionog sistema ZIS. Uspostava ovakvog sistema zakonska je obaveza koja je definirana zakonom¹⁷;
2. nepostojanje sistematskog praćenja kvaliteta zemljišta – monitoringa problem je koji za posljedicu ima nedostatak informacija o stanju i upotrebi zemljišta, kao i o nivou/kvalitetu ispunjavanja zakonskih obaveza. Upravo nepostojanje vertikalne i horizontalne komunikacije između nadležnih institucija na svim nivoima administracije ima za posljedicu nepostojanje sistema praćenja kvaliteta zemljišta;
3. neadekvatne proizvodne prakse koje nisu prilagođene prirodnim karakteristikama zemljišta u BiH;
4. nizak nivo javne i političke svijesti o važnosti drugih funkcija tla osim njegove privredne funkcije.

Rezultati mjerenja **nivoa buke u KS-u** (kontrolna mjerenja i testne karte) ukazuju na to da je nivo buke značajno povećan i da postoji konstantan trend povećanja buke. Do sada nije zabilježen pomak u izradi karata buke i sagledavanja ovog problema kroz donošenje prostorno-planske dokumentacije, kako razvojne tako i provedbene.

Urbanističko-ekološka inspekcija vrši inspeksijske aktivnosti, no zbog nepostojanja dovoljnog broja stručnog kadra nerealno je očekivati nadzor cjelodnevne primjene Zakona o zaštiti od buke na čitavom području KS-a.

Budući da se prilikom odobravanja različitih namjena prostora ne posvećuje adekvatna pažnja, odnosno nedostaje kontrola ispunjenosti uvjeta zaštite od buke, učestali su problemi koji se moraju rješavati jačanjem odgovornosti i preventivnim djelovanjem nadležnih općinskih službi.

Ključni problemi vezani za buku u KS-u potječu od neadekvatnog održavanja kolovoza i upravljanja semaforima (rupe, šahtovi, ležeći policajci, zeleni val itd.), te zbog nereguliranog saobraćanja teretnih vozila (s aspekta buke), neadekvatnog i neredovnog održavanja tramvajskih šina, tramvaja, željezničkih šina i kompozicija, zatim uslijed neprovođenja planiranja industrijskih zona, sve s aspekta buke. Nadalje, buka od vozila se ne provjerava na tehničkim pregledima (putnička, teretna, autobusi i motori), aspekt buke se ne sagledava kod izdavanja upotrebne dozvole za obavljanje djelatnosti u odnosu na postojeće nivoe na lokaciji, ne postoje karte buke niti su karte prekoračenja dozvoljenih

¹⁷ Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Zakon o prostornom planiranju i korištenju prostora.

nivoa dostupne, a kontinuirani monitoring na kontrolnim tačkama ne provodi se tako da nema potrebnih podataka.

Područje KS-a ima bogato i vrijedno **kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe**, koje se kontinuirano istražuje i evidentira, zasebno ili za potrebe ciljane prostorno-planske dokumentacije, a sve u cilju njegove efikasnije i cjelishodnije zaštite i očuvanja.

Po osnovu do sada donesenih pravnih akata o proglašenju područja zaštićenim u KS-u, zaštitom je obuhvaćeno oko 3.119,1 ha. Ovo je veliki pomak u odnosu na ranije stanje, kojim se ne ostvaruje samo procentualno povećanje prostora pod pravnom zaštitom, nego i shvatanje značaja zaštite tako integralno valoriziranih prostora.

Proglašenjem zaštićenih područja prirodnog naslijeđa „Trebević“ i „Bentbaša“ povećao se procenat zaštićenih područja koja prekrivaju površinu KS-a.

Po raznolikosti prirodnih vrijednosti (biljnog i životinjskog svijeta, pejzaža, hidrološkog, geološkog i drugog naslijeđa), te prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, može se reći da KS spada u područja s visokim procentom biodiverziteta. S ciljem očuvanja biodiverziteta i sprečavanja prorjeđivanja ili potpunog nestajanja vrsta, neophodno je uraditi inventarizaciju rijetkih i ugroženih vrsta flore, faune i fungija za područje KS-a.

Šumama, kao jednom od najvrednijih resursa KS-a, treba posvetiti posebnu pažnju zbog evidentne degradacije kao i rastuće potrebe za korištenjem svih funkcija šuma. Bez obzira na dešavanja u prethodnom periodu, koja su u nekim slučajevima imala negativan utjecaj na šumske ekosisteme KS-a, šume su ipak zadržale prirodnu strukturu. Brižnim upravljanjem i stručnim gospodarenjem takvim šumama mogla bi se i morala osigurati dugotrajnost. Vrlo je važno osigurati stabilan zakonski okvir donošenjem Zakona o šumama FBiH i poduzeti konkretne aktivnosti na unapređenju organizacije gospodarenja šumama u cilju održivog korištenja resursa, očuvanja prirodne strukture, zaštite okoliša i drugo.

S obzirom na veliku površinsku zastupljenost različitih tipova šuma, uzgojnih oblika šuma, njihov prostorni raspored, zalihi, kvalitet i sl. može se zaključiti da predstavljaju vrijedan prirodni obnovljivi resurs na području KS-a. Osim do sada zaštićenih površina na području KS-a postoje još područja šuma koja mogu i koja bi trebala biti zaštićena.

1.1.19 Analiza budžeta i javne administracije Kantona Sarajevo

Budžet Kantona Sarajevo obavezujući je okvir djelovanja javnog sektora i predstavlja akt kojim se planiraju prihodi i primici, rashodi i izdaci Kantona Sarajevo za period jedne fiskalne godine. Izrada i izvršavanje budžeta zasniva se na načelima jedinstva, tačnosti, uravnoteženosti i zakonitosti budžeta, na načelu univerzalnosti, efikasnosti, ekonomičnosti, transparentnosti, participativnosti i principu jedne godine. Izrada godišnjeg budžeta zasniva se na budžetskom kalendaru te dokumentu okvirnog budžeta koji obuhvata najmanje jednu fiskalnu godinu i dvije naredne godine. Strukturu budžetskih sredstava čine porezni i neporezni prihodi, kao dominantni izvori budžetskih sredstava, zatim grantovi, donacije, kapitalni primici i račun finansiranja. Najznačajniji prihod Budžeta KS-a predstavljaju prihodi od indirektnih poreza s najvišim procentualnim učešćem. Drugi po značajnosti jesu prihodi od poreza na dohodak i prihodi od poreza na dobit. Federalni nivo vlasti u BiH je zakonodavac najznačajnijih indirektnih i direktnih poreza koje ubire Kanton Sarajevo i ostali kantoni u Federaciji BiH.

Kada se kapitalni transferi i nabavka stalnih sredstava posmatraju kao kapitalni budžet Kantona Sarajevo, može se uočiti da kapitalni budžet raste u posmatranom periodu. Ukupan porast kapitalnog budžeta u razdoblju 2014–2019. je 137%.

Tabela 14. Izvršeni kapitalni rashodi i izdaci

OPIS	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Kapitalni transferi	32.114.595	29.909.876	52.284.230	77.050.958	63.419.046	74.672.574
Izdaci za nabavku stalnih sredstava	22.699.579	20.221.563	28.530.541	33.250.926	40.943.989	55.303.557
UKUPNO	54.814.174	50.131.439	80.814.771	110.301.884	104.363.035	129.976.131

Izvor: Ministarstvo finansija Kantona Sarajevo, Obrazac 8 Izvještaja o izvršavanju budžeta

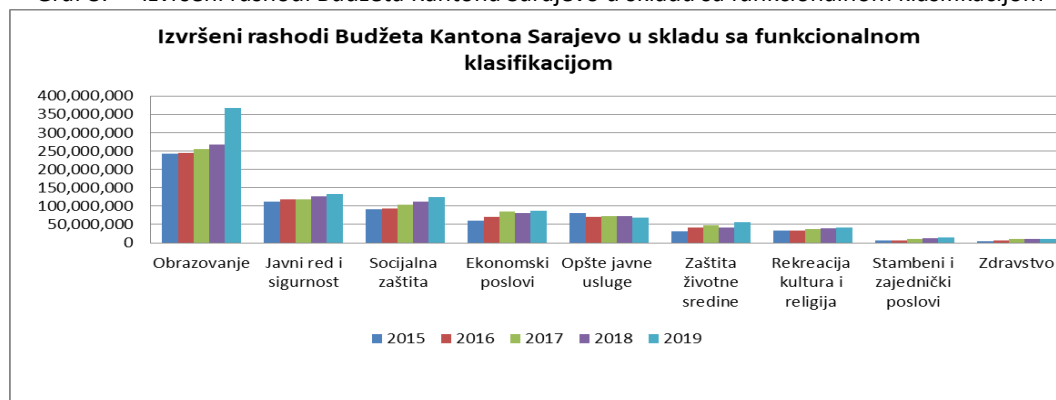
U izvještajima o izvršavanju budžeta Ministarstva finansija Kantona Sarajevo primjenjuje se, između ostalog, izvještavanje u skladu sa statistikom vladinih finansija (GFS), iz čega se uočava da je u proteklom periodu izvršenje Budžeta Kantona Sarajevo bilježilo tekući suficit i pozitivan tekući bilans. Izdaci za nabavku stalnih sredstava koji čine sastavni dio kapitalnog budžeta kao i izdaci za otplate dugova značajno koriste sredstva tekućeg suficita, ali je i dalje konačan finansijski rezultat u posmatranom periodu na godišnjem nivou za Kanton Sarajevo (sa izuzetkom 2016) pozitivan. I pored pozitivnog finansijskog rezultata na godišnjem nivou, javne finansije u KS-u opterećene su akumuliranim deficitom iz prethodnih perioda koji je nastao u vrijeme globalne finansijske krize (2008, za BiH 2009) i krize izazvane poplavama u BiH (2014). Izvještaj o izvršavanju Budžeta KS-a koji usvaja Skupština Kantona Sarajevo sadrži konačan finansijski rezultat koji uključuje i akumulirani deficit, jer je Kanton Sarajevo u skladu sa Zakonom o budžetima u FBiH u obavezi izvršiti pokriće tog deficita ostvarivanjem tekućeg suficita.

Zbog integracije Univerziteta u Sarajevu u Jedinstveni račun trezora KS-a, aktivnosti koja je provedena u skladu s preporukama Ureda za reviziju institucija u Federaciji BiH, ukupan broj zaposlenih i rashodi koji se odnose na plaće i naknade zaposlenih u 2019. značajno su veći u odnosu na prethodne godine.

Prilikom planiranja i izvršavanja budžeta, između ostalog, koriste se budžetske klasifikacije i to: organizacijska, ekonomska, funkcionalna, programska i fondovska (izvor finansiranja). Funkcionalna klasifikacija odnosi se na sredstva iz budžeta raspoređena po namjeni za koju se troše. Zakon o budžetima Federacije Bosne i Hercegovine u članu 2. funkcionalnu klasifikaciju definira kao skup poslova, funkcija i programa Federacije, kantona, gradova i općina razvrstanih prema namjeni kojoj služe.

Prema funkcionalnoj klasifikaciji (COFOG), u posmatranom periodu najviše sredstava iz Budžeta Kantona Sarajevo usmjereno je u obrazovanje. Budžet Kantona Sarajevo u svom rashodovnom dijelu obuhvata cjelokupni sistem obrazovanja (od predškolskog do visokog obrazovanja), kao i sistem unutrašnjih poslova, te dobrim dijelom sistem pravosuđa (Kantonalni sud, Općinski sud, Kantonalno tužilaštvo, Pravobranilaštvo), što se odražava na raspodjelu rashoda po funkcionalnoj klasifikaciji, a vidljivo je iz sljedećeg grafičkog prikaza.

Graf 3. Izvršeni rashodi Budžeta Kantona Sarajevo u skladu sa funkcionalnom klasifikacijom

Izvor: Ministarstvo finansija KS-a

Primici od zaduživanja u posmatranom periodu u najvećem dijelu su korišteni za kapitalne investicije. Značajan broj kapitalnih projekata iz Budžeta Kantona Sarajevo finansira se vanjskim i unutrašnjim zaduživanjem. U skladu s rastom prihoda u proteklom periodu rastao je koeficijent zaduženosti za Kanton Sarajevo, u skladu sa Zakonom o dugu, zaduženju i garancijama. Evidentno je da je u 2016, 2017. i 2018. ispod zakonske gornje granice, te je iznos javnog duga u tom periodu opadao, a dio kapitalnih investicija finansiran je iz budžetskih sredstava ostvarenih kroz rast ukupnih prihoda evidentiran u tom periodu. U sljedećem tabelarnom pregledu (Tabela 15) uočavamo kretanje javnog duga u Budžetu Kantona Sarajevo.

Tabela 15. Javni dug Budžeta Kantona Sarajevo 2012–2018.

Godina	Javni dug na dan 31.12.	Stanje vanjskog duga po kreditima	% učešća	Stanje unutarnjeg duga po kreditima	% učešća	Stanje duga po garancijama	% učešća	Vrijednosni papiri	% učešća
2012.	97.637.941	70.562.963	72,27	27.074.978	27,73		0,00		0,00
2013.	171.344.766	39.055.339	22,79	87.298.528	50,95	44.990.899	26,26		0,00
2014.	193.299.763	99.024.051	51,23	57.035.525	29,51	37.240.188	19,27		0,00
2015.	218.867.365	110.091.898	50,30	71.857.963	32,83	36.917.504	16,87		0,00
2016.	212.423.685	110.413.819	51,98	71.206.712	33,52	30.803.154	14,50		0,00
2017.	205.538.296	98.536.837	47,94	70.708.178	34,40	25.537.281	12,42	10.756.000	5,23
2018.	138.438.918	95.218.873	68,78	24.414.045	17,64		0,00	18.806.000	13,58

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

Opterećenje budžeta izdacima za otplate po osnovu unutrašnjeg i vanjskog duga u budućem periodu (period otplata obuhvata 17 narednih godina) i dalje će predstavljati značajnu poziciju u rashodovnom dijelu budžeta, koji u skladu sa Zakonom o budžetima u FBiH ima prioritet pri izvršavanju.

1.1.20 Javna administracija Kantona Sarajevo

Javna administracija u Kantonu Sarajevo ostvarila je niz značajnih reformi. U skladu s uspješnim praksama razvijenih zemalja, te kontinuiranim naporima Međunarodne zajednice, javna administracija u Kantonu, te budžetski proces kao osnovni alat za realizaciju politika i strateških opredjeljenja Vlade značajno se unaprijedio. U Kantonu je uveden participativan proces pripreme dokumenta okvirnog budžeta u programskom formatu i usaglasio je kalendarske rokove s višim nivoima vlasti za punu implementaciju srednjoročnog pristupa planiranju i izradi budžeta.

Ukoliko uporedimo ukupan broj zaposlenih u Budžetu Kantona Sarajevo (uključujući obrazovne i sve ostale institucije Budžeta i njihovo osoblje) s brojem stanovnika u Kantonu Sarajevo u posmatranom periodu, uočavamo da je u prosjeku jedan administrativni radnik zaposlen na oko 30 stanovnika.

Tabela 16. Javna administracija po stanovniku

Godina	Broj stanovnika u KS-u	Godišnji prosjek zaposlenih u Budžetu KS-a	Zaposleni u KS-u po stanovniku
2014.	414.721	11.116	37,31
2015.	416.433	11.181	37,24
2016.	417.498	11.022	37,88
2017.	418.542	11.131	37,60
2018.	419.414	11.079	37,86
2019.	420.496	14.142	29,73

Izvor: Ministarstvo finansija KS

Iako je Kanton Sarajevo ostvario niz reformi, ostalo je još dosta prostora za poboljšanje efikasnosti i transparentnosti javne administracije. Od ključnog je značaja da izvršna i zakonodavna vlast shvate značaj i odgovornost svoje uloge u kreiranju transparentnijih i odgovornijih usluga. Efikasan i transparentan sistem odlučivanja, te njegove direktne veze s javnim finansijama ključ su za kvalitetan rad javne administracije, a data veza u Kantonu Sarajevo, kao i s drugim kantonima te višim nivoima vlasti u velikom obimu nedostaje.

Kada pogledamo trenutnu situaciju javne administracije u Kantonu Sarajevo, u proteklih pet godina prisutan je trend rasta broja uposlenih u javnoj administraciji. Istovremeno, bilježimo situaciju gdje građani iskazuju potrebu za većim brojem javnih usluga i poboljšanjem njihovog kvaliteta. Jedan od osnovnih postulata dobrog upravljanja, koji je naglašen i u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi i drugim dokumentima Vijeća Evrope, jeste pravo građanina da učestvuje u javnim poslovima na lokalnom nivou kroz kombinaciju metoda predstavničke i participatorske demokratije. U tom smislu građani Kantona Sarajevo općenito imaju priliku učestvovati u planiranju usluga te imaju pristup informacijama, u skladu sa zakonom, neophodnim za kvalitetno učešće u procesu odlučivanja. Otvorenost ka građanstvu, uključujući i transparentan proces odlučivanja i veze s javnim novcem, unaprijeđeni su najviše u kontekstu publikacije i dostupnosti dokumenata putem javnog web-portala. Međutim, u vezi s funkcioniranjem procesa odlučivanja te rada sektora javnih finansija kao načina realizacije javnih politika, postoji prostor za dodatna poboljšanja. Brojne analize nevladinih organizacija pokazale su da veliki broj bh. građanki i građana nemaju optimalne informacije o radu javne administracije, te izvršavanju javnog budžeta za realizaciju strateških razvojnih politika, što ukazuje na potrebu donošenja budžeta za građane.

Složena podjela ingerencija u FBiH, koja je posebno izražena u Kantonu Sarajevo na relaciji Federacija BiH – Kanton – Grad – općina, znatno utječe na obaviještenost stanovnika o odgovornostima javnih organa vlasti. Princip supsidijarnosti, odnosno donošenja odluka na onom nivou na kojem je to najracionalnije i najefikasnije, govori u prilog i kantonu i općinskom nivou vlasti, čime se potiče jačanje učešća građanstva u donošenju odluka, te se posljedično omogućuje veća odgovornost vlasti za provođenje politika.

Postoji također i stalna potreba za unapređenjem ljudskih resursa u javnoj administraciji u Kantonu, imajući u vidu često zabilježen izazov nedovoljne kvalificiranosti te manjak vještina neophodnih za kvalitetan rad u javnoj administraciji.

1.1.21 Program javnih investicija

Program javnih investicija KS-a (PJKS) priprema se svake godine po roling-sistemu, koji usvaja Vlada KS-a. Osnovni cilj izrade PJKS jeste usklađivanje razvojnih projekata s realnim izvorima finansiranja. Program sadrži tekuće i kandidovane projekte, a čijom se realizacijom treba doprinijeti kvaliteti života građana i sigurnosti. Investicije – projekti odnose se na sva područja djelatnosti (sektore), od obrazovanja, infrastrukture i suprastrukture do socijalne sigurnosti i zaštite okoliša. Ukupan broj projekata (tekućih i kandidovanih) u 2019. godini je 162 i veći je za 25,6% u odnosu na ukupan broj projekata u 2014. godini. Ukupna planirana vrijednost projekata (tekućih i kandidovanih) iznosi preko jedne milijarde KM za posmatrane godine, odnosno u 2019. godini veća je za 7,2% u odnosu na 2014. godinu.

U ukupnoj planiranoj vrijednosti tekućih projekata u 2019. godini (749,4 miliona KM) sredstva Budžeta KS-a učestvuju sa 47,3% i iznose 354,8 miliona KM. Sredstva Budžeta KS-a u odnosu na 2014. godinu manja su za 3,1% ili 11,4 miliona KM. U 2019. godini drugi izvori finansiranja iznose 394,7 miliona KM ili 52,7% i veći su za 0,2%, odnosno za 0,8 miliona KM nego 2014. godine.

Tabela 17. Osnovni pokazatelji Programa javnih investicija Kantona Sarajevo

Status projekata	2014.			2019.			Indeks 2019/2014.		
	Broj projek.	Planirana vrijednost projekta (mil. KM)	Budžet (mil. KM)	Broj projek.	Planirana vrijednost projekta (mil. KM)	Budžet (mil. KM)	Broj projek.	Planirana vrijednost projekta (mil. KM)	Budžet (mil. KM)
Tekući ukupno	87	760	80,2	63	749,4	82,7	72,4	98,6	103,1
Ukupno učešće KS-a	84	366,2	33,7	47	354,8	70,8	56,0	96,9	210,1
Drugi izvori finansiranja	41	393,9	46,6	16	394,7	11,9	39,0	100,2	25,5
Učešće KS-a (%)	96,6	48,2	42	74,6	47,3	85,6			
Učešće drugih izvora finansiranja (%)	47,1	51,8	58	25,4	52,7	14,4			
Kandidovani ukupno	42	264,1	43,9	99	348,3		235,7	131,9	
Tekući i kandidovani projekti	129	1.024,10	124,1	162	1.097,70	82,7	125,6	107,2	66,6

Izvor: PJKS 2014–2016. PJKS 2019–2021.

U ukupnoj planiranoj vrijednosti kandidovani projekti iznose 348,3 miliona KM u 2019. godini. Za realizaciju projekata u 2019. godini ukupno planirana sredstva svih projekata iznose oko 82,7 miliona KM.

1.1.22 Projekcija finansiranja Strategije razvoja

U fazi izrade situacione analize potrebno je pripremiti i projekciju mogućnosti finansiranja strateškog dokumenta. U tu svrhu analizirali su se finansijski podaci iz prethodnog perioda (5 godina unazad) koji se odnose na realizaciju prioriteta i kapitalnih projekata, bilo da su finansirani iz internih (budžet) ili eksternih izvora (donacije, transferi, krediti). Na osnovu prethodne analize, u saradnji s Ministarstvom finansija, data je procjena mogućnosti finansiranja Strategije razvoja KS-a za naredni planski period. Procjena sadrži pregled finansiranja po godinama, izvorima i sektorima i služi kao osnova u narednim fazama za izradu prioriteta, mjera i projekata, te pripremu indikativnog finansijskog okvira.

Tabela 18. Procjena mogućnosti finansiranja Strategije razvoja

Izvori finansiranja	Okvirna procjena po godinama							UKUPNO (u KM)
	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	
Iz budžeta (u KM)	195.840.185	208.236.391	198.881.978	207.275.708	215.058.343	223.032.718	231.201.709	1.479.527.033
Iz eksternih izvora (kredit, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori) (u KM)	25.000.000	20.000.000	15.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	100.000.000
Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo) (u KM)	57.022.993	57.022.993	57.022.993	57.022.993	57.022.993	57.022.993	57.022.993	399.160.949
UKUPNO (u KM)	277.863.178	285.259.384	270.904.971	274.298.700	282.081.336	290.055.711	298.224.702	1.978.687.982

Izvori finansiranja	Ekonomski razvoj	Društveni razvoj	Razvoj okoliša/zaštite životne sredine	Ukupno
Budžet u KM i kreditno zaduženje	285.056.656	790.040.522	504.429.855	1.579.527.033
Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo) (u KM)		32.449.469	366.711.480	399.160.949
Ukupno u KM	285.056.656	822.489.991	871.141.335	1.978.687.982

1.1.23 Usklađenost s prostorno-planskom dokumentacijom

Prostorni plan Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine usvojen je 2006. godine, kao i Izmjene i dopune Prostornog plana Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine A faza i Izmjene i dopune Prostornog plana Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine B faza¹⁸.

Prostorni plan Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine definirao je sljedeće ciljeve prostornog razvoja:

Opći ciljevi prostornog razvoja

- Humani razvoj – osnovna orijentacija
- Poštivanje ljudskih prava
- Promoviranje posebnosti kvaliteta okoline i očuvanje prepoznatljivog ambijenta
- Dostupnost materijalnim sredstvima i energiji
- Dostupnost kulturi, obrazovanju, znanju, zdravstvu i socijalnoj zaštiti
- Uključivanje stanovnika u proces planiranja
- Formiranje novog pristupa strukturi potrošnje
- Profiliranje prostora Kantona Sarajevo kao ambijenta unosnog (održivog i visokoprofitabilnog) poslovanja
- Stvaranje ambijenta ugodnog življenja
- Profiliranje Kantona Sarajevo kao regionalne i evropske metropole
- Unapređenje razvojnih i integrativnih funkcija Kantona Sarajevo
- Pretpostavljanje ubrzanijeg demografskog, kulturno-ekonomskog i socijalnog razvoja ovoga metropolitanskog područja u odnosu na BiH u cjelini
- Usklađivanje politike racionalnog korištenja prostora s očekivanom izmjenom strukture djelatnosti
- Održivi razvoj bazirati na kompatibilnosti okoliša s ekonomskog, kulturno-socijalnog i prostornog aspekta
- Reduciranje nepovoljnih utjecaja u okolišu

Također, u Kantonu Sarajevo trenutno se rade 4 urbanistička plana. To su urbanistički planovi za urbana područja Sarajeva, Ilijaša, Hadžića i Trnova.¹⁹

1.2 Swot-analize i strateško fokusiranje

1.2.1 SWOT-matrica: razvoj privrede

Razvoj je višedimenzionalan proces koji uključuje ekonomske, socijalne i institucionalne transformacije društva u cilju poboljšanja kvaliteta i standarda života. Cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji svih aspekata – ekonomskih, društvenih, okolinskih, prostornih, te da su u razvojne procese uključeni svi akteri razvoja – vladin sektor, privatni sektor, civilno društvo, lokalna zajednica, obitelj, pojedinac.

Ekonomski rast znači stalno povećavanje obima proizvodnje u jednoj zemlji, odnosno porast bruto društvenog proizvoda kao osnovnog kvantitativnog pokazatelja kretanja proizvodnje u periodu od godinu dana. No, danas se pojam ekonomskog rasta proširio na koncept ekonomskog razvoja. Sam

¹⁸ „Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 26/6, 4/11 i 22/17.

¹⁹ Odluka o pristupanju izradi („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 48/16).

koncept ekonomskog razvoja predstavlja ne samo kvantitativne već i kvalitativne promjene (mijenjanje privredne strukture, promjene do kojih dolazi pod djelovanjem naučnog i tehničkog progressa, pojava novih grana i djelatnosti, novih zanimanja i sl.), koje vode ka boljem i potpunijem progressu.

SWOT-analiza razvoja privrede izrađena je na temelju podataka iz Situacione analize, koja uključuje baze podataka i ocjenu stanja po područjima. SWOT-analiza uključuje definirane interne snage i slabosti, te prilike i prijetnje u okruženju vezane za razvoj privrede Kantona Sarajevo. Sadrži prikaz onih snaga, slabosti, prilika i prijetnji koje su identificirane kao „ključne“, tj. najbolje odražavaju stanje u privredi KS-a.

Metodom SWOT-analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori koji pozitivno ili negativno utječu na razvoj KS-a.

Tabela 19. Razvoj privrede – Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena utjecaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)

Unutrašnji faktori	SNAGE (Strengths)	SLABOSTI (Weaknesses)
Resursi*	• Dobar geoprometni položaj – lokacija Kantona Sarajevo u BiH i regiji • Pozicija glavnog grada • Autentičnost prostora i bogatstvo kulturno-historijskih spomenika • Prirodne ljepote i potencijal ruralnih područja • Obrazovana i relativno konkurentna radna snaga • Značajne pretpostavke (resursi i kapaciteti) razvoja MSP-sektora • Značajni R&D ljudski potencijali (NIR i inovacije) • Značajni potencijali pristupačne mreže industrijskih i poslovnih zona • Raspoloživa značajna sredstva na godišnjem nivou za realizaciju aktivnih mjera zapošljavanja • Izvršeno renoviranje općinskih biroa, raspoloživ veći broj obučenih savjetodavaca za nezaposlene osobe • Raspoloživa finansijska sredstva i programi podrške poljoprivrednim proizvođačima u KS-u • Povoljni ambijentalni uvjeti za razvoj ruralnog turizma	• Značajni resursi se troše na izdavanje velikog broja uvjerenja radi ostvarivanja različitih prava po osnovu statusa nezaposlenosti • Pokrivanje rashoda na temelju prioritetnog ranga (pravno definirano) • Postojeći model naknada za slučaj nezaposlenosti ne uzima u obzir individualno učešće pojedinca u ukupnim sredstvima fonda • Nedovoljno razvijena tehnološka infrastruktura za unapređenje Službe za zapošljavanje KS-a; nedostatak obučenog osoblja za rad s poslodavcima • Limitirani kapaciteti Ministarstva privrede KS-a za realizaciju mjera podrške subjektima male privrede • Niska ulaganja u istraživačko-razvojne i inovativne aktivnosti i projekte • Nerazvijena turistička infrastruktura i suprastruktura • Usitnjenost zemljišnog posjeda, mala površina zemljišta više prirodne efikasnosti, niska tehničko-tehnološka opremljenost i nedostatak sredstava za investicije u poljoprivredi
Organizacija	• Unaprijeđena organizacija rada službe/biroa za zapošljavanje, razdvojena evidencija u odnosu na savjetovanje nezaposlenih osoba • Unaprijeđene evidencije nezaposlenih osoba, identifikacija aktivnih tražilaca posla • Redovno godišnje organizovanje klubova za traženje posla	• Nepovoljno poslovno okruženje (troškovi i procedure – broj i dužina trajanja – vezano za pokretanje i gašenje poslovnih subjekata i obrta, visoki troškovi oporezivanja rada, visoki parafiskalni nameti, visoke cijene komunalnih usluga itd.) • Nepostojanje adekvatnog institucionalnog okvira za promociju i razvoj preduzetništva

	• Formiran sektor za poljoprivredu u Ministarstvu privrede KS-a	• Odsustvo sistemskog pristupa kada se radi o ulaganjima u preduzetničku infrastrukturu • Nedovoljno proaktivan pristup u privlačenju stranih investitora • U portfoliju programa podrške Službe za zapošljavanje preveliki je naglasak na mjerama za koje empirijska istraživanja ne nalaze pozitivne ekonomske učinke – javni radovi i zapošljavanje u javnom sektoru • Nedostatak sistema evaluacije, odnosno ocjene učinaka realizovanih programa podrške • Nizak reputacijski kapital službe za zapošljavanje, limitirana i nesistematična saradnja s poslodavcima, institucijama formalnog i neformalnog obrazovanja, privatnim posrednicima u zapošljavanju, centrom za socijalni rad limitirana je i nesistematična • Neadekvatno praćenje kretanja potražnje za radnom snagom provodi se formalno, tako da rezultira neupotrebljivim podacima • Programi se vrlo rijetko prilagođavaju specifičnim zahtjevima pojedinih kategorija nezaposlenih, posebno onih s otežanim pristupom tržištu rada • Neefikasne procedure Službe koje uzimaju nepotrebno vrijeme i resurse i rezultiraju „zarobljavanjem“ sredstava unutar pojedinih programa • Služba za zapošljavanja rijetko kombinira uslugu posredovanja s programima podrške novom zapošljavanju • Odsustvo holističkog upravljanja destinacijom i odsustvo destinacijskog menadžmenta u turizmu • Fragmentirana struktura poljoprivrednih gazdinstava i nizak stepen specijalizacije i tržišne orijentacije • Odsustvo vertikalne i horizontalne integracije u poljoprivredi i nedovoljna savjetodavna služba
Rezultati rada	• Kontinuirani rast broja zaposlenih u KS-u, odnosno smanjenje broja nezaposlenih • Kontinuiran rast broja registriranih privrednih subjekata u KS-u • Investicijski imidž KS-a za domaće i strane investitore • Kontinuirani rast broja turista u KS-u • Rast poljoprivredne proizvodnje i broja gazdinstava	• Niska konkurentnost i nedovoljna izvozna orijentacija privrede • Deindustrijalizacija privrede u KS-u • Nizak nivo direktnih stranih investicija u BiH • Nizak kvalitet obrazovanja i neusklađenost s potražnjom za radnom snagom • Dominantno dugoročna nezaposlenost koja rezultira velikim brojem obeshrabrenih osoba • Rast nezaposlenosti visokoobrazovanih (diplomanata fakulteta iz grupacije društvenih nauka, posebno žena i mladih osoba, kao i osoba starosti 55 i više godina) • Nizak obuhvat nezaposlenih osoba mjerama podrške novom zapošljavanju, slabo targetiranje i

		visoki troškovi programa po novom radnom mjestu • Relativno visoka zaposlenost u neformalnoj ekonomiji • Značajan pad broja zaposlenih u prvoj polovini 2020. djelatnostima turizma i ugostiteljstva • Razlike između lokalnih zajednica u KS-u kada se radi o ishodima tržišta rada • Nedovoljna konkurentnost poljoprivrednih gazdinstava (količine proizvodnje i dodana vrijednost), nizak stepen korištenja mehanizacije i niska izvozna orijentacija (izražen deficit vanjskotrgovinske razmjene) • Neiskorištenost kapaciteta prerađivačke industrije • Nizak udio obrađenog zemljišta u ukupnom zemljištu, nizak udio navodnjavanih u ukupnim obradivim površinama i nestabilnost prinosa • Nedovoljan nivo primjene standarda u poljoprivrednoj proizvodnji • Nerazvijen ruralni turizam
Vanjski faktori	Prilike (Opportunities)	Prijetnje (Threats)
Političke	• Primjena i usvajanje međunarodnih standarda u procesu pridruživanja EU, pri čemu bi se Služba za zapošljavanje trebala reformirati u skladu sa najsavremenijim službama iz zemalja EU • Opredjeljenje svih nivoa vlasti za razvoj poljoprivrede i ruralnog razvoja	• Kompleksan sistem organizacije BiH i preplitanje nadležnosti različitih nivoa vlasti • Politička nestabilnost i politički ciklusi (izborni proces svake dvije godine) koče nužno potrebne reforme dugoročnijeg karaktera • Vizni režim s važnim emitivnim tržištima u turizmu i sistem dobijanja viza • Nedostatak političkog konsenzusa u vezi s reformama normativnog okvira vezano za rad i zapošljavanje (zakon o radu, zakon o doprinosima, itd.), kao i za obrazovanje (kurikularna reforma, reforma upisne politike itd.)
Ekonomske	• Ubrzani globalni rast djelatnosti u kojima KS iskazuje komparativne prednosti (IT-sektora i na znanju bazirane izvozno orijentirane usluge – BPO i sl.) • Aktiviranje potencijala dijaspora (ljudski kapital, finansijski kapital, društveni kapital itd.) • Mogućnosti u domenu honorarnog zapošljavanja – freelancing • Blizina i rast tržišta EU i CEFTA, rast domaćeg tržišta • Dostupnost EU i drugih međunarodnih fondova • Potencijal regionalnog povezivanja • Obrazovana i ekonomski potentna dijaspora	• Globalna pandemija (COVID-19) i njene ekonomske posljedice • Ekonomska situacija u BiH, destimulativno okruženje za preduzetništvo i investicije, uključujući i pristup izvorima finansiranja • Spor oporavak privrede, niska stopa ekonomskog rasta i nedovoljna potražnja za radnom snagom • Neravnomjeran regionalni razvoj • Postojanje dualne ekonomije • Zavisnost od uvoznih inputa • Deficit sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u spoljnotrgovinskoj razmjeni FBiH i BiH • Nepovoljni uvjeti eksternog finansiranja i sredstva finansiranja neprilagođena poljoprivredi • Nedostatak sveobuhvatnih statističkih pokazatelja i tržišno-informacionog sistema

	• Mogućnosti koje nude javno-privatna partnerstva • Dostupnost lokalnih sirovina • Rast ulaganja u sisteme podrške razvoju poljoprivrede	
Socijalne i društvene	• Rast broja stanovnika i povećanje radne snage u KS-u • Globalna orijentacija na socijalnu inkluziju i kvalitet ljudskog kapitala • Postojanje institucija i fondova koji mogu pružiti finansijsku i tehničku podršku	• Emigracija obučene radne snage, obrazovanih i mladih kadrova • Depopulacija ruralnih područja i niži kvalitet života na selu • Nepovoljna starosna, obrazovna i socijalna struktura stanovništva u ruralnim krajevima • Nemotivirani i neinformirani korisnici Službe za zapošljavanje (poslodavci i nezaposlene osobe) • Nedovoljan socijalni dijalog u području zapošljavanja • Nedostatak interesa đaka i studenata za tehnička usmjerenja u srednjim školama i na fakultetima, kao i za obrtništvo • Otpori unutar obrazovnog sistema za provođenje potrebnih reformi • Nepovoljan status poljoprivrednih proizvođača (često bez formalnog zaposlenja, zdravstvenog i penzionog osiguranja)
Tehnološke	• Ubrzana digitalna transformacija • Korištenje informaciono-komunikacionih tehnologija u upravljanju Službom za zapošljavanje (savremena IP za automatizaciju poslovnih procesa) • Korištenje informaciono-komunikacionih tehnologija u podizanju kvaliteta obrazovanja • Mogućnosti korištenja savremenih tehnologija u poljoprivredi	
Pravne		• Sporo usklađivanje sa EU i drugim okvirnim politikama
Okolinske	• Agro-klimatski uvjeti • Rastući interes za ekološki prihvatljive i organske proizvode, te energetske efikasnost	• Upravljanje otpadom, otpadnim vodama i sanacija okoliša u BiH • Klimatske promjene koje mogu negativno utjecati na razvoj turizma (planinski i ski-turizam) i prinose u poljoprivredi

1.2.2 SWOT-matrica: društveni razvoj

Kako je ranije navedeno, cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji svih aspekata – ekonomskih, društvenih, okolinskih, prostornih. Stoga, u ovom dijelu poseban je akcenat dat na društveni razvoj po ključnim oblastima: obrazovanje, zdravstvo, socijalne politike, kultura i sport.

SWOT-analiza izrađena je na temelju podataka Situacione analize, koja uključuje baze podataka i ocjenu stanja po područjima. SWOT-analiza uključuje definirane snage i slabosti, te prilike i prijetnje u oblasti društvenog razvoja. Sadrži prikaz onih snaga, slabosti, prilika i prijetnji koje su identificirane kao „ključne“, tj. najbolje odražavaju stanje u oblasti društvenog razvoja.

Metodom SWOT-analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori koji pozitivno ili negativno utječu na razvoj KS-a.

Tabela 20. Društveni razvoj – Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena utjecaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)

Unutrašnji faktori	SNAGE (Strengths)	SLABOSTI (Weaknesses)
Resursi	- Dugogodišnja tradicija institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja u KS-u - Solidna infrastruktura u osnovnim i srednjim školama uz djelimično povećanje kvalitete nastavničkog kadra - Povoljan omjer učenika i nastavnika u osnovnim i srednjim školama - Akreditirane visokoškolske ustanove (fakulteti, akademije) uz potencijal velikog broja studenata - Relativno veliki udio stručnih škola koje su participirale u međunarodnim projektima - Rast socijalnih davanja, rast prosječne naknade po korisniku - Stručno osposobljen kadar (u zdravstvu, kulturi) - Pozicija glavnog grada, multikulturalnost - Autentičnost prostora i bogatstvo kulturno-historijskih spomenika - Vrijedni i rijetki sadržaji u muzejima, bibliotekama i arhivima - Razvijena kulturna ponuda, brojnost institucija kulture, brojnost kulturnih i umjetničkih manifestacija - Međunarodni ugled i prepoznatljivost umjetnika, institucija, kulturnih i umjetničkih manifestacija - Duga tradicija sporta i olimpijski duh - Raznovrsna sportska infrastruktura i raspoloživost sportskih terena koji su dostupni i građanima - Raznovrsni sportsko-rekreacijski programi i sadržaji za različite dobne skupine i osobe s invaliditetom – tradicionalni i novi sportovi, individualni i ekipni, dvoranski i outdoor - Brojnost sportskih klubova/udruženja u KS-u - Prirodni resursi za zimske sportove (olimpijske planine) i mogućnost za cjelogodišnje djelovanje - Naučnoistraživačka baza za razvoj – Fakultet za sport i tjelesni odgoj Univerziteta u Sarajevu (FASTO)	- Kontinuirano opadanje vitalnog indeksa - Rast broja penzionera – skoro 50% penzionera prima penziju ispod najnižeg iznosa penzije, što ih dovodi na rub siromaštva - Nepostojanje dovoljnih infrastrukturnih i kadrovskih kapaciteta za obuhvat djece u predškolskom obrazovanju - Nedovoljno ulaganje u infrastrukturu u obrazovanju, te nedovoljna finansijska podrška školama - Nedovoljno kvalitetno inicijalno obrazovanje nastavnika i kontinuirano profesionalno obrazovanje - Nedovoljna IT-pismenost nastavnika - Zastarjeli nastavni planovi i programi - Nedostatni kapaciteti centara za socijalni rad - Nedostatak politike ljudskih i menadžerskih resursa u zdravstvu - Nedovoljna budžetska sredstva za razvoj kulture u KS-u, što utječe na nemogućnost organizacije velikih i megadogađaja - Ograničena sredstva za ulaganje u sport i razvoj sporta, razvojni i vrhunski sport - Nedovoljna bazna sportska infrastruktura - Nedovoljan broj osposobljenog kadra na upravljačkim i rukovodećim pozicijama sportskih organizacija, te kvalificiranog trenerskog kadra - Pristupačnost sportskih objekata za osobe s invaliditetom
Organizacija	Postojanje ključnih aktera: aktivni nastavnika i direktora u osnovnim i srednjim školama,	Nedovoljan broj stručnih saradnika, pedagoga, psihologa, logopeda, edukacijsko-

asocijacije direktora osnovnih škola KS-a, sindikata radnika u osnovnom obrazovanju, Vijeća roditelja • Odvajanje PPZ-a kao samostalne institucije • Pokrenuto uvođenje dualnog sistema obrazovanja kao konačan cilj srednjeg stručnog obrazovanja • Relativno dobar postojeći zakonski okvir u oblasti zdravstva i zdravstvenih usluga • Jasan organizacioni model nivoa zdravstvene zaštite i sistem obaveznog zdravstvenog osiguranja • Teritorijalna pokrivenost bolnicama (broj postelja koji prati evropski prosjek) i razvijena mreža privatnih zdravstvenih ustanova • Dobra pokrivenost obrazovnim institucijama u zdravstvu • Razvijen nevladin sektor u Kantonu omogućuje brzu primjenu različitih modela socijalnih usluga i socijalnog poduzetništva • Otvorenost institucija koje provode socijalnu politiku za različite modele socijalne zaštite • Uključenost Ministarstva kulture i sporta u podršku razvoja kulture – finansiranje i sufinansiranje projekata od značaja za KS, književnih i likovnih stvaralaca, samostalnih umjetnika, produkcije sadržaja, manifestacija, državnih institucija kulture • Razvijena domaća i inostrana saradnja • Internacionalizacija djelovanja u filmskoj industriji • Uključenost nevladinog sektora u razvoj i implementaciju kulturnih projekata • Zakonski okvir za djelovanje – postojanje Zakona o sportu KS-a • Finansijska podrška za sport – sistem programskog finansiranja i sufinansiranja projekata iz oblasti sporta	rehabilitacijskih stručnjaka i asistenata u ustanovama • Uvođenje smjerova u srednje škole bez osiguranja minimalnih materijalno-tehničkih uvjeta za njihovo provođenje • Neefikasan sistem stipendiranja za deficitarna zanimanja i neefikasan sistem karijernog savjetovanja • Veliko opterećenje nastavnog osoblja nastavnim obavezama • Nedovoljna naučnoistraživačka/umjetničko-istraživačka motiviranost i orijentacija akademskog osoblja i to uglavnom uslijed preopterećenosti nastavnim obavezama • Nedostatak programa za rad s nadarenim učenicima u osnovnim školama • Uloge i odgovornosti Vijeća roditelja neefikasne • Zastoj u reformi socijalne zaštite • Neadekvatan pravni okvir zdravstvenog osiguranja i socijalne zaštite koji rezultira opterećenjem službi administrativnim poslovima • Nedostatak sistema licenciranja NVO-a u pružanju usluge socijalne zaštite • Podrška djeci bez roditeljskog staranja nije prilagođena njihovim stvarnim potrebama • Nedovoljno funkcionalan sistem sigurnosti i kvalitete zdravstvenih usluga i sistem praćenja rada i učinkovitosti zdravstvenih i nezdravstvenih radnika • Nedefinirana komunikacija između nivoa zdravstvenog sistema u odgovoru na trenutnu situaciju COVID-19 • Neravnomjerna raspoređenost i koncentracija sadržaja kulture na uskom prostoru centra grada • Neriješen status objekata od državnog značaja (Zemaljski muzej, Historijski muzej, Muzej književnosti i pozorišnih umjetnosti, NUBiH) • Primjena savremenih menadžerskih i marketinških znanja u praksi • Odsustvo koordinacije i saradnje među institucijama kulture • Nedovoljna kontrola i evaluacija rada i djelovanja u sportskom sistemu, uključujući i nepostojanje baza podataka o sportskim organizacijama i članstvu sportskih organizacija koje djeluju na području KS-a • Nedovoljna povezanost i saradnja sportskih organizacija • Nedovoljno praćenje zdravstvenog stanja učesnika u sportu i rekreaciji
--	--

Rezultati rada	• Aktuelna reforma predškolskog odgoja i obrazovanja i kurikularna reforma • Privatne registrirane predškolske ustanove • U primjeni je Primarni program i Obavezni program u godini pred polazak u školu • Obuhvat učenika osnovnim obrazovanjem na evropskom nivou • Kvalitetna postignuća nadarenih srednjoškolaca • Uz pomoć donatora već se razvijaju pilot-modeli nadogradnje vještina i obuke za potrebe na tržištu rada • Povećan broj pruženih usluga socijalne zaštite uz minimalno povećanje administracije • Smanjen broj korisnika socijalne zaštite (lica ugroženih porodičnom situacijom, lica s duševno negativnim ponašanjem, broj korisnika civilnih žrtava rata) • Uznapredovala reforma primarne zdravstvene zaštite putem modela porodične medicine i unaprijeđen informacioni sistem koji pacijentu olakšava pristup zdravstvenim uslugama • Ulaganje u infrastrukturu zdravstvenih ustanova • Učešće Kantona Sarajevo u ukupnim kulturnim dešavanjima u FBiH i BiH – KS je centar kulturnih dešavanja u BiH • Brojnost domaćih i međunarodnih sportskih manifestacija u KS-u	• Neusklađenost upisne politike i potreba tržišta rada • Nerazvijeno sistemsko upravljanje kvalitetom i kontrola kvaliteta uz nedostatak standarda za kvalitet škole i kvalitet direktora • Tradicionalni NPP u primjeni, te fokusiranost nastave na sadržaje, a ne na ishode, kao i izuzetno zastarjeli NPP u srednjim stručnim školama • Nedovoljno efikasne statističke baze podataka na svim nivoima obrazovanja • Najugroženije grupe su ispod nivoa siromaštva uz veliki udio socijalnih transfera u budžetu • Nedovoljna implementacija politika inkluzije • Povećana podrška smještaju u ustanove socijalne zaštite uz povećan broj punoljetnih korisnika sa smetnjama u duševnom i tjelesnom razvoju • Izrečene mjere za počinioce nasilja u porodici dugoročno negativno utječu na resocijalizaciju počinilaca nasilja, što ima značajne društvene posljedice • Nedostatan nadzor zdravstvene inspekcije u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama • Nedovoljan sistem praćenja i evaluacije kvaliteta zdravstvenih usluga • Sporost u uvođenju novih zdravstvenih tehnologija neophodnih za efikasnije liječenje i za bolji kvalitet života pacijenata • Nizak nivo samoodrživosti institucija kulture i fokus na budžetska sredstva • Nedovoljna filmska produkcija • Ograničen broj festivalskih sadržaja i događaja • Nizak stepen razvijenosti kreativne industrije • Nedovoljna uključenost svih dobnih skupina u sport i rekreaciju
Vanjski faktori	PRILIKE (Opportunities)	PRIJETNJE (Threats)
Političke	• Harmonizacija politika s principima i usmjerenjima strateških dokumenata EU unaprijedit će mogućnosti za korištenje pretpristupnih fondova • Potreba za reformama prepoznata je na političkom nivou, začeti su reformski procesi u mnogim oblastima društvenog razvoja • Podrška međunarodnih organizacija transparentnom i odgovornom upravljanju institucijama u domenu društvenog razvoja • Pripadnost Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA – European Higher Education Area)	• Posljedice COVID-19 u kreiranju i implementaciji politika u sektoru socijalne politike • Nemogućnost samostalnog pristupa Kantona Sarajevo međunarodnim projektima na bh. nivou (IPA i sl.) • Neusklađeni zakonski propisi, strategija i politika na različitim nivoima administrativnog uređenja BiH (što ponekad rezultira diskriminacijom korisnika, npr. porodilja) • Politička nestabilnost, nedostatak političke volje za promjenama u zdravstvu i otpor zdravstvenih profesionalaca reformama

	• Međunarodni programi razmjene i mobilnosti (ERASMUS)	• Odsustvo sistemskog pristupa razvoju kulture i preplitanje nadležnosti između različitih nivoa vlasti u BiH • Nedostatak strateškog okvira za razvoj sporta u BiH i nesistemske djelovanje u razvoju sporta
Ekonomске	• Regionalna saradnja i proces integracija u EU omogućuje prijenos dobrih praksi • Uvezivanje usluga sektora društvenog razvoja i sektora ekonomskog razvoja • Razvoj poslovnih modela i poticaja za ekonomsku valorizaciju usluga društvenog sektora • Pristup projektima međunarodnih organizacija i fondovima (npr. kultura i kreativna industrija) • Rad na projektima te korištenje EU-fondova za finansiranje naučnoistraživačkog rada • Rast interesa za javno-privatno partnerstvo u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, kulturi i sportu • Razvoj turizma i rast potražnje za kulturnim i sportskim sadržajima • Rast društvene odgovornosti biznisa	• Socijalna isključenost i siromaštvo kao posljedica pandemije COVID-19 postat će veliko opterećenje za javne budžete za potrebe socijalne zaštite na nivou općina i kantona • Rastući problem strukturalne nezaposlenosti povećava kategoriju socijalno isključenih i siromašnih • Manjak radno aktivnog stanovništva uz trendove starenja populacije i rasta broja penzionera, što bi se moglo odraziti na održivost penzionog sistema i rast siromaštva ove kategorije stanovništva • Rodna ravnopravnost i dalje problem koji zahtijeva sistemске promjene s dugoročnim jasnim ciljem • Povećanje troškova održavanja objekata u domenu društvenog razvoja • Neujednačen pristup donatorima s jasnom vizijom potreba u oblasti društvenog razvoja • Izražena konkurencija u sektoru visokog obrazovanja – trend rasta broja univerziteta i visokoškolskih ustanova u drugim kantonima • Netransparentan sistem javnih nabavki i netransparentno upravljanje novcem poreznih obveznika • Posljedice COVID-19 na ulaganja u sport, sportsku infrastrukturu i tehnološku opremljenost
Socijalne i društvene	• Uključivanje organizacija civilnog društva u reformske procese • Intersektorska saradnja i razvijanje partnerstava • Službe zapošljavanja i centri za socijalni rad kao generatori razvoja vještina i socijalnog poduzetništva • Zainteresiranost roditelja za uključenje djece u institucionalni predškolski odgoj i obrazovanje • Saradnja s poslovnom zajednicom i realizacija konkretnih stručnih i aplikativnih projekata • Uspostavljanje veza između škola/obrazovnih institucija, školskih sportskih klubova i lokalnih sportskih klubova • Povećanje svijesti o važnosti bavljenja sportskom aktivnošću – popularizacija sporta kao društvenog fenomena i javnog dobra od općeg interesa	• Javnozdravstvena prijetnja koja lako može izazvati kolaps zdravstvenog sistema (COVID-19) • Posljedice COVID-19 na socijalno zbližavanje, komunikaciju i podršku najugroženijim • Migrantska kriza i očekivano zadržavanje migranata uslijed pandemije u Kantonu Sarajevo u narednom periodu • 5 vodećih oboljenja u KS-u su hronična oboljenja kao rezultat nezdravog načina života i okolišnih faktora • Povećanje broja stanovnika preko 65 godina starosti koji traže zdravstvene usluge i zahtjevne tretmane u skladu sa svojim potrebama • Pad stope obavezne imunizacije kod djece, što je najefikasnija mjera zaštite od zaraznih oboljenja • Nedovoljna dinamika reformi u domenu društvenog razvoja i neusklađenost s principima

		razvoja istih u EU značajno ograničava prostor za korištenje razvojne pomoći EU i drugih donatora • Veliki pritisak roditelja na ustanove zbog nedostatka prostornih i kadrovskih kapaciteta u obrazovanju • Neadekvatan imidž univerziteta i visokoškolskih ustanova u javnosti, a posebno u poslovnoj zajednici, u kontekstu mogućnosti zajedničke saradnje, te angažiranja akademskog osoblja u stručno-konsultativnim projektima • Iseljavanje iz BiH i odlazak stručnih kadrova (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport) • Nedostatak ekonomskih evaluacija usluga zdravstvenog sistema i utjecaja zdravstvene zaštite na kvalitet života građana
Tehnološke	• Reforma pravnog okvira i uvođenje integriranog informacionog sistema na području socijalne zaštite, zapošljavanja i zdravstvenog osiguranja • Uvođenje informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT) i pripadajućih pomagala u sve aspekte rada institucija društvenog razvoja • Obrazovanje i nauka kao generator poslovnih modela tehnopolisa i inovacija u privredi • Nabavka potrebne medicinske opreme u skladu s novim tehnologijama liječenja, potrebama zdravstvenih ustanova i kapacitetima zdravstvenih radnika • Mogućnost korištenja novih medija i društvenih mreža za promociju sporta i rekreacije	• Konkurencija sadržaja u kulturi izazvana novim tehnologijama • Promjena strateškog fokusa i usporavanje uvođenja tehnoloških promjena uslijed posljedica COVID-19
Pravne	• Pokrenuta reforma sektora socijalne zaštite na nivou FBiH • Integracija univerziteta • Usvojeno zakonodavstvo za obrazovanje odraslih u KS-u • Zakonska obaveza, ali i interes zajednica lokalne samouprave za veće učešće u organizaciji zdravstvene zaštite (zdravstveni savjeti)	• Nepostojanje osiguranog javno-privatnog partnerstva u predškolskom obrazovanju • Načini uređenja integracije univerziteta • Štrajk zdravstvenih radnika KS-a • Neprimjenjivanje postojećih zakonskih akata u domenu sporta • Nedovoljna kontrola rada i djelovanja u sportskom sistemu
Okolinske	• Intersektorska saradnja (Zavoda za javno zdravstvo KS-a i Ministarstva prostornog uređenja) i međusobna podrška u oblasti okoliša i zdravlja građana • Atraktivnost podneblja i prirodni resursi u BiH • Održiva mobilnost (npr. biciklizam)	• Rizikofaktori iz okoliša (voda, zrak, otpad, mine) • Problem dugoročnog snabdijevanja vodom uslijed porasta broja stanovnika u KS-u

1.2.3 SWOT-matrica: javna infrastruktura i okoliš

Okoliš ima veliki značaj za zdravlje ljudi, te u konačnici za ukupni ekonomski razvoj zajednice. Očuvanjem okoliša i razvojem javne infrastrukture podiže se nivo kvalitete življenja na području KS-a. Na taj način stvaraju se uvjeti za održivi ekonomski rast, zapošljavanje, racionalno i produktivno korištenje prirodnih resursa i prostora.

SWOT-analiza izrađena je na temelju podataka iz Situacione analize, koja uključuje baze podataka i ocjenu stanja po područjima. SWOT-analiza uključuje definirane snage i slabosti, te prilike i prijetnje u okolišu i javnoj infrastrukturi. Sadrži prikaz onih snaga, slabosti, prilika i prijetnji koje su identificirane kao „ključne“, tj. najbolje ističu obilježja okoliša i javne infrastrukture.

Metodom SWOT-analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori, koji pozitivno ili negativno utječu na razvoj KS-a.

Tabela 21. Okoliš i javna infrastruktura – Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena utjecaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)

Unutrašnji faktori	SNAGE (Strengths)	SLABOSTI (Weaknesses)
Resursi*	- Raznolikost, očuvanost i prostorna zastupljenost prirodnih i kulturno-historijskih vrijednosti (nacionalni spomenici, olimpijske planine, zaštićena područja, veliki broj endemičnih vrsta i sl.) - Izvorišta pitke, termalne, mineralne i termomineralne vode - Postojanje infrastrukturne mreže vodovoda i kanalizacije - Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda – Butile - Raspoloživost putne infrastrukture - Kreativni potencijali (ljudski resursi, multinacionalnost) - Usvojena legislativa i strateški i planski dokumenti - Zastupljenost visokovrijednog poljoprivrednog zemljišta i najkvalitetnijih uzgojnih oblika šuma	- Slaba percepcija prirodnih i kulturno-historijskih vrijednosti kao resursa za razvoj (neiskorištenost turističkih potencijala) - Niska energijska efikasnost postojećeg građevinskog fonda - Nekorištenje informacija dobivenih dugogodišnjim monitoringom stanja kvaliteta zraka - Destrukcija poljoprivrednog zemljišta - Nedostatak pješačkih i biciklističkih staza - Nedovoljna svijest i edukacija građana o značaju zaštite okoliša - Loše stanje kanalizacione mreže i nedovoljna razvijenost u ruralnim područjima - Veliki broj neispravnih motornih vozila - Ilegalno tržište ugljena s većim udjelima sumpora - Nedovoljno korištenje obnovljivih izvora energije - Nedovoljna dostupnost podataka - Saobraćajna izoliranost KS-a - Geografski položaj KS-a (graniči s entitetom RS) - Nedovoljna istraženost vodnih potencijala i problema zagađenosti zraka - Nedovoljna iskorištenost reciklabilnih materijala - Mali procenat zelenih površina u urbanim općinama Kantona, neadekvatan pristup održavanju i obnovi gradskog zelenila - Antropogeni pritisci na zaštićena prirodna područja
Organizacija	Relativno dobra pokrivenost prostorno-planskom dokumentacijom	- Nepostojanje strateških planova za određene oblasti - Neregulirano upravljanje animalnim otpadom

	• Uspostavljen informacijski sistem za upravljanje otpadom • Naučno-stručne institucije (univerziteti, instituti i dr.) • Razvijena infrastruktura snabdijevanja gasom • Uspostavljen monitoring kvaliteta zraka • Uspostavljen Registar emisija iz postrojenja za sagorijevanje • Postojanje operatora za upravljanje otpadom	• Nedostatak kaznene politike za neadekvatno odlaganje otpada i za kršenje mjera u slučaju prekomjerne zagađenosti zraka • Nedovoljan broj stručnog kadra u institucijama koje se bave zaštitom okoliša • Nepostojanje sistemskog planiranja i djelovanja • Nepostojanje funkcionalnog monitoringa komponenti okoliša • Nefunkcionalan javni prijevoz, zastario vozni park • Nedostatak kaznene politike • Nedovoljno razvijena gasna mreža ili sistem daljinskog grijanja u naseljenim mjestima KS-a • Nezadovoljavajući sistem odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, nedovoljna izgradnja lokalnih uređaja za tretman otpadnih voda • Nedostatak međusektorske saradnje • Nepostojanje jedinstvenog informacionog sistema • Nefunkcionalan sistem prikupljanja i nedovoljan tretman komunalnog otpada
Rezultati rada	• Pripremljene stručne podloge (studije, ekspertize i dr.) • Uspostavljen informacijski sistem za upravljanje otpadom na nivou FBiH	• Neusklađenost i nedovoljna implementacija usvojene legislativne • Bespravna gradnja • Nekontrolirano korištenje pesticida (upotreba, prodaja i dr.) • Ilegalni priključci na vodovodnu mrežu
Vanjski faktori	Prilike (Opportunities)	Prijetnje (Threats)
Političke	• Rastuća globalna svijest o zaštiti okoliša	• Politička situacija/ovisnost razvoja o političkim promjenama i političkoj volji na svim nivoima vlasti • Neadekvatna međuentitetska saradnja • Manjak vertikalne i horizontalne koordinacije • Slabljenje javnog sektora – dominacija privatnog nad javnim institucijama (obrazovanje/zdravstvo) • Nedovoljna inkorporiranost okoliša u druge sektorske politike
Ekonomske	• Očuvanost i održivo korištenje resursa • Unapređenje komunikacije/saradnje sa NGO-om • Finansijska podrška međunarodnih i domaćih (fondovi) institucija na osnovu izrađenih studija • Korištenje međunarodnih grant-sredstava i fondova EU • Povećano ulaganje u istraživanje i razvoj	• Trend odliva visokokvalificirane, istraživačke i inovativne radne snage • Neekonomika cijena gasa i odvoza otpada • Ekonomska nestabilnost

	• Uvođenje „zelene“ i cirkularne ekonomije (porast zaposlenosti, manji procenat konačnog zbrinutog otpada i dr.) • Uvođenje novih ekonomskih instrumenata za zaštitu okoliša	
Socijalne i društvene	• Unapređenje komunikacije/saradnje sa NGO-om • Edukacija i podizanje javne svijesti • Uključivanje mladih, visokoobrazovanih ljudi u projekte u vezi s kvalitetom zraka • Interes brojnih ambasada i međunarodnih organizacija sa sjedištem u Sarajevu za rješavanje problema zagađenosti zraka • Učešće privatnog sektora (komunalne djelatnosti, recikliranje otpada,...) • Povećano ulaganje u istraživanje i razvoj	• Nedovoljna prilagođenost obrazovnog sistema trenutnim potrebama • Nedovoljno znanje i volja za novim projektima • Odliv visokoobrazovanih osoba • Povećanje broja stanovnika u užem centru grada • Socijalni status stanovništva • Zagađenost zraka ugrožava turizam
Tehnološke	• Povećano ulaganje u istraživanje i razvoj • Unapređenje infrastrukture iz oblasti korištenja interneta • Smart city (u toku je projekt) • Primjena okolišno prihvatljivih tehnologija	• Slabo održavanje postrojenja • Nedovoljan inspekcijski nadzor
Pravne	• Izrada dokumentacije/legislative za korištenje postojećih zelenih površina u svakoj općini kantona (unaprijediti) • Usklađivanje legislative sa EU-standardima	• Nedovoljno učinkovito provođenja mjera zaštite okoliša i okolišne legislative
Okolinske	• Racionalno održivo korištenje resursa • Obnovljivi izvori energije • Formiranje RCUO „Smiljevići“ • Priključenje individualnih izvora emisija na postojeću distributivnu mrežu gasnog i daljinskog sistema • Mogućnost prelaska na nove načine zagrijavanja domaćinstava, kao što su toplotne pumpe • Potencijali koji se otvaraju razvojem vozila na električni pogon • Razvojni potencijali ruralnih područja (ekološka proizvodnja, agroturizam i dr.) • Učešće privatnog sektora (komunalne djelatnosti, recikliranje otpada,...) • Porast zaposlenosti uslijed primjene cirkularne ekonomije	• Urbanizacija zemljišta u privatnom vlasništvu i vodozaštitnim zonama • Ugroženost resursa prenamjenom i eksploatacijom • Izloženost elementarnim nepogodama (požari, poplave, suše, klizišta i sl.) • Upravljanje pitkom vodom • Nedovoljna inkorporiranost okoliša u druge sektorske politike – politička, ekonomska • Neadekvatno prikupljanje i zbrinjavanje otpada (COVID-19 itd.) • Minirana i minska sumnjiva područja • Povećanje broja stanovnika u užem centru grada • Urbicid (uništavanje jezgre grada novim projektima)

	• Proširenje mreže za snabdijevanje toplotnom energijom • Očuvani prirodni resursi • Povećanje energijske efikasnosti • Izrada strateških procjena utjecaja na okoliš	
--	--	--

SWOT-analiza je prepoznala ključne slabosti i snage kao i vanjske prilike i prijetnje za daljnji razvoj KS-a. Snage su pozitivni unutarnji faktori koji se mogu iskoristiti za ostvarenje strateških ciljeva, a slabosti ukazuju na područja i resurse unutar KS-a koji predstavljaju razvojne izazove, te se trebaju unaprijediti/osnažiti u perspektivi razvojnog planiranja. Prilike i prijetnje predstavljaju i faktore iz vanjskog okruženja koji mogu pozitivno, odnosno negativno utjecati na razvoj. Identificirane slabosti i prijetnje ukazuju na razvojne probleme i potrebe KS-a, a snage i prilike predstavljaju razvojne potencijale. Svi ključni navodi u SWOT-analizi imali su vezu s analizom trenutnog stanja. SWOT-analiza prikazuje ključne potencijale za razvoj KS-a.

Na osnovu prethodnih “sektorskih SWOT-analiza” došlo se do sljedećih zaključaka:

Prilike predstavljaju one faktore koji mogu pozitivno utjecati na razvoj KS-a. SWOT-analizom prepoznato je najviše ekonomskih i okolinskih prilika, kao što su: unapređenje komunikacije/saradnje sa NGO-om, finansijska podrška međunarodnih i domaćih (fondova), korištenje međunarodnih grant-sredstava i fondova EU, uvođenje „zelene“ i cirkularne ekonomije, uvođenje novih ekonomskih instrumenata za zaštitu okoliša i racionalno održivo korištenje resursa. Prepoznate okolinske prilike su: racionalno održivo korištenje resursa, obnovljivi izvori energije, smanjenje broja malih ložišta (priključenje na postojeću distributivnu mrežu), porast zaposlenosti uslijed primjene viših faza upravljanja otpadom (recikliranja i ponovne upotrebe), proširenje mreže za snabdijevanje toplotnom energijom, očuvani prirodni resursi i razvojni potencijali ruralnih područja.

Ključne prijetnje za razvoj KS-a klasificirane su kao političke, okolinske, socijalne i društvene. Prijetnju za razvoj KS-a čini politička situacija, neadekvatna međuentitetska saradnja, slabljenje javnog sektora – dominacija privatnog nad javnim institucijama (obrazovanje/zdravstvo), kao i nedovoljna inkorporiranost okoliša u druge sektorske politike. Okolinske prijetnje KS-a čine: bespravna izgradnja u vodozaštitnim zonama, nedostatak strateških procjena utjecaja, krčenje šuma, požari, poplave, suše, neadekvatno zbrinjavanje otpada (COVID-19 itd.), minirana i minski sumnjiva područja, urbicid (uništavanje jezgre grada novim projektima), kao i povećanje broja stanovnika u užem centru grada. Nedovoljna prilagođenost obrazovnog sistema trenutnim potrebama, nedovoljno znanja i volje za nove projekte, kao i odliv visokoobrazovanih osoba predstavljaju socijalne i društvene prijetnje za razvoj KS-a.

Snage KS-a predstavljaju one faktore koji ukazuju na pozitivna stanja poput geostrateškog položaja, jedinstvenog raznolikog kulturno-historijskog naslijeđa, autohtonih spomenika, stećaka, prirodne raznolikosti, raspoloživosti izvorišta pitke vode, termomineralne i geotermalne vode, postojanja infrastrukturne mreže vodovoda i kanalizacije i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, razvijene infrastrukture snabdijevanja gasom i daljinskim grijanjem. Postojanje strateških dokumenata, legislative (registri, elaborati, plan interventnih mjera, akcioni planovi i dr.) također predstavlja prednost. KS je prostor u kojem su dostupni javni servisi i za stanovnike i za investitore, s izgrađenom infrastrukturom za ulaganja u poslovne i industrijske zone, što i predstavlja ključnu prednost.

Slabosti su oni faktori ekonomije, okoline i društva koji onemogućavaju razvoj ili slabe razvojne šanse. Među slabostima KS-a s aspekta okoliša i javne infrastrukture navodi se saobraćajna izoliranost KS-a, nepostojanje određenih strateških planova, geografski položaj KS-a (graniči s entitetom RS),

nedovoljno korištenje turističkih potencijala, nedovoljna implementacija postojeće legislative i nedovoljan inspekcijski nadzor, nezadovoljavajući sistem odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, nedovoljna izgradnja lokalnih uređaja za tretman otpadnih voda, bespravna gradnja, povećanje ilegalnih priključaka na vodovodnu mrežu, loše stanje kanalizacione mreže, nedostatak adekvatne infrastrukture za sve vrste otpada. Nedovoljno razvijena mreža za monitoring kvaliteta zraka, nedovoljno korištenje obnovljivih izvora energije, nepostojanje sistematskog praćenja kvaliteta zemljišta također predstavlja slabost. Treba spomenuti i nedostatak pješačkih i biciklističkih staza, nefunkcionalan javni prijevoz, zastario vozni park i neadekvatnu izradu projektne dokumentacije za prikupljanje otpada – onemogućen pristup kamionima za preuzimanje i odvoz komunalnog otpada.

1.2.4 Strateški fokusi

Izdavanjem perspektivnih konkurentskih prednosti s jedne strane i najkritičnijih problema s druge strane u ovom dijelu dokumenta data su ključna težišta Strategije, odnosno definirani su strateški fokusi. Na osnovu urađene interne kvantitativne i kvalitativne analize trenutnog stanja u KS-u, identificiranih internih snaga i slabosti (vezanih za resurse, organizaciju ili rezultate rada), kao i prilika i prijetnji u užem i širem okruženju Kantona, općih zaključaka vezanih za ekonomski i društveni razvoj Kantona, javnu administraciju, infrastrukturu i stanje okoliša, proizlazi nekoliko ključnih strateških izazova s kojima će se KS naprosto morati suočiti u narednim godinama.

U pitanju su sljedeći izazovi:

1. Kako ubrzati otvaranje novih radnih mjesta na području KS-a?
2. Kako osigurati bolje plaćena radna mjesta?
3. Kako poboljšati zadovoljavanje socijalnih potreba i povećati socijalnu inkluziju?
4. Kako osigurati zdrav okoliš i raspoložive resurse koristiti na ekonomski efikasan i održiv način?
5. Kako unaprijediti javnu infrastrukturu?
6. Kako restrukturirati javni sektor, unaprijediti odgovornost i učinkovitost u oblasti javnih finansija?

Navedeni strateški izazovi predstavljaju podlogu za definiranje strateškog fokusa Strategije razvoja KS 2021–2027. Strateško fokusiranje utemeljeno je na jedinstvenim internim snagama kojima raspolaže KS, kao i ključnim nedostacima i izazovima koje u nekoliko narednih godina treba riješiti. Osim nalaza koji su proizašli iz SWOT-analize, vodilo se računa i o vezi s fokusima evropskih razvojnih dokumenata, razvojnih i sektorskih strateških dokumenata viših nivoa vlasti, prije svega o usklađenosti s dokumentom Agenda 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), odnosno Ciljeva održivog razvoja (SDGs), koje je Bosna i Hercegovina zajedno s drugim zemljama potpisala u septembru 2015, te sa Strategijom razvoja FBiH 2021–2027. godine.

Prepoznati strateški izazovi usmjereni su na kvalitet života građana KS-a kao bazni strateški fokusi. Pridruživanjem strateških snaga i slabosti prilikama i prijetnjama koje djeluju u okruženju KS-a dolazimo do konačne verzije strateških fokusa:

1. Funkcioniranje sistema zapošljavanja i konkurentnost privrede
2. Dostupnost, kvalitet i održivost javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
3. Okoliš i javna infrastruktura u funkciji održivog razvoja i podizanja kvaliteta života ljudi
4. Efikasnost i odgovornost unutar javnog sektora

Funkcioniranje sistema zapošljavanja i konkurentnost privrede – kako bi se podstaknuo razvoj privrede KS-a, povećala zaposlenost i kvalitet radnih mjesta, u narednom periodu potrebno se kroz rad Vijeća

za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala u KS-u strateški fokusirati na unapređenje sistema zapošljavanja u KS-u. Namjera je objedinjavanje ključnih aktera i područja politike (obrazovanja, tržišta rada, privrede) kako bi se holistički procijenile prepreke u zapošljavanju i otvaranju novih radnih mjesta, generirale nove ideje i postigao konsenzus o primarnim ciljevima i rješenjima za uspostavljanje mehanizama za provedbu akcionog plana u domenu zapošljavanja. Paralelno je potrebno raditi na unapređenju konkurentnosti privrede KS-a, odnosno na njenoj sposobnosti da proizvodi dobra i usluge koji mogu, pod fer i slobodnim tržišnim uvjetima, izdržati test međunarodne konkurencije, ali na način da to u konačnici vodi rastu životnog standarda građana KS-a.

U vezi s navedenim, neophodno je nastaviti aktivnosti na unapređenju poslovnog okruženja u KS-u, podizanju nivoa konkurentnosti i izvozne orijentacije privrede s posebnim fokusom na prerađivačku industriju i sektor male privrede. Kako bi se riješio (ili ublažio) problem nedovoljno poticajnog poslovnog okruženja u KS-u, u narednom periodu potrebno se prioritetno fokusirati na nastavak aktivnosti na pojednostavljenju i skraćivanju procedura registracije i gašenja poslovnih subjekata, dobivanja potrebnih dozvola (urbanističke i građevinske saglasnosti itd.), zatim smanjenje poreznih obaveza (posebno onih po osnovu rada), ukidanje ili značajno smanjenje parafiskalnih nameta, izmjenu pristupa obračuna i naplate komunalnih usluga, sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture (poslovne/industrijske zone, inkubatori, akceleratori, tehnološki parkovi itd.) i podržavajućih preduzetničkih institucija, te na osiguranje pristupa povoljnim izvorima finansiranja (finansijska podrška start-up subjektima, subvencioniranje kamatnih stopa, kreditno-garantni fond, mreže investitora itd.).

Preuranjena deindustrijalizacija, nizak nivo konkurentnosti i izvozne orijentacije među ključnim su problemima privrede u KS-u. Ovo se posebno odnosi na prerađivačku industriju i sektor male privrede. S tim u vezi, prioriteti djelovanja u narednom periodu odnose se na: podršku modernizaciji proizvodnje kroz uvođenje novih, učinkovitijih tehnologija i tehnoloških postupaka, podršku usvajanja standarda kvaliteta i sl., unapređenje naučnoistraživačke infrastrukture i podršku povezivanju s poslovnim sektorom, posebno dizajniranu podršku i promociju inovativnih izvozno orijentiranih subjekata male privrede, proaktivan pristup privlačenju stranih investicija, posebno izvozno orijentiranih i investicija u domenu srednje i visoke tehnologije, intenziviranje aktivnosti na pripremi i realizaciji projekata javno-privatnog partnerstva, aktiviranje potencijala dijaspore u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala.

Imajući u vidu akutno prisutan problem (dugoročne) nezaposlenosti, u narednom periodu potrebno se maksimalno angažirati na jačanju funkcije posredovanja u zapošljavanju JU Službe za zapošljavanje KS-a i povećanju učinkovitosti aktivnih politika tržišta rada. Jedino na ovaj način moguće je izgraditi reputacijski kapital Službe za zapošljavanje kako ona ne bi bila utočište za „loše“ zaposlenike i „loše“ poslodavce. Kao prioriteti u tom pravcu nameću se: unapređenje evidencija nezaposlenih i razdvajanje aktivnih tražilaca posla od onih koji su na evidenciji radi ostvarivanja drugih prava, razvoj kadrovskih kapaciteta Službe za zapošljavanje, optimiziranje procedure trijaže i osiguravanje adekvatnog intenziteta savjetovanja, unapređenje procesa analize kretanja potražnje za radnom snagom, procesa pripreme i realizacije poticajnih mjera zapošljavanja JSZ-a, restrukturiranje portfolija poticajnih mjera, jačanje saradnje s poslodavcima, privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama itd., razvoj savremene informatičke podrške, unapređenje upravljanja prema ciljevima, monitoringa i evaluacije realiziranih programa.

Pored nezaposlenosti jednako važan problem tržišta rada tiče se niske stope aktivnosti stanovništva. Aktivirati obeshrabrene nezaposlene osobe i povećati ponudu radne snage nije moguće osigurati bez adekvatne aktivacijske politike (kombinacija pasivnih i aktivnih mjera na tržištu rada), kreiranja paketa podrške prilagođenih zahtjevima i specifičnostima pojedinih ciljanih grupa (posebno onih s otežanim pristupom tržištu rada), podrške socijalnom preduzetništvu, zapošljavanju u domenu socijalnih usluga itd.

Jedan od uzroka ranije spomenutog problema konkurentnosti privrede je i nizak nivo digitaliziranosti. Za njegovo adekvatno adresiranje u narednom periodu potrebno se posvetiti unapređenju javne digitalne infrastrukture, osiguranju podrške digitalnoj transformaciji posebno sektora male privrede. U okviru ovog prioriteta potrebno je dizajnirati posebne programe podrške IT-preduzetništvu, nastaviti

aktivnosti na formiranju IT-parka, raditi na kontinuiranoj promociji IT-sektora i njegovom povezivanju s IT-centrima u regiji i podržati aktivnosti IT razvojnog vijeća. Pored IT-sektora potrebno je poseban naglasak staviti i na programe podrške na znanju baziranom na izvozno orijentiranim uslugama. S obzirom na izražene komparativne prednosti, u narednom periodu potrebno je razviti sveobuhvatan sistem podrške razvoju kulturnih i kreativnih industrija s posebnim naglaskom na arhitekturi, starim zanatima, dizajnu, filmu, televiziji, videu, izdavačkoj djelatnosti, muzejima, galerijama, bibliotekama, muzičkoj, scenskoj i vizuelnoj umjetnosti i dizajnu.

Kao poseban problem u domenu turizma, jedne od strateških djelatnosti u KS-u, identificirana je niska konkurentnost i neadekvatno upravljanje turističkom destinacijom. U tom kontekstu potrebno je raditi na unapređenju konkurentnosti turističke destinacije KS-a kroz uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta po principima održivog razvoja (integracija javnog, privatnog i nevladinog sektora), odnosno kroz razvoj atraktivne i integrirane turističke ponude koja će produžiti turističku sezonu na cijelu godinu, povećati turističku potrošnju i produžiti boravak turista. Posebno se potrebno angažirati na razvoju turističke infrastrukture i suprastrukture, marketinškom profiliranju i pozicioniranju brenda Kantona Sarajevo na globalnom turističkom tržištu, te na razvoju i unapređenju obrazovnih programa koji će osigurati kadrove za novi turizam.

Situaciona analiza ukazala je na zaostajanje razvoja ruralnih područja u KS-u. Kako bi se unaprijedili uvjeti za održivi razvoj ruralnih područja, potrebno je jačati konkurentnost poljoprivrede i drugih privrednih aktivnosti u ruralnim područjima (npr. ruralni turizam), osigurati održivo upravljanje šumama, te raditi na poboljšanju kvaliteta života u ruralnim područjima (komunalna infrastruktura, javni servisi itd.).

Konačno, situaciona analiza posebno je apostrofirala neefikasan javni sektor (posebno javnih preduzeća). Prioritet u narednom periodu trebalo bi biti njihovo organizacijsko i finansijsko restrukturiranje, odnosno implementacija principa korporativnog upravljanja u njihovom radu i funkcioniranju. Potrebno je, u mjeri u kojoj je to moguće, socijalnu politiku izmjestiti iz sektora komunalne privrede, što podrazumijeva potpuno redizajniranje politike subvencioniranja korisnika javnih komunalnih usluga. Također, neophodno je izmijeniti sistem obračuna i naplate usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje i pokrenuti aktivnosti na uspostavi holdinga komunalne privrede u Kantonu Sarajevo.

Dostupnost, kvalitet i održivost javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)

Razvoj je višedimenzionalan proces koji pored ekonomskih uključuje socijalne i institucionalne transformacije društva u cilju poboljšanja kvaliteta i standarda života. Cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji ekonomskih, društvenih, okolinskih i prostornih aspekata. U domenu društvenog razvoja u narednom periodu poseban fokus je potrebno staviti na dostupnost, kvalitet i održivost javnih usluga. U tom kontekstu potrebno je unaprijediti socijalne usluge, smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost, posebno kroz bolje definiranje mjera socijalne zaštite, poboljšanje socijalne uključenosti marginaliziranih grupa, unapređenje međusektorske saradnje, infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga socijalne zaštite, poboljšanje pozicije ranjivih skupina na tržištu rada, podršku socijalnim programima u cilju energetske tranzicije.

Posebnu pažnju treba posvetiti unapređenju kvaliteta svih nivoa obrazovanja. Pri tome je potrebno poseban naglasak staviti na STEM i digitalne vještine đaka i studenata. Kako bi obrazovanje odgovorilo zahtjevima tržišta rada, potrebno je osigurati: veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem, implementaciju kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa s posebnim naglaskom na vještinama za 21. stoljeće (kritičko razmišljanje, kreativnost, IT-pismenost, preduzetništvo, socijalne vještine itd.), unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, usklađivanje upisne politike s kretanjima na tržištu rada, unapređenje sistema karijernog savjetovanja, redizajn politike stipendiranja, unapređenje praktične nastave u srednjim školama i na fakultetima, povezivanje obrazovnih institucija s poslodavcima i unapređenje sistema ocjene kretanja potražnje za radnom snagom, razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja, unapređenje rada s talentima i podizanje standarda učenika i studenata, unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima.

Dalje, potrebno je unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo. Ovdje se posebno misli na poboljšanje dostupnosti kvalitetnih zdravstvenih usluga, poboljšanje sistema prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva, jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije, unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema, kao i smanjenje sive ekonomije i korupcije u zdravstvu.

U narednom periodu potrebno je održati demografsku vitalnost i poboljšati položaj porodica s djecom i mladih posebno kroz poticaje natalitetu i zaštitu porodica s djecom, unapređenje reproduktivnog zdravlja i oblasti ranog rasta i razvoja djeteta, stambenu politiku posebno fokusiranu na mlade, programe socijalne uključenosti, promocije tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnosti.

Dalje, potrebno je unaprijediti sistem upravljanja razvojem kulture i kreativnih industrija, što, između ostalog, podrazumijeva uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške kulturi i kreativnim industrijama, ulaganje u infrastrukturu u kulturi i kreativnim industrijama, unapređenje kulturne ponude u skladu s trendovima, popularizaciju kulture – unapređenje saradnje institucija kulture i obrazovnih institucija, te transformaciju i modernizaciju institucija kulture uz povećanje nivoa održivosti.

Konačno, vezano za drugi strateški fokus, potrebno je uspostaviti holistički sistem upravljanja razvojem sporta. Za to je potrebno raditi na promociji i razvoju sporta i rekreacije u KS-u kroz uključivanje svih skupina građana u sport i rekreaciju i razvoj vrhunskog sporta. Pored toga, neophodno je kreiranje efikasnog i održivog sistema upravljanja i podrške razvoju sporta i rekreacije (modeli upravljanja, modeli finansiranja i razvoj infrastrukture u funkciji sporta).

Okoliš i javna infrastruktura u funkciji održivog razvoja i podizanja kvaliteta života ljudi

Za podizanje kvaliteta života stanovništva na području KS-a u narednom periodu mnogo veći fokus treba staviti na očuvanje okoliša. Pri tome se posebno misli na poboljšanje kvaliteta zraka i uspostavljanje integralnog sistema upravljanja otpadom, zatim osiguranje zaštite i racionalno korištenje prirodnih resursa, te povećanje energijske efikasnosti objekata i dostupnost energetske infrastrukture.

Nužno je značajno unaprijediti kvalitet zraka smanjivanjem emisija, posebno u oblasti transporta, preusmjeravanjem na adekvatne izvore toplinske energije, povećanjem energijske efikasnosti, transponiranjem i poštivanjem EU-direktiva, kao što je Odluka EU/EnZ o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima, ograničavanjem uvoza transportnih vozila koja imaju velike emisije zagađujućih materija i promoviranjem transportnih sredstava na električni pogon.

Dalje, nužno je stimulirati korištenje okolinski prihvatljivijeg goriva, jačati inspekcijski nadzor na svim nivoima, posebno masovnih zagađivača, te uzimati u obzir mjere za zaštitu zraka u urbanističko-građevinskim aktima kada izvor emisija nije predmet okolinske dozvole. Neophodno je kontinuirano pratiti realizaciju NERP-a i unapređivati sistem monitoringa lokalnih zagađenja i mjerenje utjecaja zagađenja na zdravlje, uključujući mortalitet i transparentno informisati javnost o tome.

U cilju pripreme za integraciju smanjenja zagađenja zraka u planiranje razvoja EES-a kao i realizaciju procesa dekarbonizacije, potrebno je uvesti sistem monitoringa emisija stakleničkih plinova (postojeća obaveza prema Energetskoj zajednici) i razmotriti postepeno uvođenje mehanizma plaćanja za prava na emisije stakleničkih plinova po ugledu na EU-sistem trgovine emisijama – ETS.

Potrebno je provesti analize efikasnosti i ekonomičnosti postojećeg sistema upravljanja otpadom (komunalni, posebne kategorije i sve druge vrste otpada), te predložiti ekonomski i okolišno održive sisteme upravljanja otpadom. Cilj je omogućiti održivo upravljanje otpadom uz uvođenje ekonomske cijene usluga i adekvatnog sistema naplate. Treba primijeniti načela „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“, što znači da plaćaju oni koji direktno zagađuju okoliš i oni koji se direktno koriste prirodnim resursima (proširenje uvođenja naknada za posebne kategorije otpada, eventualna revizija postojećih naknada, uvođenje naknada za odlaganje i dr.). Neophodno je unaprijediti sistem odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada u cijelom KS-u. Okončati odlaganja otpada na nesanitarnim deponijama.

Efikasnost i odgovornost unutar javnog sektora

Vladavina prava predstavlja osnovu za efikasnu, transparentnu i odgovornu javnu upravu. U tom smislu potrebno se fokusirati na povećanje efikasnosti pravosudnog sistema, kao i povećanje pristupa pravdi, posebno za ranjive kategorije stanovništva. Potrebno ja dalje raditi na razvoju efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije. Pored toga, nužno je reformirati javnu upravu i staviti je u službu građana. To, između ostalog, podrazumijeva uspostavu racionalne i funkcionalne organizacije javne uprave, standarda organizacije javne uprave, uvođenje sistema upravljanja ljudskim resursima, ocjenu kvaliteta rada i nagrađivanja uposlenika na osnovu učinka, osigurati transparentnost organizacionih struktura, opisa poslova i sistematizacije radnih mjesta. Nužno je promovirati projektno-orijentirano ostvarivanje ciljeva u javnoj upravi.

Posebnu pažnju treba posvetiti digitalizaciji javne uprave. Potrebno je razviti različite kanale pružanja usluge, raditi na uspostavi „one stop shop“ modela, pojednostaviti procedure i racionalizirati upravne postupke po principu „once only“, kao i uspostaviti efikasne mehanizme kontrole i zaštite prava i interesa korisnika u postupku pružanju javnih usluga. Neophodno je raditi na razvoju partnerskih odnosa sa civilnim sektorom.

Za bolje koncipiranje razvojnih i drugih politika potrebno je raditi na jačanju statističke osnove u javnoj upravi, jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama. Potrebno je osigurati uvjete i razviti kapacitete u javnoj upravi za veću i bržu apsorpciju sredstava iz EU-fondova.

Kako bi se unaprijedila odgovornost u oblasti javnih finansija, nužno je što više uključivati javnost u razmatranje budžeta, sprovoditi eksterne evaluacije djelovanja javnog sektora (posebno u domenu javnih investicija i djelovanja javnih kompanija). Jačanjem funkcije budžetske inspekcije potrebno je osigurati veće poštivanje Zakona o budžetima i drugih zakona prilikom trošenja budžetskih sredstava.

Potrebno je povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda, nastaviti aktivnosti na racionalizaciji tekuće javne potrošnje, povećati obim i efikasnost javnih investicija.

Konačno, potrebno je raditi na unapređenju transparentnosti, organizacijskom i finansijskom restrukturiranju i privatizaciji preduzeća u vlasništvu KS-a.

1.3 Vizija i strateški ciljevi

Vizija oslikava težnju KS-a da postane savremena evropska regija, orijentirana na održive aspekte razvoja, gdje se razvoj posmatra kao višedimenzionalan proces ekonomske, društvene, okolišne, prostorne i institucionalne transformacije s ciljem poboljšanja kvaliteta i standarda života građana.

VIZIJA RAZVOJA KS-a

„Kanton Sarajevo je evropska, dinamična i kreativna regija, prosperitetna za građane svih generacija, ugodnog življenja i unosnog poslovanja“.

Na temelju strateških fokusa i vizije KS-a definirana su četiri strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Oni imaju prepoznatljiva sektorska težišta, ali istovremeno su integralni i povezujući.

Šematski prikaz 1. Veza strateških fokusa i strateških ciljeva u KS-u

Stepen realizacije definiranih strateških ciljeva pratit će se kroz nekoliko ključnih indikatora/pokazatelja utjecaja, na osnovu kojih će se moći ocijeniti stepen promjena u KS-u u narednom Strategijom definiranom planskom periodu.

Tabela 22. Indikatori utjecaja po strateškim ciljevima

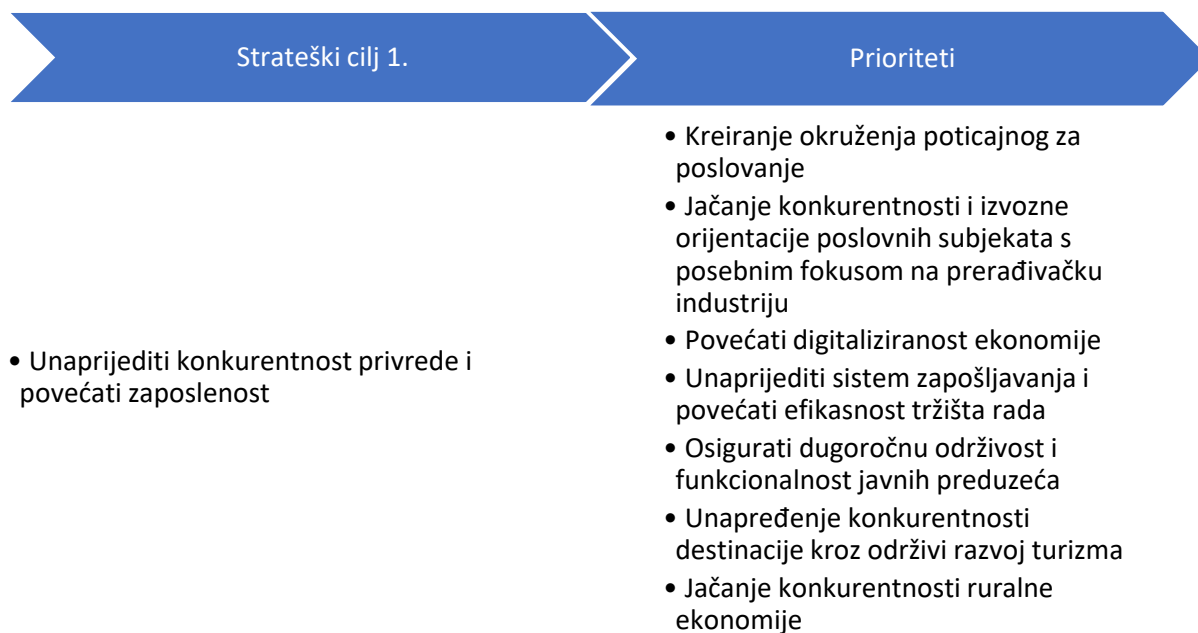
Strateški cilj	Pokazatelj utjecaja	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	Broj zaposlenih	152.394	200.000
	Prosječna plaća	1.153	1.350
	Indeks razvijenosti	2,03	2,7
2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	Stopa smrtnosti dojenčadi (u ‰)	9,9	6
	Stopa završavanja škole (osnovna, srednja, fakultet)	90,2	100
	Stepen socijalne isključenosti stanovništva (%)	44,7	40
3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	Gubici vode ViK-a (tehnički i administrativni) (%)	71,03	60
	Količina ukupno odloženog otpada (t/god)	161.086	220.000
	Broj dnevnih prekoračenja graničnih vrijednosti PM ₁₀ – Otoka	93	50
	Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5} (µg/m ³) – Ilidža	46	25
	Budžet KS/pc (KM)	2.163	2.500
4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora	Kapitalna ulaganja iz Budžeta KS/pc (KM)	178	200
	Rang – grad prema kvaliteti života	156	140

2. Prioriteti i mjere s indikatorima

2.1 Veza ciljeva i prioriteta

Prioriteti su ključna polja i smjerovi djelovanja za ostvarenje strateških ciljeva. Prioriteti su specifičniji u odnosu na strateške ciljeve i formuliraju se kao odgovori na uočena žarišta ključnih problema.

U cilju operacionalizacije **Strateškog cilja 1.** (Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost) definirano je sedam intersektorskih prioriteta koji trebaju doprinijeti njegovom ostvarenju.

Kako bi se unaprijedila konkurentnost privrede i povećala zaposlenost, potrebno je kreirati okruženje poticajno za poslovanje, jačati konkurentnost i izvoznu orijentaciju poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju, povećati digitaliziranost ekonomije, unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada, kao i osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća, te unaprijediti konkurentnost destinacije kroz održivi razvoj turizma i jačati konkurentnost ruralne ekonomije.

Tabela 23. Strateški cilj 1. po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.1.	Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	<i>Doing Business</i> rangiranje prema lakoći poslovanja	90	60
		Broj registriranih poslovnih subjekata	38.668	45.000
		Broj registriranih poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	92,0	107,0
		Ukupan iznos ostvarenih investicija u 000 KM	1.029.346	2.000.000
1.2.	Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju	Indeks fizičkog obima prerađivačke industrije	104,1	107,0
		Učešće izvoza prerađivačke industrije u ukupnoj industriji (%)	74,3	80,0
		Iznos ostvarenih investicija u prerađivačkoj industriji u 000 KM	143.942	200.000

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.3.	Povećati digitaliziranost ekonomije	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	29,3	35,0
		Širokopojasni internet-promet, mil. GB	323	1.000
		Prilagodljivost pravnog okvira digitalnim poslovnim modelima (WEF) (BiH)	2,4	6,0
		% Preduzeća s uspostavljenim IKT-funkcijama koje obavljaju eksterni dobavljači (EUROSTAT BIH)	63	76
1.4.	Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada	% Preduzeća s uspostavljenim IKT-funkcijama koje obavljaju vlastiti zaposlenici (EUROSTAT BIH)	15	30
		Broj zaposlenih (31. 12)	152.394	200.000
		Broj nezaposlenih (31. 12)	58.746	54.000
		Učešće dugoročno nezaposlenih osoba u ukupno nezaposlenim (%)	67,5	60,0
1.5.	Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća	Učešće zaposlenih sa VSS-om u ukupnom broju zaposlenih (%)	33,8	37,0
		Ukupni prihodi KJKP i JKP u mil. KM	314,8	400
		Prosječan broj zaposlenih KJKP i JKP	4.713	4.000
		Prosječna plaća KJKP i JKP u KM	1.024	1.200
		Ukupni prihodi KJP u mil. KM	31,7	70,0
		Prosječan broj zaposlenih KJP	784	900
1.6.	Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma	Prosječna plaća KJP u KM	891	1.100
		Broj dolazaka turista u KS	667.756	1.068.409
		Broj noćenja turista u KS-u	1.309.113	2.884.706
1.7.	Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije	Prosječno zadržavanje turista u KS-u (dana)	1,96	2,7
		Izvoz sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (KM)	16.083.000	20.000.000
		Obim investicija u poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo (KM)	2.928.000	5.000.000
		Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata po m ³	127	150

Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje

Fokus ovog prioriteta stavljen je na unapređenje efikasnosti administrativnih procedura, smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte, sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture, unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata, ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom COVID-19, te jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga kroz pojednostavljenje, skraćivanje i digitalizaciju administrativnih procedura, čijom bi se realizacijom odgovorilo na uočene ključne probleme u ovoj oblasti.

Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju

Akcent ovog prioriteta stavljen je na unapređenje tehnološke infrastrukture i inovativnost poslovnih subjekata, kao i na proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju.

Povećati digitaliziranost ekonomije

U okviru ovog prioriteta potrebno je podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata, posebno sektora male privrede, dizajnirati posebne programe podrške IT-preduzetništva, kao i sveobuhvatni sistem podrške razvoja kulturnih i kreativnih industrija.

Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada

Kroz ovaj prioritet potrebno se maksimalno angažirati na jačanju funkcije posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital JU Službe za zapošljavanje KS-a, te aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati “efektivnu” ponudu radne snage, odnosno povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja.

Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća

U narednom periodu prioritet djelovanja za rješavanje neefikasnosti javnog sektora (posebno javnih preduzeća) trebao bi biti njihovo organizacijsko, finansijsko restrukturiranje, odnosno implementacija principa korporativnog upravljanja u njihovom radu i funkcioniranju. To bi se realiziralo kroz povećanje efikasnosti i podizanja kvaliteta usluga komunalnog sektora i javnih preduzeća.

Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma

U ovom prioritetu akcenat se stavlja na unapređenje konkurentnosti turističke destinacije KS-a kroz uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta, kao i kroz unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih resursa u turizmu, te na razvoj turističke infrastrukture i suprastrukture, marketinškom profiliranju i pozicioniranju brenda KS-a na globalnom turističkom tržištu.

Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije

Kako bi se unaprijedili uvjeti za održivi razvoj ruralnih područja, potrebno je jačati konkurentnost poljoprivrede i drugih privrednih aktivnosti ruralnih područja, odnosno unaprijediti poljoprivredno-prehrambeni sektor i ruralni razvoj, kao i osigurati održivo upravljanje šumama, te raditi na poboljšanju kvaliteta života u ruralnim područjima kroz razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga.

U cilju operacionalizacije **2. strateškog cilja** (Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa – zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport) definirana su četiri intersektorska prioriteta koji trebaju doprinijeti ostvarenju istog.

Strateški cilj 2.	Prioriteti
• Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	• Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom • Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti • Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema • Unaprijediti ambijent za razvoj kulture i sporta

Da bi se realizirao 2. strateški cilj, potrebno je podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom, poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti, kao i unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo, te ambijent za razvoj kulture i sporta.

Tabela 24. Strateški cilj 2. po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.1.	Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom	Broj djece u predškolskim ustanovama	5.001	6.000
		Izdvajanje iz Budžeta za obrazovanje (prema COFOG klasifikaciji, 097) (u%)	0,19	1,5
		Broj učenika osnovnog obrazovanja	37.423	39.000
		Broj učenika srednjeg obrazovanja	14.737	16.000
		Broj studenata (Univerzitet KS i privatne visokoškolske ustanove)	25.997	35.500
		Broj osoba koje su završile obuku i prekvalifikaciju	66	200
2.2.	Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljane grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti	Prosječno mjesečno izdvojena sredstva iz Budžeta po korisniku zaštite po zakonu (u KM)	161,7	180,0
		Učešća u Budžetu izdvojenih sredstva za zaštitu po osnovu zakona (u %)	7,4	Ispod 7
		Stopa dugoročne nezaposlenosti (u %)	75,2	58,0
		Udio nezaposlenih demobilisanih branilaca, članova por. pog. branilaca, ratnih vojnih invalida i ostalih invalida u ukupnom broju nezaposlenih (u %)	12,3	7,3
2.3.	Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema	Novi modeli ugovaranja u zdravstvenim ustanovama	Paušalni način, izuzev porodične medicine, koja se plaća po kapitaciji (utvrđivanje godišnjeg budžeta koji se realizuje u tranšama)	Uspostaviti modele plaćanja koji će podstaknuti zdravstvene ustanove na efikasniji rad, odnosno modele zasnovane na rezultatima rada ustanove
		% stanovništva obuhvaćen obaveznim zdravstvenim osiguranjem	99,9	100
		Izdvajanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku (KM)	983	1.200
		Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS-u	0	Uspostavljen program
2.4.	Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	Broj posjetilaca izložbama u KS-u u ukupnom broju posjetilaca u FBiH (%)	43	60
		Broj posjetilaca festivala u KS-u u ukupnom broju posjetilaca FBiH (%)	44	60
		Broj posjetilaca u centrima za kulturu	156.616	200.000
		Ukupan broj učesnika u sportu	30.200	35.000
		Izdvajanje iz budžeta za sport (%)	0,79	1,0
		Podrška neprofitnim organizacijama iz kulture i sporta, učešće u budžetu (%)	1,21	1,5

Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom

U ovom prioritetu poseban naglasak treba staviti na STEM i digitalne vještine đaka i studenata, osigurati veći obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, implementaciju kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa, unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima, te međunarodnim akterima, unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima, osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja, zatim osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja, npr. kroz programe poticaja privatnom sektoru, JPP ili „outsourcing“ usluga.

Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljane grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost s posebnim akcentom na vanredne okolnosti

Realizacija ovog prioriteta ogleda se kroz reformu sistema socijalne politike, unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika, smanjivanje broja slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, te transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključenje svih relevantnih aktera u zajednici, zatim kroz unapređenje zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom i kroz unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu.

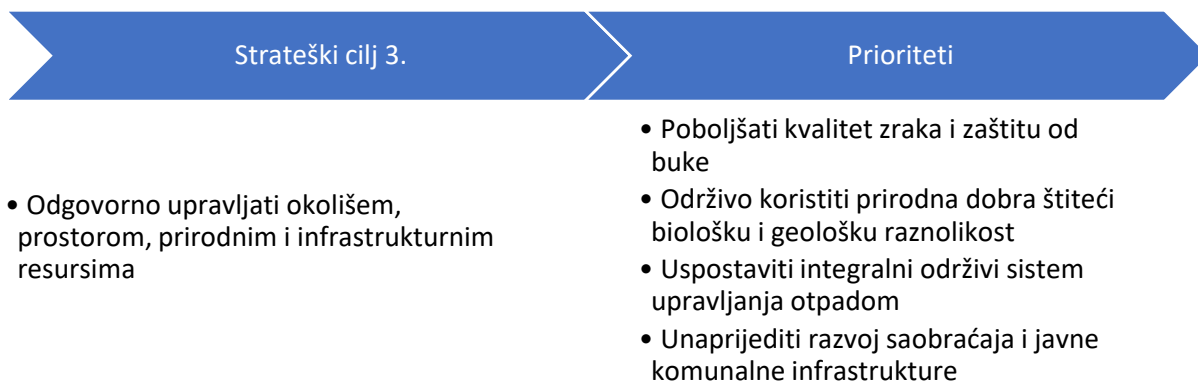
Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema

Ovaj prioritet direktno doprinosi najvažnijoj ulozi zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo, a to je da brine o zdravlju svojih građana osiguravanjem jednakog pristupa i prava na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu – od promocije zdravlja do rehabilitacije, te da unaprijedi dostupnost kvalitetnih zdravstvenih usluga svim stanovnicima Kantona uvažavajući njihove potrebe i različitosti, kroz programe za prevenciju bolesti i zaštite zdravlja stanovništva kako bi se očuvalo zdravlje i povećao životni vijek građana i transparentno i efikasno planiranje i trošenje finansijskih sredstava za pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama i uvođenje novih medicinskih tehnologija u liječenju bolesti.

Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta

U ovom smislu potrebno je unaprijediti sistem upravljanja razvojem kulture i kreativnih industrija, ulaganjem u infrastrukturu u kulturi i kreativnim industrijama, unapređenjem ponude u skladu s trendovima i uspostavljanje saradnje kulturnih i obrazovnih institucija. Također, potrebno je uspostaviti holistički sistem upravljanja razvojem sporta, kroz promociju i razvoj sporta i rekreacije u KS-u, uključivanje svih skupina građana u sport i rekreaciju, kao i razvoj vrhunskog sporta, te kreiranje efikasnog i održivog sistema upravljanja i podrške razvoju sporta i rekreacije. Posebnu pažnju treba posvetiti unapređenju zaštite kulturno-historijskog naslijeđa u smislu očuvanja jedinstvenog kulturnog prostora i njegove historije kao razvojnog potencijala, za kreiranje radnih mjesta, oblikovanje turističke ponude, ali i prenošenje znanja na buduće generacije.

U cilju operacionalizacije **3. strateškog cilja** (Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima) definirana su četiri prioriteta čija će realizacija doprinijeti ostvarenju istog.

Za realizaciju trećeg strateškog cilja potrebno je poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke, održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost, kao i uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom i unaprijediti razvoj saobraćaja i javne komunalne infrastrukture.

Tabela 25. Strateški cilj br. 3 po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.1.	Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke	Prosječna godišnja koncentracija SO ₂ (µg/m ³) – Ilijaš	34	<20
		Broj dnevnih prekoračenja graničnih vrijednosti PM ₁₀ – Otoka	93	50
		Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5} (µg/m ³) – Ilidža	46	25
		Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka	5	8
		Izrađena karta buke za KS	0	1
3.2.	Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost	Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS-a (%)	2,46	do 5
		Broj izrađenih planova upravljanja zaštićenim prirodnim područjima i pojedinačnim prirodnim vrijednostima	4	6
		Biohemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/L)	2,47	2
3.3.	Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom	Količina ukupno odloženog otpada (t/god.)	161.086	150.000
		Količina ukupno prikupljenog kućnog otpada (t/god.)	161.794	150.000
		Količina odvojeno prikupljenog otpada KJKP RAD (t/god.)	1.816	2.000
		Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10
3.4.	Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture	Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama s invaliditetom	483 lokacije 1.140 metara	580 lokacija 1.500 metara
		Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza	≤45% JGP	≥55% JGP
		Ukupna dužina vodovodne mreže (km)	1.161	1.200
		Ukupna dužina kanalizacione mreže (km)	1.428	1.600
		Broj kupaca s potrošnjom prirodnog gasa	57.106	60.000

Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke

Realizacija ovog prioriteta ogleda se u tome da se unaprijedi kvalitet zraka, odnosno da se smanji emisija polutanata u zrak, poveća energijska efikasnost i podstakne korištenje obnovljivih izvora energije, kao i održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke, a sve u cilju zaštite okoliša i unapređenja kvaliteta života građana KS-a.

Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost

Ovaj prioritet fokusira se na valorizaciju i zaštitu biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring, te održivu integralnu zaštitu i očuvanje šumskih ekosistema i tla, kao i postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava.

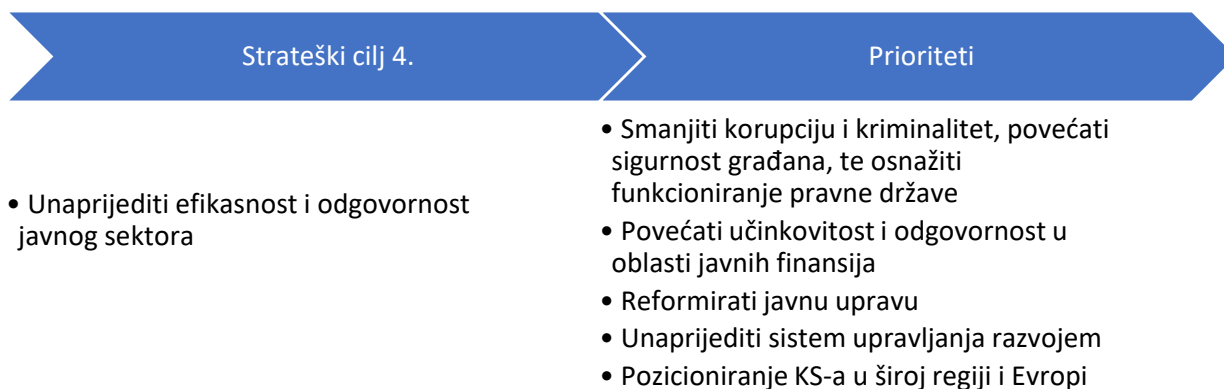
Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom

U cilju realizacije ovog prioriteta potrebno je provođenje analize efikasnosti i ekonomičnosti postojećeg sistema upravljanja otpadom, zatim predložiti ekonomski i okolišno održive sisteme upravljanja otpadom, odnosno unaprijediti razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije uspostavljanjem kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada, kao i formirati regionalni centar za upravljanje otpadom.

Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture

Fokus ovog prioriteta stavljen je na unapređenje saobraćaja i javne komunalne infrastrukture, odnosno fokus je izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture, unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja, unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda, unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija), te unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture.

U cilju realizacije **4. strateškog cilja** (Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora) definirano je pet prioriteta. Efikasnost i odgovornost podrazumijeva unaprijediti učinkovitost (efikasnost) glavnog grada kao pokretačkog sistema razvoja države (kroz povećanje efikasnosti postojeće i buduće infrastrukture povezivanjem njenih različitih komponenti, usluga koje se pružaju i ljudi koji ih koriste).

Kako bi se ostvario 4. strateški cilj, potrebno je, prije svega, smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države, povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija, reformirati javnu upravu, te unaprijediti sistem upravljanja razvojem i pozicionirati KS u široj regiji i Evropi.

Tabela 26. Strateški cilj br. 4 po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.1.	Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države	Učešće krivičnih djela prema nepoznatom izvršiocu u ukupno počinjenim (%)	50,6	30
		Broj prijavljenih slučajeva korupcije	334	20
		Broj saobraćajnih nezgoda	9.231	7.000
		Broj intervencija – Kantonalna uprava civilne zaštite	2.149	1.400
		Spašena imovina u %	90	98
4.2.	Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija	Učešće poreznih prihoda u ukupnim prihodima budžeta u %	81,8	87,4
		Porezni prihodi/pc (KM)	383	400
		Realizirane javne investicije, mil. KM	161	200
4.3.	Reformirati javnu upravu	Broj lokalnih zajednica koje su uključene u PJI KS-a	7	10
		Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom broju)	6,7	20
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	Nema	Ima
		Broj objedinjenih digitaliziranih usluga JLS i Kantonalne uprave	1	Min 10
4.4.	Unaprijediti sistem upravljanja razvojem	Broj projektnih aplikacija prema EU i drugim međunarodnim fondovima	5	50
		Broj realiziranih projekata iz EU i drugih međunarodnih fondova	1	25
		Iznos povučenih sredstava, mil. KM		10.000.000
		Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove	Nema	Ima
4.5.	Pozicioniranje KS-a u široj regiji i Evropi	Pokrivenost uvoza izvozom	29,3	35,0
		Rast investicija – godišnje %	19,3	25,0
		Broj proizvoda sa zaštitnim znakom brenda KS-a	0	10
		Prosječno zadržavanje turista/dan	2	2,2

Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države

U ovom smislu potrebno se fokusirati na povećanje efikasnosti pravosudnog sistema, odnosno na unapređenje sistema zaštite i spašavanja, te raditi na razvoju efikasnosti sistema prevencije i borbe protiv korupcije, kao i na unapređenju sigurnosti građana u smislu saobraćajne sigurnosti, rješavanja migrantske krize, maloljetničke delikvencije i dr.

Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija

Kako bi se ovaj prioritet proveo, potrebno je raditi na unapređenju odgovornosti u oblasti javnih finansija, odnosno konsolidacija i povećanju dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova), što će doprinijeti provedbi federalne Strategije za unapređenje upravljanja javnim finansijama (UJF) 2021–2025, kao i povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (Zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija).

Reformisati javnu upravu

Ovaj prioritet, između ostalog, podrazumijeva uspostavu racionalne i funkcionalne organizacije korisnički orijentirane javne uprave s posebnim osvrtnom na razvoj digitalne uprave i e-usluga. To podrazumijeva pružanje personaliziranih, dostupnih i jednostavnih javnih usluga za sve građane i poslovne subjekte različitim kanalima komunikacije, preferirajući digitalno pružanje usluga, te pružanje

usluga preko jedinstvenih tačaka kontakta i uz poštovanje principa „samo jednom“ s ciljem smanjenja administrativnog opterećenja i cijena usluga. Također, ovaj prioritet podrazumijeva i osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS-u, kao i unapređenje pravnog i strateškog okvira i jačanje kapaciteta institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnaživanje kapaciteta ostalih kantonalnih institucija.

Unaprijediti sistem upravljanja razvojem

Za unapređenje sistema upravljanja razvojem u KS-u fokus se stavlja na jačanje kapaciteta u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje), te unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora), kao i osiguravanje preduvjeta za efikasniju realizaciju povlačenja EU-sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU-fondova).

Pozicioniranje KS-a u široj regiji i Evropi

Neophodno je raditi na kreiranju i upravljanju brendom kako bi KS zauzeo konkurentniju poziciju u regiji i emitivnim tržištima zapadne Evrope i šire, odnosno poduzeti programe i aktivnosti na promociji Pametnog Grada Sarajeva i profiliranju u segmentu razvoja zelene privrede.

2.2 Veza prioriteta i mjera

Mjere su skupovi srodnih sadržajnih elemenata u okviru jednog područja djelovanja kojima se vrši detaljnija razrada prioriteta.

Za prioritet **Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje** definirano je šest mjera čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 27. Prioritet 1.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.1.1.	Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura	Pokretanje poslovne aktivnosti, rang prema WB-u	90/190	60/190
		Ocjena pružanja usluga javne administracije (OECD) (bh. rang 1–5)	1	3
		Širokopojasni internet-promet, mil. GB	323	1.000
1.1.2.	Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte	Smanjenja naknada za općekorisne funkcije šume %	0	50
		Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva (%)	36,2	42,0
		Broj registriranih poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	92,0	107,0
1.1.3.	Sistemska pristup razvoju preduzetničke infrastrukture	Donošenje i implementacija „Programa razvoja preduzetničke infrastrukture“	Nema	Ima
		Registar (katalog) poslovnih i industrijskih zona	Nema	Ima
1.1.4.	Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata	Broj registriranih poslovnih subjekata	38.668	45.000
		Društveni bruto proizvod BDP (u KM)	7.466.637	8.500.00
		Realizirane investicije (u 000 KM)	1.029.346	2.000.000
1.1.5.	Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom COVID-19	Broj poslovnih subjekata koji su ostvarili pravo u skladu sa članom 2. Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica i uštedama u KS-u	11.139	11.139
		Usvojen Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije COVID-19	Ne	Da

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Izvršene izmjene pravnog okvira u cilju olakšanja poslovanja pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata	Ne	Da
		Raspisani/implementirani javni pozivi za dodjelu finansijske podrške pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima	Ne	Da
1.1.6.	Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga	Zaključeni ugovori o provedbi projekta JPP-a	0	3
		Usvojene izmjene Zakona o JPP i odgovarajućih pravilnika	Nema	Ima
		Organiziran trening za minimalno 50 predstavnika javnih organa (prvi i drugi nivo)	Nema	Ima
		Organiziran trening za minimalno 50 predstavnika zainteresiranih privatnih investitora	Nema	Ima
		Pripremljen i usvojen katalog JPP-projekata	Nema	Ima
		Usvojeni planovi realizacije JPP-projekata	Nema	Ima
		Pripremljene studije izvodljivosti, tenderska dokumentacija i nacrti ugovora za minimalno 3 JPP-projekta	Nema	Ima

Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura

Potrebno je raditi na povećanju efikasnosti administrativnih procedura koje se, prije svega, odnose na proceduru registracije poslovnih subjekata, te procedure izlaska iz poslovnih aktivnosti, tj. proceduru gašenja poslovnih subjekata. Izuzetno duge i skupe procedure ograničavaju tzv. mobilnost poslovnih aktivnosti, pa je nužno raditi na izmjeni zakonskih propisa koji će unaprijediti ove procedure i to kroz njihovo skraćivanje te smanjenje troškova u vezi s registracijom ili gašenjem poslovnih subjekata. Neophodno je smanjiti obim potrebne dokumentacije za urbanističku i građevinsku saglasnost, kao i prateće troškove. Treba pojednostaviti pribavljanje energetske saglasnosti, ubrzati njeno pribavljanje kroz skraćivanje rokova za priključke, te smanjiti naknade. U pogledu skraćivanja i unapređenja efikasnosti procedura registracije i gašenja poslovnih subjekata neophodno je raditi na uspostavljanju i razvoju adekvatnih tehnoloških platformi i rješenja po ugledu na zemlje EU, a u kontekstu digitalizacije javne uprave i uspostave adekvatnih e-government rješenja (npr. *one-stop-shop*). Potrebno je raditi na povećanju njihove efikasnosti kroz izgradnju i jačanje kapaciteta Općinskog suda u Sarajevu u kontekstu bržeg rješavanja sporova, zaštite imovinskih prava poslovnih subjekata itd.

Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte

Smanjenjem parafiskalnih nameta značajno će se smanjiti troškovi poslovnih subjekata, a samim time jačati i njihova konkurentnost. Iako bi se najznačajnije fiskalno rasterećenje poslovnih subjekata postiglo kroz smanjenje doprinosa po osnovu rada, i to kroz izmjene Zakona o porezu na dohodak i izmjene Zakona o doprinosima, što je u nadležnosti Federacije BiH, ipak se određeno rasterećenje može postići i na kantonalnom nivou, posebno kroz izmjene pristupa obračunu i naplati komunalnih usluga, odnosno uspostavom sistema određivanja objektivne naknade za komunalne usluge. To se, prije svega, odnosi na parafiskalne namete kao što je naknada za korisnost šuma, te ostale izmjene predviđene usvojenim Nacrtom Zakona o izmjenama Zakona o šumama i Zakona o koncesijama.

Sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture

U cilju podsticanja preduzetničkih aktivnosti i razvoja preduzetništva izuzetno je važno raditi na izgradnji sistemskog pristupa razvoju preduzetničke infrastrukture kao što su poslovne/industrijske

zone, tehnološki parkovi, inkubatori, akceleratori itd. Kako bi se unaprijedili postojeći programi podrške i povećala njihova učinkovitost, neophodno je donošenje programa razvoja preduzetničke infrastrukture u KS-u. Ovim programom bi se, između ostalog, definirali tipovi preduzetničke infrastrukture, mjere za njeno unapređenje, uspostavljanje i vođenje jedinstvenog registra preduzetničke infrastrukture, mjere podrške kompanijama korisnicima preduzetničke infrastrukture itd. U okviru preduzetničke infrastrukture posebnu pažnju potrebno je posvetiti razvoju poslovnih/industrijskih zona kroz podršku unapređenju fizičke infrastrukture u zonama, unapređenju njihove komunikacijske povezanosti, ali i uspostavljanju adekvatnog pristupa upravljanju i promociji poslovnih zona. Poslovne zone potrebno je iskoristiti i kao mehanizam privlačenja novih (domaćih i stranih) investicija u KS. Također, potrebno je podsticati i razvoj poslovnih zona kao središta integriranih lanaca vrijednosti nudeći poslovnim subjektima niz beneficija poput povoljnijeg ili besplatnog najma, određenih olakšica, pa do pomoći u izvozu u skladu s praksama u razvijenim zemljama. Paralelno s razvojem preduzetničke infrastrukture potrebno je raditi na unapređenju potpornih preduzetničkih institucija, kao što su razvojne agencije, privredne komore, obrazovne i istraživačko-razvojne institucije itd. U tom smislu posebno je važno osigurati kontinuitet i održivost postojećih mehanizama preduzetničke podrške poput već uspostavljenih inkubatora u Sarajevskoj regionalnoj razvojnoj agenciji – SERDA-i, Privrednoj komori KS-a, te Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Također, potrebno je raditi na jačanju uloge i kapaciteta Privredne komore KS-a, te njenom repozicioniranju u preduzetničkoj infrastrukturi Kantona.

Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata

Razvoj preduzetničke infrastrukture, aktiviranje poslovnih zona, kao i podsticanje preduzetničkih poduhvata zahtijeva osiguranje pristupa povoljnim izvorima finansiranja, pa je nužno raditi na dodatnom unapređenju postojećih, ali i na razvoju novih programa preduzetničke podrške. Prije svega, potrebno je povećanje raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećih mehanizama podrške u formi grantova (postojeće grant-šeme za podršku pokretanju novih start-up kompanija u Kantonu Sarajevo, za finansijsku podršku novoosnovanim subjektima male privrede, finansijsku podršku obrtnicima i starim zanatima, mladim poduzetnicima i ženama poduzetnicama), kao i povećanje raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećeg programa subvencioniranja kamatnih stopa na nove investicijske kredite koji se realiziraju u saradnji s komercijalnim bankama, te povećanje sredstava i učinkovitosti programa regresiranja kamatnih stopa na ranije uzete kredite i povećanje sredstava i učinkovitosti Kreditno-garantnog fonda Kantona Sarajevo.

Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom COVID-19

Različite mjere koje su krizni štabovi u BiH, odnosno druge zemlje kao naši ključni spoljnotrgovinski partneri donosili s ciljem sprečavanja širenja COVID-19 negativno su se odrazile na poslovanje privrednih subjekata na području Kantona Sarajevo, Federacije BiH, kao i cijele Bosne i Hercegovine. Cilj ove mjere je da se kroz različite mehanizme podrške privrednim djelatnostima/subjektima (u formi subvencioniranja cijele ili dijela plaće, ili drugih troškova poslovanja) na čije je poslovanje pandemija COVID-19 posebno negativno utjecala sačuvaju postojeća i povrate izgubljena radna mjesta u privatnom sektoru u Kantonu Sarajevo. Primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali bi obuhvatiti formiranje posebnog savjetodavnog tijela Vlade KS-a ili Ministarstva privrede koje bi činili predstavnici ključnih industrija u KS-u, procjenu potreba poslovnih subjekata na području Kantona Sarajevo nastalih kao posljedica pandemije COVID-19, usvajanje programa kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu u Kantonu Sarajevo izazvanih COVID-19, kao i implementaciju programa kroz izmjene regulatornog okvira, pripremu i implementaciju javnih poziva, te kontinuirano praćenje privrednih kretanja u KS-u i analizu efekata poduzetnih mjera.

Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga

Cilj ove mjere je da se kroz unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za javno-privatno partnerstvo i izgradnju kapaciteta javnih organa aktiviraju potencijali privatnog sektora za realizaciju projekata od

strateškog značaja za razvoj Kantona Sarajevo. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: unapređenje postojećeg pravnog okvira (zakon i podzakonski akti) za realizaciju JPP-projekata u KS-u, dizajniranje odgovarajućih alata i operativnih procesa, posebno uzimajući u obzir relevantno zakonodavstvo u domenu planiranja i upravljanja razvojem; dizajniranje i realizaciju posebnih programa obuke za predstavnike javnih organa za identifikaciju mogućih projekata JPP-a, njihovu pripremu i realizaciju; dizajniranje i realizaciju programa obuke za zainteresirane partnere iz privatnog sektora; identificiranje ključnih razvojnih projekata adekvatnih za realizaciju kroz model javno-privatnog partnerstva, izradu i usvajanje kataloga JPP-projekata, trogodišnjih/godišnjih planova realizacije JPP-projekata, animiranje privatnih investitora kroz javnu promociju kataloga i planova realizacije JPP-projekata (web-stranica, investicijske konferencije itd.); stručnu podršku predstavnicima javnog sektora u aktivnostima na pripremi pilot-projekta JPP-a, što se posebno odnosi na pripremu studija izvodljivosti, tenderske dokumentacije, nacrta ugovora, izbora privatnog partnera, nadzor nad praćenjem realizacije projekta itd.

Za prioritet ***Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju*** definirane su dvije mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 28. Prioritet 1.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.2.1.	Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata	% bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj u poslovnom sektoru u BDP-u (FZS)	0,18	1,85
		% izdvajanja u oblasti inženjstva i tehnologija od bruto izdataka za istraživanje i razvoj (FZS)	29,22	40,00
		Globalni indeks inovacija (GII), rang (WIPO) (BiH)	74/131	50/131
1.2.2.	Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju	Ostvarene investicije (u 000 KM)	1.029.346	2.000.000
		% iznos ostvarenih investicija u KS-u u odnosu na FBiH	33,9	45
		Broj poslovnih subjekata u KS-u osnovanih od strane dijaspor (P/GK FBiH)	n/a	
		% ukupnih investicija realiziranih u prerađivačkoj industriji (C)	14,0	25
		% ukupnih investicija realiziranih u djelatnosti informacija i komunikacija (J)	10,2	20

Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata

Jedan od uvjeta za jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije privrede, a posebno prerađivačke industrije i sektora male privrede, podrazumijeva adekvatnu podršku (kroz grant-šeme i slično) modernizaciji proizvodnje kroz uvođenje novih, učinkovitijih tehnologija i tehnoloških postupaka, zatim kroz implementaciju standarda kvaliteta i sl. Dalje, potrebno je raditi na unapređenju naučnoistraživačke infrastrukture, te povezivanju naučnoistraživačkih institucija i poslovnog sektora radi prijenosa tehnologija i znanja i to kroz zajedničke istraživačke projekte, praksi orijentirane studijske programe i programe iz oblasti inovacija i upravljanja inovacijama, specijalističke studije, spin-off projekte, zajedničke nastupe u EU i drugim međunarodnim projektima, a koji su od presudnog značaja za povećanje inovativnosti poslovnog sektora. Saradnja se treba temeljiti na paradigmi tzv. otvorene inovativnosti. Potrebno je dodatno tehnički i kadrovski osnaživati naučnoistraživačke

institucije i institute kako bi zajedničkom saradnjom s privredom došli do konkretnih inovativnih rješenja uključujući i angažovanje mladih istraživača. Izrada magistarskih, doktorskih, ali i drugih naučnoistraživačkih radova u saradnji s privredom može dati značajan doprinos u pronalasku konkretnih poslovnih rješenja. U tom kontekstu također je važno podržati i organizaciju relevantnih naučnoistraživačkih konferencija i skupova, događaja o promociji nauke i inovacija, kao i saradnje naučnoistraživačkih institucija i poslovnog sektora, zatim izdavanje stručnih i naučnih časopisa, publikacija i sl. Ovakva podrška treba uključivati i određene instrumente finansijske podrške, pogotovo kada je riječ o inovacijama i novim tehnologijama, a koji se odnose na određene forme grant i vaučerskima.

Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju

S ciljem privlačenja i podsticanja investicija potrebno je promovirati mogućnosti i potencijale za domaće i strane, javne i privatne investicije, te brendirati Kanton Sarajevo kao atraktivnu investicijsku destinaciju. Promociji investicionih mogućnosti treba prethoditi detaljna analiza postojećih investicionih potencijala, uključujući i postojeće prepreke, te izrada programa za privlačenje stranih direktnih investicija u privredni sektor s posebnim fokusom na prerađivačku industriju srednje i visoke tehnologije, kao i na znanju bazirane izvozno orijentirane usluge. U vezi s tim važno je raditi i na aktiviranju potencijala dijaspora u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala. Uvažavajući značajan ekonomski potencijal dijaspora, potrebno je raditi na kreiranju partnerstava između vlasti, poslovnih subjekata i dijaspora. To partnerstvo potrebno je i institucionalizirati kroz uspostavljanje ureda ili centra koji će raditi na jačanju saradnje, zatim podsticanju investicija iz dijaspora kroz osnivanje novih poslovnih subjekata ili ulaganje u već postojeće subjekte, kao i prijenos tehnologija, znanja i osiguravanje tržišta u razvijenim ekonomijama. Ovakva podrška također treba uključivati i određene instrumente finansijske podrške.

Za prioritet ***Povećati digitaliziranost ekonomije*** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 29. Prioritet 1.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.3.1.	Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata	Broj malih preduzeća (10–49) u KS-u koji koriste e-commerce platforme, EUROSTAT (BiH)	20	50
		Broj srednjih preduzeća (50–249) u KS-u koji koriste e-commerce platforme, EUROSTAT (BiH)	22	50
		Širokopojasni internet promet, mil. GB	323	1.000
1.3.2.	Jačati podršku razvoju IT-sektora	Broj kompanija u IT-sektoru u KS-u	505	800
		Broj zaposlenih u IT-kompanijama	10.089	16.300
		% učešće IT-kompanija u ukupnom broju poslovnih subjekata u KS-u	6,6	12
		Prosječna plaća u oblasti informacija i komunikacija	1.402	1.700
1.3.3.	Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija	Bruto dodana vrijednost u kreativnoj i kulturnoj industriji u KM (FZS)	472.190	800.000
		Broj zaposlenih u kreativnoj i kulturnoj industriji	16.355	25.000

Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata

Pandemija COVID-19 pokazala je koliko digitalna transformacija poslovnog, ali i drugih sektora predstavlja neophodan uvjet održivosti ekonomije i društva u cjelini, pogotovo u kriznim situacijama. Zasigurno će trend digitalne transformacije biti dominantan i u postkovid eri. Stoga je potrebno raditi

na osiguranju adekvatnih pretpostavki nužnih za digitalizaciju poslovnih subjekata, a to su, prije svega, unapređenje javne digitalne infrastrukture, zatim digitalnih vještina stanovništva, osiguranje odgovarajuće dostupnosti i kvaliteta univerzalnih usluga korisnicima, te uspostavljanje okvira interoperabilnosti i standarda za razmjenu podataka u skladu s EU regulatornim okvirom. U kontekstu održivosti, ali i jačanja konkurentnosti i inovativnosti ekonomije važno je raditi na digitalnoj transformaciji malih i srednjih preduzeća i to kroz jačanje njihovog online prisustva, kroz korištenje digitalnih platformi (e-business i e-commerce rješenja), digitalizaciju poslovnih procesa i aktivnosti, ali i pružanje adekvatne podrške pri korištenju novih tehnologija. Potrebno je također izraditi programe podrške i podsticaja za mala i srednja preduzeća da prihvate e-trgovinu te istovremeno osigurati adekvatnu stručnu i tehničku podršku kroz grantove, vaučer-šeme i slične mehanizme.

Jačati podršku razvoju IT-sektora

Digitalizaciju ekonomije potrebno je dodatno podržati kroz razvoj IT i kreativnih djelatnosti, i to uspostavljajući programe podrške IT-preduzetništvu uključujući konkretne mjere podrške start-up kompanijama u softverskoj industriji poput finansijskih podsticaja, uspostave tehnoloških parkova, hubova, inkubatora i akceleratora itd. S obzirom da se u IT-sektoru uglavnom radi o tehnološkim, odnosno softverskim proizvodima i inovacijama, većini start-up malih i srednjih preduzeća potrebna je ekspertska podrška i edukacija iz oblasti poslovnog upravljanja, pa je potrebno osigurati takvu vrstu podrške i edukacije kroz saradnju s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama iz oblasti ekonomije i menadžmenta. Tu saradnju moguće je ostvariti i kroz tehnološke parkove i hubove. Pored toga, nužno je osigurati i određene olakšice pogotovo za IT-kompanije izvozne orijentacije, te generalno raditi na promociji IT-sektora ne samo na domaćem već i na internacionalnom tržištu. Potrebno je raditi na promicanju aktivnosti IT-sektora i njegovoj povezanosti s drugim IT-centrima u regiji i svijetu, pa je u tom smislu uloga IT razvojnog vijeća KS-a od velike važnosti. IT razvojno vijeće trebalo bi raditi na zagovaranju atraktivnijeg poslovnog okruženja za IT-kompanije kroz određene mehanizme finansijske podrške, (para)fiskalnih olakšica, edukativne podrške itd.

Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija

Sistemska je potrebno osigurati podršku razvoju kreativnog sektora s posebnim naglaskom na arhitekturi, starim zanatima, dizajnu, filmu, televiziji, videu, izdavačkoj djelatnosti, muzejima, galerijama, bibliotekama, muzičkoj, scenskoj i vizuelnoj umjetnosti i dizajnu. Mehanizmi podrške trebali bi uključivati osiguranje adekvatne infrastrukture kao što su adekvatan prostor, oprema, tehnologije, zatim odgovarajući finansijski podsticaji, te edukacija. Uspostavljanje centra ili huba za podršku razvoju kreativnih industrija omogućilo bi ne samo promociju ovih industrija nego i navedene mehanizme podrške s posebnim naglaskom na digitalizaciji ovih industrija, a što postaje ključno u kontekstu konkurentnosti. U tom smislu jedan od prioriteta jeste i izgradnja Muzeja savremene umjetnosti "Ars Aevi", koji bi predstavljao hub savremene i digitalizirane umjetnosti u svrhu njene promocije, ali i stvaranje online galerija, aukcija, te umjetničkih online platformi, kao što je predviđeno i Studijom razvoja IT-sektora u Kantonu Sarajevo.

Za prioritet **Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 30. Prioritet 1.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.4.1.	Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital Službe za zapošljavanje KS-a	Sredstva za aktivne mjere zapošljavanja u KM	15.327.650	23.000.000
		Broj lica obuhvaćenih aktivnim mjerama zapošljavanja	2.329	5.000
		Stopa nezaposlenosti (%)	27,8	20,0
1.4.2.	Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati	Broj realizovanih aktivacijskih programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene	2	Min. 1 program godišnje

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
	"efektivnu" ponudu radne snage	i osobe s otežanim pristupom tržištu rada		
		Realizirani programi podrške zapošljavanju u socijalnim uslugama	2	Min. 1 program godišnje
		Realizirani programi zapošljavanja u domenu socijalnih usluga	1	Min. 1 program godišnje
		Realizirani programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije	1	Min. 1 program godišnje
1.4.3.	Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja	Stopa nezaposlenosti mladih (%)	47,8	18,0
		Stopa zaposlenih žena (%)	65,3	40,0
		Broj nezaposlenih osoba s invaliditetom	1.771	900
		Broj lica obuhvaćenih aktivnim mjerama zapošljavanja	2.329	5.000

Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital Službe za zapošljavanje KS

Kako bi se ojačala funkcija posredovanja JU Službe za zapošljavanje KS-a, treba najprije unaprijediti evidencije nezaposlenih osoba i na njima bazirano izvještavanje, individualno i grupno savjetovanje. Aktivne tražioce posla potrebno je razdvojiti u odnosu na osobe koje su na evidencijama iz drugih razloga. Kroz kartone nezaposlenih osoba Služba se treba fokusirati na prikupljanje podataka relevantnih iz pozicije poslodavaca. Izvještavanje je potrebno bazirati na navedenim podacima, kao i individualno i grupno savjetovanje. Dalje, od velikog je značaja i unaprijediti sistem ocjene kretanja potražnje za radnom snagom. Za ovo je potrebno redizajnirati postojeći sistem anketiranja poslodavaca, posebno u dijelu uzorkovanja, strukture upitnika, obrade prikupljenih podataka i njihovog komuniciranja. Za jačanje saradnje s poslodavcima potrebno je razviti interne kapacitete Službe (obuka osoblja i sl.) i jasne mehanizme/kanale komunikacije (sastanci sa sektorskim udruženjima, terenske posjete, sajmovi zapošljavanja) izbjegavajući pri tome preklapanja u Službi. Pored predstavnika poslodavaca, Služba za zapošljavanje treba razviti efikasne mehanizme/kanale komunikacije i saradnje s privatnim agencijama, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama u cilju prilagođavanja APTK-a (aktivne politike tržišta rada) zahtjevima specifičnih kategorija poslodavaca (strani investitori) ili nezaposlenih osoba s otežanim pristupom tržištu rada (invalidi, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, Romi i sl.).

Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage

Kako bi se riješio problem dominantno dugoročne nezaposlenosti, aktivirale "obeshrabrene" osobe i povećala ponuda radne snage, potrebna je efikasna kombinacija pasivnih i aktivnih mjera na tržištu rada. Ovo, između ostalog, podrazumijeva potenciranje zapošljavanja ili targetiranje (npr. kroz uvećane poticaje) nezaposlenih osoba korisnika naknade za nezaposlene, korisnike novčane pomoći i drugih vidova socijalnih davanja u KS-u. Pored toga, potrebno je kroz saradnju sa Centrom za socijalni rad i nevladinim organizacijama kreirati poticajne pakete usluga (identifikacija, priprema za rad, saradnja s poslodavcima i sl.) posebno usmjerenih na povećanje konkurentnosti osoba s otežanim pristupom tržištu rada. Također, potrebno je razviti i pakete usluga prilagođene dugoročno nezaposlenim (posebno mladima, ženama, 55+, niskokvalificiranim osobama). Kombinacijom aktivnih mjera (trijaža, savjetovanje, klubovi za traženje posla, vaučer-šeme i sl.) treba povećati konkurentnost na tržištu rada dugoročno nezaposlenih, "obeshrabrenih" osoba. Značajan potencijal za zapošljavanje osoba s otežanim pristupom tržištu rada predstavlja i socijalno ili društveno preduzetništvo. Za unapređenje ove oblasti potrebno je usvojiti odgovarajuću regulativu (zakon o socijalnom preduzetništvu, pravilnik o registru socijalnih preduzeća itd.), te razviti programe podrške (u vidu grantova, subvencioniranja kamatnih stopa i sl.) usmjerene na ovu vrstu subjekata. Konačno, u okviru ovog prioriteta potrebno je kreirati programe zapošljavanja u oblasti pružanja socijalnih usluga na području Kantona Sarajevo.

Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja

Jedan od preduvjeta za povećanje učinkovitosti aktivnih mjera zapošljavanja u KS-u je da se kroz smanjivanje broja aktera i koraka u procesu skрати vrijeme i poveća efikasnost i fleksibilnost u pripremi i realizaciji programa Službe za zapošljavanje. Između ostalog, ovo podrazumijeva promjenu načina budžetiranja aktivnih mjera zapošljavanja, veću frekvenciju odobravanja poticajnih sredstava na godišnjem nivou, mogućnost povlačenja sredstava po realizaciji od strane korisnika itd. Pored toga, potrebno je redizajnirati portfolio aktivnih mjera poticaja zapošljavanju stavljajući veći fokus (broj programa i iznosi sredstava) na efikasnije i "jeftinije" programe poticaja (obuka, prekvalifikacija, dokvalifikacija). Usko povezana s ovim je i implementacija reformskog paketa u finansiranju poticaja koja bi bila usmjerena na poboljšanje ponude radne snage i koja bi podrazumijevala, između ostalog, obavezno objavljivanje oglasa za firme koje žele učestvovati u programima Službe, kao i veću ulogu Službe kod izbora liste nezaposlenih osoba korisnika poticaja (liste nezaposlenih s kojih se biraju kandidati i sl.). Također, u narednom periodu potrebno je i pilotiranje programa baziranih na učincima u saradnji s privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, kompanijskim obrazovnim centrima itd. Pored toga, potrebno je kreirati nove programe koji će biti usmjereni na dugoročno nezaposlene osobe kroz vaučer-šemu poticaja. S obzirom da lokalne zajednice u KS-u sve više sredstava na godišnjem nivou izdvajaju za realizaciju mjera podrške novom zapošljavanju, u narednom periodu potrebno je sinhronizirati poticajne mjere na području KS-a. Ovo će podrazumijevati potpisivanje sporazuma o partnerstvu, sinhronizaciju aktivnosti kroz zajedničku realizaciju programa poticaja zapošljavanju od strane Službe za zapošljavanje i općina u KS-u, razmjena informacija o korisnicima poticaja, formiranje registra poticaja itd. Posljednje, ali možda i najvažnije, potrebno je značajno unaprijediti proces monitoringa i evaluacije provedenih programa. U tom kontekstu radit će se na razvijanju kapaciteta Službe (organizacijski, ljudski, infrastrukturni) za monitoring i evaluaciju realiziranih programa kroz unapređenje procedura, obrazovanje službenika i saradnju s drugim institucijama.

Za prioritet ***Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća*** definirane su dvije mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 31. Prioritet 1.5. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.5.1.	Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora	Ukupni prihodi KJKP i JKP u mil. KM	314,8	400
		Gubitak KJKP i JKP u mil. KM	37,6	15
		Poslovna sredstva KJKP i JKP u mil. KM	1.518,6	1.700
		Kapital KJKP i JKP u mil. KM	866,5	980
		Prosječan broj zaposlenih KJKP i JKP	4.713	4.000
		Investicije u komunalnu privredu (mil. KM)	15,3	100,0
		Prosječna plaća KJKP i JKP u KM	1.024	1.200
		Donesen novi Zakon o komunalnim djelatnostima u KS-u	Nema	Ima
		Usvojene izmjene Zakona o komunalnoj čistoći u KS-u – izmjena načina obračuna plaćanja	Nema	Ima
1.5.2.	Povećati efikasnost javnih preduzeća	Ukupni prihodi KJP u mil. KM	31,7	70,0
		Gubitak KJP u mil. KM	4,1	0,0
		Poslovna sredstva KJP u mil. KM	646,8	740,0
		Kapital KJP u mil. KM	570,7	650,0
		Prosječan broj zaposlenih KJP	784	900
		Prosječna plaća KJP u KM	891	1.100

Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora

Cilj ove mjere je da se poveća efikasnost i podigne kvalitet usluga komunalnog sektora, odnosno da se usluge pružaju prema definiranom standardu kvaliteta usluga. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: implementaciju direktiva EU u domenu regulacije i funkcioniranja javnog komunalnog sektora kroz donošenje novog Zakona o komunalnim djelatnostima i njegovo usklađivanje sa Zakonom o principima lokalne samouprave, zatim kroz izmjene i dopune Zakona o komunalnoj čistoći, definiranje standarda kvaliteta pruženih usluga itd., zatim detaljnu analizu poslovanja KJKP s prijedlozima njihovog organizacijsko-finansijskog restrukturiranja u cilju povećanja efikasnosti, operativne i finansijske održivosti i kvaliteta pruženih usluga, kao i izmještanje socijalne politike iz sektora komunalne privrede kroz redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga, te formiranje nezavisnog regulatornog tijela za oblast komunalne privrede i reorganizaciju sektora komunalne privrede kroz stvaranje pretpostavki za uspostavu holdinga komunalne privrede.

Povećati efikasnost javnih preduzeća

Cilj ove mjere je da se osigura okvir za razvoj kvalitetne ponude i konkurentnosti tržišta javnih preduzeća u sektoru društveno-kulturnih i sportsko-turističkih usluga ili sadržaja (*Skenderija, ZOI '84*). Za ispunjenje ovog cilja i postizanje dugoročne održivosti razvoja neophodno je prije svega razumjeti, prepoznati i zadovoljiti potrebe korisnika, osigurati preduvjete za profitabilno poslovanje subjekata na tržištu, jer stvaranjem pozitivne poslovne klime osigurava se uvjet za dolazak novih investitora i razvoj djelatnosti javnih preduzeća u budućnosti, kao i ulaganja u rekonstrukciju i modernizaciju postojećih kapaciteta uz maksimalno racionalno korištenje postojećih resursa i uz osiguravanje sredstava za nova ulaganja i sl. U tom smislu potrebno je poboljšanje turističko-resursne osnove olimpijskih planina Igmana i Bjelašnice, te unapređenje sadržaja i nivoa kvaliteta, odnosno dostizanje visokorazvijenih standarda svih linija ponuda/aktivnosti, kao i rekonstrukcija, opremanje i modernizacija svih prostora Centra *Skenderija*. Ključna područja djelovanja odnose se na uspostavljanje efikasnog i snažnog ekonomsko-turističkog sistema koji može odgovoriti na zahtjeve regionalnog tržišta, konsolidacija postojećih raspoloživih materijalnih i ljudskih resursa i njihovo što potpunije (re)aktiviranje, unapređenje postojeće i izgradnja nove infrastrukture, te adaptacija/uređenje opremanje enterijera i eksterijera postojećih objekata, kao i unapređenje interesa i potreba za kulturnim, sportskim i sajamskim aktivnostima i manifestacijama i pružanje podrške, odnosno tehničkih, prostornih i drugih uvjeta za razvoj privrednih i kreativnih aktivnosti.

Za prioritet **Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 32. Prioritet 1.6. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.6.1.	Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta	Broj dolazaka turista u KS	667.756	1.068.409
		Broj noćenja turista u KS-u	1.309.113	2.884.706
		Prosječno zadržavanje turista u KS-u (dana)	1,96	2,7
		Broj pravnih lica u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	683	720
1.6.2.	Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu	Broj upisanih učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	144	168
		Broj zanimanja u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	5	6
		Broj učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	500	600
		Broj upisanih studenata na studij turizma i zaštite životne sredine (I i II ciklus)	40	55

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.6.3.	Razvoj turističke infrastrukture	Obim podrške TZ KS-a projektima za razvoj turizma u KS-u po javnim pozivima (KM)	1.624.187	2.500.000
		Broj zaposlenih u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	9.336	12.137
		Obim investicija u nova stalna sredstva u sektor pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane (KM)	73.483.000	88.179.600
		Pokrivenost turističkom signalizacijom	n/a	100%
		Broj ležaja u KS-u	13.604	17.685
		Broj soba u KS-u	5.554	7.220

Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta

Kanton Sarajevo daleko je od ostvarenja svog punog potencijala u turizmu. Potrebno je uraditi reinženjering cijelog turističkog sistema i izvršiti strateški pomak ka održivom turizmu temeljenom na efikasnom upravljanju destinacijama. Potrebna je i promjena narativa i prakse razvoja turizma u KS-u i BiH – od razvoja turizma ka održivom razvoju turizma. Održivi razvoj turizma odnosi se na usklađivanje ekonomskih, društvenih i okolišnih ciljeva. Jedno od osnovnih obilježja turizma u KS-u je visoko izražena sezonalnost uz kratke boravke turista. Pravci u kojim treba razvijati turizam odnose se na povećanje broja dolazaka, produženje dužine boravka, ali i povećanja turističke potrošnje na destinaciji. Razvoj turizma zahtijeva sistemski i holistički pristup, strateško planiranje i uključivanje svih interesnih grupa u donošenje odluka. Za razvoj turizma potrebno je aktivno uključivanje javnog sektora, a s druge strane, potrebna je i integracija i saradnja privatnog sektora, kao i nevladinog sektora. Potrebno je također integrirati turističku ponudu i načiniti pomak od organskog rasta turizma i pojedinačnih inicijativa ka sistemskom razvoju. U tom smislu potrebno je repozicionirati i ojačati Turističku zajednicu KS-a, koja po prirodi djelovanja i zakonskim odredbama treba djelovati kao destinacijska menadžment organizacija. U cilju unapređenja konkurentnosti turizma KS-a neophodno je i hitno kreirati i strateški plan razvoja održivog turizma KS-a, te na bazi njega i strategiju marketinga KS-a i operative planove provođenja. Ovo je posebno važno u kontekstu pandemije COVID-19 i intenziviranja konkurencije na turističkom tržištu tokom i nakon pandemije. Potrebno je raditi na očuvanju kulturno-historijskog naslijeđa i prirode. BiH je na začelju svjetske liste po broju i površini zaštićenih područja. Stoga je potrebno povećati obuhvat i proglašenje novih zaštićenih područja na području KS-a jer ona uz kvalitetne sadržaje i efikasno upravljanje predstavljaju generator privrednih djelatnosti i održivog turizma. Kulturno-historijska i prirodna dobra na području KS-a trebaju biti ekonomski valorizirana kroz turizam u saradnji s Kantonalnim zavodom za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo i JU Zaštićena prirodna područja KS-a. U cilju unapređenja efekata turizma, zadatak za destinacijski menadžment jeste sistemski razvoj receptivnih sadržaja i razvoj (akceleracija) specifičnih oblika turizma u KS-u, kao što su kulturno-historijski turizam, ruralni i agroturizam, outdoor/avanturistički, zdravstveni, događajni, kongresni, sportski, gastro, religijski, planinski, zimski, turizam sjećanja (mračni, ratni) itd. Potrebno je raditi i na razvoju seta aktivnosti kojima se turisti mogu baviti tokom boravka (trgovina, zabava itd). Uspostavljanje sistema kvaliteta usluga jedan je od prioriteta za razvoj ponude. Posebnu pažnju treba posvetiti i pitanju prodaje i promocije, primarno kroz korištenje digitalnih tehnologija i mobilnih aplikacija. U skladu sa savremenim megatrendovima na turističkom tržištu, potrebno je raditi na integraciji ponude s drugim destinacijama u BiH – multidestinacijski pristup.

Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu

Unapređenje poslovnog okruženja važno je za male biznise koji su u KS-u pod utjecajem sezonalnosti i lokalnog opsega poslovanja. Javni sektor mora kreirati efikasan okvir za razvoj biznisa i turizma donošenjem nedostajuće i unapređenjem postojeće regulative za olakšavanje poslovanja i regulative vezane za oblast turizma. Potrebno je intenzivirati i mogućnosti za razvoj javno-privatnog partnerstva

u turizmu u cilju privlačenja investicija u održivi turizam. Potrebno je razviti sistem podsticaja za unapređenje rada postojećih turističkih biznisa i njihovih kapaciteta na bazi iskustava drugih zemalja i osiguravanjem uvjeta za lakše pokretanje biznisa i investiranje. Za nove i postojeće biznise potrebno je pružati savjetodavnu pomoć i pristup povoljnim sredstvima za finansiranje/investiranje. Potrebno je i regulirati/unaprijediti oblasti djelovanja turističkih vodiča, kratkoročnog iznajmljivanja objekata (posebno putem digitalnih platformi), registracije i rada seoskih domaćinstava itd. Razvoj turističke industrije u BiH i KS-u ne prati razvoj ljudskih resursa i tržišta rada. Potrebno je raditi na unapređenju postojećih i uvođenju novih programa srednjoškolskog i univerzitetskog obrazovanja, te na sistemu prekvalifikacija/dokvalifikacija i programa cjeloživotnog učenja – obuka u turizmu u skladu s potrebama tržišta.

Razvoj turističke infrastrukture

Kantonu Sarajevo potrebno je ulaganje u turističku infrastrukturu i suprastrukturu – putna infrastruktura, turistička signalizacija, postojeće i nove atrakcije, dostupnost i pristupačnost atrakcija, parkinzi, drop-off zone, turističke zone, smještajni objekti, kulturni sadržaji, sportsko-rekreativni sadržaji, trgovina, zabava, kongresni/konferencijski centri, zabavni parkovi, šetnice, staze, izletišta, kupališta itd. Posebnu pažnju treba posvetiti i čistoći i sigurnosti destinacije, uređenosti atrakcija i ukupnoj uređenosti destinacije i mapiranju i označavanju atrakcija. Iako je to van nadležnosti KS-a, Aerodrom Sarajevo treba proširiti broj veza s destinacijama, a posebno kroz saradnju sa niskotarifnim kompanijama.

Za prioritet **Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 33. Prioritet 1.7. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.7.1.	Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja	Budžetska sredstva za razvoj poljoprivrede (KM)	4.502.873	6.754.000
		Broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	1.098	2.000
		Obrađene površine u ha	5.267	6.320
1.7.2.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima	Požnjena površina u ha	4.562	5.000
		Broj rodni stabala voća	892.587	1.000.000
		Ukupan iznos ostvarenih investicija poljoprivrednih gazdinstava u 000 KM	4.716	6.000
		Broj stanovnika u ruralnim područjima		
1.7.3.	Unapređenje stanja u sektoru šumarstva	Vještačko posumljavanje ha	7	10
		Ukupna zaliha drveta u m ³	3.288	4.000
		Ukupni godišnji zapreminski prirast u m ³	253.037	300.000
		Realizacija etata u m ³	324.569	500.000
		Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata u m ³	127	150

Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja

Primarna poljoprivredna proizvodnja u FBiH i KS-u ispod je evropskih standarda. Preovladava proizvodnja naturalnog karaktera, kao i mala mješovita gazdinstva bez specijalizacije i s niskom produktivnošću. Potrebno je raditi na unapređenju poljoprivredne proizvodnje kroz povećanje dodane vrijednosti, poboljšanje standarda kvaliteta i sigurnosti i jačanje veza unutar lanaca vrijednosti u skladu s principima održivosti Zelene agende za Zapadni Balkan. Jedan od primarnih zadataka jeste i supstitucija uvoza poljoprivrednih proizvoda i sirovina, odnosno smanjenje trgovinskog deficita. S obzirom na pozitivne efekte novčanih podsticaja na razvoj poljoprivrede u prethodnim godinama, potrebno je povećanje iznosa novčanih podsticaja iz budžeta KS-a u skladu sa Zakonom o novčanim

podsticajima u poljoprivredi na području KS-a, Pravilnikom o posebnim uvjetima za ostvarenje prava na novčani podsticaj i godišnjim odlukama o iznosima novčanih podsticaja, minimalnim uvjetima za početak proizvodnje, minimalnim uvjetima za investiranje i rokovima podnošenja zahtjeva. Potrebno je uspostaviti sistem adekvatnih statističkih podataka o poljoprivrednim gazdinstvima u KS-u, kao i unaprijediti tehničko-tehnološko i marketinško znanje proizvođača u cilju povećanja produktivnosti sektora, te uspostaviti sistem saradnje javnog i privatnog sektora koji omogućava inovacije, modernizaciju i efikasan transfer znanja, tehnologije i informacija, kao i adekvatne savjetodavne službe (uključujući i savjetovanje u oblasti razvoja projekata za ruralni razvoj). Također, treba raditi na unapređenju kvaliteta, konkurentnosti i tržišne orijentacije prehrambenog sektora, na integraciji prehrambenog sektora s poljoprivrednim proizvođačima, podizanju tehničko-tehnološkog nivoa i korištenju kapaciteta, kao i razvoju djelatnosti koje imaju potencijal za generiranje privrednog razvoja i novih radnih mjesta, npr. certificirana organska proizvodnja, proizvodnja ljekovitog i aromatičnog bilja, ruralni turizam i pčelarstvo, te aktivnosti koje služe za samozapošljavanje. U cilju sistemskog pristupa i razvoja ruralnih područja potrebno je razviti strategiju ruralnog razvoja KS, koja će definirati pravce razvoja ruralnih područja i ruralne ekonomije KS-a.

Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima

Potrebno je raditi na poboljšanju kvaliteta života u ruralnim područjima kroz kreiranje izvora prihoda i unapređenje fizičke infrastrukture (putna infrastruktura, elektroosnabdijevanje, vodovod i kanalizacija, telekomunikacije itd.), društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport, javni prijevoz itd.).

Unapređenje stanja u sektoru šumarstva

Razvoj šumarstva, odnosno unapređenje statusa zaštite i otpornosti šuma treba uskladiti sa Strategijom biodiverziteta EU do 2030. godine i Strategijom šumarstva EU za 2020. godinu u okviru EU Zelenog sporazuma, a sve u cilju poboljšanja održivog gospodarenja šumama, povećanja apsorpcije CO₂ i promocije bioekonomije. U narednom periodu potrebno je provoditi sve vidove integralne zaštite šuma u cilju zaštite šuma od biotskih i abiotskih faktora s posebnim osvrtom na preventivne metode borbe protiv šumskih požara i povećati aktivnosti na prevođenju izdanačkih šuma u viši uzgojni oblik (konverzija šuma) u cilju stvaranja povoljnije strukture šumskih ekosistema. Posebnu pažnju treba obratiti na ravnomjernu realizaciju etata (obima sječa) u skladu sa šumsko-privrednim osnovama. U cilju formiranja stabilnih sastojina treba povećati aktivnosti na proredima u šumskim kulturama. Također, potrebno je analizirati i preispitati šumarske rejone s aspekta površina, otvorenosti šumskim putevima i stepenu ugroženosti šuma od svih vidova bespravnih aktivnosti, te intenzivirati aktivnosti na kontroli ugroženih područja bespravnim sječama, uz saradnju sa MUP-om KS-a i drugim nadležnim institucijama.

Za prioritet **Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom** definirano je pet mjera čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 34. Prioritet 2.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.1.1.	Unapređenje kvalitete usluga predškolskog odgoja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem	Broj ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje	33	50
		Broj javnih ustanova namjenski određenih za predškolski odgoj i obrazovanje (33 ustanove) (%)	50	100
		Procenat djece koja nisu primljena u javne ustanove zbog popunjenog kapaciteta (%)	24	0
		Broj učenika osnovnog obrazovanja	37.423	39.000
		Broj učenika srednjeg obrazovanja	14.737	16.000

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Prosječan broj kompjutera po jednoj osnovnoj školi	19,3	40,0
		Prosječan broj kompjutera po jednoj srednjoj školi	41,4	90,0
2.1.2.	Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja	Donesena zakonska regulativa za uvođenje sistema dualnog obrazovanja	Nema	Donesen zakon
		Procenat NPP-a u srednjem stručnom obrazovanju koji su ažurirani u skladu s potrebama tržišta rada (%)	Nema	30
		Uspostavljen sistem obavljanja prakse u skladu s Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu (%)	Nema	80
		Uveden sistem dobrovoljne/obavezne prakse u VO (%)	Nema	100
		Povećan broj časova praktične nastave kod poslodavca u srednjem stručnom obrazovanju (%)	Nema	50
2.1.3.	Osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	Povećan broj akreditovanih programa za formalno obrazovanje odraslih (%)	20	50
		Povećan broj akreditovanih programa za neformalno obrazovanje odraslih (%)	20	100
		Smanjen broj nezaposlenih lica na evidenciji JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ (%)	10	0
		Povećan broj lica koja su završila program prekvalifikacije i dokvalifikacije (formalni programi obrazovanja odraslih) (%)	10	
		Povećan broj zaposlenih lica nakon stečene srednje stručne spreme (%)	10	
2.1.4.	Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima	Doneseni Standardi za nastavničku profesiju (%)		100
		Broj unaprijeđenih NPP-a za inicijalno obrazovanje nastavnika (%)		80
		Procenat ažuriranih nastavnih planova i programa (%)		80-90
		Procenat sredstava iz budžeta za finansiranje projekata podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha talentovanih učenika u osnovnim i srednjim školama	Nema	
		Iznos budžetskih sredstava koji dodjeljuje Ministarstvo za odgoj i obrazovanje za nagrađivanje najboljih učenika	Nema	
		Broj nastavnih sati iz informatike po učeniku		
		Osvojene međunarodne učeničke nagrade u oblasti IT-a		80-90% predviđenog broja
		Procenat nastavnika stručnih predmeta koji su imali ciljanu edukaciju vezanu za njihov predmet kroz KPR (na godišnjem nivou)		80-90

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.1.5.	Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima	Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici (Šangajska lista)	NE	Uvršteni na Šangajsku listu
		Procenat laboratorija funkcionalnih za tip namjene (%)	34	60
		Procenat BDP-a u ulaganja u istraživanje i razvoj (FBIH) (%)	0,18	0,90

Unapređenje kvalitete usluga predškolskog odgoja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem

Cilj mjere je unaprijediti kvalitet usluga predškolskog odgoja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem. Povećati obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u skladu je s Platformom za razvoj predškolskog obrazovanja BiH 2017–2022. i u skladu sa Strategijom razvoja FBIH kroz osiguranje povećanja adekvatne infrastrukture za provođenje predškolskog odgoja i obrazovanja. Potrebno je osigurati pristup i tehničke prilagodbe prostora predškolskih ustanova, te pomagala za djecu s tjelesnim poteškoćama kako bi se otklonile građevinsko-arhitektonske barijere. To podrazumijeva analizu i unapređenje postojeće infrastrukture u KS-u za ovaj vid obrazovanja, osiguranje budžetskih sredstava za uspostavu vaučerskog predškolskog sistema, što podrazumijeva da bi trebalo osigurati da privatni sektor, uz finansijsku podršku i nadzor, pruža kvalitetno predškolsko obrazovanje. U odnosu na situaciju nastalu zbog posljedica pandemije, potrebno je ažurirati kriterije za finansijsku participaciju roditelja staratelja na osnovu ekonomsko-socijalnog statusa s ciljem pružanja podrške učešću njihove djece u predškolskom odgoju i obrazovanju. Također, to podrazumijeva stvaranje preduvjeta za subvencioniranje predškolskog odgoja i obrazovanja djece bez roditeljskog staranja u javnim i privatnim predškolskim ustanovama s ciljem bolje integracije u zajednicu, destigmatizacije i pružanja jednakih šansi za predškolsko obrazovanje za svu djecu. Potrebno je osigurati kvalitet predškolskog odgoja i obrazovanja kroz definiranje ishoda učenja i razvoja uz unapređenje postojećih programa, te kroz analizu inicijalnog obrazovanja odgajatelja revidirati standarde kvalitete rada odgajatelja, razviti module za stručno usavršavanje, razvoj kompetencija i profesionalni razvoj odgajatelja, stručnih saradnika i menadžmenta, te izraditi modele evaluacije i samoevaluacije rada predškolskih ustanova. S ciljem inkluzije potrebno je osigurati edukacije odgajatelja i stručnih suradnika u oblasti ranog prepoznavanja i intervencije kod poteškoća i odstupanja u razvoju djece, prilagoditi programe djeci s posebnim potrebama i programe u ruralnim i razućenim sredinama koja nemaju mogućnost pohađanja cjelovitih razvojnih programa, te stvoriti pretpostavke za angažiranje asistenata u odgojno-obrazovnom radu u predškolskim ustanovama. Treba unaprijediti međusektorsku saradnju zdravstvenih, obrazovnih i socijalnih ustanova i servisa s ciljem rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3–5 godina) i pružanjem pravovremene i odgovarajuće intervencije. Materijalno i izgradnjom profesionalnih kapaciteta profesionalaca treba podržati uspostavljanje centara za rani rast i razvoj na općinama, u saradnji sa AKAZ-om (Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine). Također, treba uspostaviti i stalno ažurirati bazu podataka prema Eurostat metodologiji za djecu od 0 do 6 godina uz statističko razvrstavanje za djecu od 0 do 3, od 3 do 5 godina i djecu sa jednu godinu pred polazak u školu. Ove podatke važno je prikupiti i za djecu koja nemaju jedinstveni matični broj i uvrstiti ih u bazu kao stalnu kategoriju.

Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja

Cilj mjere je osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja. Potrebno je inovirati nastavne planove i programe i uskladiti ih s potrebama na tržištu rada kroz unapređenje mehanizma koordinacije na nivou Kantona (Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala na području) uz učešće predstavnika formalnih aktera i socijalnih partnera vezanih za funkcioniranje datih sektora, kroz koji će se godišnje

analize potreba na tržištu rada pretočiti u prijedloge za upisnu politiku, te za unapređenje nastavnih planova i programa barem u dijelu do 25% (koliko se oni mogu mijenjati u skladu s potrebama lokalne zajednice). Također je potrebno osigurati i unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu s Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu s naglaskom na: postojanje tripartitnog ugovora poslodavca škole i roditelja, definirane ishode učenja praktične nastave, kvalitetan sistem mentorstva u preduzećima, povećanje časova praktične nastave na radnom mjestu na najmanje polovinu cjelokupnih časova, osiguranje kompenzacije učenicima za rad i mentorima u preduzećima za učešće u obrazovnom procesu. Također, na osnovu preporuka mehanizma koordinacije (Vijeća) treba uspostaviti javno-privatno partnerstvo s predstavnicima poslodavaca s ciljem osiguranja većih sredstava za stipendiranje deficitarnih zanimanja, uvesti minimalne sate obavezne prakse kod poslodavca na tehničkim fakultetima koja će biti dio nastavnog plana i programa, te osigurati sistem vrednovanja pohađanja dobrovoljne prakse u nastavnim planovima i programima na fakultetima u ostalim naučnim disciplinama. Također, potrebno je unaprijediti sistem karijernog savjetovanja kroz iskorištavanje i unapređenje postojećih kapaciteta koji su uspostavljeni uz saradnju institucija i različitih donatora s ciljem osiguranja kvalitetne primarne karijerne orijentacije (savjetovanje prilikom odabira prvog zanimanja) u formalnom osnovnom i srednjem obrazovanju te sekundarne karijerne orijentacije (prilikom mijenjanja profesije) u obrazovanju odraslih. To podrazumijeva unaprijeđen sistem informiranja o zanimanjima i zapošljivosti koji se provodi na godišnjem nivou, interaktivne prezentacije zanimanja, sistem testiranja učenika u osnovnim i srednjim školama te odraslih prilikom izbora novog zanimanja s ciljem određivanja profesionalnih sklonosti i interesovanja pojedinaca i davanja preporuke za dalje školovanje, uspostavu sistema monitoringa uspjeha programa karijernog savjetovanja uz njegovo redovno ažuriranje.

Osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja

Cilj mjere je osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Potrebno je donošenje politika za unapređenje sistema obrazovanja odraslih, odnosno završiti procedure za donošenje izmjena i dopuna Zakona o obrazovanju odraslih KS-a, te izmjena i dopuna Odluke o standardima i normativima za realiziranje programa obrazovanja odraslih KS-a. Potrebno je na osnovu analize potreba tržišta rada i u sektoru socijalne politike unaprijediti sistem za uvođenje ciljanih programa za obrazovanje odraslih kako bi se poboljšala zapošljivost i konkurentnost radne snage, te osigurala podrška socijalno ugroženim kategorijama da se lakše zaposle, kao i podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za poduzetnike tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće.

Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima

Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima. Potrebno je provesti implementaciju kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa s posebnim naglaskom na vještinama za 21. stoljeće (kritičko razmišljanje, kreativnost, IT-pismenost, preduzetništvo, socijalne vještine itd.), uz kontinuirano i redovno ažuriranje nastavnih planova i programa, usklađivanje različitih dokumenata obrazovne politike. U saradnji s međunarodnim akterima potrebno je uspostaviti tijelo za koordinaciju podrške s ciljem planskog povećanja opremljenosti i dostupnosti obrazovne infrastrukture i podrške podizanju kvalitete obrazovanja u KS-u, kao i razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja, razvijanje digitalnih obrazovnih sadržaja, razvijanje alata i metoda korištenja IKT-a u učenju i poučavanju, te osiguranje prohodnosti učenika. Također, treba unaprijediti stručnu podršku Pedagoškom zavodu KS-a kroz saradnju s vanjskim stručnim akterima koji mogu pružati ciljne i relevantne programe kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u skladu s njihovim stručnim potrebama vezanim za konkretan predmet koji predaju, te uraditi obuhvatnu analizu nastavničkog kadra, starosne strukture i kvalifikacija u odnosu na potrebe obrazovnog sistema i tržišta rada, te na osnovu nje planirati kadrovsku politiku, unaprijediti kvalitet obrazovanja nastavnika kroz

revidiranje inicijalnog obrazovanja nastavnika uz uspostavu ciljanog i relevantnog sistema kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju. Potrebno je razviti program dokvalifikacije kadra s ciljem efikasnije raspodjele fonda sati posebno u dijelu uvođenja većeg broja sati praktične nastave u srednjem stručnom i visokom obrazovanju. Potrebno je uspostaviti sistem za unapređenje rada s nadarenim učenicima i podizanje standarda učenika i studenata kroz veću posvećenost nadarenim učenicima, izdvajanje sredstava iz budžeta za finansiranje podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociji uspjeha svih učenika.

Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima

Cilj mjere je unaprijediti sisteme podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima i projektima u Kantonu. Potrebno je donijeti novi Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti, te strategiju razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo. Također, treba donijeti odluku o kriterijima za raspodjelu budžetskih sredstava za finansiranje Univerziteta u Sarajevu i njegovih organizacionih jedinica. Pored ovih aktivnosti nužno je dodatno potaknuti naučnoistraživački rad kroz promociju i sistem nagrađivanja. Potrebno je urediti politike za izbor/napredovanje u naučno-nastavna zvanja kako bi se vrednovalo objavljivanje naučnih radova u međunarodnim indeksiranim časopisima za napredovanje u nastavničkoj karijeri. Potrebno je osigurati pristup istraživačkoj infrastrukturi, poticati razvoj naučnoistraživačkog rada, podržavati naučnoistraživačke projekte u kojima učestvuju univerziteti. Također, važno je osigurati podršku formiranju poduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama, promociju koncepta tzv. “preduzetničkog univerziteta”, akademske inovativne projekte, visokokvalitetne naučne publikacije, veću mobilnost akademskog i istraživačkog osoblja, te potporu projektima koji povezuju naučnoistraživačke i visokoobrazovne institucije s evropskim naučnoistraživačkim centrima i univerzitetima.

Za prioritet **Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti** definirano je šest mjera čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 35. Prioritet 2.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.2.1.	Reforma sistema socijalne politike	Definirane potrebne promjene pravnog okvira i predložene inicijative za FBiH	Nema	Ima
		Definiranje ranjivih grupa stanovništva, prema EU indikatorima (dugoročno nezaposleni, mladi nezaposleni, starije osobe bez primanja i starije osobe s primanjima, beskućnici, samohrane porodice, osobe s invaliditetom, pripadnici romske nacionalne manjine, bivši ovisnici...)	Nema	Ima
		Broj edukacija u oblasti socijalne politike i populacijske politike za pružaoce usluga soc. politike	Nema	Ima
2.2.2.	Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika	Broj ciljanih programa obrazovanja odraslih po kategorijama: obeshrabreni, mladi, žene, osobe iznad 45 god.	Nema	Ima
		Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike u mil. KM	Nema	Ima
		Broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta	Nema	Ima

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) uključenih u programe zapošljavanja i samozapošljavanja	Nema	Ima
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) kojima je riješeno stambeno pitanje	Nema	Ima
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) podržanih u rješavanju stambenog pitanja putem subvencioniranih kredita i drugo	Nema	Ima
		Broj penzionera koji su dobili podršku	Nema	Ima
		Broj programa i aktivnosti namijenjenih penzionerima	Nema	Ima
		Broj održanih i organiziranih edukacija za unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite	Nema	Ima
		Broj pripadnika romske nacionalne manjine koji su dobili podršku	Nema	Ima
2.2.3.	Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja	Broj provedenih mjera psihoterapijskog tretmana za počiniocce nasilja u odnosu na broj slučajeva	Nema	Ima
		Poznata lica prijavljena kao počinioci krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – muškarci	FBiH 1.059	0
		Poznata lica prijavljena kao počinioci krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – žene	FBiH 95	0
		Broj edukacija za policijske službenike s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja	Nema	Ima
		Broj edukacija za obrazovne institucije i roditelje s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja	Nema	Ima
		Broj programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima su obuhvaćene rizične skupine	Nema	Ima
		Broj servisa psihosocijalne i edukativne podrške dostupan u zajednici	Nema	Ima
		Broj psihosocijalnih servisa podržanih od strane lokalnih vlasti	Nema	Ima
		Broj psihosocijalnih servisa finansiranih kroz grantove i projekte na nivou kantona i na nivou općina	Nema	Ima
		Broj psihosocijalnih servisa implementiranih u partnerstvu javnog i privatnog sektora i nevladinih organizacija	Nema	Ima

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	Nema	Ima
2.2.4.	Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključanje svih relevantnih aktera u zajednici	Broj vaninstitucionalnih oblika zaštite koji se implementiraju za korisnike KS-a	Nema	Ima
		Broj rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite koje su se transformirale u ustanove socijalne zaštite koje pored smještaja korisnicima pružaju i usluge socijalne zaštite koje će prevenirati njihov smještaj u ustanove i poticati deinstitucionalizaciju korisnika	Nema	Ima
		Sačinjena analiza korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite prema uzrocima koji su doveli do smještaja i mogućnostima za njihovo vaninstitucionalno zbrinjavanje i kontinuirano praćenje stanja po ovom pitanju	Nema	Ima
		Usvojeni planovi transformacije svih rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u KS-u i implementacija istih	Nema	Ima
		Broj realiziranih programa promocije usluga socijalne zaštite u cilju prevencije institucionalizacije i deinstitucionalizacije korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite	Nema	Ima
2.2.5.	Unapređenje zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom	Broj registrirane djece u riziku od uključivanja u trgovinu ljudima identificirane kroz postupke otvorene u ustanovama socijalne zaštite i drugim ustanovama i institucijama	Nema	Ima
		Broj djece za koju postoji sumnja na uključenost u organizirano prosjačenje	Nema	Ima
		Broj djece za koju postoji sumnja o uključenosti u radnu eksploataciju	Nema	Ima
		Broj djece za koju postoji sumnja da su u prisilnim maloljetničkim brakovima	Nema	Ima
		Broj evidentirane djece recidivista u činjenju krivičnih djela	Nema	Ima
		Broj djece preusmjerene iz redovnog krivičnog postupka	Nema	Ima
		Broj i vrsta izvršenih odgojnih preporuka u odnosu na broj i vrstu izrečenih odgojnih preporuka	Nema	Ima
		Broj zaposlenih stručnih radnika za rad s djecom	Nema	Ima
		Broj stručnih radnika koji su učestvovali u stručnom osposobljavanju kroz certificirane edukacije, druge edukacije, seminare, okrugle stolove, konferencije	Nema	Ima
		Broj edukacija organiziranih za stjecanje znanja iz oblasti zaštite djece: a) žrtava trgovine ljudima, b) u kontaktu sa zakonom	Nema	Ima

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Uspostavljen dnevni centar za djecu u riziku	Nema	Ima
		Uspostavljeno odjeljenje za primjenu zdravstvenih sigurnosnih mjera obaveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi pri JU Psihijatrijska bolnica (uključujući poseban odjel za maloljetnike)	Nema	Ima
		Uspostavljeno forenzičko odjeljenje za izvršenje krivične sankcije – upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje	Nema	Ima
		Uspostavljena stručna služba za rad s maloljetnicima i provođenje mjera prema maloljetnicima u JU “Kantonalni centar za socijalni rad”	Nema	Ima
		Nivo materijalne i tehničke opremljenosti ustanova, institucija, organa i organizacija koje pružaju usluge	Nema	Ima
		Uspostavljena baza podataka	Nema	Ima
2.2.6.	Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu	Broj sklopljenih ugovora kojim su trajno riješeni interno raseljeni (broj evidentiranih raseljenih porodica)	103	50
		Broj raseljenih lica u KS-u	288	0
		Broj realiziranih projekata održivog povratka		
		Uspostavljena baza readmisiranih osoba	Nema	Ima

Reforma sistema socijalne politike

Cilj mjere je uspostava održivog, efikasnog i ekonomičnog sistema socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom, usklađivanje pravnog okvira u oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom radi ublažavanja posljedica siromaštva i vanrednih okolnosti, uvođenje savremenih informacijskih tehnologija u radu ustanova i institucija s posebnim osvrtom na ranjive grupe, uvođenje centralnog broja telefona za davanje podrške građanima i porodicama u Kantonu Sarajevo s ciljem olakšanog pristupa socijalnim uslugama. Također, fokus reforme treba biti i na razvijanju novih modela identifikacije, uključivanja i pružanja usluga korisnicima, te na transformaciji i racionalizaciji ustanova sistema socijalne zaštite, kao i na razvoju socijalnih usluga uz korištenje vaninstitucionalne podrške i razvijanja sistema licenciranja neformalnih pružalaca socijalnih usluga i akreditacije programa za rad sa socijalnim kategorijama stanovništva, te unapređenja praćenja tih pružalaca od strane institucija socijalne zaštite.

Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika

Cilj mjere je uspostaviti kvalitetniji sistem za efikasnije pružanje podrške u oblasti socijalne zaštite i bolji kvalitet pružanja socijalnih usluga s ciljem ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti. Potrebno je osnažiti kadrovske kapacitete u oblasti socijalne politike s ciljem kvalitetnijeg pružanja usluga kroz dodatne edukacije, te uspostaviti standarde po pitanju broja i vrste struke osoblja koji su zaposleni u oblasti socijalne zaštite i pružaju usluge korisnicima. Potrebno je unaprijediti sistem podrške djeci u stanju potrebe uključujući djecu s poteškoćama u razvoju, djecu koja prose na ulici te djecu bez roditeljskog staranja i djecu romske populacije kroz provođenje Zakona FBiH o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom i osiguranje obroka i knjiga za djecu

tokom obaveznog školovanja. Neophodno je unaprijediti sistem podrške starijim osobama i penzionerima, osiguravanje adekvatnih usluga koje bi prevenirale njihov smještaj u ustanove socijalne zaštite, odnosno uspostaviti poboljšanje ciljane podrške starijim osobama i penzionerima, organizaciju kvalitetnih i kontinuiranih aktivnosti za ovu kategoriju, osobe treće životne dobi i penzionere, osiguranje systemske podrške penzionerima u stanju potrebe za kupovinu osnovnih životnih namirnica, plaćanje računa i opće poboljšanje kvalitete života penzionera u Kantonu Sarajevo. Također, treba posvetiti značajnu pažnju rješavanju stambenih potreba porodica u stanju socijalne potrebe. Potrebno je unaprijediti sistem podrške bivšim ovisnicima kako bi se pružila resocijalizacija i rehabilitacija ovisnika o psihoaktivnim supstancama, njihovo uvođenje u društvene aktivnosti društvenog i korisnog djelovanja, njihova ekonomska stabilnost i druge aktivnosti za značaj njihovog prihvatanja u društvu. Treba obuhvatiti i ranjive kategorije kao što su mladi bez roditeljskog staranja koji se spremaju za napuštanje javne brige (djeca do 18 u alternativnoj brizi i mladi iznad 18 godina u procesu redovnog školovanja koji su još uvijek u alternativnoj brizi), kao i porodice pod rizikom od izdvajanja djece (podrazumijevaju se u grupi porodica s nasiljem, ovisnostima, psihičkim bolestima, siromaštvom, a zapravo se radi o zasebnoj kategoriji). Također, treba intenzivirati rješavanje stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije, raseljenih porodica i porodica u stanju socijalne potrebe, te unapređenje sistema podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju.

Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja

Cilj mjere je smanjiti pojavu novih slučajeva porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja, te pružiti podršku s ciljem smanjenja socijalne isključenosti postojećih žrtava porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja. Neophodno je razvijati i specifične programe i kvalitetne usluge u svrhu smanjenja rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, posebno za rodno senzibilne kategorije društva kao što su žene i djeca žrtve porodičnog nasilja, žene u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, žene s invaliditetom itd. Također, potrebno je podržati aktivnosti na sprečavanju nasilja nad djecom i supružnicima. Potrebno je propisivati i provoditi mjeru psihoterapijskog tretmana za sve počinioce nasilja u porodici te unaprijediti sistem podrške za maloljetna i punoljetna lica društveno neprihvatljivog ponašanja kroz programe edukacije za policiju (program *Policajac u zajednici*), kadar u obrazovnim institucijama i roditelje. Potrebno je unaprijediti sistem psihosocijalne i edukativne podrške za udomiteljske porodice, djecu i mlade u alternativnoj brizi kroz uspostavljanje i finansiranje odgovarajućih servisa u zajednici, unaprijediti sistem psihosocijalne podrške za mlade koji napuštaju javnu brigu kroz podršku projektima i implementaciju projekata usmjerenih na mentalno zdravlje, promociju zapošljavanja i integraciju u zajednicu, što je u skladu i sa Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine, ali i s budućim Zakonom o socijalnim uslugama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Treba implementirati programe iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima će biti obuhvaćene rizične skupine. Ove aktivnosti mogu realizirati institucije vladinog i nevladinog sektora koji je uključen u rad na jačanju sistema socijalne zaštite. U svrhu implementiranja ovih aktivnosti nužno je revidirati i zakonska rješenja s ciljem uvođenja adekvatnije sankcije i mehanizma uvjetovanja kako bi pojedinci tretirani zakonskim rješenjima izvršavali propisane obaveze.

Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključenje svih relevantnih aktera u zajednici

Cilj mjere je poboljšanje sistema osiguravanja vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite u saradnji sa svim relevantnim akterima u zajednici, dakle, prevencija institucionalizacije i deinstitucionalizacije korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite. Ratificirani međunarodni dokumenti, te domaći strateški dokumenti koji se odnose na oblast socijalne zaštite obavezali su nas na iniciranje i realizaciju mjera i aktivnosti na promjeni postojećeg sistema socijalne zaštite koji je zasnovan na institucionalnom osnovu u novi sistem socijalne zaštite koji će biti orijentiran na vaninstitucionalnu podršku korisnicima. Reforma sistema socijalne zaštite obavezuje na novi pristup u zaštiti korisnika, a posebno djece bez roditeljskog staranja, osoba s invaliditetom i starih osoba, a koja bi se trebala realizirati u lokalnim zajednicama na način razvoja socijalnih usluga u saradnji sa zdravstvenim, obrazovnim i drugim institucijama, te nevladinim organizacijama. Razvoj

vaninstitucionalnih oblika zaštite korisnika u Kantonu Sarajevo također je vezan i za transformaciju rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja korisnika pružati istim i različite socijalne usluge prevencije institucionalizacije u cilju implementacije deinstitucionalizacije smještenih korisnika i njihovog povratka u vlastitu porodicu ili smještaj u stambene zajednice u lokalnoj zajednici (djeca i mladi bez roditeljskog staranja, osobe s invaliditetom i stare osobe).

Unapređenje zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom

Cilj mjere je poboljšanje sistema otkrivanja, prijavljivanja, podrške i zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, sistema preusmjeravanja djece u kontaktu sa zakonom iz redovnog krivičnog postupka, te stvaranje kvalitetnijih preduvjeta za zaštitu, pružanje podrške te izvršenje izrečenih odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom. Oblast djelovanja je dječija zaštita s akcentom na zaštitu djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom. Potrebno je unaprijediti kadrovske, materijalne, tehničke i prostorne kapacitete ustanova i organa u čijoj je nadležnosti zaštita djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, kao i stručne kapacitete zaposlenih u sistemu zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, te rehabilitacija, resocijalizacija i reintegracija djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom, kao i uspostavljanje institucionalnih kapaciteta za izvršenje odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom.

Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu

Cilj ove mjere je stvaranje uvjeta za povratak raseljenih lica na njihova prijeratna mjesta prebivališta kroz projekte obnove i rekonstrukcije i održivog povratka, trajno stambeno rješavanje raseljenih Sarajlija, kao i konačna izgradnja efikasnog sistema za prihvrat readmisiranih osoba u KS i izgradnja pravnog osnova za bavljenje našom dijasporom iz KS-a. S tim u vezi, između ostalog, potrebna je izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS-u, donošenje zakona o socijalnom stanovanju, kao dio pravnih rješenja iz Projekta CEB, a kao pravni osnov za smještaj lica po principu socijalnog stanovanja, razvijanje efikasnih mehanizama (kanala komunikacije i saradnje s općinama u KS-u, drugim razinama vlasti /državni i federalni nivo/ i drugim međunarodnim institucijama koje se bave problematikom raseljenih lica i izbjeglica u cilju sinergijskog djelovanja do konačnog ispunjenja ovog cilja, kontinuirano stvarati uvjete za osiguravanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS-a na prijeratna mjesta prebivališta, osiguravanje sredstava u budžetu za osnovna prava, i to pravo na smještaj i pravo na zdravstvenu zaštitu raseljenih lica i povratnika, a u skladu s pozitivnim zakonskim propisima, razvijanje projekata iz održivog povratka za povratnike iz KS-a, kao i razvijanje infrastrukturnih projekata u cilju osnaživanja povratka, unapređenje sistema efikasnog prihvata i proprata readmisiranih osoba i razvoj programa i mjera povezivanja s dijasporom, uspostavljanje baze readmisiranih osoba u KS, razvoj projekata ekonomske održivosti readmisiranih osoba, te stvaranje stambenih rješenja za prihvrat readmisiranih osoba, zatim kreiranje programa koji će definirati budući rad na povezivanju KS-a i dijaspore, te kreiranje baze podataka privrednih subjekata i naučnih radnika iz dijaspore i medijske kampanje namijenjene za našu dijasporu.

Za prioritet ***Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema*** definirane su četiri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 36. Prioritet 2.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.3.1.	Unaprijediti dostupnost efikasnih, efektivnih i kvalitetnih zdravstvenih usluga	% stanovništva koje je odabralo tim obiteljske medicine u PZZ-u	84	100
		% stanovništva obuhvaćen obaveznim zdravstvenim osiguranjem	99,9	100

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.3.2.	Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema	Broj ugovornih privatnih zdravstvenih ustanova sa ZZZO-om KS-a	78	81
		% otpisanosti stalnih sredstava	64	50
		Izdvajanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku (KM)	983	1.200
		Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora	38.433.957	0,00
		Novi modeli ugovaranja u zdravstvenim ustanovama	Paušalni način, izuzev porodične medicine koja se plaća po kapitaciji – utvrđivanje godišnjeg budžeta koji se realizira u mjesečnim tranšama	Uspostaviti modele plaćanja koji će podstaknuti zdravstvene ustanove na efikasniji rad, odnosno modele zasnovane na rezultatima rada ustanove
2.3.3.	Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva	Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS-u	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji iznosi 89,07%	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji trebalo bi iznositi 60,00%
		Provedeni preventivni programi – screening programi: dojka, grlić maternice, rektum – debelo crijevo		
		Provedeno populaciono istraživanje među odraslim stanovništvom o faktorima rizika u nastanku hroničnih oboljenja		
		Broj provedenih preventivnih programa u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i ranog otkrivanja neoplazmi od strane zdravstvenih ustanova		
		Broj podržanih programa zdravog starenja		
		Broj starih osoba uključenih u program zdravog starenja		
		Broj zdravstvenih radnika koji su educirani o svim oblicima nasilja i koji pružaju zdravstvenu i psihosocijalnu podršku žrtvama nasilja		
		Broj potpisanih sporazuma o saradnji Ministarstva zdravstva/obrazovanja i javnih zdravstvenih ustanova sa NVO-om u oblasti promocije i zaštite zdravlja		
2.3.4.	Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije	Razvijeni planovi pripravnosti za određene javnozdravstvene prijetnje	Nema razvijenih planova	Potpuno razvijeni planovi

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Provedene simulacijske vježbe – jednom godišnje za različite javnozdravstvene prijetnje	0	Jednom godišnje
		Uspostavljen Centar za javnozdravstvene prijetnje (jačanje EMU-službe)	0	Uspostavljen sistem
		Uspostavljen sistem monitoringa i evaluacije u kriznim situacijama	0	Uspostavljen sistem

Unaprijediti dostupnost efikasnih, efektivnih i kvalitetnih zdravstvenih usluga

Da bi se osigurao kvalitetan, jednak i pravičan pristup zdravstvenoj zaštiti, potrebno je osigurati dostatan broj zdravstvenih kadrova ravnomjerno distribuiranih po općinama Kantona Sarajevo. Posebnu pažnju treba posvetiti planiranju specijalizacija zdravstvenih radnika u skladu s potrebama ustanova, ali i sa zdravstvenim potrebama stanovništva. Zdravstvene usluge trebaju pratiti potrebe stanovništva i u vezi s tim razvijati programe u skladu s njihovim potrebama na nivou zdravstvenih ustanova. U cilju povećanja produktivnosti zdravstvenih ustanova potrebno je unapređivati sisteme upravljanja zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene zaštite. Neophodno je sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i privatnog sektora u smislu ostvarenja svih zdravstvenih potreba stanovništva, te jačati informatički sistem uvezivanja primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.

Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema

U cilju osiguranja pristupa sveobuhvatnim zdravstvenim uslugama potrebno je osigurati efikasno i efektivno trošenje finansijskih sredstava u okviru Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo. Nužno je kontinuirano unapređivati informacione sisteme za praćenje zdravstvene statistike, te analize finansija koje služe upravljačkim strukturama kao podrška u donošenju odluka u zdravstvu, kao i uvođenje novih modela ugovaranja zdravstvenih usluga koji utječu i na sistem plaćanja zdravstvenih radnika, a koji u konačnici dovodi do pružanja većeg kvaliteta zdravstvenih usluga, te podržati menadžment zdravstvenih ustanova u planiranju i transparentnom trošenju finansijskih sredstava za usluge koje su orijentirane prema zdravstvenim potrebama stanovništva.

Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva

Da bi se unaprijedilo zdravlje i poboljšao kvalitet života građana, neophodno je poduzeti programe i aktivnosti promocije zdravlja za sve kategorije stanovništva. To se prvenstveno odnosi na novi koncept javnog zdravlja kroz intersektorski pristup, gdje će očuvanje zdravlja stanovništva naći svoje mjesto u svim politikama. Posebna pažnja u oblasti prevencije i promocije zdravlja treba se usmjeriti na djecu i omladinu da već od predškolskog uzrasta razumiju i usvoje zdravi stil života.

Promociju zdravih životnih stilova u okviru održivih školskih programa (zdravstvene edukacije) treba pratiti saradnja i koordinacija sektora zdravstva i obrazovanja. Neophodno je uraditi mapiranje resursa i kapaciteta nevladinih organizacija i korisničkih udruženja i putem sporazuma o saradnji koristiti ih u promociji zdravlja i zdravih stilova života. U cilju osiguranja veće zdravstvene pismenosti stanovništva potrebno je sprovesti kampanje i programe kontinuirane edukacije koje doprinose smanjenju pojave hroničnih oboljenja izazvanih nezdravim načinom života, koja uključuje glavna 4 faktora rizika: pušenje, slaba fizička aktivnost, pretilost i alkohol i psihoaktivne supstance. U cilju smanjenja stope malignih oboljenja treba kontinuirano provoditi preventivne programe ranog otkrivanja malignih oboljenja, promovirati zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana kao bitan element za planiranje porodice i povećanje nataliteta. Programi zdravog starenja i očuvanja zdravlja starijeg stanovništva direktno doprinose povećanju životnog vijeka građana. U okviru sveobuhvatnog pristupa u očuvanju zdravlja stanovništva najvažniju ulogu imaju Kantonalni zavod za javno zdravstvo, timovi porodične medicine i centri za mentalno zdravlje kao dio primarne zdravstvene zaštite. Oni su promotori očuvanja zdravlja stanovništva i prevencije svih oblika nasilja.

Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije

U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje kao što je pandemija COVID-19 i druge krizne javnozdravstvene situacije potrebno je osigurati uspostavljanje sistema za strateško planiranje i provođenje javnozdravstvenih usluga kao odgovor na hitne zdravstvene situacije. Jedna od važnih aktivnosti je jačanje vertikalne i horizontalne komunikacije zdravstvenih službi u kriznim situacijama putem zajedničke platforme. Potrebno je osigurati dodatne resurse u vidu podrške infrastrukturnim projektima na svim nivoima zdravstvene zaštite. Kako bi se planirale intervencije utemeljene na dokazima za smanjenje izloženosti stanovništva zdravstvenim rizicima, potrebno je uspostaviti sistem monitoringa i evaluacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama i osigurati vidljivost nalaza za efikasno i efektivno djelovanje svih aktera. Posebnu pažnju važno je usmjeriti i na očuvanje mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih bolesti stanovništva za vrijeme kriznih javnozdravstvenih situacija, te strateški osigurati kontinuiranu multidisciplinarnu edukaciju zdravstvenog i nezdravstvenog kadra za odgovor na javnozdravstvene prijetnje (epidemije, zdravlje migranata, elementarne nepogode).

Za prioritet **Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 37. Prioritet 2.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.4.1.	Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija	Učešće broja izložbi KS-a u broju izložbi u FBiH (%)	30	40
		Festivali u KS-u u broju festivala FBiH (%)	21	50
		Broj predstava u profesionalnim pozorištima	240	260
		Broj predstava u amaterskim pozorištima	13	20
		Broj kulturno-umjetničkih društava	16	20
		Broj članova kulturno-umjetničkih društava	2.756	3.200
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture	412	500
		Broj podržanih start-up biznisa iz oblasti kreativnih industrija	n/a	50
2.4.2.	Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	Ulaganja u očuvanje spomenika kulture (KM)	787.724	2.000.000
		Broj zaštićenih kulturnih dobara	n/a	
2.4.3.	Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta	Budžet za sport KS-a (KM)	3.322.322	10.987.400
		Ukupan broj učesnika u sportu	30.200	35.000
		Broj organizacija u sportu	572	620
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti sporta	4.590	640

Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija

U KS je potrebno uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške kulturi i kreativnim industrijama koje se ogleda kroz kreiranje okvira za djelovanje, ulaganje u infrastrukturu, praćenje trendova i prilagođavanje ponude, transformaciju i modernizaciju institucija kulture uz povećanje nivoa održivosti i popularizaciju kulture, kao i intenzivnijem finansiranju/sufinansiranju događaja i institucija kulture.

Treba raditi na ravnomjernom rasporedu sadržaja na području KS-a i omogućiti pristup institucijama kulture i umjetnosti svim građanima, a posebno osobama s invaliditetom. Institucije kulture moraju intenzivnije koristiti nove digitalne tehnologije u komunikaciji – promociji, prodaji i produkciji. Potrebno je raditi na unapređenju savremenih poslovnih znanja menadžmenta i zaposlenih u institucijama kulture i umjetnosti, te biznisima u oblasti kreativnih industrija kroz programe formalnog i neformalnog učenja. Nastavne programe na visokoškolskim ustanovama koje se bave razvojem kadrova u kulturi i kreativnim industrijama treba obogatiti interdisciplinarnim sadržajima i sadržajima iz oblasti poslovanja. Također, kreirati programe prekvalifikacije/doškovanja u oblasti kreativnih industrija u cilju povećanja nivoa zaposlenosti. Neophodno je raditi na intenziviranju odnosa s obrazovnim institucijama u cilju veće zastupljenosti kulture u obrazovanju i promociji/popularizaciji kulture kod mlađih generacija. Potrebno je kreirati sektorsku strategiju razvoja kulture KS-a i uspostaviti Centar kreativnih industrija KS-a, što je predviđeno Studijom kreativnih industrija KS-a. Potrebno je raditi na finansiranju/sufinansiranju događaja i manifestacija. U tom smislu važno je unaprijediti saradnju između institucija kulture i raditi na njihovoj integraciji i zajedničkom nastupu, brendiranju i dijeljenju resursa, te jačati saradnju i s nevladinim sektorom. Kultura i umjetnost su važni motivi za dolazak turista u KS. Institucije kulture i umjetnosti trebaju biti uključene u razvoj turističkih proizvoda i biti važan akter na turističkom tržištu. Potrebno je osigurati podršku nastupima institucija i organizacija iz KS-a na međunarodnim događajima, festivalima, gostovanjima itd. Potrebno je i dalje poticati aplikacije u oblasti kulture na otvorene konkurse pri međunarodnim fondovima u cilju osiguravanja sredstava i umrežavanja domaćih i međunarodnih institucija. Potrebno je raditi na uspostavljanju partnerstava s društveno odgovornim privatnim kompanijama i kompanijama koje imaju komercijalni interes kroz kobrending aktivnosti s institucijama kulture i umjetnosti u cilju povećanja nivoa održivosti.

Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa

Cilj ove mjere je očuvati jedinstvenost kulturnog prostora i njegove historije kao razvojnog potencijala KS-a, te kreirati efikasan zakonski okvir za kulturnu i baštinsku djelatnost. Potrebna je i izrada GIS informacijskog sistema kulturnih (i prirodnih) dobara baštine na području Kantona Sarajevo. Primjena savremenih GIS-tehnologija omogućit će efikasno upravljanje dobrima baštine kroz kompletno digitaliziranu i georeferenciranu bazu podataka, informatiziran sistem evidencije, inventarizacije, dokumentovanja, istraživanja, valorizacije i monitoringa dobara baštine. Pored unapređenja metodologije rada i kvaliteta usluga Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, informacijski sistem će omogućiti bolju međuinstitucionalnu saradnju kroz elektronsku razmjenu podataka s vezanim institucijama i općinskim službama unutar Kantona Sarajevo, te će doći do boljeg zajedničkog monitoringa i povećanja dinamike i transparentnosti administrativno-upravnih procedura vezanih za dobra baštine. Također, treba raditi na očuvanju tekovina odbrambeno-oslobodilačkih ratova. U tom smislu pažnju treba usmjeriti na izgradnju novih i sanaciju postojećih objekata kulturno-historijske baštine, obilježavanje mjesta iz ratnog perioda, poticanje kulture sjećanja i dr.

Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta

KS treba raditi na kreiranju ambijenta u kome su stanovnici sportski, sportsko-rekreativno i ekološki osviješteni. KS treba izgraditi zdravo društvo kroz sport i rekreaciju, omogućiti odgoj, rast i razvoj mladih kroz sport, te osigurati sadržaje za zdravo starenje osobama u trećoj životnoj dobi. U KS-u je potrebno uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta koje se ogleda kroz kreiranje okvira za djelovanje. Treba kreirati sektorsku strategiju razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS-a. Potrebno je formirati vijeće za sport, koje će voditi temeljnu brigu o sportu u svim pojavnim oblicima, te osigurati uvjete za naučnoistraživački rad u sportu. U saradnji s višim nivoima vlasti i lokalnim zajednicama potrebno je raditi na unapređenju i provođenju Zakona o sportu i drugih regulativa vezanih za sport. Programi i kapaciteti za sport i rekreaciju trebaju biti dostupni svim građanima KS-a, a posebno osobama s invaliditetom. Sistem sporta u KS-u prioritetno treba osigurati da učesnici u vođenju ili nadgledanju svih sportskih aktivnosti imaju potrebne kvalifikacije. Potrebno je vršiti kontinuiranu evaluaciju rezultata sistema sporta u KS-u, te monitoring i kontrolu djelovanja sportskih organizacija i nadzor nad zakonitošću rada, raditi na

intenziviranju odnosa s obrazovnim institucijama u cilju kvalitetnije zastupljenosti sporta i rekreativnih aktivnosti u obrazovanju i promociji/popularizaciji sporta kod mlađih generacija. Školski sport ima posebnu važnost za razvoj sporta u KS-u. Stoga je potrebno urediti zakonsku regulativu školskog sporta u KS-u i analizu stanja školskog sporta, te objekata i opreme u funkciji školskog sporta. Potrebna je intenzivnija podrška organizaciji školskih sportskih društava i školskih sportskih događaja/takmičenja, razvoju i edukaciji kadrova za realizaciju školskog sporta, razvoju sistema treninga u školskim sportskim društvima, zdravstvenoj zaštiti učenika u školskim sportskim društvima i stvaranju uvjeta za inkluzivni školski sport. Potrebno je raditi na intenzivnijem finansiranju/sufinansiranju sportskih događaja, razvojnih projekata u sportu, nabavci opreme, treninga i učešća sportista i sportskih organizacija na takmičenjima. U kontekstu sportske infrastrukture, u saradnji s lokalnim zajednicama, potrebno je raditi na planskom razvoju (izgradnja, sanacija, rekonstrukcija), upravljanju i održavanju infrastrukture za sport i rekreaciju. Također, važno je raditi i na promociji javno-privatnog partnerstva u sportu u cilju unapređenja efikasnosti sportskih organizacija i osiguravanju finansijskih sredstava.

Za prioritet **Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke** definirane su tri mjere, čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 38. Prioritet 3.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.1.1.	Smanjenje emisije polutanata u zrak	Prosječna godišnja koncentracija NO ₂ (μg/m ³) – Otoka	37	<20
		Prosječna godišnja koncentracija SO ₂ (μg/m ³) – Ilijaš	34	<20
		Prosječna godišnja koncentracija H ₂ S (μg/m ³) – Ilidža	4,3	2
		Broj dnevnih prekoračenja graničnih vrijednosti PM ₁₀ – Otoka	93	50
		Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5} (μg/m ³) - Ilidža	46	25
3.1.2.	Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije	Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u stambenim zgradama	101	96
		Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u objektima koji nisu stambene zgrade	147	137
		Godišnji ekvivalent emisija CO ₂ po glavi stanovnika	4,27	4
		Udio stanovništva s pristupom grijanju i hlađenju (%)	23	
		Potrošnja električne energije u stambenim zgradama (kWh/m ²)	45	
		Uštede energije (MWh) i smanjenje emisije za 3.300 t CO ₂	14.000	
		Smanjena potrebna toplotna energija (kWh/m ² god)	130	70
		Ostvarene uštede u troškovima (KM/god.)	557	300
		Udio ukupne energije iz izvora obnovljive energije kao udio ukupne potrošnje energije u gradu (%)	15	20
3.1.3.	Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke	Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka	5	8
		Broj nabavljenih i montiranih stanica za mjerenje buke u KS-u	0	6
		Izrađena karta buke za KS-u	0	1

Smanjenje emisije polutanata u zrak

S ciljem poboljšanja kvaliteta zraka u KS-u potrebno je implementirati dugoročna rješenja koja mogu doprinijeti smanjenju emisije zagađujućih supstanci iz svih sektora i vremenu zadržavanja istih u atmosferi. U stambenom i javnom sektoru treba smanjiti emisije u zrak kroz projekte unapređenja i povećanja efikasnosti gasnog i centralnog toplifikacionog sistema, proširenja snabdijevanja gasom (priključenje postojećih i novih objekata) i kroz projekte povećanja energijske efikasnosti objekata. Za naselja gdje je zastupljeno individualno stanovanje, a ne postoji izgrađen sistem ili tehnička mogućnost za izgradnju, treba ograničiti upotrebu ugljena stimulacijom upotrebe ekološki prihvatljivih energenata (visokokvalitetna čvrsta i tečna goriva, električna energija, toplotne pumpe i sl.). U cilju smanjenja emisija iz sektora saobraćaja potrebno je intenzivnije raditi na proširenju i modernizaciji mreže javnog prijevoza, rekonstrukciji i širenju mreže saobraćajnica i biciklističkih staza, te unapređenju saobraćaja u mirovanju. Redovnim i vanrednim tehničkim pregledima motornih vozila treba osigurati maksimalnu ispravnost i funkcionalnost sistema sagorijevanja pogonskog goriva i promovirati uvođenje i korištenje alternativnih goriva (gas, električna energija i dr.) uspostavljanjem mreže punionica. S ciljem unapređenja kvaliteta zraka i smanjenja emisije potrebno je i jačati svijest nadležnih institucija, kao i potrebu izmjena i dopuna zakonske regulative, odnosno sveobuhvatnost u razvoju i implementaciji korištenja alternativnih goriva. Emisije iz industrijskog sektora smanjiti implementacijom najboljih raspoloživih tehnika, pojačanim inspekcijskim nadzorom, te poticanjem energijske i resursne efikasnosti. S ciljem unapređenja ventilacionih karakteristika KS-a i ublažavanja efekta toplotnih ostrva potrebno je planirane zahvate u prostoru sagledati s aspekta njihovog utjecaja na strujanje zraka, te uspostaviti zelene koridore proširenjem i unapređenjem postojećih zelenih površina.

Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije

Cilj mjere je da unaprijedi energijsku efikasnost u industriji i sektoru zgradarstva, kao i da poveća udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnom energetsom bilansu. Federalni akcioni plan energetske efikasnosti (2016–2018), Akcioni plan za korištenje obnovljivih izvora energije u FBiH (2016–2020), nakon kojih je uslijedila Studija o mogućnosti proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u BiH (2019, UNDP), predstavljaju podršku namjeri Kantona da donese još konkretnije mjere u uvođenju tehnologija za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i povećanju energijske efikasnosti. Kako bi se utvrdile konkretnije mjere za povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora u KS-u, potrebno je izraditi potrebnu dokumentaciju kao što su studije, akcioni planovi i programi sanacije koji će definirati jasne pravce djelovanja, aktivnosti i potrebna finansijska sredstva za provođenje istih. Ključne prednosti implementacije ove mjere jesu doprinos globalnoj borbi protiv klimatskih promjena – globalno smanjenje emisija stakleničkih gasova također će zaštititi Kanton od klimatskih promjena, ekonomske prednosti i prednosti u smislu zapošljavanja, pristup domaćim/evropskim fondovima, unapređenje dobrobiti građana (smanjenje energetske siromaštva), smanjenje emisija CO₂ i PM, te ispunjavanje cilja u pogledu energije iz obnovljivih izvora.

Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke

Cilj mjere je unapređenje, održavanje i proširenje postojeće mreže stanica za kontinuirani monitoring kvaliteta zraka KS-a, osiguravanje kvalitetnih mjerenja, prikupljanje i validacija podataka, kao i njihova razmjena, te uspostava sistema upravljanja bukom koji podrazumijeva nabavku stanica za mjerenje buke, utvrđivanje nivoa buke, redovno praćenje i kontrolu nivoa buke (monitoring). Kako bi se utvrdilo postojeće stanje nivoa buke, prekoračenje dopuštenih vrijednosti nivoa buke, mjere za smanjenje nivoa buke i broja izvora buke, te spriječio nastajanje buke, potrebno je izraditi baznu kartu buke za područje KS-a u skladu sa Direktivom o procjeni i upravljanju bukom iz okoliša (Direktiva o zaštiti od buke okoliša 2002/49/EC), koja je na nivou EU ključni zakonodavni instrument za zaštitu građana od prekomjernog onečišćenja bukom.

Za prioritet **Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 39. Prioritet 3.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.2.1.	Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring	Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS-a (%)	2,46	Do 5
		Broj izrađenih planova upravljanja posjetiteljima zaštićenih prirodnih područja	3	5
		Popunjenost GIS-baze podataka upravitelja zaštićenih prirodnih područja informacijama o broju ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva (%)	Do 10	Do 80
		Broj izrađenih planova upravljanja zaštićenim prirodnim područjima i pojedinačnim prirodnim vrijednostima	4	6
		Broj izrađenih planova područja posebnih obilježja za zaštićena prirodna područja	3	5
3.2.2.	Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla	Deminirane površine (u ha)	n/a	
		Procentualni odnos minski sumnjive površine i deminiranih površina (%)	n/a	
		Površine saniranih šuma i zemljišta nakon deminiranja (ha)	n/a	
3.2.3.	Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava	Biohemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/l)	2,47	2
		Pokrivenost domaćinstava uslugama prikupljanja otpadnih voda – urbano područje (%)	78	90
		Procenat javnih infrastruktura koje su izložene riziku (%)	20	15
		Procenat domaćinstava koja su izložena riziku (%)	40	25

Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring

Cilj mjere je nastavak aktivnosti na valorizaciji i formalno-pravnoj zaštiti prirodnih vrijednosti u cilju povećanja ukupnog procenta zaštićenih područja u Kantonu Sarajevo, zatim nastavak istraživanja i monitoringa biodiverziteta i drugih prirodnih vrijednosti u već zaštićenim prirodnim područjima (SP „Vrelo Bosne“, SP „Skakavac“, ZP „Trebević“, ZP „Bijambare“, ZP „Bentbaša“), procjena stepena prisutnosti vrsta i staništa u KS-u koje su globalno ugrožene i/ili zaštićene prema IUCN i/ili zaštićene na nacionalnom nivou radi valorizacije i zaštite i daljeg praćenja njihovog stanja, zatim nastavak istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u KS-u uz procjenu njihovog utjecaja na native vrste, poboljšanje sistema planiranja zaštite prirode na način da se zahvati u prirodi izvode u skladu s važećim propisima, strateškoj procjeni utjecaja strategija, planova i programa na okoliš (shodno odredbama kantonalne uredbe za ovu oblast), te prema smjernicama i priručnicima za pojedinačne zahvate. Potrebno je nastaviti i s uspostavom i održavanjem digitalne baze podataka o biodiverzitetu u zaštićenim prirodnim područjima kojima upravlja Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja, kao i okončati aktivnosti na izradi planova upravljanja posjetiocima SP „Vrelo Bosne“, ZP „Bijambare“ i ZP „Trebević“, te pripremi planova ovog tipa i za ostala zaštićena prirodna područja.

Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla

Cilj mjere je unaprijediti održivi okvir urbanog planiranja za KS-u u smjeru održive integralne zaštite i očuvanja šumskih ekosistema i zemljišta. Da bi se uspostavila održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla, sanirala, ublažila ili otklonila postojeća oštećenja, potrebno je prije svega identificirati „nulto stanje“, odnosno sistemski definirati sadašnje stanje, nivo oštećenja, te utvrditi nivo rizika po zdravlje ljudi i okoliš. Nakon toga potrebno je uspostaviti validne indikatore kojima bi se u kontinuitetu prostorno i vremenski pratilo stanje i promjene šumskih ekosistema i zemljišta. Monitoringom bi se dobili egzaktni pokazatelji o šumskim ekosistemima i kvalitetu zemljišta, koji bi omogućili lakše upravljanje šumskim i zemljišnim resursima i donošenje validnih odluka i mjera za zaštitu i očuvanje.

Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava

Cilj mjere je unaprijediti zaštitu i očuvanje vodnog resursa, te usmjerenje ka aktivnostima smanjenja ukupnih gubitaka pitke vode. Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda moguće je postići inoviranjem postojećih i usvajanjem novih odluka o sanitarnoj zaštiti izvorišta vode, provođenjem mjera zaštite izvorišta, definiranjem jasnih smjernica za građenje u obuhvatu zaštitnih zona, smanjenjem unosa neprečišćenih otpadnih voda, racionalnim korištenjem vodnih resursa, kontroliranom eksploatacijom građevinskog materijala iz riječnih korita (šljunka i pijeska), sanacijom nelegalnih odlagališta na obalama rijeka i sl. S ciljem povećanja stepena sigurnosti odbrane od poplava i pripreme za klimatske promjene potrebno je implementirati federalni i kantonalni operativni plan odbrane od poplava, te izraditi plan upravljanja poplavnim rizikom za KS s ciljem identificiranja mjera za smanjenje poplavnog rizika i stepena prioriteta, kao i potrebnih sredstava i dinamike provođenja mjera. U svrhu sprečavanja plavljenja neophodna je obnova i sanacija postojećih, te izgradnja sistema zaštitnih vodnih objekata (regulacija i uređenje vodotoka) uz kontinuirano održavanje i čišćenje.

Ključna područja djelovanja odnose se na donošenje odluka o zaštiti izvorišta, monitoring kvaliteta i kvantiteta voda, te obnova i sanacija postojećih, te izgradnja i održavanje sistema zaštitnih vodnih objekata i sl.

Za prioritet **Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 40. Prioritet 3.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.3.1.	Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika kg/god.	450	370
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5	3
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	Manje od 1	11
		Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10
3.3.2.	Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika kg/god.	450	370
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5	3
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	Manje od 1	11
		Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina (%)	41	50
		Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.3.3.	Uspostavljanje regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.)	450	370
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	<1	11
		Količina tretiranog otpada	n/a	
		Količina prečišćenih procjernih voda	n/a	
		Količina električne energije proizvedene iz deponijskog gasa	n/a	

Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije

Na bazi Akcionog plana uspostave cirkularne ekonomije, koji je u martu 2020. godine usvojila EU u cilju ubrzavanja transformacijskih promjena koje zahtijeva Evropski zeleni dogovor, potrebno je pripremiti jasnu politiku uvođenja cirkularne ekonomije (održive proizvodnje i potrošnje) u sferi upravljanja otpadom, tačnije, odrediti modele i definirati politike sistema upravljanja otpadom, te osigurati njihovo dosljedno provođenje. Potrebno je izraditi i usvojiti novi plan upravljanja otpadom KS-a, kao i usvojiti Akcioni plan za uvođenje cirkularne ekonomije na području KS-a. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada u KS-u treba bazirati na prevenciji i izdvajanju onih kategorija otpada kroz nadogradnju postojeće infrastrukture. S obzirom na prostorne mogućnosti naseljenih mjesta KS-a postupak odvajanja otpada, radi ponovne upotrebe i reciklaže, treba vršiti principom dolaska po odvojene komponente otpada (dvolinijski sistem prikupljanja otpada) i sistemom donošenja komponenti otpada na za to utvrđeno mjesto (zeleni otoci i reciklažna dvorišta). Bit će neophodno izvršiti izmjene postojećeg sistema naplate za usluge upravljanja otpadom, budući da postojeći sistem naknada vezanih za površinu (nasuprot naknadama zasnovanim na količini proizvedenog otpada) nije isplativ. Novi tarifni model pomoći će u smanjivanju količina otpada, ali za strožiji režim kažnjavanja zbog nezakonitog odlaganja otpada kao rezultat promjene bit će neophodne mjere poput visokih novčanih kazni, koje bi se uvele istovremeno s regulatornim promjenama na nivou KS-a. Kako bi sistem bio funkcionalan, neophodno je provoditi kontinuiranu kampanju za pravilno razdvajanje otpada u svim općinama KS-a putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom.

Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada

Cilj mjere je da doprinese prevazilaženju problema vezanih za upravljanje posebnim kategorijama otpada na području KS-a koji su uzrokovani nedostatkom zakonske regulative i pravnih akata za upravljanje pojedinim vrstama otpada, neadekvatnim zbrinjavanjem medicinskog otpada unatoč činjenici da je uspostavljen sistem upravljanja ovom vrstom otpada na području KS-a, nepostojanjem adekvatne evidencije o ukupnim količinama pojedinih vrsta otpada, a što za posljedicu ima i nedostatak adekvatne infrastrukture za prihvata i zbrinjavanje posebnih vrsta otpada (građevinski otpad, otpadne gume, ulja, akumulatori, kabasti otpad, PCB, azbest, animalni otpad, biorazgradivi otpad itd.), nedostatkom operatora koji posjeduju dozvole za upravljanje i zbrinjavanje pojedinih vrsta otpada (azbest, otpadni PCB i PCT) itd. Da bi se realizirala ova mjera, potrebno je uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla, građevinskog otpada i otpada koji sadrži azbest, uspostavljanje kapaciteta za iskorištavanje biorazgradivog otpada, zatim povećanje ukupnog procenta adekvatno zbrinutog električnog i elektroničkog otpada i otpadnih motornih ulja, te povećanje procenta na 100% adekvatno zbrinutog medicinskog otpada iz zdravstvenih ustanova.

Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)

Cilj mjere je plansko i dugoročno rješavanje problema zbrinjavanja otpada u Kantonu Sarajevo, te uspostavljanje RCUO „Smiljevići“ u skladu s preciziranom namjenom u prostornim i strateškim dokumentima donesenim na nivou FBiH i KS-a. Preduvjet za formiranje i održivo funkcioniranje RCUO-a je razvoj integralnog sistema upravljanja otpadom u skladu s konceptom cirkularne ekonomije,

sanacija i rekonstrukcija postojećih sistema koji nisu u funkciji, te izrada, usvajanje i implementacija „Prostornog plana područja posebnog obilježja RCUO Smiljevići“. Za implementaciju mjere ključna područja djelovanja odnose se na izgradnju aktivnih ploha za sanitarno odlaganje otpada do izbora konačnog tretmana otpada, prikupljanje i tretman procjednih voda, uspostavljanje zone za tretman komunalnog otpada, zatim funkcioniranje zone za reciklažu građevinskog otpada i deponovanje inertnog materijala, kao i uvezivanje postojećeg sistema za otplinjavanje i postavljanje novih sonde za otplinjavanje, provođenje monitoringa u skladu s okolinskom dozvolom i kontinuirano održavanje priručne laboratorije i njen razvoj u pogonsku laboratoriju, hidrometeorološke i hidrološke stanice, analizu opravdanosti uspostave RCUO-a kao nove samostalne institucije unutar sistema koja ima za cilj institucionalno odvojiti prikupljanje/transport otpada od deponiranja, te uspostavljanje GIS-baze podataka o tokovima otpada u okviru RCUO-a i provođenje kontinuirane kampanje u svim općinama KS-a putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom o integralnom održivom sistemu upravljanja otpadom.

Za prioritet **Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture** definirano je pet mjera čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 41. Prioritet 3.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.4.1.	Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture	Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama s invaliditetom	483 lokacije, 1.140 metara	580 lokacija, 1.500 metara
		Broj poginulih i povrijeđenih u saobraćaju	1.029	Manje od 823
		Broj pristupnih terminala javnog prijevoza i nemotorizovanog kretanja	40	50
		Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje	78	234
		Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza	≤45% JGP	≥55% JGP
		Pristupačnost vozila JGP-a osobama s invaliditetom	10	20
		Povećanje broja kilometara operatera (mil. km)	12	13,5
		Smanjenje emisije CO ₂ iz saobraćaja (t)	480	420
		Povećanje dužine uređenih saobraćajnica za potrebe nemotorizovanog kretanja (m)	17.000	20.500
		Smanjenje stope rasta stepena motorizacije (%)	2,88	2,6
		Smanjenje broja centara dostave, prodaje gradske logistike	23	≤10
3.4.2.	Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja	Ukupna dužina vodovodne mreže (km)	1.161	1.200
		Ukupna dužina kanalizacione mreže (km)	1.428	1.600
		Stanovništvo koje je priključeno na vodovod (%)	98,0	100
3.4.3.	Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda	Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje (%)	21	17
		Biohemijska potrošnja kisika u rijekama mg/l	2.47	2

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Procenat industrijskih otpadnih voda koje se pročišćavaju (%)		50
3.4.4.	Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)	Potrošnja energije/energenata (GWh)	4.795	5.000
		Potrošnja energije po stanovniku (MWh/st.)	3,6	10
		Ukupna dužina distributivne gasne mreže (svih nivoa pritiska) (km)	1.383	1.400
		Broj kupaca s potrošnjom prirodnog gasa	57.106	60.000
3.4.5.	Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture	Procenat komunalnog otpada koji se kompostira	n/a	
		Broj grobnih mjesta	n/a	
		Otkupljeno zemljište za potrebe proširenja Groblja Vlakovo (m ²)	n/a	
		Uređene površine grobnih polja (m ²)	809.900	850.000
		Prosječan stepen naplate usluga (KJKP „Rad“) za privredu i za građane (%)	83	100

Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture

U cilju unapređenja u ovoj oblasti treba provoditi sve aktivnosti definirane kroz važeću plansku dokumentaciju. Prije svega, potrebno je nastaviti započete aktivnosti na realizaciji do sada postavljenih strateških ciljeva kroz realizaciju do sada definiranih mjera, ali u svakom slučaju iste permanentno treba preispitivati, dopunjavati i unapređivati. Ovo se prvenstveno odnosi na nastavak aktivnosti na izgradnji planiranih primarnih saobraćajnica koje su već započete, ali i onih koje nisu, a predviđene su važećom planskom dokumentacijom, te rekonstrukciji i održavanju postojećih saobraćajnica, uz posebnu pažnju na dostizanje potrebnih nivoa kapaciteta i sigurnosti saobraćaja kroz poboljšanje saobraćajno-tehničkih elemenata koji su neophodni za navedeno. Prilikom rekonstrukcije postojećih četverokrakih raskrsnica posebno treba ispitati prostorne i tehničke mogućnosti za njihovo pretvaranje u raskrsnice s kružnim tokom saobraćaja, jer su se iste već u svijetu etablirale kao najpovoljnije sa stanovišta sigurnosti, gdje se to pokaže mogućim i opravdanim. Tamo gdje se pokaže neophodnim treba realizirati i raskrsnice s denivelisanim saobraćajnim tokovima. Važno je favorizirati pješački i biciklistički saobraćaj kroz osiguravanje posebnih saobraćajnih površina za ove vidove saobraćaja. Kod aktivnosti vezanih za pješački saobraćaj posebno treba voditi računa o postizanju potrebnih uvjeta za odvijanje nesmetanog i sigurnog saobraćaja ovog vida u skladu s uredbama o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za sprečavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za lica s umanjnim tjelesnim mogućnostima, donesenim na federalnom i kantonalnom nivou. Treba raditi na znatno ubrzanoj realizaciji površina za javni mirujući saobraćaj (garaža i parkinga), s akcentom na uže urbano područje KS-a, posebno na njegovu centralnu zonu, kao i na smanjivanje negativnih utjecaja transporta roba i putnika na okoliš kroz izgradnju mreže i prateće infrastrukture punionica alternativnim pogonskim motornim gorivima: električna energija, prirodni zemni gas, tečni gas i sl. Posebnu pažnju treba posvetiti unapređenju svih vidova javnog prijevoza putnika na području KS-a (tramvaj, trolejbus, autobus, minibus, vertikalni prijevoz putnika), uz dogradnju ili modernizaciju postojeće infrastrukture (tramvajska pruga, izgradnja neophodnih terminala i depoa, stajališta izvan kolovoza saobraćajnica gdje je potrebno, žičara, kosih liftova,...). Paralelno s ovim treba uvoditi u sistem javnog prijevoza putnika, uključujući i TAXI prijevoz, što više vozila s ekološki prihvatljivim pogonima. Također, važno je posvetiti se posebnom istraživanju realnih mogućnosti i realizaciji uključivanja željeznice u jedinstven sistem javnog prijevoza putnika, te u tom kontekstu i realizaciji drugog kolosijeka pruge tamo gdje je to neophodno, kao i izgradnju željezničke pruge od Željezničke stanice Sarajevo do Vogošće, odnosno Semizovca.

Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja

U cilju poboljšanja kvaliteta usluga vodosnabdijevanja treba unaprijediti kvalitet usluge vodosnabdijevanja kroz sagledavanje stanja postojećih bunara, mogućnosti izgradnje novih bunara/vodozahvata ili proširenja postojećih filter-postrojenja, te izradu programa sanacije prioriternih dijelova centralnog vodovodnog sistema kojim upravlja KJKP ViK Sarajevo. Za privredni sistem KS-a važno je da ima na raspolaganju realizaciju projekta rješenja vodosnabdijevanja (Crna Rijeka) KS-a. Nadalje, treba izraditi strategije i planove za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima s potrošačima, te projekte boljeg praćenja i prikupljanja podataka iz vodovodne mreže. Ključne aktivnosti odnose se na rekonstrukciju i izgradnju vodovodne mreže, noveliranje Odluke o sanitarnim zaštitnim zonama izvorišta s važećom zakonskom regulativom, monitoring, optimizaciju i modernizaciju upravljanja vodovodnim sistemom. Također, treba poduzimati aktivnosti na smanjenju rizika u pogledu kvaliteta vode i poboljšati povezivanje stanovništva na glavne pravce vodosnabdijevanja, te aktivnosti na razvoju GIS-a, baze podataka i mrežnog modela radi potvrđivanja lokacija i stanja objekata i uvjeta, te omogućavanja efikasnog programiranja budućih aktivnosti na održavanju opreme koja zastarijeva, radi sprečavanja pogoršanja sistema vodosnabdijevanja. Ovim će se osigurati osnova za digitalno upravljanje opremom i kontinuirano vođenje evidencije o stanju opreme. Planiranje mreže bit će integrirano s planiranjem zahtjeva vezanih za snabdijevanje i potrebe za vodom, kapacitete pogona za pročišćavanje vode, distributivne mreže i kvalitet vode unutar mreže. Za bolje razumijevanje stanja mreže i posljedica ulaganja u nabavku opreme bit će korišteni sistemi mrežnog modeliranja. Ovim će se odgovoriti na sve veću potražnju koja je nastala uslijed porasta broja stanovnika u Kantonu Sarajevo, promjene u raspoloživosti vode uslijed klimatskih promjena, ponašanja potrošača te propadanja mrežne infrastrukture.

Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda

Dugogodišnji problem nekontroliranih septičkih jama i direktnih ispusta otpadnih voda treba prostorno pozicionirati, te definirati prioritete za djelovanje uključujući i sistem prečišćavanja otpadnih voda. Od velikog je značaja rekonstrukcija primarnih kolektora koji su nedovoljnog kapaciteta, kao i izgradnja novih, a posebno u blizini vodozaštitnih zona ili u njima. Neophodna je strategija za otpadne vode, digitalno planiranje i projektovanje, te smanjenje rizika u pogledu kvaliteta vode. Potrebno je unaprijediti sistem za praćenje i prikupljanje podataka o otpadnim vodama i unapređenje opreme. Treba izvršiti izgradnju mreže za otpadne vode: proširenje, rekonstrukciju, novoizgrađenu mrežu, te proširenje radova na pročišćavanju otpadnih voda i izgradnju postrojenja za termičku obradu mulja. Također, treba izgraditi i dodatne pogone za pročišćavanje otpadnih voda uz već postojeći pogon Butile. Navedeno uključuje i izgradnju održivih sistema urbane odvodnje. Potrebno je izvršiti procjenu industrijskih otpadnih voda, propisa i investirati u pročišćavanje industrijskih otpadnih voda. Aktivnosti koje treba provesti su izgradnja i rekonstrukcija separatne kanalizacione mreže, izgradnja lokalnih postrojenja/uređaja za tretman otpadnih (sanitarnih) voda, održavanje i upravljanje glavnog postrojenja za tretman otpadnih voda „Butila“ – rješavanje aktivnog mulja, provođenje Zakona o tretmanu tehnoloških voda od strane pojedinih privrednih i industrijskih subjekata.

Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)

Bitni elementi za sagledavanje koncepta razvoja energetike u Kantonu Sarajevo su izgrađenost postojeće energetske infrastrukture, stepen iskorištenosti energetskih kapaciteta, potrošnja i načini korištenja, o kojima ovisi poboljšanje ekonomskih i ekoloških uvjeta (prvenstveno očuvanje čistoće zraka kao ograničavajućeg faktora razvoja). Sarajevska regija ne može računati na vlastite energijske izvore većih kapaciteta, nego se mora bazirati prvenstveno na korištenju sistema za kontinuirano dobavljanje energije. Koncept razvoja energetike u Kantonu Sarajevo utemeljen je na principima održivog razvoja. U planskom periodu Kanton Sarajevo će zadržati dosadašnji osnovni koncept snabdijevanja energijom i energentima preko primarnih sistema za kontinuirano dobavljanje energije: elektroenergetskog, gasnog i centralnog toplifikacionog, kao i preko pojedinačnih isporuka tečnih i čvrstih goriva te tečnog naftnog gasa, putem cestovnog saobraćaja ili željeznice i odgovarajućih skladišta. Razvoj elektroenergetskog sistema u planskom periodu odvijat će se u cilju obezbjeđivanja sigurnijeg i kvalitetnijeg snabdijevanja električnom energijom trenutnih i budućih potrošača na području Kantona Sarajevo. S obzirom na stepen izgrađenosti kapaciteta osnovnih napojnih tačaka za

kontinuirano dobavljanje energije, u planskom periodu mogu se osigurati potrebne količine električne energije neovisno o mogućim prostornim varijantama. Gasni sistem Kantona Sarajevo pokriva oko 95% naseljenog područja Kantona, a gasna mreža koncipirana je kao višestepeni distributivni sistem. Razvoj gasnog sistema u planskom periodu odvijat će se u cilju obezbjeđenja sigurnog i efikasnog snabdijevanja prirodnim gasom kroz daljnji razvoj gasnog sistema, unapređenjem sistema gasne mreže (rekonstrukcija i izgradnja distributivne gasne mreže, izgradnjom infrastrukture za komprimirani prirodni gas (CNG), promocijom, subvencijom i podrškom korištenju prirodnog gasa u domaćinstvima i industriji. Strateške razvojne opcije za toplifikacione sisteme, prema svim scenarijima Okvirne energetske strategije Federacije Bosne i Hercegovine do 2035. godine, podrazumijevaju korištenje postojećeg centralnog toplifikacionog sistema Sarajevo i nakon 2035. godine. Osim korištenja gasa kao dodatna moguća opcija je povezivanje Sarajeva i TE Kakanj toplovodom, koja se može primijeniti od 2024. godine, u skladu s izgradnjom TE Kakanj (Blok 8).

Nadalje, treba uspostaviti pravni okvir za uspostavljanje šema finansiranja energijske efikasnosti korištenjem mehanizama energetske zadruge, javno-privatnog partnerstva i uspostavljanjem kompanija za pružanje energijskih servisa (prema ESCO-modelu), kao i program podrške investicijama u kogeneracijska postrojenja i prečišćivače u krugu kompanija, poduzetničkih zona poslovnih inkubatora i sl., a sve s ciljem povećanja iskoristivosti energije, kao i smanjenja emisija zagađujućih materija.

Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture

S ciljem unapređenja ostale javne infrastrukture u KS-u potrebno je nastaviti održavanje postojeće i novoizgrađene javne zelene površine, voditi evidenciju u digitalnom Katastru javnih zelenih površina Kantona Sarajevo. Katastar javnih zelenih površina Kantona Sarajevo treba organizirati u digitalnom obliku s prostorno-atributnim komponentama. Katastrom se evidentiraju svi hortikulturni sadržaji (travnjaci, stabla, ukrasni grmovi, ružičnjaci, živa ograda, cvjetne gredice, trajnice i drugi dendromaterijali) s osnovnim karakteristikama o istim i arhitektonsko-građevinski elementi (parkovske klupe, korpe, informativni panoi, žardinjere, fontane, spomenici, dječija igrališta sa sadržajem, mali sportski tereni sa sadržajem, pojedinačne sprave za rekreaciju itd.), koji se nalaze na javnoj površini. Za održavanje ostalih zelenih površina koje su u vlasništvu drugih pravnih i fizičkih lica zaduženi su vlasnici shodno odredbama ove uredbe iz vlastitih sredstava. Izgradnja izletišta, šetališta, otvorenih bazena, strelišta i slično vrši se u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom. Održavanje dječijih i sportskih igrališta, te postojeća dječija i sportska igrališta s kojih se uklone ili stave u funkciju dječije sprave, rekviziti za igru djece i sportske sprave i rekviziti daju se pod nadzor nadležnom komunalnom preduzeću. Važno je nastaviti s nabavkom opreme potrebne za RZC *Pionirska dolina* i ZOO koje su planirane (rekonstrukcija jezera, građevinskih objekata, adrenalin-park). U fokusu je nastavak održavanja kompostane i nabavka prateće mehanizacije i opreme na lokaciji Sokolović-Kolonija i izgradnja kompostane, nabavka prateće mehanizacije i opreme na lokaciji RCUO *Smiljevići*. Neophodno je poduzeti aktivnosti za podsticanje kompostiranja u područjima s pretežno individualnim domaćinstvima. Uspostava GIS-sistema upravljanja grobljima, povećanje kapaciteta za ukop/sahranu na Groblju Vlakovu uz aktivnosti na izgradnji novog groblja – Dolac jesu prioriteti u radu KJKP *Pokop*. U cilju humanijeg i savremenog pristupa rješavanju problema napuštenih životinja treba raditi na projektu opremanja prihvatilišta pasa litalica. KJKP *Tržnice* nastaviti će uređenje kapaciteta prema zahtjevima zakupaca u cilju postizanja optimalne iskorištenosti raspoloživih kapaciteta. Važno je nastaviti s planovima izgradnje poslovno-stambenog objekta na lokalitetu Pijace „Vogošća“ (tržnice, zelene pijace, podzemne garaže i stambene zgrade – javno-privatno partnerstvo, dotacija KS-a, kreditna linija), izgradnje poslovno-stambenog objekta na lokalitetu Pijace „Dobrinja“ (tržnice, zelene pijace, podzemne garaže i stambene zgrade – javno-privatno partnerstvo, dotacija KS-a, kreditna linija), te uređenja Pijace „Stup“ u cilju ispunjavanja minimalnih tehničkih uvjeta za izdavanje.

Za prioritet ***Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države*** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 42. Prioritet 4.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.1.1.	Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, gorska služba spašavanja...)	Broj članova GSS-a u KS-u	72	150
		Stepen popunjenosti radnih mjesta – Kantonalna uprava civilne zaštite (%)	70,1	85
		Spašena imovina u %	90	98
		Broj intervencija – Kantonalna uprava civilne zaštite	2.149	1.400
4.1.2.	Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije	Donesena zakonska regulativa za zaštitu zviždača i drugi akti	Nema	Ima
		Broj prijavljenih slučajeva korupcije	334	20
4.1.3.	Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)	Broj saobraćajnih nezgoda	9.231	8.000
		Broj maloljetnih počinitelja krivičnih djela	69	40
		Učešće krivičnih djela prema nepoznatom izvršiocu u ukupno počinjenim krivičnim djelima (%)	50,6	30

Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, gorska služba spašavanja...)

Cilj mjere je osnažiti sistem zaštite i sigurnosti građana tako što će se standardizirati, modernizirati i normativno urediti oblast djelovanja civilne zaštite i GSS-a u Kantonu Sarajevo u svrhu unapređenja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća i harmonizirati ga sa standardima i zahtjevima preuzetim međunarodnim obavezama i saradnjom u provođenju zaštite i spašavanja. Dalje, definiranjem okvira kompetencija i profesionalizacijom GSS-a u skladu s nadležnostima u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća, jasnim definiranjem pravila koordinacije i saradnje s upravama civilne zaštite radi donošenja i usklađivanja planova i programa zaštite i spašavanja od prirodnih ili drugih nesreća u KS-u i izvan njega, definiranjem kataloga naplativih i nenaplativih usluga GSS-a, definiranjem standarda kvalitete operativnog djelovanja i certifikacijom stručnih lica, mapiranjem zona evakuacije i sletno-poletnih zona za vertikalni transport unesrećenih lica, edukacijom „uposlenika“ civilne zaštite i GSS-a u Kantonu Sarajevo za pripremanje projektnih aplikacija za EU-fondove, kartiranjem u GIS-u, obnavljanjem stručne opreme i vozila, edukacijom o medijskom kriznom izvještavanju javnosti, edukacijom građana o ponašanju u nesrećama, posebice djece, jačanjem saradnje s vojskom, policijom, turističkom zajednicom, hotelijerima, medicinskim i drugim službama u Kantonu Sarajevo, razmjenom dobrih praksi kroz stručne susrete unutar Saveza gorskih službi spašavanja u Bosni i Hercegovini, u regionu i u saradnji na projektima IPA prekogranične saradnje osnažit će se institucionalni sistem koji brine o sigurnosti građana i gostiju u Kantonu Sarajevo i u BiH.

Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije

Cilj mjere je potaći snažan i održiv antikorupcijski aktivizam u KS-u inoviranjem regulative o zaštiti zviždača, pružiti pravnu sigurnost prijaviteljima korupcije, a reaktivirati civilno društvo da informativno medijskom kampanjom i drugim akcijama utječu na prevenciju slučajeva korupcije i povećanje stope prijavljenih slučajeva korupcije. Na nivou kantonalnih ministarstava i kantonalnih javnih preduzeća treba osigurati transparentnost promocijom digitalnih alata za informacije o društvenim i gradskim uslugama smanjujući prostor za potencijalnu korupciju (otvoreni podaci o izvršenju javnih usluga dostupni svim građanima, portali informacija javnog sektora, digitalne aplikacije za upravno-pravno savjetovanje, promicanje društvenih vrijednosti i etike među mladima i dr.). U ovom smislu akcenat je na jačanju kapaciteta Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a, zatim na unapređenju sistema edukacije građana o prevenciji i prijavljivanju korupcije u skladu s kriterijima EU, te na unapređenju okvira za zaštitu zviždača. Također, bitno je i uspostaviti mehanizme savjetovanja građana koji žele prijaviti korupciju.

Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)

Cilj mjere je povećati nivo sigurnosti u saobraćaju uvođenjem sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevo i informiranjem putnika osigurati bi se kvalitetna neprekidna komunikacija u realnom vremenu između Upravljačkog centra i vozila u saobraćaju, povećala bi se dostupnost informacija u vozilima, na stajalištima, te putem različitih web-aplikacija i aplikacija za pametne telefone i za krajnje korisnike prijevoza. Također, cilj je i aktivno participiranje u rješavanju migrantske krize, kao i suzbijanje maloljetničke delikvencije. U tom smislu ključna područja djelovanja su modernizacija i sistem nadzora i upravljanja saobraćajem, izmjene i dopune propisa kojima se uređuje oblast sigurnosti saobraćaja, zatim uspostava jedinstvene baze podataka o saobraćajnim nezgodama, kao i korištenje dostupnih baza podataka koje se odnose na kontrolu i nadzor javnog saobraćaja, te implementacija Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH.

Za prioritet **Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija** definirane su dvije mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 43. Prioritet 4.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.2.1.	Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova) (Ministarstvo finansija)	Povećanje pravovremeno završenih investicija u odnosu na 2021. (%)	n/a	80
		Učešće poreznih prihoda u ukupnim prihodima budžeta (%)	81,8	87,4
		Poticajne mjere za malu privredu u mil. KM	2,1	5,0
4.2.2.	Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)	Usvojen prostorni plan KS-a 2024–2034.	Nema	Ima
		Ažurirana i unaprijeđena GIS-baza prostornih podataka		100%

Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova)

Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema za korištenje programskog budžeta kao ključnog alata za koordinaciju budžetskih ulaganja, jer programiranjem investicija tokom više godina programski budžet može ograničiti teret koji ta ulaganja stavljaju na kantonalni budžet. Shodno tome potrebna je implementacija reforme u oblasti javnih finansija e-povezivanjem programskog budžeta, javnih investicija i srednjoročnog planiranja, zatim razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima projekata/programa iz programskog budžeta, kao i uspostava sistema za certificiranje službenika za pripremu i praćenje projekata/programa na nivou resornog ministarstva/organa kantonalne uprave/javnog preduzeća prema standardima pripreme i izvršenja programskog budžeta, te provođenje evaluacije projekata od strane nadležnog resora u praksi.

Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)

Cilj mjere je uvođenje naknade za korištenje gradskog građevinskog zemljišta, odnosno rente kao instrumenta zemljišne politike, čiji je cilj omogućiti društvenu i ekonomsku maksimalizaciju korištenja građevinskog zemljišta (mjere provođenja prostorno-planskih dokumenata PP-a i UP-a). Naknada za korištenje građevinskog zemljišta ne plaća se za korištenje vlastite parcele, već za korištenje ostalog građevinskog zemljišta, javnog i drugog, te za korištenje svih izgrađenih gradskih fondova. To je direktan prihod koji služi prvenstveno za održavanje komunalnih fondova. Posebna pogodnost naknade za korištenje građevinskog zemljišta je u tome što je ona instrument prvenstveno za

finansiranje izgradnje i održavanja mreže i objekata zajedničke potrošnje (ulice, skverovi, trgovi, parkovi, ostalo zelenilo, obaloutvrde, parkinzi bez naplate i sl., gdje ne postoji mogućnost identificiranja korisnika, niti mjerenja obima potrošnje, kao što se to mjeri kod individualne potrošnje brojiлом). Bitno je ustanoviti ukupne stambene, poslovne i proizvodne površine u svakoj općini kako bi se svaka od tih površina pokrila odgovarajućim iznosima rente. Također, treba unaprijediti sisteme evidencije, standardizacije usluga i digitalizacije i daljnje podrške investicijskim projektima u Kantonu Sarajevo. U ovom smislu potrebno je unaprijediti međusektorski pristup razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP u Kantonu Sarajevo, kao i aktivirati izradu prostornog plana nove generacije Kantona Sarajevo 2024–2034. godinu i dr.

Za prioritet **Reformirati javnu upravu** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 44. Prioritet 4.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.3.1.	Osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS-u	Broj lokalnih zajednica koje su uključene u PJI KS-a	7	10
		Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom broju)	6,7	20
		Broj edukacija o digitalnoj transformaciji javne uprave	0	Min. 5 godišnje
4.3.2.	Razvoj digitalne uprave i e-usluga	Broj e-usluga u institucijama po resoru	0	
		Stopa učinkovitosti		
		Zadovoljstvo korisnika e-uslugama		
		Ušteda na nivou godišnjeg budžeta		
4.3.3.	Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija	Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom broju)	6,7	20
		Broj provedenih projekata u svakoj JLS iz PJI (%)	10	100
		Učešće broja kandidiranih projekata JLS u ukupnom broju kandidiranih projekata PJI KS-a (%)	25,2	35,0
		Učešće broja projekata JLS u implementaciji u ukupnom broju projekata u implementaciji PJI KS-a (%)	23,4	35,0
		Broj edukacija za institucije u KS-u	3	Min. 10 godišnje
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	Nema	Ima

Oснаživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS-u

Cilj mjere je podržati aktivnosti izmjene zakonodavnog okvira u oblasti lokalne uprave i samouprave u smjeru osnaživanja svih jedinica lokalne samouprave (JLS) u Kantonu Sarajevo za profesionalno, pouzdano, transparentno i učinkovito postupanje, utemeljeno na naprednim standardima kvalitete pružanja usluga korisnicima. Inovativna rješenja potrebno je usmjeriti i na unapređenje organizacije poslovanja Grada Sarajeva, odnosno gradske uprave, utemeljeno na upravljanju poslovnim procesima i upravljanju promjenama i na prihvaćanju evropskih upravnih standarda. Ova ulaganja Kantona Sarajevo moraju se realizirati u sinergiji s rješenjima na nivou BiH koja su potvrđena Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o usvajanju Akcijskog plana za reformu javne uprave, kojim će biti

realizirani ciljevi i mjere definirani Strateškim okvirom za reformu javne uprave do 2022. godine (17. 12. 2020. godine).

Razvoj digitalne uprave i e-usluga

Digitalna transformacija ne odnosi se samo na nove tehnologije, već zahtijeva preispitivanje organizacionih struktura, radnih procesa, vještina, kulture i načina razmišljanja. U digitalnoj transformaciji leži ključ budućeg rasta u Evropi. Sljedeći dugoročni proračun EU-a, evropski višegodišnji finansijski okvir novim projektima finansiranja pomoći će da se premosti jaz u ulaganjima u digitalizaciju u razdoblju 2021–2027. Veliki naglasak potrebno je staviti na razmjenu informacija između različitih kantonalnih (i lokalnih) organa uprave stvaranjem interoperabilnih baza za razmjenu podataka, jamčeći pritom sigurnost uz naprednu kontrolu pristupa. Za stratešku i efikasnu digitalnu transformaciju kantonalne uprave potrebno je organizirati i objaviti jasnu hijerarhiju u strukturi uposlenih, odgovornih za realizaciju vizije Vlade KS-a za digitalnu transformaciju, praćenu odgovarajućim politikama, te regulatornim i institucionalnim okruženjem koje omogućava brze i mjerljive promjene. Također, treba graditi digitalne vještine uposlenih u sektoru javnih usluga, razvijati inkluzivniju i pravičniju e-upravu i e-usluge kako bi svi u KS-u imali koristi od transformacije, uključujući i najugroženije kategorije društva, te promijeniti regulativu koja se odnosi na usluge za privredu i pojednostaviti postupke pred javnom upravom. U cilju doprinosa realizacije ove mjere Vlada KS-a donijela je dokument „Vizija digitalne uprave u Kantonu Sarajevo“, koji definira prioritetne aktivnosti na putu digitalne transformacije, što će rezultirati uspostavljanjem jedinstvenog web-portala za sve informacije i e-usluge KS-a. Dokument se temelji na četirima oblastima: politička opredijeljenost i vodstvo, pravni i finansijski okvir, digitalna platforma i e-usluge, te razvoj institucionalnog okvira i ljudskih potencijala. Također, za razvoj digitalne uprave koji se odnosi na resor Ministarstva unutrašnjih poslova KS-a, uz pojačanu aktivnost koordinacije s nadležnom Agencijom za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka, kao i s Ministarstvom civilnih poslova BiH, potrebno je omogućiti provođenje sljedećih zakonskih odredbi: uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje uvjerenja o činjenicama iz službene evidencije o ličnim kartama elektronskim putem; uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje uvjerenja o činjenicama iz službene evidencije o putnim ispravama elektronskim putem; uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje uvjerenja o činjenicama iz službene evidencije o jedinstvenom matičnom broju elektronskim putem; uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za prijavu, odnosno odjavu ili boravište ili adrese stanovanja elektronskim putem; implementacija elektronskog predstavljanja građana u Kantonu Sarajevo uz korištenje elektronske lične karte.

Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija

Cilj mjere je ujediniti gradonačelnike/načelnike u Kantonu Sarajevo oko zajedničkog cilja unapređenja kvalitete života i poslovanja kroz institucionalno i finansijsko ulaganje u pametno upravljanje energijom i komunalnim uslugama u urbanim centrima u Kantonu Sarajevo primjenom cjelovitog energetskeg rješenja za pametne gradove i regije s velikim postotkom urbanog stanovništva i većom zastupljenošću informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Pametni energetske sistem Grada Sarajeva i općina u Kantonu Sarajevo treba integrirati sve mreže u zajedničku cjelinu pomoću IKT-a i koordinirati njihov rad kako bi se ostvarila optimalna rješenja za pojedini sektor i korisnike. Uspostavljanjem integrirane prijevozne usluge u javnom gradskom i prigradskom prijevozu te jedinstvenog tarifnog sistema naplate doprinijet će se značajnom poboljšanju usluge javnoga prijevoza putnika i ostvariti veća atraktivnost javnog prijevoza, povećanje njegovog učešća u ostvarenim putovanjima kako bi se reduciralo učešće pojedinačnih vozila radi okolišno prihvatljivih učinaka, a zadržala mobilnost stanovništva na širem gradskom i prigradskom području. Projekat automatskog upravljanja saobraćajem na području Grada Sarajeva predviđa razvoj i unapređenje postojećeg signalnog sistema upravljanja saobraćajem i implementaciju savremenog sistema automatskog upravljanja. Akcioni plan održivog energetskeg razvoja Sarajeva (SEAP SARAJEVO, 2011) definirao je proces uštede energije u Sarajevu, kontinuirano

praćenje energetske potrošnje, primjenu obnovljivih izvora energije, te samim time i povećanje kvalitete života građana. Ovim dokumentom povezuju se iskustava u primjeni mjera za poboljšanje energetske efikasnosti urbanih sredina, opisuje se koje su intervencije potrebne za unapređenje zakonodavnog okvira za realizaciju SEAP-a Sarajeva i upućuje na izvore finansiranja EU²⁰. Plan zaštite okoliša Kantona Sarajevo (KEAP, 2017. i ID KEAP, 2021) također potcrtava da je Zakon o zaštiti okoliša Federacije BiH (FBiH)²¹ temeljni zakonski akt koji određuje ciljeve, načela, mjere, odgovornosti, dokumente, finansiranje i nadzor zaštite okoliša na prostoru FBiH. Vlada KS-a usvojila je Zeleni akcioni plan Kantona Sarajevo, ZAP KS-a („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 25/21), u kojem su jasno definirane vizija i strateški ciljevi 'zelenog kantona'. Ovaj koncept nadovezuje se na postojeće planove i inicijative uz sistematski pristup budućem razvoju uzimajući u obzir širok spektar pitanja okoliša povezujući iste s ekonomskim i društvenim ciljevima.

Energetski informacijski sistem (EIS), odnosno sistem energetske učinkovitosti kroz praćenje potrošnje vode, električne energije i toplinske energije pokazuje da smanjenje gubitaka uslijed ugradnje brojila s mogućnošću daljinskog očitavanja, te pravovremene intervencije jesu primjer koji govori koliko je korištenje IKT-a i pametnih rješenja u okviru djelovanja preduzeća ViK, Rad i drugih javnih komunalnih preduzeća opravdana investicija u Kantonu Sarajevo, kao i BH Telecoma, koji već nudi IKT-rješenja korisnicima i u svojim planovima poslovanja predviđa pružanje ovih usluga u većem obimu. Implementacijom pravnog i strateškog okvira i jačanjem kapaciteta institucija i podizanja javne svijesti u oblasti zaštite okoliša povećavaju se apsorpcijski kapaciteti KS-a za povlačenje EU-fondova. Akcenat je na Programu povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi smanjenja zagađenja i veće zaštite okoliša.

Za prioritet **Unaprijediti sistem upravljanja razvojem** definirane su tri mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 45. Prioritet 4.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.4.1.	Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)	Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove	Nema	Ima
		Broj državnih službenika na obukama	10	100
		Broj projektnih aplikacija prema EU i drugim međunarodnim fondovima	5	50
4.4.2.	Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilno društvo, NVO, dijaspora)	Mehanizmi saradnje nevladinog i vladinog sektora	Nema	Ima
		Povećanje učešća NVO-a u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija gdje su nosioci nadležna resorna ministarstva	n/a	
		Broj akreditovanih NVO-partnera resornih ministarstava	n/a	
4.4.3.	Osigurati preduvjete za efikasniju realizaciju povlačenja EU-sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju)	Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove	Nema	Ima
		Broj realiziranih projekata iz EU i drugih međunarodnih fondova	1	25

²⁰ Evropski fond za regionalni razvoj (ERDF), Kohezijski fond (CF), Evropski socijalni fond (ESF), Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas (JESSICA), Joint Assistance to Support Projects in European Regions (JASPERS), European Local Energy Assistance (ELENA), Western Balkans Sustainable Energy Direct Financing Facility, Otvoreni regionalni fond za jugoistočnu Evropu.

²¹ Zakon o zaštiti okoliša Federacije BiH (FBiH) („Službene novine FBiH“, broj 33/03 i 38/09).

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
	razvojnih sredstava i EU-fondova)	Iznos povučenih sredstava u mil. KM	n/a	10.000.000
		Iznos sredstava iz sistema poticaja za revitalizaciju ruralnih područja u KM	n/a	

Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)

Cilj mjere je efikasnija provedba zakonodavnog okvira o srednjoročnom razvojnom planiranju u FBiH ulaganjem u ljudske resurse na nivou svakog pojedinačnog budžetskog korisnika kako bi se kompetentno i pravovremeno za svaku od predviđenih mjera i aktivnosti utvrdili troškovi realizacije u svakoj od godina važenja strateškog dokumenta i informacije o procijenjenim troškovima mjera i aktivnosti, jer se samo takvim pristupom profesionalizaciji državnih službenika postiže visok stepen učinkovitosti uprave i provodivosti Strategije razvoja KS-a kao jednog od ključnih alata u upravljanju javnim politikama.

Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)

Cilj ove mjere je osigurati transparentnost u svim procesima od značaja za život u KS-u trajnom primjenom principa otvorene koordinacije s građanima i pokretanjem mehanizama za razmjenu iskustava u kreiranju, praćenju i provedbi javnih politika od značaja za stvaranje poticajnog pravnog, institucionalnog i finansijskog okruženja za nevladine organizacije u BiH, čime će se sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i nevladinog sektora.

Osigurati preduvjete za efikasniju realizaciju povlačenja EU-sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU-fondova)

U cilju poticanja izbalansiranog razvoja ruralnih područja u KS-u i kontroliranog upravljanja širenjem urbane sredine i izgradnje metropole nužno je napraviti projekciju demografskih i svih drugih kretanja i na takvoj simulaciji razvoja u sljedećoj deceniji pokrenuti programe informiranja i stjecanja vještina projektnog apliciranja za EU-fondove među poduzetnicima usmjerenim na ruralni razvoj, turizam, enogastrologiju, sport i rekreaciju, ekologiju i povezane privredne djelatnosti, a ne narušavajući potrebe ruralnog stanovništva.

Za prioritet ***Pozicioniranje KS-a u široj regiji i Evropi*** definirane su dvije mjere čiji bi izlazni rezultati trebali direktno doprinijeti ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 46. Prioritet 4.5. po mjerama

Br.	Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.5.1.	Kreiranje i upravljanje brendom	Broj proizvoda sa zaštitnim znakom brenda KS-a	0	10
		Prosječno zadržavanje turista/dan	2	2,2
4.5.2.	Pokretanje i razvoj zelene ekonomije	Realizirani procenat Programa upravljanja poslovnim procesima u KJKP-ima		65%
		Broj infrastrukturnih projekata „zelene ekonomije“	0	Min. 10
		Broj reciklažnih dvorišta	1	10

Kreiranje i upravljanje brendom

Neophodno je poduzeti programe brendiranja i aktivnosti promocije Pametnog Grada Sarajeva, usmjerene na efikasnu, pametnu i transparentnu gradsku upravu umreženu s ostalim lokalnim upravama u KS-u, digitalnu infrastrukturu, pametno upravljanje energijom, komunalnim uslugama, te održivu urbanu mobilnost, privredu i obrazovanje, uvođenje digitalnih tehnologija u svim područjima poslovanja u Kantonu Sarajevo, a sve u cilju unapređenja zdravlja i kvaliteta života građana.

Pokretanje i razvoj zelene ekonomije

U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje, kao što je zagađenje zraka u Sarajevu i druge krizne javnozdravstvene situacije, potrebno je pokrenuti razvoj jedne potpuno nove grane u privredi. Preciznije, u sistemu upravljanja otpadom pokazalo se da je moguće i bez poreznih olakšica ili zahvaćanja u javni budžet pokrenuti ovaj tip investicija. Veći udio finansiranja programa oslanja se na tzv. vanbudžetske prihode po načelu „onečišćivač plaća“ i na privatna ulaganja, investicijske fondove i drugo. Pokretač razvoja u Kantonu Sarajevo trebaju postati investicijski programi u oblasti zaštite okoliša i energetike. Istovremeno, u korist razvoja zelene privrede u KS-u Grad Sarajevo, pa samim time i Kanton s obilježjima evropske regionalne uprave, trebaju se naći na digitalnoj karti Evrope i profilirati i kao regionalno privredno čvorište.

3. Strateški projekti

Za implementaciju strateških dokumenata identificiraju se strateški projekti kao intervencije najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti trebaju imati višestruki efekat na razvoj i njihova implementacija može biti osnov za pokretanje drugih projekata. Rezultati strateških projekata trebaju doprinijeti pozitivnom utjecaju na poboljšanje kvaliteta života veće grupe građana, a naročito socijalno ugroženih kategorija stanovništva, te omogućiti održivi rast i razvoj. U okviru Strategije razvoja KS-a 2021–2027. identificirano je 165 strateških projekata. Od toga se najviše projekata odnosi na Strateški cilj 1. (46 projekata ili 27,9%), zatim na Strateški cilj 3. (44 projekata ili 26,7%), te 40 projekata (24,2%) u svrhu realizacije Strateškog cilja 2. i 35 projekata (21,2%) za Strateški cilj 4. Strateški projekti za Strategiju razvoja KS-a 2021–2027. definirani su u prilogu ovog dokumenta u dijelu detaljnog pregleda mjera.

4. Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata

U skladu sa članom 3. stav (1) tačka aa) i članom 16. stav (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine²², utvrđena je obaveza vertikalne koordinacije i usklađivanja strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, odnosno Strategija razvoja Federacije treba predstavljati podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja kantona. Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH²³ u članu 16. propisuje obavezu međusobne provjere strateških dokumenata, odnosno potreba provjere usklađenosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva Strategije razvoja Federacije, strategija razvoja kantona, kao i usklađenost Strategije razvoja Federacije i strategija razvoja kantona sa strateškim pravcima i strateškim ciljevima sektorskih strategija na istom nivou.

Prilikom provjere usklađenosti strateških dokumenata identificirat će se veze i vrste poveznica između konkretnih strateških ciljeva iz Strategije razvoja FBiH i strateških ciljeva iz predmetnog strateškog dokumenta. Također će se identificirati veze u odnosu na Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH.

U procesu izrade Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027. (u daljem tekstu: Strategija razvoja KS-a) nakon utvrđene Situacione analize i strateških fokusa definirana su 4 strateška cilja i to:

1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost;

²² Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 32/17).

²³ Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 74/19).

2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport);
3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima;
4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora.

Provjera međusobne usklađenosti Strategije razvoja KS-a sa Strategijom razvoja FBiH

Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021–2027. (u daljem tekstu: Strategija razvoja FBiH) u završnoj je fazi izrade i daje dovoljno elemenata za provedbu procesa provjere usklađenosti ciljeva, prioriteta i mjera Strategije razvoja KS-a. Strategijom razvoja FBiH definirana su 4 strateška cilja, 18 prioriteta i 78 mjera, što uspostavlja sve elemente za provjeru usklađenosti ovih dvaju strateških dokumenata na različitim nivoima administrativnog uređenja FBiH. U ovom trenutku fokus provjere usklađenosti je na strateškim ciljevima s obzirom da su oni do sada definirani u okviru procesa izrade Strategije razvoja KS-a.

Strategijom razvoja FBiH definirana su također 4 strateška cilja:

1. Ubrzan ekonomski razvoj

Ubrzan ekonomski rast temeljit će se na povećanju produktivnosti i zaposlenosti. Pametan rast je vođen inovacijama, zasnovan je na komparativnim prednostima regija/kantona, materijaliziran pretvaranjem inovativnih ideja u proizvode i usluge većeg tehnološkog sadržaja, uz postizanje ekonomije obima. To će osigurati povećanje internacionalne konkurentnosti, uključivanje u globalne lance vrijednosti, zauzimanje globalnih niša, povećanje izvoza i smanjenje jaza u dohotku i životnom standardu regija u odnosu na zemlje visokog dohotka.

2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj

Inkluzivan društveni razvoj je razvoj koji jača povjerenje u društvu, osobnu i ekonomsku sigurnost i dinamičnost, pravedniju raspodjelu dohotka, bolju socijalnu i političku koheziju (posebice uključivanjem marginaliziranih skupina), bolji pristup odgoju, obrazovanju, obuci i nauci, bolje prilike za stjecanje znanja, vještina i kompetencija potrebnih za 21. vijek, te dobro mentalno i javno zdravlje. Obrazovanje i zdravlje imaju ključnu ulogu u razvoju ljudskog kapitala, nužnog za ubrzan ekonomski razvoj. No, oni su ne samo važni inputi (jer doprinose povećanju produktivnosti i proizvodnje) nego i važni outputi jer direktno utječu na ljudsko blagostanje. Stoga je nužna moralna obnova društva, adekvatno kreiranje i provođenje aktivne i aktivacijske politike zapošljavanja, reforma poreznog sistema usmjerena na jačanje uloge indirektnih poreza i progresivna fiskalna politika.

3. Resursno efikasan i održiv razvoj

FBiH u središte svoje razvojne strategije stavlja okolišno i socijalno prihvatljivu proizvodnju i potrošnju, kao i cirkularnu ekonomiju, smanjujući pri tome subvencioniranje problematičnih sektora i istodobno sprečavajući adekvatnom regulativom eksternalizaciju troškova. Posebna pažnja bit će posvećena revitalizaciji devastiranih šumskih područja, jer je to od ključnog značaja za očuvanje kvalitete zraka i vodnih resursa, kao i dekarbonizaciji energetskog sektora.

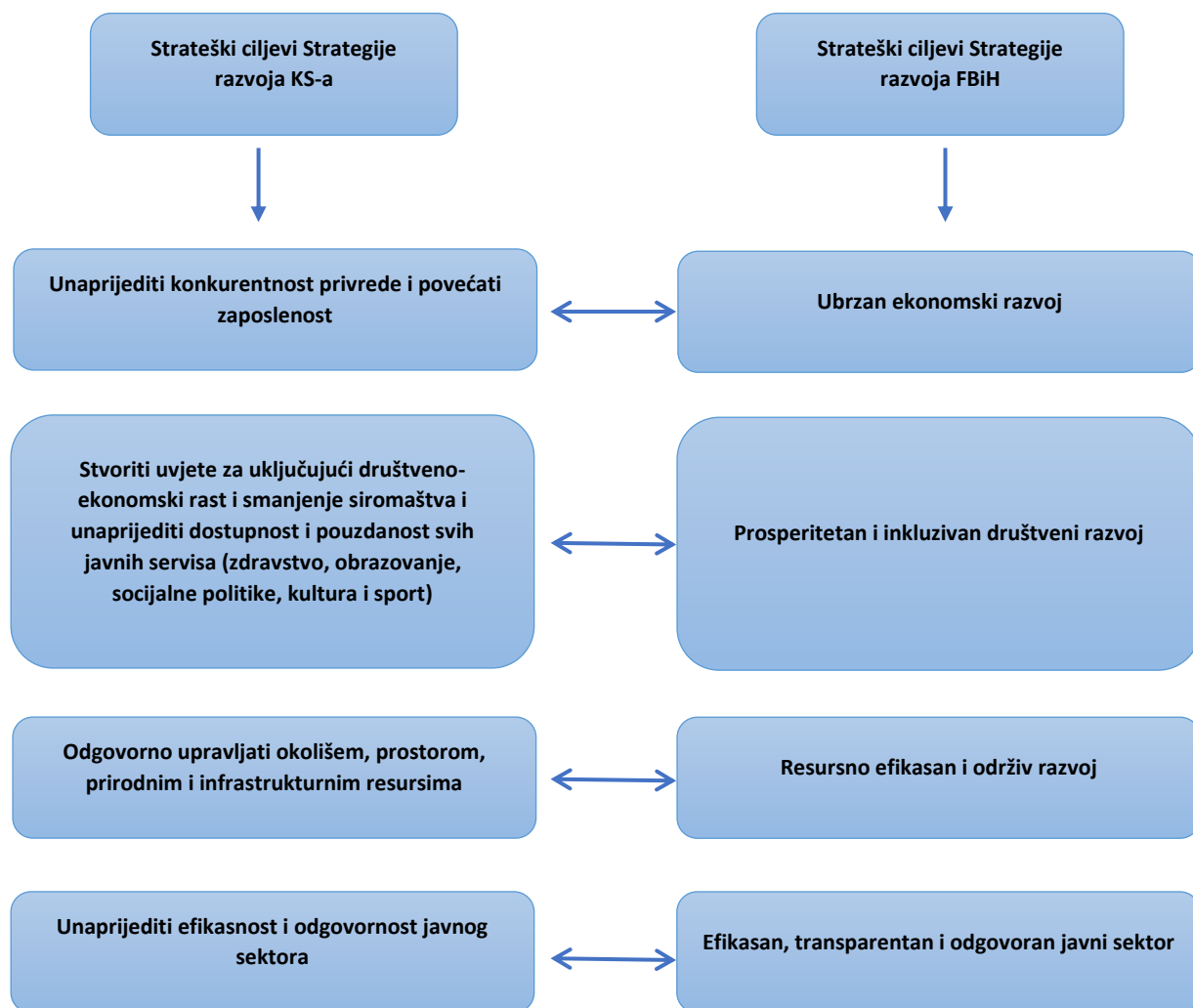
4. Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor

Kako bi se omogućio ubrzan društveni i ekonomski razvoj uz istodobno postizanje okolišne održivosti, potrebne su efikasne, transparentne, inkluzivne i respozivne javne institucije, utemeljene na vladavini

prava i primjerene potrebama zemlje višeg srednjeg dohotka i u funkciji građana, poslovnih subjekata i drugih društvenih i ekonomskih aktera.

Javne institucije moraju imati razvijen sistem koordinacije i biti orijentirane prema inovacijama, koje se ogledaju u uvođenju i primjeni novih, posebice digitaliziranih tehnologija i usluga i efikasnom upravljanju javnim resursima.

Slika 2. Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva

Provjerom usklađenosti jasno se uočava povezanost i usklađenost strateških ciljeva Strategije razvoja KS-a sa Strategijom razvoja FBiH u periodu 2021–2027. god., pri čemu je usklađenost osigurana i po obimu, obuhvatu i samim brojem definiranih strateških ciljeva.

Provjera međusobne usklađenosti Strategije razvoja KS-a s Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

U septembru 2015. godine Bosna i Hercegovina se, skupa sa 192 države članice Ujedinjenih naroda, obavezala da će provesti Agendu 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja i 169 potciljeva.

Prvi korak u realizaciji Agende 2030 u Bosni i Hercegovini predstavlja izrada Okvira za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini kao zajedničkog dokumenta svih nivoa vlasti koji utvrđuje šire razvojne pravce putem kojih vlasti na svim nivoima i društvo u Bosni i Hercegovini nastoje doprinijeti

ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja. Na osnovu analize stanja u pogledu održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, odnosno ključnih trendova razvoja, prilika i prepreka, posebno u kontekstu pristupanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, te opsežnih konsultacija provedenih s predstavnicima institucija na svim nivoima vlasti i socioekonomskim akterima u periodu 2018–2019. godina, urađen je Nacrt Okvira za realizaciju održivog razvoja u BiH. Trenutno se Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH nalazi u završnoj fazi, te kao takav pruža dovoljno elemenata za provjeru usklađenosti. Okvir je definirao razvojne puteve koji predstavljaju veoma širok skup budućih usmjerenja vlada na svim nivoima u BiH s ciljem implementacije Ciljeva održivog razvoja.

Utvrđena su tri pravca održivog razvoja u Bosni i Hercegovini: 1) dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, 2) „pametni rast“, 3) društvo jednakih mogućnosti, te dvije horizontalne teme: a) ljudski kapital za budućnost i b) princip da „niko ne smije biti isključen“.

1. Razvojni pravac „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“

Ovaj pravac je od ključnog značaja za održivi razvoj u Bosni i Hercegovini u budućnosti. Trenutno su dobra uprava i upravljanje javnim sektorom u Bosni i Hercegovini suočeni s velikim brojem izazova i prepreka, koje su rezultat društveno-ekonomskog konteksta. Definirani razvojni pravac obuhvata efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor te vladavinu prava, sigurnost i osnovna prava.

2. Razvojni pravac „Pametni rast“

Pametni rast ima za cilj osigurati pretvaranje inovativnih i produktivnih ideja u proizvode i usluge koje mogu stvoriti visokoplaćena radna mjesta i ubrzati ekonomski rast, te u isto vrijeme očuvati prirodni kapital i smanjiti društvene nejednakosti.

Održavanje makroekonomske stabilnosti, jačanje tržišta i unapređenje upravljanja ekonomijom (i u javnom i u privatnom sektoru) preduvjeti su za ekspanziju preduzetništva, kompanija sa snažnim rastom, inovacija koje efikasno koriste resurse, digitalizacije i ekonomskih aktivnosti zasnovanih na znanju.

Pored toga, ovaj razvojni pravac naglašava:

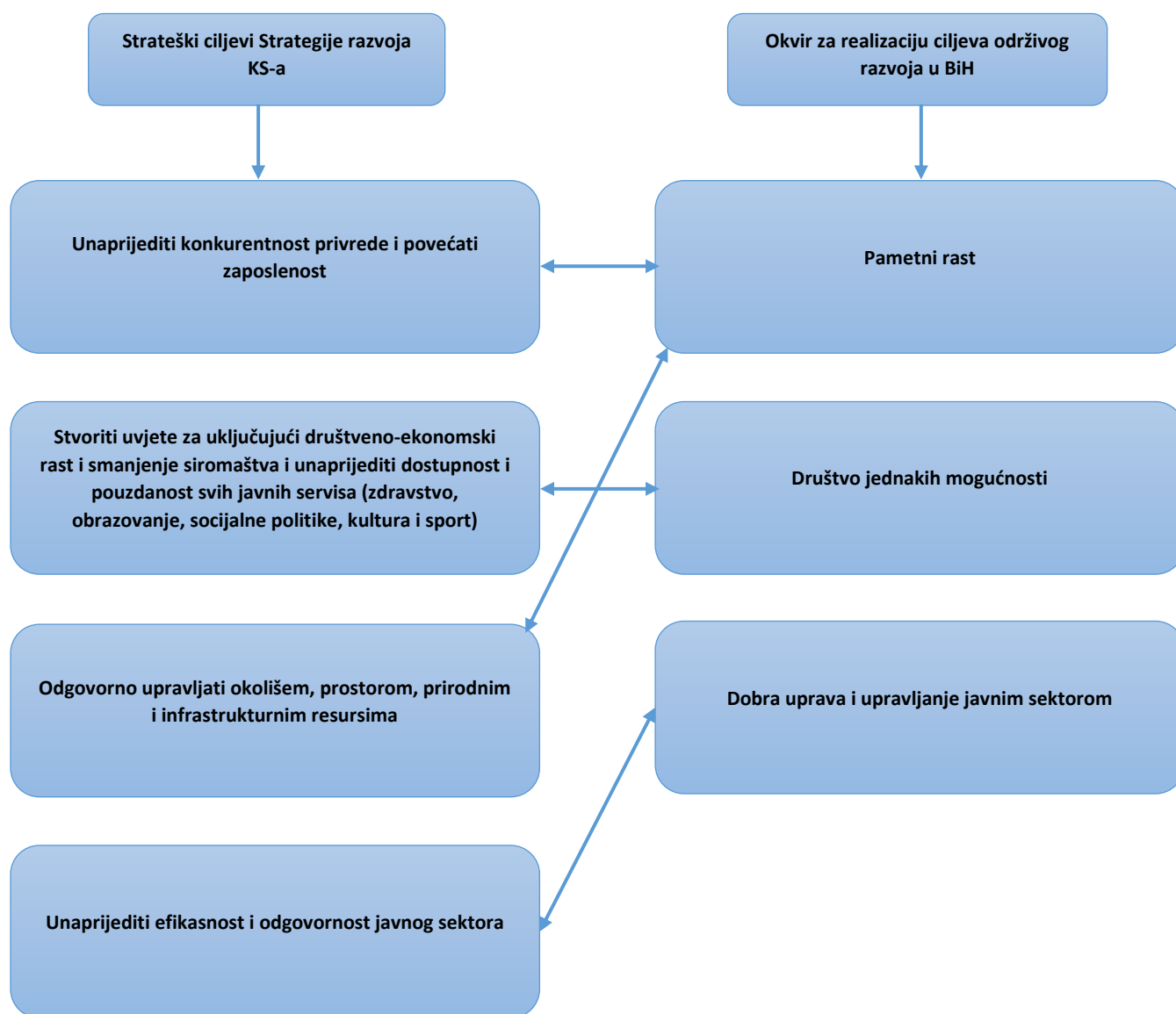
- proširenje obima preduzetništva unapređenjem ukupnih uvjeta poslovanja i povećanjem budžetskog finansiranja za istraživanja, razvoj i inovacije kako bi se ubrzao razvoj visokovrijednih proizvoda i usluga zasnovanih na znanju, što bi osiguralo brže ekonomsko približavanje zemljama s visokim prihodima;
- kvalitetno obrazovanje i cjeloživotno učenje, bolju usklađenost ponude na tržištu rada s potražnjom i investiranje u nauku, istraživanje, tehnologiju i inovacije, a kako bi se ubrzalo stvaranje dostojanstvenih radnih mjesta u ekonomiji 21. vijeka;
- veći fokus na zelene ekonomske politike i pristupe — posebno u pogledu energije, komunalnih usluga, turističkog sektora, kao i urbanizacije i prostornog planiranja. Pored pomaganja ubrzavanju ekonomskog rasta takav pristup je i preduvjet za održivo upravljanje prirodnim resursima i veću otpornost na prirodne katastrofe i poremećaje.

3. Razvojni pravac – „Društvo jednakih mogućnosti“

Društvo jednakih mogućnosti kao razvojni pravac postoji kako bi se potaklo ispunjenje principa „niko ne smije biti isključen“. Ovaj pravac je usko povezan s reformom uprave i bržim rastom prihoda i zapošljavanja, te se fokusira na unapređenje sistema socijalne i zdravstvene zaštite u zemlji kako bi se na bolji način zaštitili oni koji su suočeni s najvećim rizikom od siromaštva i ranjivosti (npr. starije osobe, osobe s invaliditetom, stanovnici udaljenih ruralnih područja, migranti, etničke manjine i određene grupe žena i djece) s ciljem jačanja socijalne kohezije. Istovremeno, fokus je i na aktivaciji, izgradnji vještina i prilika za cjeloživotno učenje za osobe s otežanim pristupom tržištu rada. U širem smislu,

ljudima je potrebna zaštita od rizika i iznenadnih događaja, koji ih mogu dovesti do siromaštva tokom njihovog života.

Slika 3. Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva i razvojnih pravaca

Naprijed provedenom detaljnom analizom usklađenosti jasno se uočava usklađenost strateških ciljeva Strategije razvoja KS-a s Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH.

Zaključak

Uvažavajući prethodno utvrđene činjenice, u dosadašnjem toku izrade Strategije razvoja KS-a može se konstatovati da su definirani strateški ciljevi u potpunosti usklađeni s Nacrtom Strategije razvoja FBiH 2021–2027. i Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH. Shodno tome, može se konstatovati da su strateški ciljevi Strategije razvoja KS-a definirani u skladu sa članom 3. stav (1) tačka aa), sa članom 4. i članom 16. stav (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i sa članom 16. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH.

5. Indikativni finansijski okvir

Na osnovu situacione analize i prognoze mogućnosti finansiranja Strategije, kao i definiranih mjera i ključnih strateških projekata izrađen je indikativni finansijski okvir za period važenja strateškog dokumenta. Definirani strateški ciljevi realizirat će se putem 20 prioriteta, kroz 67 mjera, odnosno kroz 165 projekata, koji mogu uključivati niz različitih aktivnosti. Ukupna planirana vrijednost Strategije razvoja KS-a 2021–2027. je 2.031.781.102 KM. Od toga za realizaciju projekata:

- Strateškog cilja 1. potrebno je 14,0% (285.056.000 KM),
- Strateškog cilja 2. potrebno je 21,2% (429.955.268 KM),
- Strateškog cilja 3. potrebno je 60,2% (1.224.109.834 KM),
- Strateškog cilja 4. potrebno je 4,6% (92.660.000 KM).

Tabela 47. Indikativni finansijski okvir po strateškim ciljevima

Strateški ciljevi	Ukupno KM	Struktura %	Budžet institucije (KM)	%	Ostali izvori (KM)	%
1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	285.056.000	14,0	187.282.000	65,7	97.774.000	34,3
2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	429.955.268	21,2	213.966.723	49,8	215.988.545	50,2
3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	1.224.109.834	60,2	638.059.785	52,1	586.050.049	47,9
4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora	92.660.000	4,6	49.565.000	53,5	43.095.000	46,5
Ukupno iz strateškog dokumenta	2.031.781.102	100,0	1.088.873.508	53,6	942.907.594	46,4

Prema strukturi izvora finansiranja, a u skladu s procjenom mogućnosti finansiranja Ministarstva finansija, planirano je da sredstva budžeta učestvuju sa 53,59%, sredstva EU i drugih međunarodnih donatora, sredstva viših nivoa vlasti, općina i sl. 41,49%, te kreditna sredstva sa 4,92%.

Tabela 48. Indikativni finansijski okvir po strateškim ciljevima, prioritetima, mjerama i ključnim strateškim projektima

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori (KM)	
Strateški cilj 1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	285.056.000	187.282.000	97.774.000	
1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	124.700.000	103.400.000	21.300.000	
1.1.1. Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura	1.000.000	1.000.000	0	
1.1.1.1. Administrativno rasterećenje poslovnih subjekata	1.000.000	1.000.000		
1.1.2. Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte	2.000.000	2.000.000	0	
1.1.2.1. Smanjenje parafiskalnih nameta	2.000.000	2.000.000		
1.1.3. Sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture	50.000.000	29.000.000	21.000.000	
1.1.3.1. Program razvoja preduzetničke infrastrukture	42.000.000	21.000.000	21.000.000	
1.1.4. Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata	50.000.000	50.000.000	0	
1.1.4.1. Program finansijske podrške za malo i srednje preduzetništvo	47.600.000	47.600.000		
1.1.5. Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom COVID-19	21.000.000	21.000.000	0	

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
1.1.5.1. Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije COVID-19 na privredu u Kantonu Sarajevo	21.000.000	21.000.000		
1.1.6. Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga	700.000	400.000	300.000	
1.1.6.1. Unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za realizaciju JPP-projekata	700.000	400.000	300.000	
1.1.6.2. Specijalizirani trening programi vezani za identificiranje, pripremu i realizaciju JPP-projekata				
1.1.6.3. Izrada i promocija JPP-kataloga, operativnih planova realizacije ključnih JPP-projekata				
1.1.6.4. Realizacija JPP pilot-projekata				
1.2. Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju	5.000.000	5.000.000	0	
1.2.1. Unapređenje tehnološke infrastrukture i inovativnosti poslovnih subjekata	2.000.000	2.000.000	0	
1.2.1.1. Jačanje inovativnosti poslovnih subjekata	700.000	700.000		
1.2.2. Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju	3.000.000	3.000.000	0	
1.2.2.1. Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije	400.000	400.000		
1.3. Povećanje digitaliziranosti ekonomije	8.200.000	8.200.000	0	
1.3.1. Podsticanje digitalne transformacije poslovnih subjekata	1.700.000	1.700.000	0	
1.3.1.1. Digitalizacija poslovnih subjekata	700.000	700.000		
1.3.2. Jačanje podrške razvoju IT-sektora	3.500.000	3.500.000	0	
1.3.2.1. Program podrške IT-preduzetništvu	3.500.000	3.500.000		
1.3.3. Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija	3.000.000	3.000.000	0	
1.3.3.1. Osnivanje huba za razvoj kreativnih industrija	1.000.000	1.000.000		
1.4. Unapređenje sistema zapošljavanja i povećanje efikasnosti tržišta rada	49.732.000	9.682.000	40.050.000	
1.4.1. Jačanje funkcije posredovanja i unapređenje reputacijskog kapitala Službe za zapošljavanje KS-a	232.000	182.000	50.000	JU Služba za zapošljavanje
1.4.1.1. Kreiranje evidencionih obrazaca u kojima bi se vodila evidencija nezaposlenih osoba koje dolaze iz istog domaćinstva	200.000	150.000	50.000	JU Služba za zapošljavanje
1.4.1.2. Kreiranje posebnog evidencionog obrasca za nezaposlene invalidne osobe (razvrstane po vrsti invalidnosti i preostaloj radnoj sposobnosti)				
1.4.1.3. Unapređenje sistema ocjene kretanja potražnje za radnom snagom				
1.4.1.4. Jačanje saradnje s poslodavcima				
1.4.1.5. Jačanje saradnje s privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama itd.				
1.4.1.6. Razvoj internih kapaciteta Službe (kadrovski kapaciteti, sistem upravljanja, informatička podrška) i pozicioniranje Službe kao relevantne institucije na tržištu rada				
1.4.2. Aktiviranje dugoročno nezaposlenih osoba i povećanje efektivne ponude radne snage	42.500.000	7.500.000	35.000.000	
1.4.2.1. Aktivacijski programi (paketi podrške) usmjereni na dugoročno nezaposlene, obeshrabrene i osobe s otežanim pristupom tržištu rada (žene, mladi, osobe bez kvalifikacija i/ili radnog iskustva, 55+ osobe, pripadnici demobilisane boračke	38.000.000	3.000.000	35.000.000	JU Služba za zapošljavanje KS i FBiH

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
populacije, nezaposleni iz domaćinstava u kojima su više od dvije osobe nezaposlene i sl.)				
1.4.2.2. Podrška socijalnom preduzetništvu putem donošenja pravne regulative (Zakon o socijalnom poduzetništvu)				
1.4.2.3. Uspostavljanje Centra za socijalno poduzetništvo				
1.4.2.4. Registar socijalnih preduzeća				
1.4.2.5. Podrška zapošljavanju u domenu socijalnih usluga				
1.4.2.6. Utvrditi mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl.	4.500.000	4.500.000		
1.4.3. Povećanje učinkovitosti aktivnih mjera zapošljavanja	7.000.000	2.000.000	5.000.000	JU Služba za zapošljavanje i međunarodni donatori
1.4.3.1. Unapređenje procesa pripreme i implementacije programa podrške novom zapošljavanju				
1.4.3.2. Redizajn portfolija mjera podrške novom zapošljavanju				
1.4.3.3. Implementacija reformskog paketa programa podrške novom zapošljavanju	7.000.000	2.000.000	5.000.000	
1.4.3.4. Pilotiranje programa baziranih na učincima				
1.4.3.5. Uspostavljanje tzv. kišobrana poticajnih mjera za područje KS-a u saradnji s lokalnim zajednicama				
1.5. Osiguranje dugoročne održivosti i funkcionalnosti javnih preduzeća	70.000.000	40.200.000	29.800.000	
1.5.1. Povećanje efikasnosti i podizanje kvaliteta usluga komunalnog sektora	10.000.000	9.000.000	1.000.000	
1.5.1.1. Organizacijsko-finansijsko restrukturiranje javnih komunalnih preduzeća				
1.5.1.2. Definiranje standarda kvaliteta javnih komunalnih usluga				
1.5.1.3. Redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga				
1.5.1.4. Izmjena sistema obračuna i naplate usluga (prema principu opravdanih troškova) iz domena zajedničke komunalne potrošnje	10.000.000	9.000.000	1.000.000	Međunarodni donatori, zainteresirani javni organi, javna komunalna preduzeća, lokalne zajednice
1.5.1.5. Implementiran jedinstven informacioni sistem za sva komunalna preduzeća				
1.5.1.6. Uspostava nove organizacione strukture na nivou komunalnog sektora – holding komunalne privrede u Kantonu Sarajevo				
1.5.2. Povećanje efikasnosti javnih preduzeća	60.000.000	31.200.000	28.800.000	
1.5.2.1. Rekonstrukcija, opremanje i modernizacija svih prostora Centra <i>Skenderija</i>	35.000.000	6.200.000	28.800.000	Kreditno zaduženje kod komercijalnih banaka i sredstva JPP-a
1.5.2.2. Poboljšanje turističko-resursne osnove olimpijskih planina Igmana i Bjelašnice	25.000.000	25.000.000	0	
1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma	7.424.000	6.800.000	624.000	
1.6.1. Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta	4.000.000	4.000.000	0	
1.6.1.1. Kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS-a	80.000	80.000		

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
1.6.1.2. Proglašavanje novih i unapređenje razvoja postojećih zaštićenih područja	200.000	200.000		
1.6.2. Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu	1.424.000	1.400.000	24.000	
1.6.2.1. Unapređenje kapaciteta JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	120.000	96.000	24.000	GIZ
1.6.3. Razvoj turističke infrastrukture	2.000.000	1.400.000	600.000	
1.6.3.1. Turistička signalizacija u KS-u	600.000		600.000	TZKS
1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije	20.000.000	14.000.000	6.000.000	
1.7.1. Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja	3.000.000	3.000.000	0	
1.7.1.1. Kreiranje strategije ruralnog razvoja KS-a	80.000	80.000		
1.7.2. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima	10.000.000	5.000.000	5.000.000	Međunarodni donatori, lokalne zajednice, IPA-fondovi
1.7.2.1. Analiza i mapiranje potrebne saobraćajne i ostale komunalne infrastrukture i javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport)	50.000	50.000		
1.7.3. Unapređenje stanja u sektoru šumarstva	7.000.000	6.000.000	1.000.000	
1.7.3.1. Očuvanje, unapređenje, zaštita i reprodukcija šumskih ekosistema	5.000.000	5.000.000		
Strateški cilj 2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	429.955.268	213.966.723	215.988.545	
2.1. Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom	85.840.000	59.440.000	26.400.000	
2.1.1. Unapređenje kvalitete usluga predškolskog odgoja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem	22.940.000	20.440.000	2.500.000	
2.1.1.1. Rekonstrukcija objekata predškolskih ustanova na području Kantona	2.500.000	1.500.000	1.000.000	Krediti
2.1.1.2. Povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu Sarajevo	14.000.000	14.000.000		
2.1.1.3. Povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja	1.400.000	1.400.000		
2.1.1.4. Podizanje kvalitete inicijalne edukacije nastavnika i kontinuiranog profesionalnog obrazovanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje	700.000	700.000		
2.1.1.5. Unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3–5 godina)	3.500.000	2.000.000	1.500.000	
2.1.1.6. Uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji	840.000	840.000		
2.1.2. Osiguranje efikasne i efektivne saradnje sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja	4.900.000	3.400.000	1.500.000	
2.1.2.1. Inoviranje nastavnih planova i programa prema potrebama na tržištu rada	3.500.000	2.000.000	1.500.000	
2.1.2.2. Unapređenje sistema obavljanja prakse u skladu s preporukom i kriterijima EU	700.000	700.000		
2.1.2.3. Unapređenje sistema karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju	700.000	700.000		

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
2.1.3. Osiguranje i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	2.000.000	2.000.000	0	
2.1.3.1. Unapređenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	700.000	700.000		
2.1.4. Unapređenje kvaliteta cijelog sistema obrazovanja kroz poboljšanje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima, te međunarodnim akterima	16.000.000	13.600.000	2.400.000	
2.1.4.1. Implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa	2.000.000	2.000.000		
2.1.4.2. Razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika	8.400.000	6.000.000	2.400.000	
2.1.4.3. Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja	2.800.000	2.800.000		
2.1.4.4. Unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika	2.100.000	2.100.000		
2.1.4.5. Uspostava sistema za unapređenje rada s nadarenim učenicima	700.000	700.000		
2.1.5. Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima	40.000.000	20.000.000	20.000.000	Međunarodni i EU-fondovi
2.1.5.1. Unapređenje sistema za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti	500.000	500.000		
2.2. Poboljšanje kvaliteta i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljane grupe stanovništva, kao i smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti	92.810.000	56.850.000	35.960.000	
2.2.1. Reforma sistema socijalne politike	2.100.000	1.800.000	300.000	
2.2.1.1. Analiza efikasnosti, održivosti i pravičnosti sistema socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom, radi ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti	100.000	100.000		
2.2.2. Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika	48.000.000	35.000.000	13.000.000	
2.2.2.1. Uspostavljanje kvalitetnijeg sistema planiranja i pružanja socijalnih usluga	12.000.000	12.000.000		
2.2.2.2. Unapređenje sistema podrške djeci u stanju potrebe				
2.2.2.3. Unapređenje sistema podrške starijim osobama i penzionerima				
2.2.2.4. Program rješavanja stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije	28.000.000	15.000.000	13.000.000	Kredit
2.2.2.5. Unapređenje sistema podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju	5.000.000	5.000.000		
2.2.3. Smanjenje broja slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja	2.000.000	1.500.000	500.000	
2.2.3.1. Poboljšanje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja	2.000.000	1.500.000	500.000	Međunarodni i EU-fondovi
2.2.4. Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključivanje svih relevantnih aktera u zajednici	8.000.000	5.000.000	3.000.000	

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
2.2.4.1. Povećanje vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite kroz razvoj socijalnih usluga	3.000.000	2.000.000	1.000.000	
2.2.5. Unapređenje zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom	4.500.000	3.500.000	1.000.000	
2.2.5.1. Povećanje institucionalnih i vaninstitucionalnih kapaciteta za zaštitu djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom i prevencija društveno neprihvatljivih oblika ponašanja	1.000.000	500.000	500.000	
2.2.6. Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu	28.210.000	10.050.000	18.160.000	
2.2.6.1. Izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS-u	8.000.000	5.000.000	3.000.000	Općine, FBiH
2.2.6.2. Kontinuirano stvaranje uvjeta za osiguravanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS-a na prijeratna mjesta prebivališta	20.000.000	5.000.000	15.000.000	Budžeti svih nivoa vlasti, međunarodni donatori i krediti
2.2.6.3. Povećanje učinkovitosti i efikasnosti sistema readmisije i izgradnja sistema veza sa dijasporom	210.000	50.000	160.000	Budžeta svih nivoa vlasti, međunarodni donatori i krediti
2.3. Unapređenje funkcionalnosti i odgovornosti zdravstvenog sistema	52.300.000	27.500.000	24.800.000	
2.3.1. Unapređenje dostupnosti efikasnih i efektivnih kvalitetnih zdravstvenih usluga	30.000.000	20.000.000	10.000.000	
2.3.1.1. Unapređenje zdravstvene infrastrukture	30.000.000	20.000.000	10.000.000	
2.3.1.2. Definiranje registra zdravstvene opreme				
2.3.2. Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema	9.800.000	0	9.800.000	
2.3.2.1. Unapređenje razvoja zdravstvenoga informacionog sistema u KS-u	9.800.000		9.800.000	ZZOKS
2.3.3. Unapređenje sistema prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva	2.500.000	2.500.000		
2.3.3.1. Preventivni programi u cilju unapređenja i zaštite zdravlja stanovništva	2.500.000	2.500.000		
2.3.4. Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije	10.000.000	5.000.000	5.000.000	
2.3.4.1. Plan pripravnosti za slučaj pandemija – generički okvir (timovi, edukacija, standardne operativne procedure, redovne godišnje simulacijske vježbe, infrastrukturno pripremljene tačke ulaska prema MZR-u, sistem monitoringa)	10.000.000	5.000.000	5.000.000	
2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	199.005.268	70.176.723	128.828.545	
2.4.1. Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija	6.000.000	4.000.000	2.000.000	
2.4.1.1. Kreiranje strategije razvoja kulture KS-a	20.000	20.000		
2.4.1.2. Podrška radu i razvoju Centra kreativnih industrija KS-a	1.000.000	500.000	500.000	
2.4.2. Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	14.300.000	12.800.000	1.500.000	
2.4.2.1. Unapređenje očuvanja tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92–95.	10.000.000	10.000.000		
2.4.2.2. Unapređenje i zaštita kulturno-historijskog naslijeđa	900.000	150.000	750.000	
2.4.2.3. Promocija i povećanje dostupnosti i kvaliteta kulturnih usluga i podrška festivalskim manifestacijama	900.000	150.000	750.000	

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
2.4.2.4. Uspostavljanje muzeja nacionalnih manjina u KS-u	2.500.000	2.500.000		
2.4.3. Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta	178.705.268	53.376.723	125.328.545	
2.4.3.1. Kreiranje strategije razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS-a	50.000	50.000		
3. Odgovorno upravljanje okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	1.224.109.834	638.059.785	586.050.049	
3.1. Poboljšanje kvaliteta zraka i zaštite od buke	86.316.256	31.373.877	54.942.379	
3.1.1. Smanjenje emisije polutanata u zrak	11.465.706	592.712	10.872.994	
3.1.1.1. Implementacija Strategije ograničenja korištenja ugljena i čvrstih goriva	10.000.000		10.000.000	UNDP BiH
3.1.1.2. Uspostavljanje zelenog koridora duž rijeke Miljacke i koridora glavne saobraćajnice od Velikog parka do Ulice Hamdije Čemerlića	1.075.706	322.712	752.994	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.1.1.3. Uspostava javnog informacionog sistema registra zagađivača KS-a	240.000	120.000	120.000	
3.1.1.4. Izrada studije o ponašanju strujanja zraka ispod inverzionog sloja i utjecaja toplotnih otoka za sve urbane dijelove KS-a	150.000	150.000		
3.1.2. Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije	73.170.550	29.991.165	43.179.385	
3.1.2.1. Povećanje energetske efikasnosti u objektima individualnog i kolektivnog stanovanja	32.716.292	9.814.888	22.901.404	Budžet Grada Sarajeva, budžet općina, federalni Fond za zaštitu okoliša, sredstva etažnih vlasnika i vlasnika individualnih stambenih objekata
3.1.2.2. Studija o mogućnosti ulaska na tržište tehnologija proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u KS-u	200.000	100.000	100.000	Budžet FBiH, privatni sektor, međunarodne finansijske institucije i donatori
3.1.2.3. Planovi energijske efikasnosti za KS za period 2019–2021. godine i period 2022–2024. godine	254.258	76.277	177.981	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.1.2.4. Program sanacije javnih zgrada s ciljem poboljšanja energijske efikasnosti	40.000.000	20.000.000	20.000.000	Budžet općina, Budžet FBiH, EBRD, UNDP, druge međunarodne finansijske

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
				institucije i donatori
3.1.3. Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke	1.680.000	790.000	890.000	
3.1.3.1. Unapređenje sistema monitoringa kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo	1.380.000	690.000	690.000	Fond za zaštitu okoliša FBiH
3.1.3.2. Uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke	300.000	100.000	200.000	Budžet općina, Fond za zaštitu okoliša FBiH
3.2. Održivo korištenje prirodnih dobara uz zaštitu biološke i geološke raznolikosti	7.467.320	3.299.502	4.167.818	
3.2.1. Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring	2.782.853	1.737.253	1.045.600	
3.2.1.1. Valorizacija i zaštita prirodnih područja u KS-u	1.007.253	607.253	400.000	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.2.1.2. Popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo prema Crvenoj listi Federacije BiH	30.000	20.000	10.000	Fond za zaštitu okoliša FBiH, međunarodne finansijske institucije i donatori
3.2.1.3. Istraživanja biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima, prvenstveno vrsta flore, faune i fungije koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom FBiH	200.000	100.000	100.000	Fond za zaštitu okoliša FBiH, međunarodne finansijske institucije i donatori
3.2.1.4. Istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u Kantonu Sarajevo uz procjenu njihovog utjecaja na native vrste	70.000	50.000	20.000	Fond za zaštitu okoliša FBiH, međunarodne finansijske institucije i donatori
3.2.1.5. Izrada upravljačke i prostorno-planske dokumentacije za zaštićena prirodna područja i ostale zaštićene prirodne vrijednosti	360.000	360.000		
3.2.1.6. Realizacija aktivnosti definiranih planovima upravljanja zaštićenim područjima u funkciji njihove zaštite, održivog korištenja i promocije	1.115.600	600.000	515.600	Fond za zaštitu okoliša FBiH, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, budžet općina, Grad Sarajevo, međunarodne

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
				finansijske institucije i donatori
3.2.2. Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla	2.286.618	842.894	1.443.724	
3.2.2.1. Nadogradnja i unapređenje integriranog urbanog planiranja baziranog na GIS-u za Kanton Sarajevo s ciljem bolje efikasnosti sistema monitoringa i evaluacije u planiranju	1.991.035	597.311	1.393.724	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.2.2.2. Uspostavljanje mehanizama za unapređenje vrijednosti zemljišta u skladu s razvojnim mjerama prostornog uređenja	195.583	195.583		
3.2.2.3. Deminiranje i saniranje šuma	100.000	50.000	50.000	Općina Ilijaš, Kantonalna uprava civilne zaštite, Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja
3.2.3. Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava	2.397.849	719.355	1.678.494	
3.2.3.1. Sistemska zaštita izvorišta vode za piće	Tekuća sredstva			
3.2.3.2. Procjena rizika od klimatskih promjena radi osiguranja otpornosti na buduće promjene	2.397.849	719.355	1.678.494	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.3. Uspostavljanje integralnog održivog sistema upravljanja otpadom	142.065.662	43.946.406	98.119.256	
3.3.1. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije	28.709.746	8.931.740	19.778.006	
3.3.1.1. Izgradnja infrastrukture za odvojeno prikupljanje otpada koji se može reciklirati	28.318.580	8.740.574	19.578.006	Federalni fond za zaštitu okoliša i operatori sistema, međunarodne finansijske institucije i donatori
3.3.1.2. Izrada tarifnog modela za sistem upravljanja otpadom	391.166	191.166	200.000	Budžet FBiH
3.3.2. Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada	4.355.636	1.935.636	2.420.000	
3.3.2.1. Razvijanje sistema upravljanja otpadom životinjskog porijekla	3.520.495	1.520.495	2.000.000	Međunarodne finansijske institucije i donatori, privatni sektor
3.3.2.2. Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest	620.000	300.000	320.000	Federalni fond za zaštitu okoliša,

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
				međunarodne finansijske institucije i donatori
3.3.2.3. Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina	215.141	115.141	100.000	Međunarodne finansijske institucije i donatori, privatni sektor
3.3.3. Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)	109.000.280	33.079.030	75.921.250	
3.3.3.1. Program aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO „Smiljevići“	14.827.065	4.827.065	10.000.000	Federalni fond za zaštitu okoliša, međunarodne finansijske institucije i donatori
3.3.3.2. Razvijanje infrastrukture za mehaničko-biološki tretman otpada	94.173.215	28.251.965	65.921.250	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture	988.260.596	559.440.000	428.820.596	
3.4.1. Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture	660.000.000	442.000.000	218.000.000	
3.4.1.1. Povećanje sigurnosti u saobraćaju i unapređenje infrastrukture za osobe s invaliditetom	20.000.000	16.000.000	4.000.000	FBiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP – privatna ulaganja
3.4.1.2. Ulaganje u infrastrukturu i vozila javnog linijskog prijevoza putnika	250.000.000	225.000.000	25.000.000	FBiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP – privatna ulaganja
3.4.1.3. Razvoj nemotorizovanih vidova prijevoza i kretanja	20.000.000	16.000.000	4.000.000	FBiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP – privatna ulaganja
3.4.1.4. Izgradnja primarnih gradskih saobraćajnica	200.000.000	100.000.000	100.000.000	FBiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
				i EU-fondovi, PPP –privatna ulaganja
3.4.1.5. Unapređenje i regulacija saobraćaja u mirovanju	100.000.000	50.000.000	50.000.000	FBiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP –privatna ulaganja
3.4.1.6. Razvoj urbane gradske logistike	20.000.000	10.000.000	10.000.000	FBiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP –privatna ulaganja
3.4.1.7. Uključivanja željeznice u jedinstveni sistem javnog prijevoza putnika	50.000.000	25.000.000	25.000.000	FBiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP –privatna ulaganja
3.4.2. Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja	217.000.000	12.300.000	204.700.000	
3.4.2.1. Strategije i planovi za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima s potrošačima	1.000.000	300.000	700.000	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.4.2.2. Praćenje i prikupljanje podataka iz vodovodne mreže	6.000.000	2.000.000	4.000.000	Međunarodne finansijske institucije i donatori
3.4.2.3. Smanjenje gubitaka vode iz mreže	210.000.000	10.000.000	200.000.000	Međunarodne finansijske institucije i donatori, krediti
3.4.3. Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda	1.500.000	500.000	1.000.000	
3.4.3.1. Praćenje otpadnih voda i tokova rijeka i opterećenja	500.000	300.000	200.000	Donatori
3.4.3.2. Izrada studije o finansiranju PPOV-a, kanalizacije i održivih OSO-a, analiza propisa i upravljanja komunalnim preduzećima	1.000.000	200.000	800.000	Donatori i bespovratna sredstva, KJKP ViK
3.4.4. Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)	82.720.596	79.200.000	3.520.596	
3.4.4.1. Rekonstrukcija, povećanje efikasnosti i proširenje sistema daljinskog grijanja	69.200.000	69.200.000		
3.4.4.2. Rekonstrukcija i proširenje distributivne gasne mreže	13.520.596	10.000.000	3.520.596	Budžet općina
3.4.5. Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture	27.040.000	25.440.000	1.600.000	
3.4.5.1. Projekt poboljšanja komunalne higijene javnoprmetnih površina Kantona Sarajevo	3.840.000	3.840.000		

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
3.4.5.2. Unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga	23.200.000	21.600.000	1.600.000	
4. Unapređenje efikasnosti i odgovornosti javnog sektora	92.660.000	49.565.000	43.095.000	
4.1. Smanjenje korupcije i kriminaliteta, povećanje sigurnosti građana, te osnaživanje funkcioniranja pravne države	79.060.000	44.800.000	34.260.000	
4.1.1. Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, Gorska služba spašavanja...)	200.000	100.000	100.000	
4.1.1.1. Jačanje kapaciteta GSS-a u KS-u	100.000	50.000	50.000	Donatori
4.1.1.2. Jačanje kapaciteta civilne zaštite u KS-u	100.000	50.000	50.000	Donatori
4.1.2. Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije	9.250.000	2.800.000	6.450.000	
4.1.2.1. Jačanje uloge i djelovanja Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a	Tekuća sredstva			
4.1.2.2. Jačanje antikoruptivnih kapaciteta policije, te digitalizacija u skladu s mogućnostima svih segmenata policijskog rada i djelovanja i drugih službi uključujući nabavku instalacije opreme u radnim prostorima s ciljem efikasnijeg rada i prevencije korupcije i koruptivnog ponašanja	5.800.000		5.800.000	Kredit
4.1.2.3. Jačanje kvalitativnih i kvantitativnih kapaciteta Uprave policije MUP-a KS-a	3.000.000	2.500.000	500.000	Međunarodne institucije
4.1.2.4. Uspostavljanje saradnje Uprave policije sa svim institucijama KS-a, kao i s nadležnim organima koji su u posjedu podataka bitnih za istragu	450.000	300.000	150.000	Međunarodne institucije
4.1.3. Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)	69.610.000	41.900.000	27.710.000	
4.1.3.1. Modernizacija sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevu	1.000.000	500.000	500.000	Međunarodne institucije
4.1.3.2. Modernizacija infrastrukture za upravno-administrativno poslovanje	22.000.000	12.000.000	10.000.000	Kredit
4.1.3.3. Nabavka helikoptera i formiranje helikopterske jedinice	27.400.000	27.400.000		
4.1.3.4. Podizanje nivoa sigurnosti saobraćaja	10.300.000		10.300.000	Kredit
4.1.3.5. Izmjena i dopuna postojećih zakonskih propisa u oblasti sigurnosti saobraćaja	Tekuća sredstva			
4.1.3.6. Uspostava jedinstvene baze podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama	140.000	140.000		
4.1.3.7. Sistemska prevencija maloljetničke delikvencije kroz implementaciju Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH	150.000	100.000	50.000	Donatori
4.1.3.8. Nabavka opreme za potrebe Uprave policije	6.860.000		6.860.000	Kredit i donacije
4.1.3.9. Ulaganje u kvalitetnije obrazovanje i obuke na Policijskoj akademiji	1.760.000	1.760.000		
4.2. Povećanje učinkovitosti i odgovornosti u oblasti javnih finansija	3.500.000	1.525.000	1.975.000	
4.2.1. Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova)	500.000	25.000	475.000	
4.2.1.1. Implementacija reforme u oblasti javnih finansija u KS-u	Tekuća sredstva			
4.2.1.2. Uspostava sistema (aplikativnog softvera) za praćenje duga i potraživanja Kantona Sarajevo i u Kantonu Sarajevo	500.000	25.000	475.000	Međunarodne institucije i fondovi
4.2.2. Povećanje efikasnosti upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)	3.000.000	1.500.000	1.500.000	
4.2.2.1. Unapređenje međusektorskog pristupa razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih	1.000.000	500.000	500.000	Međunarodne institucije i fondovi

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP u Kantonu Sarajevo				
4.2.2.2. Uspostavljen višedimenzionalni katastar infrastrukture uključuje snimak podzemne i nadzemne infrastrukture centimetarske preciznosti (360 stepeni), interpretaciju i deklaraciju vlasništva nad pojedinim segmentima infrastrukture, uspostavu procesa za ažuriranje podataka i dr.	1.000.000	500.000	500.000	Međunarodne institucije i fondovi
4.2.2.3. Prostorni plan nove generacije Kantona Sarajevo 2024–2034.	1.000.000	500.000	500.000	Međunarodne institucije i fondovi
4.3. Reforma javne uprave	5.560.000	2.200.000	3.360.000	
4.3.1. Osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS-u	60.000	50.000	10.000	
4.3.1.1. Donošenje normativnih rješenja za JLS u Kantonu Sarajevo radi jačanja partnerskog odnosa sa JLS-om s mehanizmima za poticanja kulture inovacija zaposlenika kantonalne/gradske/općinske uprave i građana kroz veću uključenost u procese umrežavanja i stvaranja novih digitalnih javnih usluga	Tekuća sredstva			
4.3.2. Razvoj digitalne uprave i e-usluga	3.600.000	900.000	2.700.000	
4.3.2.1. Uspostava digitalne informacijske platforme Kantona Sarajevo kao centralnog e-portala i lokacije za pružanje odabranih e-usluga	3.600.000	900.000	2.700.000	
4.3.2.2. Korištenje prostora Kantona Sarajevo				
4.3.2.3. Komunalna mreža Kantona Sarajevo				
4.3.3. Unapređenje pravnog i strateškog okvira i jačanje kapaciteta institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnaživanje kapaciteta ostalih kantonalnih institucija	1.900.000	1.250.000	650.000	
4.3.3.1. Program povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi boljeg kvaliteta življenja i zaštite okoliša kroz javne investicije s povećanjem energetske efikasnosti objekata, javno-privatnim partnerstvima za obnovljive izvore energije i dekarbonizaciju, pametnim rješenjima za digitalne sisteme upravljanja	200.000	100.000	100.000	Međunarodni donatori
4.3.3.2. Harmonizacija tehničke regulative i legislative u zemljama jugoistočne Evrope (II faza)	600.000	600.000		
4.3.3.3. Popunjavanje Uprave policije MUP-a KS-a nedostajućim policijskim službenicima i stvaranje neophodnih zakonskih i podzakonskih uvjeta za zapošljavanje i unapređenje	1.000.000	500.000	500.000	Donatori
4.3.3.4. Pravilnik urbanog planiranja	100.000	50.000	50.000	Međunarodni donatori
4.4. Unapređenje sistema upravljanja razvojem	1.240.000	880.000	360.000	
4.4.1. Jačanje kapaciteta u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)	400.000	200.000	200.000	
4.4.1.1. Osnaživanje Zavoda za planiranje razvoja KS-a u polju razvojne politike i kapaciteta za ispunjenje obaveza iz oblasti evropskih integracija	100.000	50.000	50.000	Međunarodne organizacije i fondovi
4.4.1.2. Osnaživanje međusektorske saradnje u KS-u u povlačenju evropskih fondova	100.000	50.000	50.000	Međunarodne organizacije i fondovi
4.4.2. Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)	140.000	80.000	60.000	

Redni broj i oznaka	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
			(KM)	
4.4.2.1. Uspostavljanje formalnog mehanizma predstavljanja, komuniciranja i uvezivanja nevladinog sektora na području KS-a s kantonalnom upravom i Vladom KS-a	60.000		60.000	Međunarodne organizacije i fondovi
4.4.3. Osiguranje preduvjeta za efikasniju realizaciju povlačenja EU-sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU-fondova)	700.000	600.000	100.000	
4.4.3.1. Olimpijski prsten Sarajeva	100.000	50.000	50.000	
4.5. Pozicioniranje KS-a u široj regiji i Evropi	3.300.000	160.000	3.140.000	
4.5.1. Kreiranje i upravljanje brendom	200.000	60.000	140.000	
4.5.1.1. Pametni Grad Sarajevo	200.000	60.000	140.000	Međunarodne organizacije i fondovi
4.5.2. Pokretanje i razvoj zelene ekonomije	3.100.000	100.000	3.000.000	
4.5.2.1. Zelena ekonomija	1.050.000	50.000	1.000.000	
4.5.2.2. Sarajevski Ekokolodvor	2.050.000	50.000	2.000.000	
Ukupno iz strateškog dokumenta	2.031.781.102	1.088.873.508	942.907.594	

PREGLED PO IZVORIMA FINANSIRANJA			
(iznosi u KM i procenti)			
Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU i drugih međunarodnih donatora	Ostale donacije
1.088.873.508	100.000.000	842.907.594	
53,59%	4,92%	41,49%	

6. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja

Opća vizija

Kako bi se ojačao mehanizam za implementaciju razvojnih prioriteta unutar KS-a, kao i stvorila mogućnost za efektivniju realizaciju strateških i prioritetnih ciljeva definiranih unutar Integrirane strategije razvoja KS-a za period 2021–2027, bit će osnažen sistem za upravljanje razvojem.

U skladu sa spomenutim i prema Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, KS će prihvatiti i praktično primijeniti funkcionalni sistem koji sadrži horizontalnu (između ministarstava) i vertikalnu koordinaciju (između kantonalnih institucija, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave u sastavu KS-a), neposredno usklađivanje strateškog planiranja i budžetskih procesa, kao i sistemsku implementaciju, monitoring i evaluaciju razvojnih ciljeva. Sistem za upravljanje razvojem definira odgovorne institucije, mehanizme partnerstva i ključne korake procesa, te time omogućava efektivniju i efikasniju javnu upravu, razvoj orijentiran na rezultate i optimalne apsorpcijske kapacitete za korištenje eksternih finansijskih resursa.

U tom smislu pred Zavodom za planiranje razvoja KS-a (tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u KS-u) predstoje složeni zadaci, funkcije integriranog upravljanja razvojem, sveukupna tehnička koordinacija i savjetovanje svih relevantnih aktera uključenih u sistem za planiranje razvoja, što nalaže jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u KS-u.

Ključni principi i karakteristike sistema

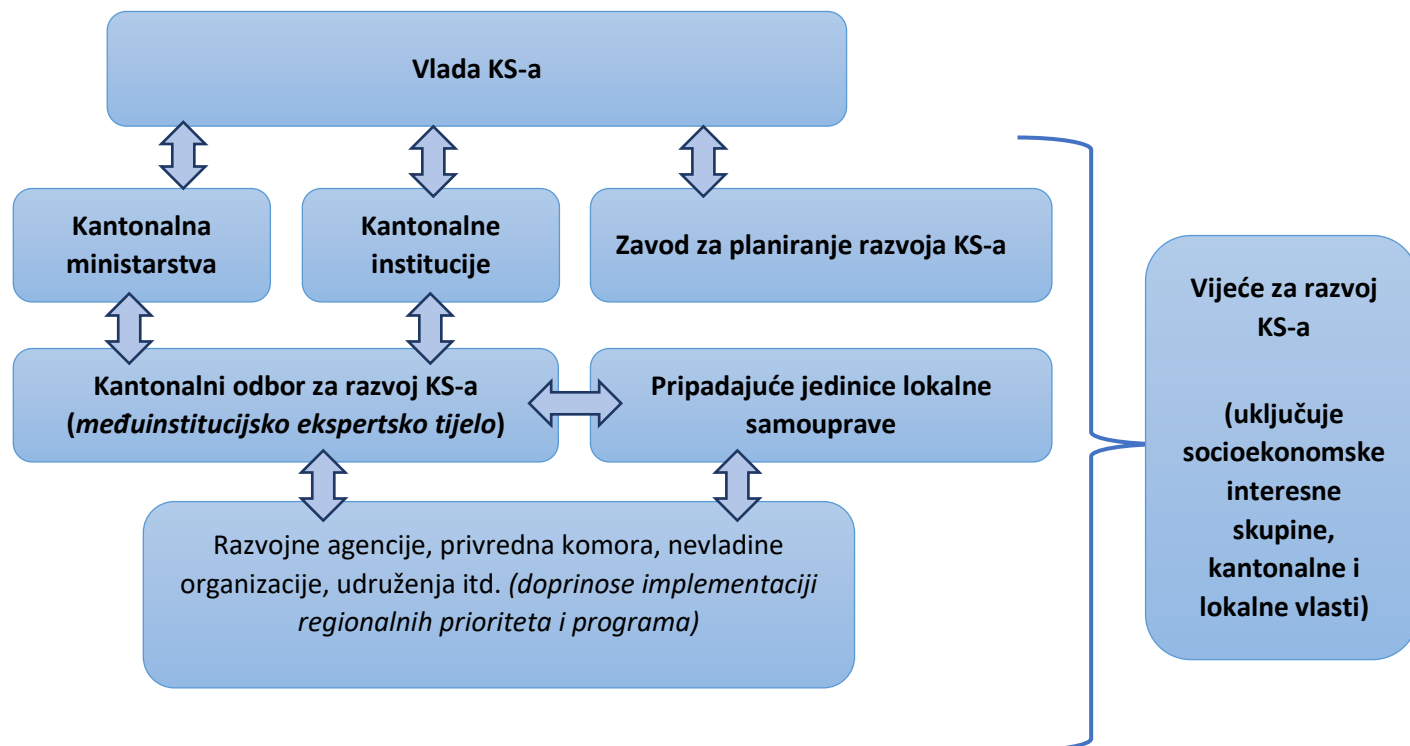
- Razvojno planiranje unutar KS-a bit će zasnovano na harmoniziranom i standardiziranom pristupu, usaglašenom s prioritetima razvoja države i FBiH, te omogućavanjem integriranog i održivog socioekonomskog razvoja KS-a.
- Strategija razvoja KS-a služiti će kao širi strateški okvir za sistem upravljanja razvojem.
- Strategije razvoja kantona (integrirane i/ili sektorske) i pripadajućih jedinica lokalne samouprave bit će vertikalno usaglašene (razvojni prioriteti, programi/projekti) pružajući koherentnu socioekonomsku platformu razvoja za područje KS-a.
- Sistem za upravljanje razvojem karakterizirat će harmonizirani međusobno povezani pristup strateškom planiranju, kratkoročnoj operacionalizaciji prioriteta, usklađivanju sa budžetom i programom javnih investicija kao i implementacijom, monitoringom i evaluacijom realizacije prioriteta.
- Strategije razvoja kantona i pripadajućih jedinica lokalne samouprave, a specifično, njihovi operativni programi i mjere bit će komplementarni i služiti će kao osnova za privlačenje eksternih finansijskih resursa (Evropske unije i dr.) za njihovu uspješnu implementaciju.
- Strategije razvoja na kantonalnom i lokalnom nivou služiti će kao platforma za kreiranje trogodišnjih i godišnjih (kratkoročnih) planova rada svih relevantnih kantonalnih institucija, godišnjeg budžeta i planova javnih investicija na kantonalnom i lokalnom nivou.
- Implementacija zasnovana na rezultatima identificiranih trogodišnjih/godišnjih prioriteta i mjera strateškog okvira osigurana je od strane svih relevantnih kantonalnih institucija, podržana i koordinirana od strane Zavoda za planiranje razvoja KS-a i realizirana u partnerstvu s jedinicama lokalne samouprave u sastavu kantona te ostalim javnim, privatnim i drugim partnerima.
- U cilju uspostavljanja datog sistema postojeći regulacioni i institucionalni okviri bit će iskorišteni i/ili unaprijeđeni.

Ključni institucionalni partneri sistema, njihove funkcije i odgovornosti

S obzirom na složenost i integriranu prirodu sistema za upravljanje razvojem u KS-u, njegov institucionalni okvir čini Vlada KS-a, kantonalna ministarstva i njihove nadležne strukture odgovorne za planiranje i upravljanje razvojem, Zavod za planiranje razvoja KS-a.

Šema koja slijedi predstavlja suštinu cjelokupnog institucionalnog okvira za upravljanje razvojem KS-a:

Šematski prikaz 1. Institucionalni okvir za upravljanje razvojem KS-a

Vlada KS-a

U okviru sistema za upravljanje razvojem Vlada KS-a odgovorna je za: (I) usvajanje strategije razvoja, kao i drugih relevantnih strateških dokumenata; (II) definiranje upravljanja, implementacije, monitoringa i evaluacije strateških dokumenata; (III) usvajanje budžeta i programa javnih investicija, u skladu sa strateškim razvojnim prioritetima; (IV) usvajanje trogodišnjeg i godišnjeg plana rada baziranog na planovima rada kantonalnih institucija po strateškom okviru; (V) usvajanje regulatornih i administrativnih okvira koji osiguravaju efektivnu realizaciju strateških dokumenata i razvojnih prioriteta; (VI) iniciranje partnerstva između domaćih institucija, viših kantonalnih i lokalnih nivoa vlasti, kao i međunarodnih partnera, tako da potakne realizaciju razvojnih prioriteta; (VII) monitoring realizacije strateških dokumenata i pregled procesa; (VIII) osigurava transparentno i participatorno planiranje razvoja i upravljanja u Kantonu.

Kantonalna ministarstva i institucije

Kantonalna ministarstva koja će biti direktno uključena u sistem za upravljanje razvojem u Kantonu su: Ministarstvo finansija, Ministarstvo kulture i sporta, Ministarstvo pravde i uprave, Ministarstvo privrede, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo saobraćaja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo za boračka pitanja,

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice i Ministarstvo zdravstva.

Ključne funkcije kantonalnih ministarstava (i relevantnih sektora), kao i drugih kantonalnih organa uprave i kantonalnih upravnih organizacija unutar sistema za upravljanje razvojem uključuju: (I) koordiniranje i uključivanje u proces razvoja integriranih ili sektorskih kantonalnih strategija; (II) koordiniranje s pripadajućim jedinicama lokalne samouprave u procesu izrade i implementacije kantonalnih strategija; (III) priprema trogodišnjeg/godišnjeg plana rada za ministarstvo bazirano na usvajanju strateških dokumenata i njihovih operativnih okvira koji su direktno vezani za budžet i program javnih investicija kantona; (IV) osiguravanje ispravnosti u procesima implementacije, monitoringa i izvještavanja u realizaciji mjera/prioriteta identificiranih unutar trogodišnjeg/godišnjeg plana rada ministarstva/institucije, baziranog na razvojnim ciljevima i indikatorima postavljenim unutar relevantnog strateškog okvira; (V) korištenje Informacionog sistema za upravljanje javnim investicijama (PIMIS) u procesu pripreme kantonalnog programa javnih investicija, baziranog na konkretnim prioritetima postavljenim unutar relevantnih strateških dokumenata; (VI) razmjeni informacija i interakciju sa Zavodom za planiranje razvoja KS-a u procesu trogodišnjeg/godišnjeg planiranja, budžetiranja, implementacije, monitoringa i realizacije razvojnih prioriteta.

Zavod za planiranje razvoja KS-a

Zavod za planiranje razvoja KS-a, između ostalih funkcija propisanih mandatom, u sistemu upravljanja razvojem Kantona ima ključnu ulogu. Funkcije i nadležnosti Zavoda su definirane kantonalnim podzakonskim propisima. U okvirima sistema za upravljanje razvojem specifične funkcije Zavoda će biti: (I) koordinacija i podrška u procesu izrade integriranih/sektorskih kantonalnih strategija; (II) predstavljanje procesa planiranja razvoja KS-a višim nivoima vlasti i unutar relevantnih jedinica lokalne samouprave; (III) podrška kantonalnim institucijama i koordinacija godišnjih i trogodišnjih planova rada ministarstava (baziranih na relevantnim strateškim dokumentima koji služe kao osnova za pripremu budžeta i programa javnih investicija); (IV) uključivanje u izradu operativnih programa, na osnovu kojih Bosna i Hercegovina postaje korisnica pristupnih fondova iz evropskog budžeta; (V) koordiniranje jačanja institucionalnih kapaciteta u svim ministarstvima KS-a za strateško planiranje, te jačanje uloge civilnog društva u procesima razvojnog planiranja, implementacije, monitoringa i izvještavanja o implementaciji razvojnih strategija na nivou Kantona; (VI) koordinacija usklađivanja te povezanosti razvojnog sa budžetskim planiranjem na nivou kantona; (VII) saradnja na pripremi razvojnih politika i projekata javnih investicija, posebno onih koji omogućavaju implementaciju usvojenih strategija; (VIII) praćenje implementacije razvojnih planova i njihove usklađenosti, te vođenje pripreme i objavljivanje godišnjeg izvještaja o razvoju KS-a.

Jedinice lokalne samouprave unutar KS-a

U skladu s lokalnim strategijama razvoja i koristeći nastajanje jedinica za planiranje i upravljanje na lokalnom nivou, jedinice lokalne samouprave učestvuju u sistemu za upravljanje razvojem na sljedeći način: (I) učešće u izradi strateških dokumenata kantona; (II) koordinacija razrade i implementacije projekata identificiranih u strategiji razvoja jedinice lokalne samouprave u saradnji s nadležnim institucijama u okviru jedinice lokalne samouprave, kantonalnim institucijama, susjednim jedinicama lokalne samouprave i socioekonomskim partnerima, a koji doprinose realizaciji razvojnih prioriteta; (III) učešće u pripremi javnih programa investicija Kantona, baziranih na lokalnim prioritetima i onim koji su identificirani unutar Strategije razvoja KS-a; (IV) pružanje informacija i izvještaja vezanih za godišnju implementaciju lokalnih strategija; (V) učešće u partnerskim tijelima za razvoj u KS-u (npr. Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj).

Regionalne lokalne razvojne agencije

Regionalne razvojne agencije (Regionalna razvojna agencija za sarajevsku mikroregiju SERDA), udruženja poslodavaca, privredne komore i ostali akteri imaju sljedeće funkcije u sistemu za upravljanje razvojem u KS-u: (I) podrška u procesu identifikacije, razvoja i implementacije projekata koji zadovoljavaju razvojne potrebe regije, u partnerstvu s jedinicama lokalne samouprave,

kantonalnim vlastima, privatnim sektorom i socioekonomskim interesnim skupinama; (II) pružaju podršku u razvoju biznis-ideja i start-up preduzeća u regiji, kao i podršku ekonomskom razvoju i kreiranju radnih mjesta; (III) pružaju informacije i sarađuju sa Zavodom u vezi s godišnjom implementacijom prioriteta i projekata, koji direktno doprinose implementaciji kantonalnih razvojnih strategija; (IV) učestvuju u partnerskim tijelima za razvoj KS-a (npr. Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj).

Ključna partnerska tijela za razvoj, njihove funkcije i odgovornosti

Ključne partnerske institucije u KS-u su: Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj.

Kantonalni odbor za razvoj je ključno tijelo u izradi strategije, monitoringu i reviziji procesa. Uključuje predstavnike svih ministarstava, socioekonomskih partnera, općina i Grada, SERDA-e, Privredne komore KS-a, Udruženja poslodavaca KS-a i nevladinog sektora. Kao takav Odbor za razvoj je odgovoran za: (I) koordinaciju procesa planiranja i osiguranje ključnih strateških inputa kroz sve faze procesa planiranja; (II) savjetodavnu podršku u procesu koordiniranja izrade trogodišnjih i godišnjih planova institucija prema razvojnim prioritetima i mjerama utvrđenim u okviru integriranih ili sektorskih strategija razvoja i u skladu s principom „1+2”; (III) savjetodavnu podršku u procesu koordiniranja razrade i implementacije projekata identificiranih u strategiji razvoja, u saradnji s nadležnim federalnim, kantonalnim ministarstvima/institucijama, susjednim kantonima i jedinicama lokalne samouprave u sastavu Kantona, a koji doprinose realizaciji razvojnih prioriteta; (IV) savjetodavnu ulogu u procesu usklađivanja budžeta i programa javnih investicija s razvojnim prioritetima definiranim u usvojenim strateškim dokumentima; (V) koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji integriranih/sektorskih razvojnih strategija.

Vijeće za razvoj Kantona

Vijeće za razvoj Kantona je konsultativno partnersko tijelo koje osigurava angažman i kontribuciju šireg broja interesnih skupina ne samo u procesu strateškog planiranja nego i u praćenju procesa implementacije strategije. Vijeće za razvoj Kantona je tijelo Vlade Kantona koje ima savjetodavnu ulogu u procesima definiranja, implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u Kantonu i djeluje u skladu s načelima partnerstva i saradnje. Vijeće za razvoj Kantona čine: premijer, općinski načelnici, gradonačelnik, predstavnici sindikata, poslodavaca, akademske zajednice, nevladinih organizacija i drugi relevantni akteri. Vlada Kantona posebnim aktom utvrđuje sastav i broj članova, način rada Vijeća za razvoj Kantona i izvršavanja administrativno-tehničkih poslova, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti spolova.

Glavne funkcije ovog tijela u okviru procesa upravljanja razvojem uključuju: (I) redovne sastanke (najmanje dva puta godišnje) kako bi se osigurale diskusije u procesu implementacije strategije, diskusije o godišnjim prioritetima i finansijskim mehanizmima itd.; (II) pružanje preporuka za strateške prioritete KS-a koje će biti uvrštene u procese planiranja i razvoja na federalnom i državnom nivou; (III) diskusije u vezi s razvojnim prioritetima i inicijativama, koje zahtijevaju zajedničke akcije različitih kantonalnih i lokalnih institucija u skladu s kantonalnim strategijama razvoja; (IV) diskusije i preporuke za regionalne, socijalne, ekonomske i okolišne projekte/prioritete i potencijale; (V) služi kao participatorna platforma diskusije za sve interesne skupine, koje iznose ideje i prijedloge za razvoj i povezivanje javnog, privatnog i civilnog sektora u zajedničkoj akciji.

Ključni koraci godišnjeg procesa sistema za upravljanje razvojem u KS-u

- (1) Izrada Akcionog plana za implementaciju Strategije
- (2) Trogodišnje i godišnje planiranje rada u ministarstvima i javnim ustanovama u KS-u prema razvojnim prioritetima i mjerama utvrđenim prema kantonalnoj strategiji/ostalim sektorskim strategijama, kao i redovnim funkcionalnim odgovornostima kantonalnih institucija i predstavlja osnovu za pripremu prijedloga budžeta i programa javnih investicija KS-a.

- (3) Nacrt trogodišnjih i godišnjih planova razmatraju Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj prije konačnog podnošenja Vladi Kantona.
- (4) Godišnji planovi rada kantonalnih institucija predstavljaju implementacioni dokument s aktivnostima/projektima koji će se poduzimati na godišnjem nivou kako bi se realizirale mjere (programi) iz trogodišnjeg plana rada, te ostvarili prioriteta i strateški ciljevi iz relevantnih strateških dokumenata i nadležnosti organa uprave utvrđenih u trogodišnjem planu rada.
- (5) Tekuća implementacija godišnjih planova rada (mjera i programa) od strane svih kantonalnih ministarstava i institucija (uključujući procese nabavke, objava i vođenje *grant-šema* itd.).
- (6) Sve nadležne institucije u KS-u vrše redovno prikupljanje podataka neophodnih za monitoring, evaluaciju i izvještavanje o realizaciji mjera i programa iz godišnjih planova.

Plan implementacije, monitoringa, izvještavanja, evaluacije Strategije

Zakonskim i podzakonskim normativnim okvirom u FBiH propisani su kao obavezni elementi strateškog planiranja i strateških dokumenata implementacija, monitoring, izvještavanje i evaluacija. U okviru spomenutih procesa ključno je izvršiti opis odgovornih institucija, opis postupaka i postupanja odgovornih institucija, dinamiku postupanja i okvir rokova.

Implementacija

Implementacija Strategije razvoja KS-a provodit će se alatima uspostavljenim Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH.²⁴ Propisani alati za implementaciju su akcioni plan za implementaciju strategije, smjernice za trogodišnje planiranje, trogodišnji i godišnji planovi rada organa uprave na nivou Kantona. Propisani alati za implementaciju izrađuju se u skladu sa članom 19. Uredbe o izradi strateških dokumenata u FBiH i članovima 10, 11. i 12. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH. Akcioni plan za implementaciju strategije na načelima razvojnog planiranja izrađuje se za planski period važenja strategije, svake planske godine po principu 1+2 usklađeno s procesom izrade i usvajanja smjernica. Akcioni plan minimalno sadrži sljedeće elemente: naziv strateškog cilja i prioriteta, naziv planiranih mjera i strateških projekata s očekivanim rezultatima, nosioce realizacije, okvirnu finansijsku vrijednost po godinama i očekivane izvore finansiranja. Stručna služba koordinira izradu akcionog plana, koji uz prethodne konsultacije s Vijećem za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u KS-u usvaja Vlada Kantona. Implementacija kroz izradu trogodišnjih planova rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave u skladu s podzakonskim okvirom zasnovana je na početnom procesu izrade smjernica. Smjernice se izrađuju svake godine za period od tri godine (1+2) sa sadržajem koji obuhvata oznaku nivoa za koje se izrađuje i period na koji se odnose, svrhu smjernica, strateške pravce koji proizlaze iz Strategije razvoja KS-a, prioriteta, mjere i strateške projekte, indikativni finansijski okvir i odgovarajuće indikatore. Smjernice u saradnji sa Zavodom za planiranje razvoja KS-a (Zavod) priprema premijer KS-a, a uz prethodne konsultacije i preporuke Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u KS-u iste usvaja Vlada KS-a. Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave KS-a implementacijski je dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioriteta i mjere iz Strategije razvoja KS-a, te operacionalizira nadležnosti organa uprave i predstavlja temelj za izradu DOB-a i PJI-a. Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada kantonalni organi uprave imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja KS-a s pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja. Trogodišnji plan rada usvaja se svake godine. U izradi trogodišnjeg plana kantonalni organi uprave preuzimaju projekte i aktivnosti iz akcionog plana. Mjere iz Strategije razvoja unose se kao programi u trogodišnjem planu rada, a svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje

²⁴ Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 74/19).

se i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB-u) s dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u. U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program definiraju se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja KS-a. Osim navedenog u trogodišnjem planu rada definira se jedan glavni program kantonalnog organa uprave na osnovu strateških ciljeva i prioriteta iz Strategije razvoja KS-a i smjernica. Godišnji plan rada je implementacijski dokument koji sadrži, pored redovnih aktivnosti, i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata, a priprema se na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada kantonalni organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada uključujući i glavni program. Pored godišnjeg programa rada koji radi svaki organ uprave pojedinačno, u skladu s Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima izrađuje se godišnji program rada Vlade KS-a. Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web-stranici Kantona. Doprinos implementaciji Strategije razvoja KS-a daje i obaveza jedinica lokalne samouprave da usklađuju strategije razvoja jedinica lokalne samouprave.

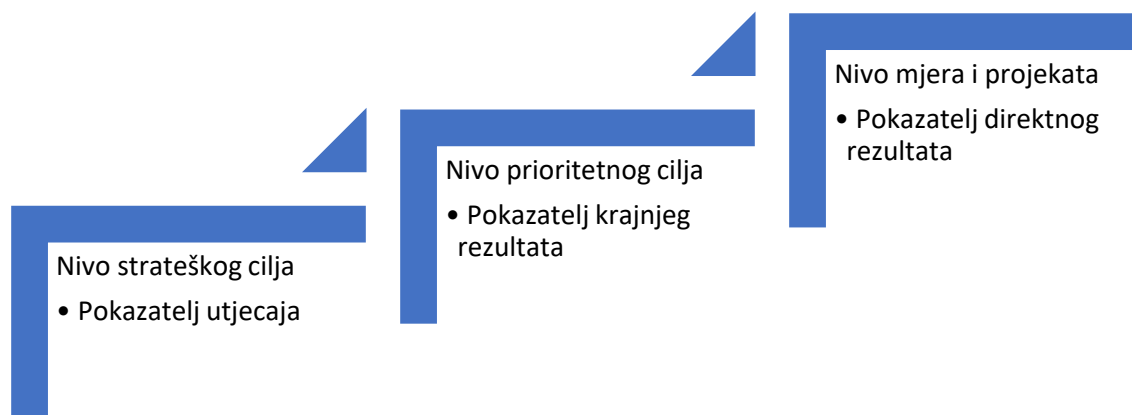
Monitoring i izvještavanje

U skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH (član 14, 15. i 16), procesi monitoringa i izvještavanja su obavezne radnje razvojnog planiranja i upravljanja razvojem. Monitoring je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja KS-a u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima. Kvalitetno obavljanje monitoringa podrazumijeva da svi kantonalni organi uprave trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji Strategije, kao i indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja i indikatora iz godišnjeg plana rada. Osnovu za izradu izvještaja o radu organa uprave i izradu izvještaja o razvoju čine spomenute evidencije. Naprijed spomenuti normativni okvir u oblasti izvještavanja propisuje obavezu izrade godišnjih izvještaja o radu i izvještaj o razvoju. Godišnji izvještaj o radu priprema se s namjerom praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na nivou Kantona. U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti, i za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje. Godišnje izvještaje o radu izrađuju kantonalni organi uprave i Vlada KS-a u skladu s Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima. Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se na godišnjem nivou sagledavaju stepen implementacije, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata. Izvještaj o razvoju KS-a izrađuje Zavod za planiranje razvoja KS-a. Pored naprijed navedenog, Zavod vrši koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije, što podrazumijeva aktivnu saradnju sa svim institucijama nosiocima implementacije i monitoringa. U oblasti monitoringa i izvještavanja značajnu ulogu ostvaruje i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u KS-u, koje ima savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u Kantonu. Vijeće razmatra godišnji izvještaj o razvoju Kantona, daje preporuke unapređujući implementaciju kao i kvalitet samog izvještaja. Vlada Kantona usvaja izvještaj o razvoju KS-a, koji radi informisanja dostavlja Skupštini Kantona. Godišnji izvještaji o radu i izvještaj o razvoju objavljuju se na web-stranici Kantona i Zavoda.

Zavod za planiranje razvoja KS-a pratit će stepen realizacije strateških i prioritetnih ciljeva kroz pokazatelje utjecaja i pokazatelje krajnjeg rezultata.

Praćenje realizacije Strategije razvoja KS-a odvijat će se kroz tri vrste pokazatelja koji su prikazani na narednom šematskom prikazu:

Šematski prikaz 2. Pokazatelji praćenja realizacije Strategije razvoja KS-a

Osim spomenutog, Zavod za planiranje razvoja KS-a vrši poslove koji se odnose na: horizontalnu i vertikalnu koordinaciju planiranja i izvještavanja, učestvuje u pripremi nacrt programa rada Vlade KS-a za mandatni period i vrši koordinaciju ocjene napretka u njegovom provođenju, učestvuje u pripremi nacrt programa rada i izvještaja o radu Vlade KS-a, te rješavanje spornih pitanja vezanih za usaglašavanje planova rada i izvještaja o radu kantonalnih ministarstava i institucija i provođenje godišnjeg programa rada Vlade KS-a, koordinira pripremu godišnjeg izvještaja o radu Vlade KS-a.

Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH²⁵ uspostavljen je proces evaluacije. Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema definiranim kriterijima. Za strateške dokumente Kantona obavezna je evaluacija u toku, uključujući i Strategiju razvoja KS-a. Evaluacija u toku će se raditi u predposljednjoj godini implementacije Strategije razvoja (2026. godine). Evaluaciju će provesti nezavisni vanjski evaluator izabran od strane Zavoda za planiranje razvoja KS-a kao naručioca usluge. Evaluacija se može raditi i na sredini perioda implementacije ukoliko se za istom ukaže potreba utvrđena od strane Vlade Kantona. Evaluacija u toku radi se s ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i osiguravanja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.

²⁵ Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 74/19).

7. Prilozi

7.1 Sažeti pregled Strategije razvoja

Tabela 49. Sažeti pregled Strategije razvoja s indikatorima i finansijskim izvorima

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. strateški cilj	Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj zaposlenih	152.394	200.000
		Prosječna plaća	1.153	1.350
		Indeks razvijenosti	2,03	2,7
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		187.282.000	97.774.000	285.056.000
1.1. Prioritet	Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Doing Business rangiranje prema lakoći poslovanja	90	60
		Broj registriranih poslovnih subjekata	38.668	45.000
		Broj registriranih poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	92,0	107,0
		Ukupan iznos ostvarenih investicija u 000 KM	1.029.346	2.000.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		103.400.000	21.300.000	124.700.000
1.1.1. Mjera	Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Pokretanje poslovne aktivnosti, rang prema WB-u	90/190	60/190
		Ocjena pružanja usluga javne administracije (OECD) (bh. rang 1–5)	1	3
		Širokopojasni internet-promet, mil. GB	323	1.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.000.000	0	1.000.000
1.1.2. Mjera	Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Smanjenja naknada za općekorisne funkcije šume %	0	50
		Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva (%)	36,2	42,0
		Broj registriranih poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	92,0	107,0
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.000.000	0	2.000.000
1.1.3. Mjera	Sistemska pristup razvoju preduzetničke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora

		Donošenje i implementacija „Programa razvoja preduzetničke infrastrukture“	Nema	Ima
		Registar (katalog) poslovnih i industrijskih zona	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		29.000.000	21.000.000	50.000.000
1.1.4. Mjera	Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj registriranih poslovnih subjekata	38.668	45.000
		Društveni bruto proizvod BDP (u KM)	7.466.637	8.500.00
		Realizirane investicije (u 000 KM)	1.029.346	2.000.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50.000.000	0	50.000.000
1.1.5. Mjera	Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom COVID-19	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj poslovnih subjekata koji su ostvarili pravo u skladu sa članom 2. Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica i uštedama u KS-u	11.139	11.139
		Usvojen program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije COVID-19	Ne	Da
		Izvršene izmjene pravnog okvira u cilju olakšanja poslovanja pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata	Ne	Da
		Raspisani/implementirani javni pozivi za dodjelu finansijske podrške pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		21.000.000	0	21.000.000
1.1.6. Mjera	Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Zaključeni ugovori o provedbi projekta JPP-a	0	3
		Usvojene izmjene Zakona o JPP-u i odgovarajućih pravilnika	Nema	Ima
		Organiziran trening za minimalno 50 predstavnika javnih organa (prvi i drugi nivo)	Nema	Ima
		Organiziran trening za minimalno 50 predstavnika zainteresiranih privatnih investitora	Nema	Ima
		Pripremljen i usvojen katalog JPP-projekata	Nema	Ima
		Usvojeni planovi realizacije JPP-projekata	Nema	Ima

		Pripremljene studije izvodljivosti, tenderska dokumentacija i nacrti ugovora za minimalno 3 JPP-projekta	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		400.000	300.000	700.000
1.2. Prioritet	Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Indeks fizičkog obima prerađivačke industrije	104,1	107,0
		Učešće izvoza prerađivačke industrije u ukupnoj industriji (%)	74,3	80,0
		Iznos ostvarenih investicija u prerađivačkoj industriji u 000 KM	143.942	200.000
		Pokrivenost uvoza izvozom (%)	29,3	35,0
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.000.000	0	5.000.000
1.2.1. Mjera	Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		% bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj u poslovnom sektoru u BDP-u (FZS)	0,18	1,85
		% izdvajanja u oblasti inženjstva i tehnologija od bruto izdataka za istraživanje i razvoj (FZS)	29,22	40,00
		Globalni indeks inovacija (GII), rang (WIPO) (BiH)	74/131	50/131
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.000.000	0	2.000.000
1.2.2. Mjera	Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije te na znanju baziranih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ostvarene investicije (u 000 KM)	1.029.346	2.000.000
		% iznos ostvarenih investicija u KS-u u odnosu na FBiH	33,9	45
		Broj poslovnih subjekata u KS-u osnovanih od strane dijaspor (P/GK FBiH)	n/a	
		% ukupnih investicija realiziranih u prerađivačkoj industriji (C)	14,0	25
		% ukupnih investicija realiziranih u djelatnosti informacija i komunikacija (J)	10,2	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.000.000	0	3.000.000
1.3. Prioritet	Povećati digitaliziranost ekonomije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Širokopojasni internet-promet, mil. GB	323	1.000
		Prilagodljivost pravnog okvira digitalnim poslovnim modelima (WEF) (BiH)	2,4	6,0

		% preduzeća s uspostavljenim IKT-funkcijama koje obavljaju eksterni dobavljači (EUROSTAT BiH)	63	76
		% preduzeća s uspostavljenim IKT-funkcijama koje obavljaju vlastiti zaposlenici (EUROSTAT BiH)	15	30
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		8.200.000	0	8.200.000
1.3.1. Mjera	Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj malih preduzeća (10–49) u KS-u koja koriste e-commerce platforme, EUROSTAT (BiH)	20	50
		Broj srednjih preduzeća (50–249) u KS-u koji koriste e-commerce platforme, EUROSTAT (BiH)	22	50
		Širokopojasni internet-promet, mil. GB	323	1.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.700.000	0	1.700.000
1.3.2. Mjera	Jačati podršku razvoju IT-sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj kompanija u IT-sektoru u KS-u	505	800
		Broj zaposlenih u IT-kompanijama	10.089	16.300
		% učešća IT-kompanija u ukupnom broju poslovnih subjekata u KS-u	6,6	12
		Prosječna plaća u oblasti informacija i komunikacija	1.402	1.700
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.3.3. Mjera	Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Bruto dodana vrijednost u kreativnoj i kulturnoj industriji u KM (FZS)	472.190	800.000
		Broj zaposlenih u kreativnoj i kulturnoj industriji	16.355	25.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.000.000	0	3.000.000
1.4. Prioritet	Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj zaposlenih (31. 12)	152.394	200.000
		Broj nezaposlenih (31.1 2)	58.746	54.000
		Učešće dugoročno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih (%)	67,5	60,0
		Učešće zaposlenih sa VSS-om u ukupnom broju zaposlenih (%)	33,8	37,0
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		9.682.000	40.050.000	49.732.000
1.4.1. Mjera	Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora

	kapital Službe za zapošljavanje KS-a	Sredstva za aktivne mjere zapošljavanja u KM	15.327.650	23.000.000
		Broj lica obuhvaćenih aktivnim mjerama zapošljavanja	2.329	5.000
		Stopa nezaposlenosti (%)	27,8	20,0
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		182.000	50.000	232.000
1.4.2. Mjera	Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj realiziranih aktivacijskih programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene i osobe s otežanim pristupom tržištu rada	2	Min. 1 program godišnje
		Realizirani programi podrške zapošljavanju u socijalnim uslugama	2	Min. 1 program godišnje
		Realizirani programi zapošljavanja u domenu socijalnih usluga	1	Min. 1 program godišnje
		Realizirani programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije	1	Min. 1 program godišnje
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		7.500.000	35.000.000	42.500.000
1.4.3. Mjera	Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Stopa nezaposlenosti mladih (%)	47,8	18,0
		Stopa zaposlenih žena (%)	65,3	40,0
		Broj nezaposlenih osoba s invaliditetom	1.771	900
		Broj lica obuhvaćenih aktivnim mjerama zapošljavanja	2.329	5.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.000.000	5.000.000	7.000.000
1.5. Prioritet	Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća u KS-u	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ukupni prihodi KJKP-a i JKP-a u mil. KM	314,8	400
		Prosječan broj zaposlenih KJKP-a i JKP-a	4.713	4.000
		Prosječna plaća KJKP-a i JKP-a u KM	1.024	1.200
		Ukupni prihodi KJP-a u mil. KM	31,7	70,0
		Prosječan broj zaposlenih KJP-a	784	900
		Prosječna plaća KJP-a u KM	891	1.100
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		40.200.000	29.800.000	70.000.000
1.5.1. Mjera	Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora u KS-u	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ukupni prihodi KJKP-a i JKP-a u mil. KM	314,8	400
		Gubitak KJKP-a i JKP-a u mil. KM	37,6	15
		Poslovna sredstva KJKP-a i JKP-a u mil. KM	1.518,6	1.700

		Kapital KJKP-a i JKP-a u mil. KM	866,5	980
		Prosječan broj zaposlenih KJKP-a i JKP-a	4.713	4.000
		Investicije u komunalnu privredu (mil. KM)	15,3	100,0
		Prosječna plaća KJKP-a i JKP-a u KM	1.024	1.200
		Donesen novi Zakon o komunalnim djelatnostima u KS-u	Nema	Ima
		Usvojene izmjene Zakona o komunalnoj čistoći u KS-u – izmjena načina obračuna plaćanja	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		9.000.000	1.000.000	10.000.000
1.5.2. Mjera	Povećati efikasnost javnih preduzeća	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ukupni prihodi KJP-a u mil. KM	31,7	70,0
		Gubitak KJP-a u mil. KM	4,1	0,0
		Poslovna sredstva KJP-a u mil. KM	646,8	740,0
		Kapital KJP-a u mil. KM	570,7	650,0
		Prosječan broj zaposlenih KJP-a	784	900
		Prosječna plaća KJP-a u KM	891	1.100
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		31.200.000	28.800.000	60.000.000
1.6. Prioritet	Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj dolazaka turista u KS	667.756	1.068.409
		Broj noćenja turista u KS-u	1.309.113	2.884.706
		Prosječno zadržavanje turista u KS-u (dana)	1,96	2,7
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		6.800.000	624.000	7.424.000
1.6.1. Mjera	Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj dolazaka turista u KS	667.756	1.068.409
		Broj noćenja turista u KS-u	1.309.113	2.884.706
		Prosječno zadržavanje turista u KS-u (dana)	1,96	2,7
		Broj pravnih lica u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	683	720
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.000.000	0	4.000.000
1.6.2. Mjera	Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj upisanih učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	144	168
		Broj zanimanja u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	5	6
		Broj učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	500	600

		Broj upisanih studenata na studij turizma i zaštite životne sredine (I i II ciklus)	40	55
		Obim podrške TZ KS-a projektima za razvoj turizma u KS-u po javnim pozivima (KM)	1.624.187	2.500.000
		Broj zaposlenih u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	9.336	12.137
		Obim investicija u nova stalna sredstva u sektor pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane (KM)	73.483.000	88.179.600
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.400.000	24.000	1.424.000
1.6.3. Mjera	Razvoj turističke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Pokrivenost turističkom signalizacijom	n/a	100%
		Broj ležaja u KS-u	13.604	17.685
		Broj soba u KS-u	5.554	7.220
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.400.000	600.000	2.000.000
1.7. Prioritet	Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Izvoz sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (KM)	16.083.000	20.000.000
		Obim investicija u poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo (KM)	2.928.000	5.000.000
		Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata u m ³	127	150
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		14.000.000	6.000.000	20.000.000
1.7.1. Mjera	Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Budžetska sredstva za razvoj poljoprivrede (KM)	4.502.873	6.754.000
		Broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	1.098	2.000
		Obrađene površine u ha	5.267	6.320
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.000.000	0	3.000.000
1.7.2. Mjera	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Požnjevena površina u ha	4.562	5.000
		Broj rodni stabala voća	892.587	1.000.000
		Ukupan iznos ostvarenih investicija poljoprivrednih gazdinstava u 000 KM	4.716	6.000
		Broj stanovnika u ruralnim područjima		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.000.000	5.000.000	10.000.000

1.7.3. Mjera	Unapređenje stanja u sektoru šumarstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Vještačko pošumljavanje ha	7	10
		Ukupna zaliha drveta po m ³	3.288	4.000
		Ukupni godišnji zapreminski prirast po m ³	253.037	300.000
		Realizacija etata po m ³	324.569	500.000
		Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata u m ³	127	150
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		6.000.000	1.000.000	7.000.000
2. strateški cilj	Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljane vrijednosti indikatora
		Stopa smrtnosti dojenčadi (u ‰)	9,9	6,0
		Stopa završavanja škole (osnovna, srednja, fakultet) (%)	90,2	100
		Stepen socijalne isključenosti stanovništva (%)	44,7	40
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		213.966.723	215.988.545	429.955.268
2.1. Prioritet	Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom u KS-u	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj djece u predškolskim ustanovama	5.001	6.000
		Izdavanje iz Budžeta za obrazovanje (prema COFOG-klasifikaciji, 097) (u ‰)	0,19	1,5
		Broj učenika osnovnog obrazovanja	37.423	39.000
		Broj učenika srednjeg obrazovanja	14.737	16.000
		Broj studenata (Univerzitet u Sarajevu i privatne visokoškolske ustanove)	25.997	35.500
		Broj osoba koje su završile obuku i prekvalifikaciju	66	200
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		59.440.000	26.400.000	85.840.000
2.1.1. Mjera	Unapređenje kvalitete usluga predškolskog odgoja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje	33	50
		Broj javnih ustanova namjenski određenih za predškolski odgoj i obrazovanje (33 ustanove) (%)	50	100
		Procenat djece koja nisu primljena u javne ustanove zbog potpunog kapaciteta (%)	24	0
		Broj učenika osnovnog obrazovanja	37.423	39.000
		Broj učenika srednjeg obrazovanja	14.737	16.000
		Prosječan broj kompjutera po jednoj osnovnoj školi	19,3	40,0
		Prosječan broj kompjutera po jednoj srednjoj školi	41,4	90,0
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		20.440.000	2.500.000	22.940.000
2.1.2. Mjera	Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Donesena zakonska regulativa za uvođenje sistema dualnog obrazovanja	Nema	Donesen zakon
		Procenat NPP-a u srednjem stručnom obrazovanju koji su ažurirani u skladu s potrebama tržišta rada (%)	Nema	30
		Uspostavljen sistem obavljanja prakse u skladu s Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu (%)	Nema	80
		Uveden sistem dobrovoljne/obavezne prakse u VO-u (%)	Nema	100
		Povećan broj časova praktične nastave kod poslodavca u srednjem stručnom obrazovanju (%)	Nema	50
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.400.000	1.500.000	4.900.000
2.1.3. Mjera	Osigurati razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Povećan broj akreditiranih programa za formalno obrazovanje odraslih (%)	20	50
		Povećan broj akreditiranih programa za neformalno obrazovanje odraslih (%)	20	100
		Smanjen broj nezaposlenih lica na evidenciji JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ (%)	10	0
		Povećan broj lica koja su završila program prekvalifikacije i dokvalifikacije (formalni programi obrazovanja odraslih) (%)	10	
		Povećan broj zaposlenih lica nakon stečene srednje stručne spreme (%)	10	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.000.000	0	2.000.000
2.1.4. Mjera	Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Doneseni standardi za nastavničku profesiju (%)		100
		Broj unaprijeđenih NPP-ova za inicijalno obrazovanje nastavnika (%)		80
		Procenat ažuriranih nastavnih planova i programa (%)		80-90
		Procenat sredstava iz budžeta za finansiranje projekata podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha talentovanih učenika u osnovnim i srednjim školama	Nema	

		Iznos budžetskih sredstava koji dodjeljuje Ministarstvo za odgoj i obrazovanje za nagrađivanje najboljih učenika	Nema	
		Broj nastavnih sati iz informatike po učeniku		
		Osvojene međunarodne učeničke nagrade u oblasti IT-a		80-90% predviđenog broja
		Procenat nastavnika stručnih predmeta koji su imali ciljanu edukaciju vezanu za njihov predmet kroz KPR (na godišnjem nivou)		80-90
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		13.600.000	2.400.000	16.000.000
2.1.5. Mjera	Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici (Šangajska lista)	NE	Uvršteni na Šangajsku listu
		Procenat laboratorija funkcionalnih za tip namjene (%)	34	60
		Procenat BDP-a u ulaganja u istraživanje i razvoj (FBIH) (%)	0,18	0,90
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20.000.000	20.000.000	40.000.000
2.2. Prioritet	Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Prosječno mjesečno izdvojena sredstva iz Budžeta po korisniku zaštite po zakonu (u KM)	161,7	180,0
		Učešća u budžetu izdvojenih sredstava za zaštitu po osnovu zakona (u %)	7,4	Ispod 7
		Stopa dugoročne nezaposlenosti (u %)	75,2	58,0
		Udio nezaposlenih demobilisanih branilaca, članova por. pog. branilaca, ratnih vojnih invalida i ostalih invalida u ukupno nezaposlenim (u %)	12,3	7,3
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.2.1. Mjera	Reforma sistema socijalne politike	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Definirane potrebne promjene pravnog okvira i predložene inicijative za FBIH	Nema	Ima
		Definiranje ranjivih grupa stanovništva prema EU-indikatorima (dugoročno nezaposleni, mladi nezaposleni, starije osobe bez primanja i starije osobe s primanjima, beskućnici, samohrane porodice, osobe s invaliditetom, pripadnici romske nacionalne manjine, bivši ovisnici...)	Nema	Ima

		Broj edukacija u oblasti socijalne politike i populacijske politike za pružaoce usluga soc. politike	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.800.000	300.000	2.100.000
2.2.2. Mjera	Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i bolji kvalitet pružanja socijalnih usluga s ciljem ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj ciljanih programa obrazovanja odraslih po kategorijama: obeshrabreni, mladi, žene, osobe iznad 45 god.	Nema	Ima
		Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM	Nema	Ima
		Broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta	Nema	Ima
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) uključenih u programe zapošljavanja i samozapošljavanja	Nema	Ima
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) kojima je riješeno stambeno pitanje	Nema	Ima
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) podržanih u rješavanju stambenog pitanja putem subvencioniranih kredita i drugo	Nema	Ima
		Broj penzionera koji su dobili podršku	Nema	Ima
		Broj programa i aktivnosti namijenjenih penzionerima	Nema	Ima
		Broj održanih i organiziranih edukacija za unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite	Nema	Ima
		Broj pripadnika romske nacionalne manjine koji su dobili podršku	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		35.000.000	13.000.000	48.000.000
2.2.3. Mjera	Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj provedenih mjera psihoterapijskog tretmana za počinioc nasilja u odnosu na broj slučajeva	Nema	Ima
		Poznata lica prijavljena kao počinioci krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – muškarci	FBiH 1.059	0
		Poznata lica prijavljena kao počinioci krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – žene	FBiH 95	0

		Broj edukacija za policijske službenike s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja	Nema	Ima
		Broj edukacija za obrazovne institucije i roditelje s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja	Nema	Ima
		Broj programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima su obuhvaćene rizične skupine	Nema	Ima
		Broj servisa psihosocijalne i edukativne podrške dostupnih u zajednici	Nema	Ima
		Broj psihosocijalnih servisa podržanih od strane lokalnih vlasti	Nema	Ima
		Broj psihosocijalnih servisa finansiranih kroz grantove i projekte na nivou Kantona i na nivou općina	Nema	Ima
		Broj psihosocijalnih servisa implementiranih u partnerstvu javnog i privatnog sektora i nevladinih organizacija	Nema	Ima
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.500.000	500.000	2.000.000
2.2.4. Mjera	Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključanje svih relevantnih aktera u zajednici	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj vaninstitucionalnih oblika zaštite koji se implementiraju za korisnike KS-a	Nema	Ima
		Broj rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite koje su se transformirale u ustanove socijalne zaštite koje pored smještaja korisnicima pružaju i usluge socijalne zaštite koje će prevenirati njihov smještaj u ustanove i poticati deinstitucionalizaciju korisnika	Nema	Ima
		Sačinjena analiza korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite prema uzrocima koji su doveli do smještaja i mogućnostima za njihovo vaninstitucionalno zbrinjavanje i kontinuirano praćenje stanja po ovom pitanju	Nema	Ima
		Usvojeni planovi transformacije svih rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u KS-u i implementacija istih	Nema	Ima

		Broj realiziranih programa promocije usluga socijalne zaštite u cilju prevencije institucionalizacije i deinstitutionalizacije korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.000.000	3.000.000	8.000.000
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
2.2.5. Mjera	Unapređenje zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu kontaktu sa zakonom	Broj registrirane djece u riziku od uključivanja u trgovinu ljudima, identificirane kroz postupke otvorene u ustanovama socijalne zaštite i drugim ustanovama i institucijama	Nema	Ima
		Broj djece za koju postoji sumnja na uključenost u organizirano prosjačenje	Nema	Ima
		Broj djece za koju postoji sumnja o uključenosti u radnu eksploataciju	Nema	Ima
		Broj djece za koju postoji sumnja da su u prisilnim maloljetničkim brakovima	Nema	Ima
		Broj evidentirane djece recidivista u činjenju krivičnih djela	Nema	Ima
		Broj djece preusmjerene iz redovnog krivičnog postupka	Nema	Ima
		Broj i vrsta izvršenih odgojnih preporuka u odnosu na broj i vrstu izrečenih odgojnih preporuka	Nema	Ima
		Broj zaposlenih stručnih radnika za rad s djecom	Nema	Ima
		Broj stručnih radnika koji su učestvovali u stručnom osposobljavanju kroz certificirane edukacije, druge edukacije, seminare, okrugle stolove, konferencije	Nema	Ima
		Broj edukacija organiziranih za stjecanje znanja iz oblasti zaštite djece: a) žrtava trgovine ljudima, b) u kontaktu sa zakonom	Nema	Ima
		Uspostavljen dnevni centar za djecu u riziku	Nema	Ima
		Uspostavljeno odjeljenje za primjenu zdravstvenih sigurnosnih mjera obaveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi pri JU Psihijatrijska bolnica (uključujući poseban odjel za maloljetnike)	Nema	Ima
		Uspostavljeno forenzičko odjeljenje za izvršenje krivične sankcije – upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje	Nema	Ima

		Uspostavljena stručna služba za rad s maloljetnicima i provođenje mjera prema maloljetnicima u JU “Kantonalni centar za socijalni rad”	Nema	Ima
		Nivo materijalne i tehničke opremljenosti ustanova, institucija, organa i organizacija koje pružaju usluge	Nema	Ima
		Uspostavljena baza podataka	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.500.000	1.000.000	4.500.000
2.2.6. Mjera	Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj sklopljenih ugovora kojim su trajno riješeni interno raseljeni (broj evidentiranih raseljenih porodica)	103	50
		Broj raseljenih lica u KS-u	288	0
		Broj realiziranih projekata održivog povrata		
		Uspostavljena baza readmisiranih osoba	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.050.000	18.160.000	28.210.000
2.3. Prioritet	Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Novi modeli ugovaranja u zdravstvenim ustanovama	Paušalni način, izuzev porodične medicine koja se plaća po kapitaciji – utvrđivanje godišnjeg budžeta koji se realizira u mjesečnim tranšama	Uspostaviti modele plaćanja koji će podstaknuti zdravstvene ustanove na efikasniji rad, odnosno modele zasnovane na rezultatima rada ustanove
		% stanovništva obuhvaćenog obaveznim zdravstvenim osiguranjem	99,9	100
		Izdavanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku (KM)	983	1.200
		Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS-u	0	Uspostavljen program
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		27.500.000	24.800.000	52.300.000
2.3.1. Mjera	Unaprijediti dostupnost efikasnih, efektivnih i kvalitetnih zdravstvenih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		% stanovništva koje je odabralo tim obiteljske medicine u PZZ-u	84	100
		% stanovništva obuhvaćen obaveznim zdravstvenim osiguranjem	99,9	100

		Broj ugovornih privatnih zdravstvenih ustanova sa ZZZO-om KS-a	78	81
		% otpisanosti stalnih sredstava	64	50
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20.000.000	10.000.000	30.000.000
2.3.2. Mjera	Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Izdavanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku (KM)	983	1.200
		Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora	38.433.957	0,00
		Novi modeli ugovaranja u zdravstvenim ustanovama	Paušalni način, izuzev porodične medicine koja se plaća po kapitaciji – utvrđivanje godišnjeg budžeta koji se realizira u mjesečnim tranšama	Uspostaviti modele plaćanja koji će podstaknuti zdravstvene ustanove na efikasniji rad, odnosno modele zasnovane na rezultatima rada ustanove
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0	9.800.000	9.800.000
2.3.3. Mjera	Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS-u	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji iznosi 89,07%	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji trebalo bi iznositi 60,00%
		Provedeni preventivni programi – screening-programi: dojka, grlić maternice, rektum – debelo crijevo		
		Provedeno populaciono istraživanje među odraslim stanovništvom o faktorima rizika u nastanku hroničnih oboljenja		
		Broj provedenih preventivnih programa u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i ranog otkrivanja neoplazmi od strane zdravstvenih ustanova		
		Broj podržanih programa zdravog starenja		
		Broj starih osoba uključenih u program zdravog starenja		
		Broj zdravstvenih radnika koji su educirani o svim oblicima nasilja i koji pružaju zdravstvenu i psihosocijalnu podršku žrtvama nasilja		
		Broj potpisanih sporazuma o saradnji Ministarstva zdravstva/obrazovanja i javnih zdravstvenih ustanova sa NVO-		

		om u oblasti promocije i zaštite zdravlja		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.500.000	0	2.500.000
2.3.4. Mjera	Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Razvijeni planovi pripravnosti za određene javnozdravstvene prijetnje	Nema razvijenih planova	Potpuno razvijeni planovi
		Provedene simulacijske vježbe – jednom godišnje za različite javnozdravstvene prijetnje	0	Jednom godišnje
		Uspostavljen centar za javnozdravstvene prijetnje (jačanje EMU-službe)	0	Uspostavljen sistem
		Uspostavljen sistem monitoringa i evaluacije u kriznim situacijama	0	Uspostavljen sistem
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.000.000	5.000.000	10.000.000
2.4. Prioritet	Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj posjetilaca izložbama u KS-u u ukupnom broju posjetilaca u FBiH (%)	43	60
		Broj posjetilaca festivala u KS-u u ukupnom broju posjetilaca FBiH (%)	44	60
		Broj posjetilaca u centrima za kulturu	156.616	200.000
		Ukupan broj učesnika u sportu	30.200	35.000
		Izdavanje iz budžeta za sport (%)	0,79	1,0
		Podrška neprofitnim organizacijama iz kulture i sporta, učešće u budžetu (%)	1,21	1,5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		70.176.723	128.828.545	199.005.268
2.4.1. Mjera	Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Učešće broja izložbi KS-a u ukupnom broju izložbi u FBiH (%)	30	40
		Festivali u KS-u u ukupnom broju festivala FBiH (%)	21	50
		Broj predstava u profesionalnim pozorištima	240	260
		Broj predstava u amaterskim pozorištima	13	20
		Broj kulturno-umjetničkih društava	16	20
		Broj članova kulturno-umjetničkih društava	2.756	3.200
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture	412	500
		Broj podržanih start-up biznisa iz oblasti kreativnih industrija	n/a	50
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.000.000	2.000.000	6.000.000

2.4.2. Mjera	Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ulaganja u očuvanje spomenika kulture (KM)	787.724	2.000.000
		Broj zaštićenih kulturnih dobara	n/a	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		12.800.000	1.500.000	14.300.000
2.4.3. Mjera	Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Budžet za sport KS-a (KM)	3.322.322	10.987.400
		Ukupan broj učesnika u sportu	30.200	35.000
		Broj organizacija u sportu	572	620
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti sporta	4.590	640
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		53.376.723	125.328.545	178.705.268
3. strateški cilj	Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljane vrijednosti indikatora
		Gubici vode ViK-a (tehnički i administrativni) (%)	71,03	60
		Količina ukupno odloženog otpada (t/god.)	161.086	220.000
		Broj dnevnih prekoračenja graničnih vrijednosti PM ₁₀ – Otoka	93	50
		Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5} (µg/m ³) – Ilidža	46	25
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		638.059.785	586.050.049	1.224.109.834
3.1. Prioritet	Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Prosječna godišnja koncentracija SO ₂ (µg/m ³) – Ilijaš	34	<20
		Broj dnevnih prekoračenja graničnih vrijednosti PM ₁₀ – Otoka	93	50
		Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5} (µg/m ³) – Ilidža	46	25
		Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka	5	8
		Izrađena karta buke za KS	0	1
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		31.373.877	54.942.379	86.316.256
3.1.1. Mjera	Smanjenje emisije polutanata u zrak	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Prosječna godišnja koncentracija NO ₂ (µg/m ³) – Otoka	37	<20
		Prosječna godišnja koncentracija SO ₂ (µg/m ³) – Ilijaš	34	<20
		Prosječna godišnja koncentracija H ₂ S (µg/m ³) – Ilidža	4,3	2
		Broj dnevnih prekoračenja graničnih vrijednosti PM ₁₀ – Otoka	93	50

		Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5} (µg/m ³) – Ilidža	46	25
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		592.712	10.872.994	11.465.706
3.1.2. Mjera	Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u stambenim zgradama	101	96
		Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u objektima koji nisu stambene zgrade	147	137
		Godišnji ekvivalent emisija CO ₂ po glavi stanovnika	4,27	4
		Udio stanovništva s pristupom grijanju i hlađenju	23	
		Potrošnja električne energije u stambenim zgradama (kWh/m ²)	45	
		Uštede energije (MWh) i smanjenje emisije za 3.300 t CO ₂	14.000	
		Smanjena potrebna toplotna energija (kWh/m ² god.)	130	70
		Ostvarene uštede u troškovima (KM/god.)	557	300
		Udio ukupne energije iz izvora obnovljive energije kao udio ukupne potrošnje energije u gradu (%)	15	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		29.991.165	43.179.385	73.170.550
3.1.3. Mjera	Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka	5	8
		Broj nabavljenih i montiranih stanica za mjerenje buke u KS-u	0	6
		Izrađena karta buke za KS	0	1
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		790.000	890.000	1.680.000
3.2. Prioritet	Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS-a (%)	2,46	Do 5
		Broj izrađenih planova upravljanja zaštićenim prirodnim područjima i pojedinačnim prirodnim vrijednostima	4	6
		Biohemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/l)	2,47	2
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.299.502	4.167.818	7.467.320
3.2.1. Mjera	Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS-a (%)	2,46	Do 5

		Broj izrađenih planova upravljanja posjetiteljima zaštićenih prirodnih područja	3	5
		Popunjenost GIS-baze podataka upravitelja zaštićenih prirodnih područja s informacijama o broju ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva (%)	do 10	do 80
		Broj izrađenih planova upravljanja zaštićenim prirodnim područjima i pojedinačnim prirodnim vrijednostima	4	6
		Broj izrađenih planova područja posebnih obilježja za zaštićena prirodna područja	3	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.737.253	1.045.600	2.782.853
3.2.2. Mjera	Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Deminirane površine (u ha)	n/a	
		Procentualni odnos minski sumnjive površine i deminiranih površina (%)	n/a	
		Površine saniranih šuma i zemljišta nakon deminiranja (ha)	n/a	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		842.894	1.443.724	2.286.618
3.2.3. Mjera	Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Biohemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/l)	2,47	2
		Pokrivenost domaćinstava uslugama prikupljanja otpadnih voda – urbano područje (%)	78	90
		Procenat javnih infrastruktura koje su izložene riziku (%)	20	15
		Procenat domaćinstava koja su izložena riziku (%)	40	25
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		719.355	1.678.494	2.397.849
3.3. Prioritet	Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Količina ukupno odloženog otpada (t/god.)	161.086	150.000
		Količina ukupno prikupljenog kućnog otpada (t/god.)	161.794	150.000
		Količina odvojeno prikupljenog otpada KJKP RAD (t/god.)	1.816	2.000
		Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		43.946.406	98.119.256	142.065.662
3.3.1. Mjera	Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora

	principima cirkularne ekonomije	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.)	450	370
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5	3
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	Manje od 1	11
		Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		8.931.740	19.778.006	28.709.746
3.3.2. Mjera	Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.)	450	370
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5	3
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	Manje od 1	11
		Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina (%)	41	50
		Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.935.636	2.420.000	4.355.636
3.3.3. Mjera	Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.)	450	370
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	<1	11
		Količina tretiranog otpada	n/a	
		Količina prečišćenih procjednih voda	n/a	
		Količina električne energije proizvedene iz deponijskog gasa	n/a	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		33.079.030	75.921.250	109.000.280
3.4. Prioritet	Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama s invaliditetom	483 lokacije, 1.140 metara	580 lokacija, 1.500 metara
		Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza	≤45% JGP	≥55% JGP
		Ukupna dužina vodovodne mreže (km)	1.161	1.200
		Ukupna dužina kanalizacione mreže (km)	1.428	1.600
		Broj kupaca s potrošnjom prirodnog gasa	57.106	60.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		559.440.000	428.820.596	988.260.596
3.4.1. Mjera	Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama s invaliditetom	483 lokacije, 1.140 metara	580 lokacija, 1.500 metara
		Broj poginulih i povrijeđenih u saobraćaju	1.029	Manje od 823
		Broj pristupnih terminala javnog prijevoza i nemotorizovanog kretanja	40	50
		Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje	78	234
		Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza	≤45% JGP	≥55% JGP
		Pristupačnost vozila JGP-a osobama s invaliditetom	10	20
		Povećanje broja kilometara operatera (mil. km)	12	13,5
		Smanjenje emisije CO ₂ iz saobraćaja (t)	480	420
		Povećanje dužine uređenih saobraćajnica za potrebe nemotorizovanog kretanja (m)	17.000	20.500
		Smanjenje stope rasta stepena motorizacije	2,88	2,6
		Smanjenje broja centara dostave, prodaje gradske logistike	23	≤10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		442.000.000	218.000.000	660.000.000
3.4.2. Mjera	Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Ukupna dužina vodovodne mreže (km)	1.161	1.200
		Ukupna dužina kanalizacione mreže (km)	1.428	1.600
		Stanovništvo koje je priključeno na vodovod (%)	98,0	100
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		12.300.000	204.700.000	217.000.000
3.4.3. Mjera	Unapređenje sistema prikupljanja i tretmana otpadnih voda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje (%)	21	17
		Biohemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/l)	2.47	2
		Procenat industrijskih otpadnih voda koje se pročišćavaju (%)		50
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		500.000	1.000.000	1.500.000
3.4.4. Mjera	Unapređenje energetske infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora

	(elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)	Potrošnja energije/energenata (GWh)	4.795	5.000
		Potrošnja energije po stanovniku (MWh/st.)	3,6	10
		Ukupna dužina distributivne gasne mreže (svih nivoa pritiska) (km)	1.383	1.400
		Broj kupaca s potrošnjom prirodnog gasa	57.106	60.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		79.200.000	3.520.596	82.720.596
3.4.5. Mjera	Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Procenat komunalnog otpada koji se kompostira	n/a	
		Broj grobnih mjesta	n/a	
		Otkupljeno zemljište za potrebe proširenja Groblja Vlakovo (m ²)	n/a	
		Uređene površine grobnih polja (m ²)	809.900	850.000
		Prosječan stepen naplate usluga (KJKP Rad) za privredu i za građane (%)	83	100
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		25.440.000	1.600.000	27.040.000
4. strateški cilj	Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljane vrijednosti indikatora
		Budžet KS/pc (KM)	2.163	2.500
		Kapitalna ulaganja iz Budžeta KS/pc (KM)	178	200
		Rang – grad prema kvalitetu života	156	140
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		49.565.000	43.095.000	92.660.000
4.1. Prioritet	Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Učešće krivičnih djela prema nepoznatom izvršiocu u ukupnom broju počinjenih (%)	50,6	30
		Broj prijavljenih slučajeva korupcije	334	20
		Broj saobraćajnih nezgoda	9.231	7.000
		Broj intervencija – Kantonalna uprava civilne zaštite	2.149	1.400
		Spašena imovina u %	90	98
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		44.800.000	34.260.000	79.060.000
4.1.1. Mjera	Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, Gorska služba spašavanja...)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj članova GSS-a u KS-u	72	150
		Stepen popunjenosti radnih mjesta – Kantonalna uprava civilne zaštite (%)	70,1	85
		Spašena imovina u %	90	98
		Broj intervencija – Kantonalna uprava civilne zaštite	2.149	1.400
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		100.000	100.000	200.000
4.1.2. Mjera	Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Donesena zakonska regulativa za zaštitu zviždača i drugi akti	Nema	Ima
		Broj prijavljenih slučajeva korupcije	334	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.800.000	6.450.000	9.250.000
4.1.3 Mjera	Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj saobraćajnih nezgoda	9.231	8.000
		Broj maloljetnih počinilaca krivičnih djela	69	40
		Učešće krivičnih djela prema nepoznatom izvršiocu u ukupno broju počinjenih (%)	50,6	30
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		41.900.000	27.710.000	69.610.000
4.2. Prioritet	Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Učešće poreznih prihoda u ukupnim prihodima budžeta u %	81,8	87,4
		Porezni prihodi/pc (KM)	383	400
		Realizirane javne investicije, mil. KM	161	200
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.525.000	1.975.000	3.500.000
4.2.1. Mjera	Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Povećanje pravovremeno završenih investicija u odnosu na 2021.	n/a	80%
		Učešće poreznih prihoda u ukupnim prihodima budžeta u %	81,8	87,4
		Poticajne mjere za malu privredu, mil. KM	2,1	5,0
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		25.000	475.000	500.000
4.2.2. Mjera	Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Usvojen prostorni plan KS-a 2024–2034.	Nema	Ima
		Ažurirana i unaprijeđena GIS-baza prostornih podataka		100%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.500.000	1.500.000	3.000.000
4.3. Prioritet	Reformirati javnu upravu	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj lokalnih zajednica koje su uključene u PJI KS-a	7	10

		Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom broju)	6,7	20
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	Nema	Ima
		Broj objedinjenih digitaliziranih usluga JLS-a i Kantonalne uprave	1	Min. 10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.200.000	3.360.000	5.560.000
4.3.1. Mjera	Osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS-u	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj lokalnih zajednica koje su uključene u PJI KS-a	7	10
		Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom broju)	6,7	20
		Broj edukacija o digitalnoj transformaciji javne uprave	0	Min. 5 godišnje
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50.000	10.000	60.000
4.3.2. Mjera	Razvoj digitalne uprave i e-usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj e-usluga u institucijama po resoru	0	
		Stopa učinkovitosti		
		Zadovoljstvo korisnika e-uslugama		
		Ušteda na nivou godišnjeg budžeta		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		900.000	2.700.000	3.600.000
4.3.3 Mjera	Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom broju)	6,7	20
		Broj provedenih projekata u svakoj JLS iz PJI-a (%)	10	100
		Učešće broja kandidiranih projekata JLS-a u ukupnom broju kandidiranih projekata PJI KS-a (%)	25,2	35,0
		Učešće broja projekata JLS-a u implementaciji u ukupnom broju projekata u implementaciji PJI KS-a (%)	23,4	35,0
		Broj edukacija za institucije u KS-u	3	Min. 10 godišnje
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.250.000	650.000	1.900.000
4.4. Prioritet	Unaprijediti sistem upravljanja razvojem	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora

		Broj projektnih aplikacija prema EU i drugim međunarodnim fondovima	5	50
		Broj realiziranih projekata iz EU i drugih međunarodnih fondova	1	25
		Iznos povučenih sredstava, mil. KM		10.000.000
		Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove	Nema	Ima
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		880.000	360.000	1.240.000
4.4.1. Mjera	Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o budžetu – budžetsko programiranje)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove	Nema	Ima
		Broj državnih službenika na obukama	10	100
		Broj projektnih aplikacija prema EU i drugim međunarodnim fondovima	5	50
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		200.000	200.000	400.000
4.4.2. Mjera	Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Mehanizmi saradnje nevladinog i vladinog sektora	Nema	Ima
		Povećanje učešća NVO-a u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija gdje su nosioci nadležna resorna ministarstva	n/a	
		Broj akreditiranih NVO-partnera resornih ministarstava	n/a	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		80.000	60.000	140.000
4.4.3 Mjera	Osigurati preduvjete za efikasniju realizaciju povlačenja EU-sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU-fondova)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove	Nema	Ima
		Broj realiziranih projekata iz EU i drugih međunarodnih fondova	1	25
		Iznos povučenih sredstava, mil. KM	n/a	10.000.000
		Iznos sredstava iz sistema poticaja za revitalizaciju ruralnih područja u KM	n/a	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		600.000	100.000	700.000
4.5. Prioritet	Pozicioniranje KS-a u široj regiji i Evropi	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Pokrivenost uvoza izvozom	29,3	35,0
		Rast investicija – godišnje (%)	19,3	25,0
		Broj proizvoda sa zaštitnim znakom brenda KS-a	0	10

		Prosječno zadržavanje turista/dan	2	2,2
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		160.000	3.140.000	3.300.000
4.5.1. Mjera	Kreiranje i upravljanje brendom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Broj proizvoda sa zaštitnim znakom brenda KS-a	0	10
		Prosječno zadržavanje turista/dan	2	2,2
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		60.000	140.000	200.000
4.5.2. Mjera	Pokretanje i razvoj zelene ekonomije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljane vrijednosti indikatora
		Realizirani procenat Programa upravljanja poslovnim procesima u KJKP-u		65%
		Broj infrastrukturnih projekata „zelene ekonomije“	0	Min. 10
		Broj reciklažnih dvorišta	1	10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		100.000	3.000.000	3.100.000

7.2 Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje		
Naziv mjere	1.1.1. Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je povećati efikasnost administrativnih procedura koje se prije svega odnose na pribavljanje određenih saglasnosti i odobrenja, ali i procedure gašenja poslovnih aktivnosti. Stoga bi ključna područja djelovanja trebala obuhvatiti: - smanjenje obima potrebne dokumentacije za urbanističku i građevinsku saglasnost, kao i pratećih troškova; - pojednostavljenje procesa pribavljanja energetske saglasnosti kroz skraćivanje rokova za priključke, te smanjenje naknada; - uspostavljanje i razvoj adekvatnih tehnoloških platformi, a u kontekstu digitalizacije javne uprave i uspostave adekvatnih e-government rješenja (npr. one-stop-shop); - povećanje efikasnosti likvidacijskih i stečajnih postupaka kroz izgradnju i jačanje kapaciteta Općinskog suda u Sarajevu u kontekstu bržeg rješavanja sporova, zaštite imovinskih prava poslovnih subjekata itd. Strateški projekat: „Administrativno rasterećenje poslovnih subjekata” je projekat čijom će se realizacijom povećati efikasnost tih administrativnih procedura uključujući i smanjenje troškova za poslovne subjekte. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.000.000 KM predviđeno je budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Administrativno rasterećenje poslovnih subjekata”	Očekivani izlazni rezultat: skraćeno vrijeme za xx% i smanjenje naknada za XX% za pribavljanje saglasnosti i odobrenja. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Pokretanje poslovne aktivnosti, rang prema WB-u	90/190	60/190
	Ocjena pružanja usluga javne administracije (OECD) (bh. rang 1–5)	1	3
	Širokopojasni internet-promet, mil. GB	323	1.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Skraćivanje i pojednostavljenje procedura za pribavljanje saglasnosti i naknada doprinijet će ubrzavanju procesa pokretanja poslovnih aktivnosti na području Kantona Sarajevo, smanjenju troškova za iste, a samim time i povećanju broja novoregistriranih firmi. Također, ova mjera će osigurati i veću efikasnost i skraćivanje procedura gašenja poslovnih aktivnosti poput likvidacijskih i stečajnih postupaka.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 1.000.000 KM Izvor: 1.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite		

	okoliša, Ministarstvo pravde i uprave
Ciljne grupe	Poslovni subjekti

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje		
Naziv mjere	1.1.2. Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je smanjiti parafiskalno opterećenje poslovnih subjekata, te na taj način doprinijeti smanjenju njihovih ukupnih troškova i jačanju njihove konkurentnosti. Iako se najznačajnije (para)fiskalno rasterećenje može postići izmjenom adekvatnih zakonskih propisa iz nadležnosti Federacije BiH, ključna područja djelovanja na kantonalnom nivou trebala bi obuhvatiti: - izmjenu pristupa obračunu i naplati komunalnih usluga, odnosno uspostavu sistema određivanja objektivne visine za komunalne usluge; - smanjenje naknada za općekorisne funkcije šume; - implementaciju ostalih izmjena predviđenih usvojenim Nacrtom zakona o izmjenama Zakona o šumama i Zakona o koncesijama. Strateški projekt: „Smanjenje parafiskalnih nameta” je projekat čijom će se realizacijom osigurati smanjenje neporeznih davanja poslovnih subjekata, te smanjiti njihovi ukupni troškovi i povećati njihova konkurentnost. Finansiranje projekta u vrijednosti od 2.000.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Smanjenje parafiskalnih nameta”	Očekivani izlazni rezultat: % smanjenja troškova parafiskalnih davanja za preduzeća. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Smanjenja naknada za općekorisne funkcije šume (%)	0	50
	Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva (%)	36,2	42,0
	Broj registriranih poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	92,0	107,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje parafiskalnih nameta u nadležnosti Kantona Sarajevo, odnosno smanjenje troškova parafiskalnih davanja za preduzeća doprinijet će povećanju njihove konkurentnosti. Također, ova mjera će osigurati i kreiranje povoljnijeg poslovnog ambijenta privlačeći ne samo domaće već i inostrane investitore.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.000.000 KM Izvor: 2.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša i ostala ministarstva, Ministarstvo pravde i uprave i institucije Kantona		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje		
Naziv mjere	1.1.3. Sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je osigurati uvjete neophodne za razvoj preduzetništva i podsticanje preduzetničkih aktivnosti. U tom smislu važno je raditi na izgradnji sistemskog pristupa razvoju preduzetničke infrastrukture kao što su poslovne/industrijske zone, tehnološki parkovi, inkubatori, akceleratori itd. Kako bi se unaprijedili postojeći programi podrške i povećala njihova učinkovitost, neophodno je donošenje programa razvoja preduzetničke infrastrukture u KS-u. Ovim programom bi se, između ostalog, definirali tipovi preduzetničke infrastrukture, mjere za njeno unapređenje, uspostavljanje i vođenje jedinstvenog registra preduzetničke infrastrukture, mjere podrške kompanijama korisnicima preduzetničke infrastrukture itd. Pored toga, ključna područja djelovanja trebala bi obuhvatiti i: - razvoj poslovnih/industrijskih zona u smislu unapređenja fizičke infrastrukture, komunikacijske povezanosti, te uspostavljanje adekvatnog upravljanja i promocije poslovnih zona; - korištenje poslovnih zona kao mehanizama privlačenja domaćih i stranih investicija; - unapređenje potpornih preduzetničkih institucija kao što su razvojne agencije, privredne komore, obrazovne i naučnoistraživačke institucije itd.; - jačanje uloge i kapaciteta Privredne komore KS-a, kao i njeno repozicioniranje u preduzetničkoj infrastrukturi KS-a; - promociju i intenziviranje saradnje poslovnog sektora i obrazovnih i naučnoistraživačkih institucija kroz zajedničke projekte, specijalističke studentske programe, centre izvrsnosti, hubove, start-up i spin-off projekte itd. Strateški projekt: „Program razvoja preduzetničke infrastrukture” je projekat kojim će se definirati tipovi preduzetničke infrastrukture, mjere za njeno unapređenje, uspostavljanje i vođenje jedinstvenog registra preduzetničke infrastrukture, mjere podrške kompanijama korisnicima preduzetničke infrastrukture itd. Realizacijom ovog projekta osigurat će se uvjeti neophodni za intenzivniji razvoj preduzetništva i preduzetničkih aktivnosti u KS-u. Finansiranje projekta u vrijednosti od 42 miliona KM predviđeno je u iznosu od 21 milion KM iz budžeta Kantona i 21 milion KM iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Program razvoja preduzetničke infrastrukture”	Očekivani izlazni rezultat: rast broja novoregistriranih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Donošenje i implementacija „Programa razvoja preduzetničke infrastrukture” Registar (katalog) poslovnih i industrijskih zona	Nema Nema	Ima Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Donošenje „Programa razvoja preduzetničke infrastrukture” doprinijet će unapređenju preduzetničkog okruženja, te osigurati uvjete neophodne za intenzivniji razvoj preduzetništva. Također, ova mjera će doprinijeti većoj konkurentnosti poslovnog sektora, te kreiranju okruženja poticajnog za poslovanje.		
Indikativna finansijska	Iznos: 50 miliona KM		

konstrukcija s izvorima finansiranja	Izvor: 29 miliona KM iz budžeta Kantona i 21 milion KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a
Ciljne grupe	Poslovni subjekti, potporne preduzetničke institucije (hubovi, tehnološki parkovi, inkubatori, akceleratori itd.), poslovne zone, Privredna komora, SERDA, obrazovne i naučnoistraživačke institucije

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	
Naziv mjere	1.1.4. Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je osigurati povoljne uvjete finansiranja neophodne za razvoj preduzetničke infrastrukture, aktiviranje i razvoj poslovnih zona, te podsticanje novih poduzetničkih poduhvata. To podrazumijeva dodatno unapređenje postojećih, ali i razvoj novih programa preduzetničke podrške. Stoga bi ključna područja djelovanja trebala obuhvatiti: - povećanje raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećih mehanizama podrške u formi grantova (postojeće grant-šeme za podršku pokretanju novih start-up kompanija u Kantonu Sarajevo, za finansijsku podršku novoosnovanim subjektima male privrede, finansijsku podršku obrtnicima i starim zanatima, mladim poduzetnicima i ženama poduzetnicama); - povećanje raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećeg programa subvencioniranja kamatnih stopa na nove investicijske kredite koji se realiziraju u saradnji s komercijalnim bankama; - povećanje sredstava i učinkovitosti programa regresiranja kamatnih stopa na ranije uzete kredite; - povećanje sredstava i učinkovitosti Kreditno-garantnog fonda Kantona Sarajevo. Strateški projekt: „Program finansijske podrške za malo i srednje preduzetništvo” je projekat kojim će se osigurati povoljniji uvjeti i izvori finansiranja postojećim poslovnim subjektima, ali i novim preduzetničkim poduhvatima. Realizacijom ovog projekta, također, osigurat će se uvjeti neophodni za jačanje konkurentnosti poslovnog sektora, ali i intenzivniji razvoj preduzetništva i preduzetničkih aktivnosti u KS-u. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 47,6 miliona KM iz budžeta Kantona.	
Strateški projekti	„Program finansijske podrške za malo i srednje preduzetništvo”	Očekivani izlazni rezultat: povećanje broja preduzeća i novoregistriranih preduzeća korisnika postojećih mehanizama finansijske podrške. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020; podržani novi investicijski projekti od minimalno 50 miliona KM na godišnjem nivou – ukupno 350 miliona KM do kraja 2027.

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj registriranih poslovnih subjekata	38.668	45.000
	Društveni bruto proizvod BDP (u KM)	7.466.637	8.500.00
	Realizirane investicije (u 000 KM)	1.029.346	2.000.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje učinkovitosti postojećih instrumenata finansijske podrške osigurat će veću dostupnost izvora finansiranja i povoljnije uvjete finansiranja za poslovne subjekte, ali i nove poduzetničke poduhvate. U konačnici ovo će rezultirati rastom investicija i novim zapošljavanjem na području Kantona Sarajevo.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 50 miliona KM Izvor: 50 miliona KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a, izabrane komercijalne banke, izabrani agent za realizaciju KGF-a		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti s područja KS-a – primarno mikro, mala i srednja preduzeća – s potencijalom novog investiranja, start-upi		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje
Naziv mjere	1.1.5. Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom COVID-19
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Različite mjere koje su krizni štabovi u BiH, odnosno druge zemlje naši ključni spoljnotrgovinski partneri donosili s ciljem sprečavanja širenja COVID-19 negativno su se odrazile na poslovanje privrednih subjekata na području Kantona Sarajevo, Federacije BiH, kao i cijele Bosne i Hercegovine. Cilj ove mjere je da se kroz različite mehanizme podrške privrednim djelatnostima/subjektima (u formi subvencioniranja cijele ili dijela plaće, ili drugih troškova poslovanja) na čije je poslovanje pandemija COVID-19 posebno negativno utjecala sačuvaju postojeća i povrate izgubljena radna mjesta u privatnom sektoru u Kantonu Sarajevo. Primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali bi obuhvatiti: - formiranje posebnog savjetodavnog tijela Vlade KS-a ili Ministarstva privrede KS-a koje bi činili predstavnici ključnih industrija u KS-u; - procjenu potreba poslovnih subjekata na području Kantona Sarajevo nastalih kao posljedica pandemije COVID-19; - usvajanje programa kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu u Kantonu Sarajevo izazvanih pandemijom COVID-19; - implementacija programa kroz izmjene regulatornog okvira, pripremu i implementacija javnih poziva; - kontinuirano praćenje privrednih kretanja u KS-u i analiza efekata poduzetih mjera. Strateški projekt: „Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije COVID-19 na privredu u Kantonu Sarajevo“ Ovaj projekat podrazumijeva izmjene tzv. Korona zakona, identificiranje potreba privrednih subjekata pogođenih pandemijom COVID-19, usvajanje Programa, formiranje savjeta Vlade KS-a ili Ministarstva privrede KS-a, te izmjene pravnog okvira u cilju olakšanja poslovanja

	pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata, kao i dodjelu finansijske podrške pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 21 miliona KM iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije COVID19 na privredu u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: implementiran Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije COVID-19 na privredu u Kantonu Sarajevo. Očekivani krajnji rezultat: do kraja 2021. godine implementirani programi podrške koji su osigurali očuvanje radnih mjesta u posebno pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima s područja KS-a.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj poslovnih subjekata koji su ostvarili pravo u skladu sa članom 2. Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica i uštedama u KS-u	11.139	11.139
	Usvojen Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije COVID-19	Ne	Da
	Izvršene izmjene pravnog okvira u cilju olakšanja poslovanja pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Sačuvana radna mjesta, smanjena nezaposlenost, očuvan životni standard zaposlenih kroz subvencioniranje dijela ili cijele plaće zaposlenicima u privatnom sektoru, subvencioniranje drugih troškova poslovanja, privremeno smanjivanje fiskalnih ili parafiskalnih nameta, osiguranje pristupa povoljnim izvorima finansiranja (posebno obrtnih sredstava) itd. subjektima posebno pogođenih pandemijom COVID-19.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 21.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2022.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada KS-a, Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Vlada Kantona Sarajevo i kantonalno Ministarstvo privrede; druga resorna ministarstva		
Ciljne grupe	Privredne djelatnosti/poslovni subjekti na čije je poslovanje pandemija COVID-19 posebno negativno utjecala/zaposlenici u privatnom sektoru u KS-u		
Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje		

Naziv mjere	1.1.6. Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je da se kroz unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za javno-privatno partnerstvo i izgradnju kapaciteta javnih organa aktiviraju potencijali privatnog sektora za realizaciju projekata od strateškog značaja za razvoj Kantona Sarajevo. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: - unapređenje postojećeg pravnog okvira (zakon i podzakonski akti) za realizaciju JPP-projekata u KS-u, dizajniranje odgovarajućih alata i operativnih procesa, posebno uzimajući u obzir relevantno zakonodavstvo u domenu planiranja i upravljanja razvojem; - dizajniranje i realizaciju posebnih programa obuke za predstavnike javnih organa za identifikaciju mogućih projekata JPP-a, njihovu pripremu i realizaciju; - dizajniranje i realizaciju programa obuke za zainteresirane partnere iz privatnog sektora; - identifikiranje ključnih razvojnih projekata adekvatnih za realizaciju kroz model javnog privatnog partnerstva, izradu i usvajanje kataloga JPP-projekata, trogodišnjih/godišnjih planova realizacije JPP-projekata, animiranje privatnih investitora kroz javnu promociju kataloga i planova realizacije JPP-projekata (web-stranica, investicijske konferencije itd.); - stručnu podršku predstavnicima javnog sektora u aktivnostima na pripremi pilot-projekta JPP-a, što se posebno odnosi na pripremu studija izvodljivosti, tenderske dokumentacije, nacrtu ugovora, izbora privatnog partnera, nadzor nad praćenjem realizacije projekta itd.		
Strateški projekti	- Unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za realizaciju JPP-projekata - Specijalizirani trening-programi vezano za identifikiranje, pripremu i realizaciju JPP-projekata - Izrada i promocija JPP-kataloga, operativnih planova realizacije ključnih JPP-projekata - Realizacija JPP pilot-projekata	Očekivani izlazni rezultat: pripremljena minimalno 3 JPP-projekta, za koje su raspisani javni pozivi, izabrani privatni partneri i zaključeni ugovori. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine realizirana minimalno 3 JPP-projekta ukupne vrijednosti od minimalno 50 miliona KM.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Zaključeni ugovori o provedbi projekta JPP-a	0	3
	Usvojene izmjene Zakona o JPP-u i odgovarajućih pravilnika	Nema	Ima
	Organiziran trening za minimalno 50 predstavnika javnih organa (prvi i drugi nivo)	Nema	Ima
	Organiziran trening za minimalno 50 predstavnika zainteresiranih privatnih investitora;	Nema	Ima
	Pripremljen i usvojen katalog JPP-projekata	Nema	Ima
	Usvojeni planovi realizacije JPP-projekata	Nema	Ima
	Pripremljene studije izvodljivosti, tenderska dokumentacija i nacrti ugovora za minimalno 3 JPP-projekta	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđena javna infrastruktura i kvalitet javnih usluga u KS-u kroz dodatna ulaganja privatnog sektora realizirana kroz modalitet javno-privatnog partnerstva. Nove investicije će rezultirati rastom broja radnih mjesta, posebno u vrijeme izgradnje javne infrastrukture, ali i njenog kasnijeg održavanja.		

Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 700.000 KM Izvor: 400.000 KM iz budžeta Kantona (Ministarstvo privrede) 300.000 KM iz drugih izvora (međunarodni donatori, zainteresirani javni organi – ministarstva, javna preduzeća itd.)
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede, druga resorna ministarstva, agencije i javna preduzeća, lokalne zajednice (općine i Grad Sarajevo) u zavisnosti od iskazanog interesa za realizaciju projekata kroz JPP-model
Ciljne grupe	Potencijalni investitori iz privatnog sektora, javni organi u KS-u, građani KS-a kao korisnici javnih usluga

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.2. Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju	
Naziv mjere	1.2.1. Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je osigurati adekvatnu podršku modernizaciji proizvodnje kroz uvođenje novih, učinkovitijih tehnologija i tehnoloških postupaka, zatim kroz standardizaciju kvaliteta i sl. Ova mjera će, također, doprinijeti unapređenju naučnoistraživačke infrastrukture, te povezivanju naučnoistraživačkih institucija i poslovnog sektora radi prijenosa tehnologija i znanja i to kroz zajedničke istraživačke projekte, praksi orijentirane studijske programe, specijalističke studije, spin-off projekte, zajedničke nastupe u EU i drugim međunarodnim projektima, a koji su od presudnog značaja za povećanje inovativnosti poslovnog sektora. U ovom kontekstu ključna područja djelovanja trebala bi obuhvatiti: - modernizaciju proizvodnje kroz unapređenje tehnološke infrastrukture i inovativnosti poslovnih subjekata; - unapređenje naučnoistraživačke infrastrukture uključujući tehničko i kadrovsko osnaživanje obrazovnih i naučnoistraživačkih institucija; - promociju i jačanje saradnje poslovnih subjekata i obrazovnih, odnosno naučnoistraživačkih institucija radi prijenosa znanja, tehnologija, ali i pospješivanja inovativnosti poslovnih subjekata kroz razvoj inovativnih proizvoda, usluga itd.; - promociju i organizaciju relevantnih naučnoistraživačkih konferencija i skupova, događaja koji promoviraju nauku i inovacije, kao i promociju i izdavanje stručnih i naučnih publikacija, časopisa itd.; - osiguravanje adekvatnih instrumenata finansijske podrške za razvoj novih tehnologija i inovacija u formi grant i vaučer-šema i sl. Strateški projekat: „Jačanje inovativnosti poslovnih subjekata” je projekat čijom će se realizacijom postići modernizacija proizvodnje kroz unapređenje tehnološke infrastrukture i inovativnosti poslovnih subjekata s posebnim fokusom na one u prerađivačkoj industriji. Realizacija ovog projekta će, također, osigurati kvalitetniju i efektivniju saradnju poslovnih subjekata s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama radi prijenosa znanja, tehnologija, zajedničkih projekata, razvoja inovativnih proizvoda itd. Finansiranje projekta u vrijednosti od 700.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.	
Strateški projekti	„Jačanje inovativnosti poslovnih subjekata”	Očekivani izlazni rezultat: rast broja zajedničkih projekata između naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata. Očekivani krajnji rezultat:

		do 2027. povećanje prihoda poslovnih subjekata u oblasti inovacija i visoke tehnologije u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	% bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj u poslovnom sektoru u BDP-u (FZS)	0,18	1,85
	% izdvajanja u oblasti inženjerstva i tehnologija od bruto izdataka za istraživanje i razvoj (FZS)	29,22	40,00
	Globalni indeks inovacija (GII), rang (WIPO) (BiH)	74/131	50/131
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanje inovativnosti poslovnih subjekata doprinijet će modernizaciji proizvodnje, uvođenju novih tehnologija, razvoju novih proizvoda, usluga itd. U konačnici realizacija ovog projekta rezultirat će rastom prihoda poslovnih subjekata, kao i jačanjem njihove konkurentnosti i izvozne orijentacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.000.000 KM Izvor: 2.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti, obrazovne i naučnoistraživačke institucije		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.2. Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju
Naziv mjere	1.2.2. Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je privlačenje i poticanje investicija u privredni sektor s posebnim fokusom na prerađivačku industriju srednje i visoke tehnologije, kao i na znanju bazirane izvozno orijentirane usluge. Ova mjera uključuje i izradu programa za privlačenje stranih direktnih investicija s posebnim fokusom na aktiviranju potencijala dijaspora u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala. U skladu s tim ključna područja djelovanja trebala bi obuhvatiti: - analizu postojećih investicionih potencijala, te izradu programa za privlačenje stranih direktnih investicija u privredni sektor s posebnim fokusom na prerađivačku industriju srednje i visoke tehnologije, kao i izvozno orijentiranih na znanju baziranih usluga; - aktiviranje potencijala dijaspora u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala; - kreiranje partnerstava između vlasti, poslovnih subjekata i dijaspora, kao i institucionalizaciju tog partnerstva kroz uspostavljanje ureda ili centra koji će raditi na jačanju te saradnje; - finansijsku podršku za podsticanje investicija iz dijaspora kroz osnivanje novih poslovnih subjekata ili ulaganje u već postojeće subjekte, te jačanje saradnje. Strateški projekat: „Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije” je projekat čijom se realizacijom promoviraju investicijske mogućnosti i potencijali u KS-u.

	Realizacijom ovog projekta osigurat će se izrada programa za privlačenje stranih direktnih investicija, kao i aktiviranje investicijskog potencijala dijaspore. Finansiranje projekta u vrijednosti od 400.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije”	Očekivani izlazni rezultat: % rasta stranih direktnih investicija u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje broja poslovnih subjekata osnovanih od strane stranih investitora i dijaspore u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Ostvarene investicije (u 000 KM)	1.029.346	2.000.000
	% iznosa ostvarenih investicija u KS-u u odnosu na FBiH	33,9	45
	Broj poslovnih subjekata u KS-u osnovanih od strane dijaspore (P/GK FBiH)	n/a	
	% ukupnih investicija realiziranih u prerađivačkoj industriji (C)	14,0	25
	% ukupnih investicija realiziranih u djelatnosti informacija i komunikacija (J)	10,2	20
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije je projekat čijom će se realizacijom postići privlačenje stranih direktnih investicija, kao i aktiviranje investicijskog potencijala dijaspore. U konačnici realizacija ovog projekta rezultirat će rastom broja poslovnih subjekata osnovanih od strane investitora i dijaspore, te jačanjem konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 3.000.000 KM Izvor: 3.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti, dijaspora, domaći i strani investitori		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.3. Povećati digitaliziranost ekonomije
Naziv mjere	1.3.1. Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je unapređenje digitalne infrastrukture poslovnih subjekata, te digitalna transformacija ključnih poslovnih procesa i aktivnosti. Trend digitalizacije postaje važan dio strategije oporavka poslovnih subjekata, a posebno malih i srednjih preduzeća u kovid i postkovid eri. U skladu s tim ključna područja djelovanja trebala bi obuhvatiti: - osiguranje adekvatnih pretpostavki nužnih za digitalizaciju poslovnih subjekata kao što su unapređenje javne digitalne infrastrukture, dostupnost i kvalitet telekomunikacijske infrastrukture, jačanje digitalnih vještina itd.; - unapređenje online prisustva poslovnih subjekata; - promociju korištenja digitalnih platformi (e-business i e-commerce rješenja);

	- izradu programa podrške i podsticaja za mala i srednja preduzeća da prihvate e-trgovinu uz adekvatnu finansijsku, stručnu i tehničku podršku. Strateški projekat: „Digitalizacija poslovnih subjekata” je projekat čijom se realizacijom jača digitalna infrastruktura i digitalna transformacija poslovnih subjekata s posebnim fokusom na mala i srednja preduzeća. Realizacijom ovog projekta osigurat će se izrada programa podrške i podsticaja za mala i srednja preduzeća da prihvate korištenje online platformi i e-trgovine uz adekvatnu finansijsku, stručnu i tehničku podršku. Finansiranje projekta u vrijednosti od 700.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Digitalizacija poslovnih subjekata”	Očekivani izlazni rezultat: rast broja poslovnih subjekata u KS-u koji koriste e-commerce platforme. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. rast ukupnog prometa koji su poslovni subjekti u Kantonu Sarajevo ostvarili putem e-trgovine u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj malih preduzeća (10–49) u KS-u koja koriste e-commerce platforme, EUROSTAT (BiH)	20	50
	Broj srednjih preduzeća (50–249) u KS-u koji koriste e-commerce platforme, EUROSTAT (BiH)	22	50
	Širokopojasni internet-promet, mil. GB	323	1.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Digitalizacija poslovnih subjekata je projekat čijom će se realizacijom postići unapređenje digitalne infrastrukture poslovnih subjekata, te digitalna transformacija njihovih ključnih procesa i aktivnosti. U konačnici će realizacija ovog projekta rezultirati digitalizacijom, te jačanjem konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 1.700.000 KM Izvor: 1.700.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.3. Povećati digitaliziranost ekonomije
Naziv mjere	1.3.2. Jačati podršku razvoju IT-sektora
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je osigurati dodatnu podršku razvoju IT-sektora i jačanju njegove konkurentnosti i izvozne orijentacije. To podrazumijeva i ubranu realizaciju već planiranih infrastrukturnih investicija u ovaj sektor (tehnoški park itd.), kao i osiguranje određenih olakšica posebno za IT-kompanije izvozne orijentacije. U skladu s tim ključna područja djelovanja trebala bi obuhvatiti: - uspostavljanje programa podrške IT-preduzetništvu uključujući konkretne mjere podrške start-up kompanijama u softverskoj industriji poput finansijskih podsticaja, uspostave tehnoloških parkova, hubova, inkubatora i akceleratora itd.;

	- stručnu podršku i edukaciju iz oblasti poslovnog upravljanja i upravljanja tehnološkim proizvodima i inovacijama u saradnji s relevantnim obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama; - izradu i usvajanje studije izvodljivosti i projektnog prijedloga Tehnološkog parka Sarajevo od strane Skupštine Kantona Sarajevo i Vlade Kantona Sarajevo; - realizaciju investicije u Tehnološki park na lokaciji Šip, Općina Centar, koja je već ranijim izmjenama Regulacionog plana određena za tu namjenu; - aktiviranje uloge IT Razvojnog vijeća KS-a u kontekstu promoviranja IT-sektora, njegovog povezivanja s drugim IT-centrima u regiji i svijetu, te kreiranju ambijenta povoljnog za jačanje konkurentnosti IT-sektora; - osiguranje određenih instrumenata finansijske podrške i parafiskalnog rasterećenja i sl. Strateški projekat: „Program podrške IT-preduzetništvu” je projekat čijom će se realizacijom osigurati konkretne mjere podrške razvoju malih i srednjih preduzeća, te start-upa u IT-sektoru. U konačnici realizacija ovog projekta doprinijet će jačanju konkurentnosti i izvoznog potencijala tih kompanija. Finansiranje projekta u vrijednosti od 3,5 miliona KM predviđeno je iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Program podrške IT-preduzetništvu”	Očekivani izlazni rezultat: rast broja kompanija u IT-sektoru u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. rast prihoda/dobiti koji su poslovni subjekti u IT-sektoru u Kantonu Sarajevo ostvarili u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj kompanija u IT-sektoru u KS-u	505	800
	Broj zaposlenih u IT-kompanijama	10.089	16.300
	% učešća IT-kompanija u ukupnom broju poslovnih subjekata u KS-u	6,6	12
	Prosječna plaća u oblasti informacija i komunikacija	1.402	1.700
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Program podrške IT-preduzetništvu je projekat čijom će se realizacijom osigurati konkretne mjere podrške razvoju IT-preduzetništva, ali i IT-sektora u cjelini uključujući adekvatne olakšice i promociju IT-sektora ne samo na domaćem već i internacionalnom tržištu. U konačnici realizacija ovog projekta rezultirat će ubrzanom digitalizacijom, ali i jačanjem konkurentnosti i izvozne orijentacije IT-sektora.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 3,5 miliona KM Izvor: 3,5 miliona KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti u IT-sektoru, nezaposleni, obrazovne i naučnoistraživačke institucije		
Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.3. Povećati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.3.3. Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija		

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je osigurati sistemsku podršku razvoju kreativnog sektora s posebnim naglaskom na arhitekturi, starim zanatima, dizajnu, filmu, televiziji, videu, izdavačkoj djelatnosti, muzejima, galerijama, bibliotekama, muzičkoj, scenskoj i vizuelnoj umjetnosti i dizajnu. U skladu s tim ključna područja djelovanja trebala bi obuhvatiti: - osiguranje potrebne infrastrukture, odnosno adekvatnog prostora, opreme i tehnologije za razvoj kreativnih proizvoda kao mehanizma podrške razvoju kreativnih biznisa; - osiguranje odgovarajućih finansijskih podsticaja za razvoj kreativnih proizvoda/usluga; - osiguranje podrške kreativnim biznisima kroz adekvatnu edukaciju posebno iz oblasti preduzetništva i poslovnog upravljanja; - uspostavljanje centra ili huba za podršku razvoju kreativnih industrija, što bi omogućilo ne samo umrežavanje i saradnju kreativaca i kreativnih biznisa nego i promociju ove industrije i jačanje konkurentnosti; - izgradnju Muzeja savremene umjetnosti "Ars Aevi", koji bi predstavljao hub savremene i digitalizirane umjetnosti u svrhu njene promocije, ali i stvaranje online galerija, aukcija, te umjetničkih online platformi kao što je predviđeno i Studijom razvoja IT-sektora u Kantonu Sarajevo. Strateški projekat: „Osnivanje huba za razvoj kreativnih industrija” jeste projekat čijom bi se realizacijom osigurala sistemska i institucionalizirana podrška razvoju kreativnih biznisa. Ovim projektom osigurala bi se relevantna infrastruktura, tehnologija i oprema neophodna za razvoj kreativnih proizvoda, ali i specifična stručna i edukacijska podrška. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.000.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Osnivanje huba za razvoj kreativnih industrija”	Očekivani izlazni rezultat: rast broja kompanija/obrta u kreativnim industrijama u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. rast prihoda/dobiti koji su poslovni subjekti u kreativnim industrijama u Kantonu Sarajevo ostvarili u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Bruto dodana vrijednost u kreativnoj i kulturnoj industriji u KM (FZS) Broj zaposlenih u kreativnoj i kulturnoj industriji	472.190 16.355	800.000 25.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	„Osnivanje huba za razvoj kreativnih industrija” je projekat čijom će se realizacijom osigurati konkretne mjere podrške održivom razvoju kreativnih biznisa. Realizacija ovog projekta doprinijet će digitalizaciji, te jačanju konkurentnosti i izvoznog potencijala kreativnih industrija.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 3.000.000 KM Izvor: 3.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti u kreativnim industrijama, kreativci, nezaposleni, obrazovne institucije		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.4. Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada		
Naziv mjere	1.4.1. Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital Službe za zapošljavanje KS-a		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je jačanje funkcije posredovanja Službe za zapošljavanje KS-a. S tim u vezi, ključna područja djelovanja trebala bi obuhvatiti: - unapređenje evidencija nezaposlenih osoba i na njima bazirano izvještavanje, individualno i grupno savjetovanje; - revidiranje kartona nezaposlenih osoba s fokusom na prikupljanje podataka relevantnih iz pozicije poslodavaca – izvještavanje Službe bazirati na navedenim podacima, kao i individualno i grupno savjetovanje; - unapređenje ocjene kretanja potražnje za radnom snagom kroz redizajn postojećeg sistema anketiranja poslodavaca, posebno u dijelu uzorkovanja, strukture upitnika, obrade prikupljenih podataka i njihove razmjene; - jačanje saradnje s poslodavcima kroz razvoj internih kapaciteta Službe (obuka osoblja i sl.) i jasne mehanizme/kanale komunikacije (sastanci sa sektorskim udruženjima, terenske posjete, sajmovi zapošljavanja) uz izbjegavanje preklapanja u Službi; - razvijanje efikasnih mehanizama/kanala komunikacije i saradnje s privatnim agencijama, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama u cilju prilagođavanja APTR-zahtjevima specifičnih kategorija poslodavaca (strani investitori) ili nezaposlenih osoba s otežanim pristupom tržištu rada (invalidi, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, Romi i sl.).		
Strateški projekti	- Kreiranje evidencionih obrazaca u kojima bi se vodila evidencija nezaposlenih osoba koje dolaze iz istog domaćinstva - Kreiranje posebnog evidencionog obrasca za nezaposlene invalidne osobe (razvrstane po vrsti invalidnosti i preostaloj radnoj sposobnosti) - Unapređenje sistema ocjene kretanja potražnje za radnom snagom - Jačanje saradnje s poslodavcima - Jačanje saradnje s privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama itd. - Razvoj internih kapaciteta Službe (kadrovski kapaciteti, sistem upravljanja, informatička podrška) i pozicioniranje Službe kao relevantne institucije na tržištu rada)	Očekivani izlazni rezultat: unapređene evidencije i identificirani aktivni tražioci posla u KS-u. Razvijen efikasan sistem ocjene kretanja potražnje za radnom snagom. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećan broj posredovanja u zapošljavanju na 2.000 godišnje.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Sredstva za aktivne mjere zapošljavanja u KM Broj lica obuhvaćenih aktivnim mjerama zapošljavanja Stopa nezaposlenosti (%)	15.327.650 2.329 27,8	23.000.000 5.000 20,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kroz unapređenje evidencija nezaposlenih osoba i intenziviranje saradnje s poslodavcima, privatnim agencijama za zapošljavanje, obrazovnim institucijama, nevladinim organizacijama itd. Potrebno je unaprijediti posredovanje u zapošljavanju, povezati aktivne tražioce posla s poslodavcima u KS-u. Ovo će u konačnici rezultirati boljim funkcioniranjem sistema zapošljavanja i rastom broja radnih mjesta u KS-u.		

Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 232.000 KM Izvor: 182.000 KM budžet KS-a i 50.000 KM JU Služba za zapošljavanje KS-a
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice
Nosioci mjere	Služba za zapošljavanje KS-a, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Vijeće za reformu tržišta rada
Ciljne grupe	Poslodavci, privatne agencije za posredovanje u zapošljavanju, nevladine organizacije, zaposlenici Službe, nezaposlene osobe

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.4. Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada
Naziv mjere	1.4.2. Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je rješavanje ili ublažavanje problema dugoročne nezaposlenosti i povećanje efektivne ponude radne snage kroz aktiviranje "obeshrabrenih" nezaposlenih osoba. Primarna područja djelovanja obuhvataju: - efikasnu kombinaciju pasivnih i aktivnih mjera na tržištu rada kroz potenciranje zapošljavanja ili targetiranje (npr. kroz uvećane poticaje) nezaposlenih osoba korisnika naknade za nezaposlene, korisnike novčane pomoći i drugih vidova socijalnih davanja u KS-u; - poticajne pakete usluga (identifikacija, priprema za rad, saradnja s poslodavcima i sl.), kreirane u saradnji sa Centrom za socijalni rad i nevladinim organizacijama, posebno usmjerenih na povećanje konkurentnosti osoba s otežanim pristupom tržištu rada; - razvijanje paketa usluga prilagođenih dugoročno nezaposlenim (posebno mladim, ženama, 55+, niskokvalificiranim osobama); - kombinacijom aktivnih mjera (trijaža, savjetovanje, klubovi za traženje posla, vaučer-šeme i sl.) povećati konkurentnost na tržištu rada dugoročno nezaposlenih, "obeshrabrenih" osoba.; - usvajanje odgovarajuće regulative u domenu socijalnog preduzetništva (zakon o socijalnom preduzetništvu, pravilnik o registru socijalnih preduzeća itd.) i razvijanje programa podrške (u vidu grantova, subvencioniranja kamatnih stopa i sl.) usmjerenih na ovu vrstu subjekata; - kreiranje programa zapošljavanja u oblasti pružanja socijalnih usluga na području Kantona Sarajevo; - utvrđivanje mjera ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl. Strateški projekat: „Utvrditi mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl.“ Ovaj projekat podrazumijeva: poticaj osnivanju boračkih zadruga i zapošljavanju lica u istim, izradu modela samoodrživih projekata zapošljavanja pripadnika braniteljske populacije, priprema i implementacija programa zapošljavanja (pripravnički staž za djecu šehida, poginulih, umrlih i nestalih branitelja, kao i za ostale kategorije iz reda boračke populacije), intenzivirati ostvarivanje zakonskih prava branitelja na prekvalifikaciju i profesionalnu edukaciju s ciljem zapošljavanja, nastavak i finaliziranje programa zapošljavanja sve djece šehida i poginulih boraca KS-a, kao i poticaj zapošljavanju kroz subvencioniranje kamata na kredite za otvaranje novih radnih mjesta. Finansiranje projekta

	u vrijednosti od 4,5 miliona KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta Kantona, odnosno s pozicije Ministarstva za boračka pitanja.		
Strateški projekti	- Aktivacijski programi (paketi podrške) usmjereni na dugoročno nezaposlene „obeshrabrene“ i osobe s otežanim pristupom tržištu rada (žene, mladi, osobe bez kvalifikacija i/ili radnog iskustva, 55+ osobe, pripadnike demobilisane boračke populacije, nezaposlene iz domaćinstava u kojima su više od dvije osobe nezaposlene i sl.) - Podrška socijalnom preduzetništvu putem donošenja pravne regulative (zakon o socijalnom poduzetništvu) - Uspostavljanje centra za socijalno poduzetništvo - Registar socijalnih preduzeća - Podrška zapošljavanju u domenu socijalnih usluga	Očekivani izlazni rezultat: učešće dugoročno nezaposlenih osoba i osoba s otežanim pristupom radu u programima Službe minimalno 50%. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine učešće dugoročno nezaposlenih smanjiti na 70%. Do 2027. godine broj aktivnih tražilaca posla povećati na 30 hiljada.	
	„Utvrđiti mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl.“	Očekivani izlazni rezultat: zaposlen veći broj pripadnika boračke populacije i članova njihovih porodica kroz povećan broj boračkih zadruga i privrednih subjekata. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. za 70% smanjiti broj nezaposlenih pripadnika boračke populacije, a za 50% smanjiti broj nezaposlenih članova njihovih porodica.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj realiziranih aktivacijskih programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene i osobe s otežanim pristupom tržištu rada	2	Min. 1 program godišnje
	Realizirani programi podrške zapošljavanju u socijalnim uslugama	2	Min. 1 program godišnje
	Realizirani programi zapošljavanja u domenu socijalnih usluga	1	Min. 1 program godišnje
	Realizirani programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije	1	Min. 1 program godišnje
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Aktivirati dugoročno nezaposlene obeshrabrene osobe i osobe s otežanim pristupom tržištu rada, povećati njihovu konkurentnost na tržištu rada. Ovo će u konačnici rezultirati većom efektivnom ponudom radne snage, većom zaposlenošću navedenih teže zapošljivih kategorija stanovništva, odnosno većom ukupnom zaposlenošću u KS-u.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 42.500.000 KM Izvor: 7.500.000 KM iz budžeta Kantona i 35.000.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstvo za boračka pitanja		
Nosioci mjere	Služba za zapošljavanje KS-a, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i		

	izbjeglice, Ministarstvo za boračka pitanja, Vijeće za reformu tržišta rada		
Ciljne grupe	Dugoročno nezaposlene osobe, osobe s otežanim pristupom tržištu rada – žene, mladi, nezaposleni bez kvalifikacija, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, demobilisani borci, porodice šehida i poginulih boraca		
Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.4. Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada		
Naziv mjere	1.4.3. Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je povećanje učinkovitosti aktivnih mjera zapošljavanja u KS-u. Stoga bi ključna područja djelovanja trebala obuhvatiti: - smanjivanje broja aktera i koraka u procesu s ciljem skraćivanja vremena i povećanja efikasnosti i fleksibilnosti u pripremi i realizaciji programa Službe za zapošljavanje; - izmjenu načina budžetiranja aktivnih mjera zapošljavanja, veću frekvenciju odobravanja poticajnih sredstava na godišnjem nivou, veću fleksibilnost u pogledu povlačenja sredstava od strane korisnika itd.; - redizajniranje portfolija aktivnih mjera poticaja zapošljavanju uz fokusiranje (broj programa i iznosi sredstava) na efikasnije i "jeftinije" programe poticaja (obuka, prekvalifikacija, dokvalifikacija); - implementaciju reformskog paketa u finansiranju poticaja koja bi bila usmjerena na poboljšanje ponude radne snage i koja bi podrazumijevala, između ostalog, obavezno objavljivanje oglasa za firme koje žele učestvovati u programima Službe, kao i veću ulogu Službe kod izbora liste nezaposlenih osoba korisnika poticaja (liste nezaposlenih s kojih se biraju kandidati i sl.); - pilotiranje programa baziranih na učincima u saradnji s privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, kompanijskim obrazovnim centrima itd. - sinhroniziranje mjera podrške zapošljavanju između kantona i općina, formiranje registra poticaja i razmjena informacija; - razvoj efikasnog sistema monitoringa i evaluacije provedenih programa kroz razvijanje kapaciteta Službe (organizacijski, kadrovski, infrastrukturni) i saradnju s drugim stručnim institucijama vezano za eksternu ocjenu učinaka implementiranih programa.		
Strateški projekti	- Unapređenje procesa pripreme i implementacije programa podrške novom zapošljavanju - Redizajn portfolija mjera podrške novom zapošljavanju - Implementacija reformskog paketa programa podrške novom zapošljavanju - Pilotiranje programa baziranih na učincima - Uspostavljanje tzv. „kišobrana“ poticajnih mjera za područje KS-a u saradnji s lokalnim zajednicama	Očekivani izlazni rezultat: pokrivenost nezaposlenih osoba (aktivnih tražilaca posla) programima podrške minimalno 20%. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine podržati godišnje zapošljavanje od minimalno 1.000 nezaposlenih osoba.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Stopa nezaposlenosti mladih (%)	47,8	18,0
	Stopa zaposlenih žena (%)	65,3	40,0
	Broj nezaposlenih osoba s invaliditetom	1.771	900
	Broj lica obuhvaćenih aktivnim mjerama zapošljavanja	2.329	5.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kroz unapređenje procesa pripreme i implementacije programa podrške novom zapošljavanju, zatim kroz implementaciju reformskog paketa u realizaciji programa, redizajn portfolija mjera podrške i saradnju s lokalnim zajednicama povećati raspoloživa sredstva i		

	učinkovitost realiziranih programa. Ovo će rezultirati većom pokrivenošću nezaposlenih osoba programima Službe, smanjenjem izdvajanja po jednoj novoj zaposlenoj osobi.
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 7.000.000 KM Izvor: 2.000.000 KM budžet KS-a, 4.500.000 KM Služba za zapošljavanje KS-a i 500.000 KM iz vanjskih izvora (međunarodni donatori)
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice
Nosioci mjere	Služba za zapošljavanje KS-a, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, lokalne zajednice u KS-u, Vijeće za reformu tržišta rada
Ciljne grupe	Nezaposlene osobe u KS-u

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.5. Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća		
Naziv mjere	1.5.1. Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je da se poveća efikasnost i podigne kvalitet usluga komunalnog sektora, odnosno da se usluge pružaju prema definiranom standardu kvaliteta usluga. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: - implementaciju direktiva EU u domenu regulacije i funkcioniranja javnog komunalnog sektora kroz donošenje novog Zakona o komunalnim djelatnostima i njegovo usklađivanje sa Zakonom o principima lokalne samouprave, zatim kroz izmjene i dopune Zakona o komunalnoj čistoći, definiranje standarda kvaliteta pruženih usluga itd.; - detaljnu analizu poslovanja KJKP-a s prijedlozima njihovog organizacijsko-finansijskog restrukturiranja u cilju povećanja efikasnosti, operativne i finansijske održivosti i kvaliteta pruženih usluga; - izmještanje socijalne politike iz sektora komunalne privrede kroz redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga; - formiranje nezavisnog regulatornog tijela za oblast komunalne privrede; - reorganizaciju sektora komunalne privrede kroz stvaranje pretpostavki za uspostavu holdinga komunalne privrede.		
Strateški projekti	- Organizacijsko-finansijsko restrukturiranje javnih komunalnih preduzeća - Definiranje standarda kvaliteta javnih komunalnih usluga - Redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga - Izmjena sistema obračuna i naplate usluga (prema principu opravdanih troškova) iz domena zajedničke komunalne potrošnje - Implementiran jedinstven informacioni sistem za sva komunalna preduzeća - Uspostava nove organizacione strukture na nivou komunalnog sektora – holding komunalne privrede u Kantonu Sarajevo	Očekivani izlazni rezultat: postignuta operativna i finansijska održivost KJKP-a. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. uspostavljen efikasan sistem pružanja javnih komunalnih usluga baziran na standardiziranom kvalitetu i opravdanim troškovima javnih usluga.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Ukupni prihodi KJKP-a i JKP-a u mil. KM Gubitak KJKP-a i JKP-a u mil. KM	314,8 37,6	400 15

	Poslovna sredstva KJKP-a i JKP-a u mil. KM	1.518,6	1.700
	Kapital KJKP-a i JKP-a u mil. KM	866,5	980
	Prosječan broj zaposlenih KJKP-a i JKP-a	4.713	4.000
	Investicije u komunalnu privredu (mil. KM)	15,3	100,0
	Prosječna plaća KJKP-a i JKP-a u KM	1.024	1.200
	Donesen novi Zakon o komunalnim djelatnostima KS-a	Nema	Ima
	Usvojene izmjene Zakona o komunalnoj čistoći u KS-u – izmjena načina obračuna plaćanja	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje efikasnosti i ciljana politika subvencioniranja KJKP-a rezultirat će nižim izdvajanjima iz budžeta za podršku operativnom poslovanju KJKP-a, tj. stvoriti pretpostavke za veća izdvajanja za obnavljanje/proširenje javnog dobra, smanjiti troškove poslovanja, povećati konkurentnost privatnog sektora u KS-u i učiniti KS povoljnijim okruženjem za privlačenje novih investicija. Unapređenje kvaliteta komunalnih usluga također će povećati atraktivnost Kantona kao turističke destinacije i generalno unaprijediti ambijent za život građana.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 10 miliona KM Izvor: 9.000.000 KM iz budžeta Kantona i oko 1.000.000 KM iz drugih izvora (međunarodni donatori, zainteresirani javni organi – ministarstva, javna preduzeća itd.)		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo privrede; Ministarstvo saobraćaja, kantonalna javna komunalna preduzeća, lokalne zajednice		
Ciljne grupe	Korisnici usluga javnih komunalnih preduzeća – stanovništvo i privreda, zaposlenici KJKP-a		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.5. Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća
Naziv mjere	1.5.2. Povećati efikasnost javnih preduzeća
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je da se osigura okvir za razvoj kvalitetne ponude i konkurentnosti tržišta javnih preduzeća (<i>Skenderija</i>, ZOI '84). Za ispunjenje ovog cilja i postizanje dugoročne održivosti razvoja neophodno je prije svega razumjeti, prepoznati i zadovoljiti potrebe klijenta, osigurati preduvjete za profitabilno poslovanje subjekata na tržištu, jer se stvaranjem pozitivne poslovne klime osigurava uvjet za dolazak novih investitora i razvoj djelatnosti javnih preduzeća u budućnosti, kao i ulaganja u rekonstrukciju i modernizaciju postojećih kapaciteta i sl., uz maksimalno racionalno korištenje postojećih resursa i uz osiguravanje sredstava za nova ulaganja. U tom smislu potrebno je poboljšanje turističko-resursne osnove olimpijskih planina Igmana i Bjelašnice, te unapređenje sadržaja i nivoa kvaliteta, odnosno dostizanje visokorazvijenih standarda svih linija ponuda/aktivnosti, kao i rekonstrukcija, opremanje i modernizacija svih prostora Centra <i>Skenderija</i>. Ključna područja djelovanja odnose se na: - uspostavljanje efikasnog i snažnog ekonomsko-turističkog sistema koji može odgovoriti na zahtjeve regionalnog tržišta; - konsolidaciju postojećih raspoloživih materijalnih i ljudskih resursa i njihovo što potpunije (re)aktiviranje; - unapređenje postojeće infrastrukture; - izgradnju nove infrastrukture; - adaptaciju/uređenje i opremanje enterijera i eksterijera postojećih objekata;

	- unapređenje interesa i potreba za kulturnim, sportskim i sajamskim aktivnostima i manifestacijama; - pružanje podrške, odnosno tehničkih, prostornih i drugih uvjeta za razvoj privrednih i kreativnih aktivnosti; - nastavak aktivnosti na izradi master plana za Kanton Sarajevo- Strateški projekat: „Rekonstrukcija, opremanje i modernizacija svih prostora Centra Skenderija“ podrazumijeva rekonstrukciju Ledene dvorane, rekonstrukciju i sanaciju Dvorane „Mirza Delibašić“ i ostalih dvorana, sanaciju Platoa (II faza), kao i sanaciju konstruktivnih elemenata objekta, fasadu kompleksa „Skenderija“ i dr. Finansiranje projekta u vrijednosti od 35 miliona KM predviđeno je sa 6,2 miliona KM iz budžeta Kantona i 28,8 miliona KM iz kreditnog zaduženja kod komercijalnih banaka i sredstva JPP-a. Strateški projekat: „Poboljšanje turističko-resursne osnove olimpijskih planina Igmana i Bjelašnice“ U sklopu ovog projekta planirana je izgradnja Akumulacije III (Bjelašnica), rekonstrukcija bazena (akumulacije) na Velikom polju (Igman), nabavka i instaliranje FREE AIR-INSTALACIJA (u ljetnom periodu Bjelašnica i Igman, a u zimskom Zetra), sanacija Hotela SKI – Malo polje (Igman), premještanje četverosjeda s trenutne na novu lokaciju (Bjelašnica), rekonstrukcija skakaonice na Malom polju (Igman), izgradnja adrenalin-parka (Bjelašnica), rekonstrukcija dvosjedne žičare Štinji Do (Bjelašnica), nabavka nove opreme i rashladnog postrojenja za potrebe klizališta u OC Zetra, nadogradnja sistema prikupljanja oborinskih voda i drenažnih kanala na ski-stazama, izgradnja olimpijske kuće “Babin Do”, rasvjeta skijaških staza Veliko i Malo polje (Igman), sanacija i rekonstrukcija tehničke baze I Štinji Do, kao i uređenje skijaških staza na Bjelašnici, izgradnja vodovoda od pumpne stanice do vrha Bjelašnice, izgradnja nove skijaške staze – Malo polje, Igman, te finansiranje izgradnje objekata po projektu „Organizacija i održavanje Evropskog šumarskog prvenstva u nordijskim ski-disciplinama (EFNS) 2022.“ na Igmanu i drugo. Finansiranje projekta u vrijednosti od gotovo 25 miliona KM predviđeno je iz budžeta Kantona.	
Strateški projekti	„Rekonstrukcija, opremanje i modernizacija svih prostora Centra Skenderija“	Očekivani izlazni rezultat: projekt će unaprijediti infrastrukturu za sport, sajamski turizam i kulturu Kantona Sarajevo vrativši urbani izgled jednom od značajnijih olimpijskih objekata Sarajeva. Očekivani krajnji rezultat: projekt će privući sportiste, kulturne radnike, izlagače, privrednike i druge korisnike za korištenje sportskih, sajamskih i drugih usluga, te utjecati na rast prihoda KJP Centra „Skenderija“ i održivost poslovanja ovog preduzeća.
	„Poboljšanje turističko-resursne osnove olimpijskih planina Igmana i Bjelašnice“	Očekivani izlazni rezultat: unapređenje infrastrukture na olimpijskim planinama, što će utjecati na unapređenje zimske, ali i poboljšanje ljetne ponude, odnosno na rast turizma. Očekivani krajnji rezultat: unapređenje konkurentnosti

		turističkih destinacija u Kantonu Sarajevo, što će posredno utjecati na očuvanje prirodnog okoliša, kao i povećanje zaposlenosti na makroekonomskom nivou. To će utjecati i na rast prihoda KJP „ZOI '84“ i održivost poslovanja ovog preduzeća.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Ukupni prihodi KJP-a u mil. KM	31,7	70,0
	Gubitak KJP-a u mil. KM	4,1	0,0
	Poslovna sredstva KJP-a u mil. KM	646,8	740,0
	Kapital KJP-a u mil. KM	570,7	650,0
	Prosječan broj zaposlenih KJP-a	784	900
	Prosječna plaća KJP-a u KM	891	1.100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ravnotežom u međusobnom odnosu i ispunjavanju potreba, odnosno ciljeva različitih sudionika na tržištu stvorit će se stabilan, funkcionalan i finansijski dugoročno održiv razvoj privrednih preduzeća s jedne strane, a s druge, unapređenje kvaliteta usluga također će povećati atraktivnost Kantona kao turističke destinacije i generalno unaprijediti ambijent za život građana.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 60 miliona KM Izvor: oko 31 milion KM iz budžeta Kantona i oko 29 miliona KM iz vanjskih izvora, kreditno zaduženje kod komercijalnih banaka i sredstva JPP-a		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	KJP Centar <i>Skenderija</i> , KJP ZOI '84		
Ciljne grupe	Građani, turisti, privrednici, sportisti,...		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma
Naziv mjere	1.6.1. Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je uspostavljanje efikasnog okvira i modela za upravljanje razvojem održivog turizma u KS-u i unapređenje konkurentnosti destinacije KS-a. Područja djelovanja odnose se na integraciju i saradnju javnog, privatnog i nevladinog sektora u oblasti turizma (Vlada i ministarstva KS-a, Turistička zajednica KS-a, javna i privatna preduzeća, ustanove, nevladine organizacije itd). Ključna područja djelovanja odnose se na: - povećanje broja dolazaka turista, produženje dužine boravka i povećanje turističke potrošnje u KS-u; - repozicioniranje i jačanje kapaciteta i djelovanja Turističke zajednice KS-a kao destinacijske menadžment organizacije; - kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS-a, strategije marketinga KS-a i operativnih planova provođenja; - unapređenje nivoa očuvanja i valorizacije kulturno-historijskog naslijeđa i prirode; - restrukturiranje javnih preduzeća važnih za razvoj turizma; - sistemski razvoj receptivnih sadržaja i seta aktivnosti za turiste na destinaciji;

	- razvoj širokog spektra specifičnih oblika turizma. Strateški projekt: „Kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS-a“ jeste projekat čijom će se realizacijom definirati okvir djelovanja i pravci razvoja turizma KS-a. Finansiranje projekta u vrijednosti od 80.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta Kantona. Strateški projekt: "Proglašavanje novih i unapređenje razvoja postojećih zaštićenih područja" Kroz ovaj projekat unaprijedit će se razvoj zaštićenih područja, kvalitetnije upravljanje i evaluacija prirodnih vrijednosti, kao i podrška lokalnom stanovništvu unutar zaštićenih prostora, što značajno doprinosi razvoju održivog ruralnog turizma. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	"Kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS-a"	Očekivani izlazni rezultat: kreirana sektorska strategija razvoja održivog turizma KS-a – definirani pravci razvoja turizma u KS-u i uspostavljena osnova za sistemski razvoj turizma u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine broj dolazaka turista u KS povećan je za 60% u odnosu na 2019. godinu, a prosječno zadržavanje turista povećano je na 2,7 dana.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj dolazaka turista u KS	667.756	1.068.409
	Broj noćenja turista u KS-u	1.309.113	2.884.706
	Prosječno zadržavanje turista u KS-u (dana)	1,96	2,7
	Broj pravnih lica u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	683	720
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u sistemskom i održivom razvoju turizma, razvoju brenda KS-a kao turističke destinacije i efikasnom pozicioniranju destinacije na regionalnom i svjetskom tržištu.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 4.000.000 KM Izvor: 4.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a, Turistička zajednica KS-a, Javna ustanova za zaštićena i prirodna područja KS-a, lokalne zajednice (općine), javna preduzeća, javne ustanove, biznisi u sektoru turizma, obrazovne institucije, neprofitne organizacije, mediji		
Ciljne grupe	Građani KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma
Naziv mjere	1.6.2. Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je razvoj ambijenta pogodnog za biznis i turizam u KS-u. Područja djelovanja odnose se na kreiranje efikasnog okvira za razvoj biznisa i turizma od strane javnog sektora.

	Ključna područja djelovanja odnose se na: - intenziviranje mogućnosti za razvoj javno-privatnog partnerstva u turizmu u cilju privlačenja investicija u održivi turizam, - razvoj sistema podsticaja i podrške za pokretanje i unapređenje rada turističkih biznisa i njihovih kapaciteta, - unapređenje postojećih i uvođenje novih programa srednjoškolskog i univerzitetskog obrazovanja, te sistema prekvalifikacija/dokvalifikacija i programa cjeloživotnog učenja – obuka u turizmu, - eliminacija sive ekonomije. Strateški projekt: „Unapređenje kapaciteta JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola“ je projekat čijom će se realizacijom unaprijediti situacija sa raspoloživošću i stručnošću kadrova u sektoru turizma, te razvoj kompetencija i vještina učenika. Finansiranje projekta u vrijednosti od 120.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona (80%) i sredstava GIZ-a (20%).		
Strateški projekti	"Unapređenje kapaciteta JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola"	Očekivani izlazni rezultat: kroz projekat će se u program uvesti inovirana zanimanja, inovirani postojeći planovi i programi, unaprijediti praktična nastava i pripremiti dualno orijentirana praktična nastava, poboljšati uvjeti za izvođenje nastave i osigurati adekvatna oprema, literatura i softveri, unaprijediti saradnja s privrednim subjektima, unaprijediti znanja i stručnost nastavnika. Očekivani krajnji rezultat: povećanje broja upisanih učenika sa 144 na 168.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj upisanih učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	144	168
	Broj zanimanja u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	5	6
	Broj učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	500	600
	Broj upisanih studenata na studij turizma i zaštite životne sredine (I i II ciklus)	40	55
	Obim podrške TZ KS-a projektima za razvoj turizma u KS-u po javnim pozivima (KM)	1.624.187	2.500.000
	Broj zaposlenih u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	9.336	12.137
	Obim investicija u nova stalna sredstva u sektor pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane (KM)	73.483.000	88.179.600
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u uspostavljanju sistema podrške razvoju turizma, povećanju investicija u turizam, razvoju ljudskih resursa u skladu s potrebama tržišta, povećanju zaposlenosti i povećanju fiskalnih prihoda KS-a.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima	Iznos: 1.424.000 KM Izvor: 1.400.000 KM iz budžeta Kantona i 24.000 KM iz vanjskih izvora		

finansiranja	
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a
Nosioci mjere	Vlada KS-a, Ministarstvo privrede KS-a, Turistička zajednica KS-a, lokalne zajednice (općine), biznisi u sektoru turizma, obrazovne institucije
Ciljne grupe	Građani KS-a

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma		
Naziv mjere	1.6.3. Razvoj turističke infrastrukture		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je razvoj turističke infrastrukture i suprastrukture u KS-u. Područja djelovanja odnose se na privatni i javni sektor. Ključna područja djelovanja odnose se na: - ulaganje u turističku infrastrukturu i suprastrukturu, - unapređenje čistoće i sigurnosti destinacije, uređenosti atrakcija i ukupne uređenosti destinacije, - mapiranje i označavanje atrakcija. Strateški projekt: „Turistička signalizacija u KS-u“ projekat je čijom će se realizacijom otkloniti jedna od primjedbi turista u KS-u i unaprijediti uređenost destinacije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 600.000 KM predviđeno je iz sredstava TZ KS-a.		
Strateški projekti	"Turistička signalizacija u KS-u"	Očekivani izlazni rezultat: kroz projekat će se unaprijediti uređenost destinacije i stepen zadovoljstva turista. Očekivani krajnji rezultat: postavljena turistička signalizacija u KS-u u skladu s međunarodnim standardima i pozitivnim zakonskim propisima.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Pokrivenost turističkom signalizacijom	n/a	100%
	Broj ležaja u KS-u	13.604	17.685
	Broj soba u KS-u	5.554	7.220
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u razvoju ambijenta i preduvjeta za razvoj turizma, te unapređenju konkurentnosti destinacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.000.000 KM Izvor: 1.400.000 KM iz budžeta Kantona i 600.000 KM sredstava TZ KS-a		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Vlada KS-a, Turistička zajednica KS-a, lokalne zajednice (općine), biznisi u sektoru turizma		
Ciljne grupe	Građani KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije	
Naziv mjere	1.7.1. Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je unapređenje konkurentnosti sektora poljoprivrede kroz održiv i efikasan sistem podrške razvoju. Područja djelovanja odnose se na javni i privatni sektor u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije. Ključna područja djelovanja odnose se na: - unapređenje poljoprivredne proizvodnje kroz povećanje dodane vrijednosti, poboljšanje standarda kvaliteta i sigurnosti i jačanja veza unutar lanaca vrijednosti, - supstituciju uvoza poljoprivrednih proizvoda i sirovina, - povećanje iznosa novčanih podsticaja iz budžeta KS-a, - podsticanje proizvodnje u plastenicima, - zasnivanje novih poljoprivrednih površina sa drvenastim i jagodastim voćem i ljekovitim biljem, - provođenje aktivnosti na uređenju i zaštiti poljoprivrednog zemljišta, - provođenje aktivnosti na zaštiti bilja od štetnih insekata i biljnih bolesti, - nastavak aktivnosti oko realiziranja mjera podsticanja poljoprivrednih proizvoda u saradnji s Federalnim ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, - povećanje aktivnosti na uzgojno-seleksijskom radu kod svih vrsta domaćih životinja, - povećanje zastupljenosti vještačkog osjemenjavanja i reprodukcije u govedarstvu, - povećanje proizvodnosti mlijeka po grlu, - povećanje zoohigijenskih i zootehničkih uvjeta kod držanja domaćih životinja, - povećanje aktivnosti na proizvodnji i uzgoju uzgojno valjanih junica za tržište i za remont stada, aktivnosti na zaštiti ribolovnih područja u cilju očuvanja ihtipopulacije, - unapređenje zdravstvene zaštite životinja u cilju sprečavanja širenja i suzbijanja zaraznih bolesti životinja – zoonoza kroz programe preventivne zaštite, - primjena primarnih agrotehničkih mjera za povećanje snabdjevenosti biljaka vlagom, - primjena sistema zaštite od ekstremno niskih temperatura i mraza, - uspostavljanje sistema statističkih podataka o poljoprivrednim gazdinstvima, - unapređenje tehničko-tehnoloških i marketinških znanja proizvođača, - unapređenje kvaliteta, konkurentnosti i tržišne orijentacije prehrambenog sektora, - integracija prehrambenog sektora s poljoprivrednim proizvođačima, podizanje tehničko-tehnološkog nivoa i korištenja kapaciteta, - unapređenje sistema saradnje javnog i privatnog sektora u cilju uvođenja inovacija, modernizacije i transfera znanja, tehnologije i informacija i savjetodavnih službi, - razvoj djelatnosti koje imaju potencijal za generiranje privrednog razvoja, zapošljavanja i samozapošljavanja. Strateški projekt: „Kreiranje strategije ruralnog razvoja KS-a“ projekat je čijom će se realizacijom definirati okvir djelovanja i pravci ruralnog razvoja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 80.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta Kantona.	
Strateški projekti	"Kreiranje strategije ruralnog razvoja KS-a"	Očekivani izlazni rezultat: kreirana strategija ruralnog razvoja KS-a – definirani pravci ruralnog razvoja KS-a. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje obima investicija na 5.000.000 KM i ulaganje u poljoprivredu iz budžeta KS-a povećano za 50% u odnosu na 2018.

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Budžetska sredstva za razvoj poljoprivrede (KM)	4.502.873	6.754.000
	Broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	1.098	2.000
	Obrađene površine u ha	5.267	6.320
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u unapređenju obima, strukture i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, obima investicija i zapošljavanja u sektoru poljoprivrede, smanjenju trgovinskog deficita i unapređenju ruralnog razvoja u cjelini.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 3.000.000 KM Izvor: 3.000.000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Vlada KS-a, lokalne zajednice (općine), biznisi u sektoru poljoprivrede, obrazovne institucije, mediji		
Ciljne grupe	Građani KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije		
Naziv mjere	1.7.2. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima. Područja djelovanja odnose se na javni sektor i kreiranje okvira za ravnomjeran razvoj ruralnih područja. Ključna područja djelovanja odnose se na: - kreiranje izvora prihoda, - unapređenje fizičke infrastrukture (putna infrastruktura, elektroosnabdijevanje, vodovod i kanalizacija, telekomunikacije itd.), - društvene uključenosti i - dostupnosti javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport, javni prijevoz itd.). Strateški projekt: „Analiza i mapiranje potrebne saobraćajne i ostale komunalne infrastrukture i javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport) u ruralnim područjima KS-a“. Projekat se odnosi na mapiranje potrebnih intervencija u ruralnim područjima, koje bi prikazalo stvarne i ključne potrebe neophodne za kvalitetan život i održivi razvoj u ruralnim područjima. Nakon mapiranja pristupilo bi se realizaciji konkretnih infrastrukturnih projekata u ruralnim područjima. Finansiranje projekta u vrijednosti od 50.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	„Analiza i mapiranje potrebne saobraćajne i ostale komunalne infrastrukture i javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport)“	Očekivani izlazni rezultat: utvrđeno stanje potreba za razvoj u ruralnim područjima. Očekivani krajnji rezultat: poboljšanje infrastrukture i dostupnosti javnih usluga za stanovnike u ruralnim područjima.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti

	Požnjevena površina u ha Broj rodni stabala voća Ukupan iznos ostvarenih investicija poljoprivrednih gazdinstava u 000 KM Broj stanovnika u ruralnim područjima	4.562 892.587 4.716	5.000 1.000.000 6.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u unapređenju kvaliteta života i povećanju broja stanovnika u ruralnim područjima.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 10 miliona KM Izvor: 5 miliona KM iz budžeta Kantona i 5 miliona KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada KS-a s nadležnim ministarstvima		
Nosioci mjere	Zavod za planiranje razvoja KS-a, lokalne zajednice (općine), javna preduzeća i ustanove, biznisi		
Ciljne grupe	Građani ruralnih dijelova KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije	
Naziv mjere	1.7.3. Unapređenje stanja u sektoru šumarstva	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je razvoj šumarstva, odnosno unapređenje statusa zaštite i otpornosti šuma, što treba uskladiti sa Strategijom biodiverziteta EU do 2030. godine i Strategijom šumarstva EU za 2020. godinu u okviru EU Zelenog sporazuma, a sve u cilju poboljšanja održivog gospodarenja šumama, povećanja apsorpcije CO₂ i promocije bioekonomije. Ključne aktivnosti u narednom periodu: - potrebno je provoditi sve vidove integralne zaštite šuma u cilju zaštite šuma od biotskih i abiotskih faktora s posebnim osvrtom na preventivne metode borbe protiv šumskih požara i povećati aktivnosti na prevođenju izdanačkih šuma u viši uzgojni oblik (konverzija šuma) u cilju stvaranja povoljnije strukture šumskih ekosistema; - posebnu pažnju obratiti na ravnomjernu realizaciju etata (obima sječa) u skladu sa šumsko-privrednim osnovama. U cilju formiranja stabilnih sastojina treba povećati aktivnosti na proredima u šumskim kulturama; - potrebno je i analizirati i preispitati šumarske rejone s aspekta površina, otvorenosti šumskim putevima i stepenu ugroženosti šuma od svih vidova bespravnih aktivnosti, te intenzivirati aktivnosti na kontroli ugroženih područja bespravnim sječama, uz saradnju s MUP-om KS-a i drugim nadležnim institucijama; - kadrovsko i materijalno jačanje institucija iz oblasti šumarstva; - podrška uzgoju i zaštiti divljači i lovstava. Strateški projekat: „Očuvanje, unapređenje, zaštita i reprodukcija šumskih ekosistema“ Odnosi se na osnovne funkcije šuma, šumske putne infrastrukture, uzgoj i zaštitu šuma, kao i njihovog održavanja i liječenja, a sve u cilju trajnosti općeg dobra šuma i šumskog zemljišta. Također, ovaj projekat podrazumijeva podsticanje i unapređenje biološke funkcije šuma, odnosno održavanje biodiverziteta, te ekonomske i produžene, odnosno socijalne funkcije šuma. Finansiranje projekta u vrijednosti od 5 miliona KM predviđeno je iz budžeta Kantona.	
Strateški projekti	„Očuvanje, unapređenje, zaštita i reprodukcija šumskih ekosistema“	Očekivani izlazni rezultat: povećane pošumljene površine.

		Očekivani krajnji rezultat: povećanje ukupne proizvodnje šumskih sortimenata.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Vještačko pošumljavanje ha	7	10
	Ukupna zaliha drveta u m ³	3.288	4.000
	Ukupni godišnji zapreminski prirast u m ³	253.037	300.000
	Realizacija etata u m ³	324.569	500.000
	Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata u m ³	127	150
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat ogleda se u povećanju proizvodnje i prodaje šumskih sortimenata, povećanju drvnog fonda, podršci privrednim subjektima iz sektora šumarstva, te unapređenju ljudskih i materijalnih kapaciteta institucija iz oblasti šumarstva.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 7 miliona KM Izvor: 6 miliona KM iz budžeta Kantona i 1 milion KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a, Uprava za šumarstvo, KJP “Sarajevo–šume” d.o.o. Sarajevo		
Ciljne grupe	Građani KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.1. Unapređenje kvalitete usluga predškolskog odgoja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je unaprijediti kvalitet usluga predškolskog odgoja uz veći obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem uz adekvatno statističko praćenje ove oblasti u skladu sa EUROSTAT metodologijom. Oblast djelovanja je predškolski odgoj i obrazovanje uz ključna područja djelovanja: - rekonstrukcija postojeće infrastrukture u KS-u za predškolski odgoj i obrazovanje; - povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem; - povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja; - podizanje kvalitete inicijalne edukacije i profesionalnog usavršavanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje; - unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3–5 godina); - uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji. Strateški projekat: „Rekonstrukcija objekata predškolskih ustanova na području Kantona Sarajevo“ je projekat čijom će se realizacijom, na osnovu analize postojeće infrastrukture, kreirati uvjeti za kvalitetan i poticajan proces učenja i odgoja za djecu koja pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje, kao i za odgajatelje u cijelom Kantonu Sarajevo. U skladu s raspoloživim sredstvima u budžetu godišnje se planiraju i izdvajaju određena sredstva za rekonstrukciju objekata predškolske ustanove JU „Djeca Sarajeva“. Budžetom su za 2021.

	godinu odobrena sredstva u minimalnom iznosu od 200.000 KM za rekonstrukciju objekata predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola – budžetskih korisnika iz nadležnosti Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS-a. U skladu s mogućnostima budžeta povremeno se odobravaju i sredstva iz kredita za rekonstrukciju određenih objekata. Za realizaciju projekta potrebna su 2.500.000 KM (rekonstrukcija 5 objekata predškolskih ustanova). Strateški projekat: „Povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu Sarajevo“ je projekat koji će uključiti: (1) osiguranje budžetskih sredstava za uspostavu vaučerskog predškolskog sistema, (2) uspostavu sistema da privatni sektor, uz finansijsku podršku i nadzor, pruža kvalitetno predškolsko obrazovanje, (3) donijeti ažurirane kriterije, u odnosu na situaciju nastalu kao posljedicu pandemije, za finansijsku participaciju roditelja staratelja na osnovu ekonomsko-socijalnog statusa i (4) osigurati veće subvencioniranje predškolskog odgoja i obrazovanja djece bez roditeljskog staranja u javnim i privatnim predškolskim ustanovama. U Budžetu Kantona Sarajevo za 2021. godinu na raspolaganju Ministarstva za odgoj i obrazovanje odobrena su sredstva u iznosu od 1.766.764 KM za sufinansiranje troškova predškolskog odgoja, odnosno za sufinansiranje boravka djece predškolskog uzrasta u privatnim predškolskim ustanovama, a radi ukidanja „liste čekanja“ u JU „Djeca Sarajeva“. Za realizaciju navedenog projekta (sufinansiranje boravka cca 800 djece) na godišnjem nivou potrebna su sredstva u iznosu cca 2.000.000 KM. Strateški projekat: „Povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanje“ je projekat koji će donijeti definirane ishode učenja i razvoja na nivou predškolskog odgoja i obrazovanja uz unapređenje postojećih programa, prilagoditi programe djeci s teškoćama i programe u ruralnim i razućenim sredinama koje nemaju mogućnost pohađanja cjelovitih razvojnih programa te stvoriti pretpostavke za angažovanje asistenata u odgojno-obrazovnom radu u predškolskim ustanovama. U okviru reforme obrazovanja, reforme nastavnih planova i programa, te kurikularne reforme potrebno je predvidjeti sredstva za povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja u iznosu od 200.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Podizanje kvalitete inicijalne edukacije nastavnika i kontinuiranog profesionalnog obrazovanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje“ projekat je kojim će se revidirati standardi kvalitete rada odgajatelja, razviti moduli za stručno usavršavanje, razvoj kompetencija i profesionalni razvoj odgajatelja, stručnih saradnika i menadžmenta te izraditi modeli evaluacije i samoevaluacije rada predškolskih ustanova. U okviru reforme obrazovanja, reforme nastavnih planova i programa, te kurikularne reforme potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3–5 godina)“ projekat je koji će uspostaviti bolju međusektorsku saradnju zdravstvenih, obrazovnih i socijalnih ustanova i servisa s ciljem rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3–5 godina), te uspostaviti centar za rani rast i razvoj na općinama u saradnji sa AKAZ-om (Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine). Potrebno je predvidjeti sredstva u iznosu od 500.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji“ projekat je koji će unaprijediti sistem prikupljanja i analize podataka za djecu od 0 do 6 godina uz statističko razvrstavanje za djecu od 0 do 3, od 3 do 5 godina i djecu godinu pred polazak u školu. Potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM u prvoj budžetskoj godini, a potom po 20.000 KM za održavanje baze podataka.
Strateški projekti	„Rekonstrukcija objekata predškolskih ustanova na području Kantona Sarajevo“ Očekivani izlazni rezultat: rekonstruirano 50% objekata za predškolsko obrazovanje u odnosu na postojeće stanje (to je minimalno 8).

		Očekivani krajnji rezultat: do 2027. poboljšani rezultati učenika pri upisu u osnovne škole u svim dijelovima Kantona za 50% u odnosu na 2020.
	„Povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: povećan broj djece obuhvaćenih predškolskim odgojem i obrazovanjem. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. poboljšani rezultati učenika pri upisu u osnovne škole u svim dijelovima Kantona za 50% u odnosu na 2020.
	„Povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja“	Očekivani izlazni rezultat: definirani ishodi učenja, unaprijeđeni programi i programi prilagođeni djeci koja nemaju iste mogućnosti, uvedeni asistenti u rad predškolskih ustanova. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. poboljšan kvalitet programa u predškolskom odgoju i obrazovanju, a posebno onih koji se odnose na djecu s posebnim potrebama za 20% u odnosu na 2021.
	„Podizanje kvalitete inicijalne edukacije nastavnika i kontinuiranog profesionalnog obrazovanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje“	Očekivani izlazni rezultat: Revidirani standardi kvalitete rada odgajatelja, razvijeno xx modula za stručno usavršavanje, razvoj kompetencija i profesionalni razvoj odgajatelja, stručnih saradnika i menadžmenta, izrađeno xx modela evaluacije i samoevaluacije rada predškolskih ustanova. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. Poboljšan kvalitet rada nastavnika i odgajatelja u predškolskom odgoju i obrazovanju za xx% u odnosu na 2021.
	„Unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3–5 godina)“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen centar za rani rast i razvoj na općinama, usvojen sistem za uspostavljanje bolje međusektorske saradnje

		zdravstvenih, obrazovnih i socijalnih ustanova i servisa s ciljem rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu. Očekivani krajnji rezultat: povećan nivo inkluzije u predškolskom obrazovanju u Kantonu Sarajevo do 2027. za 30% u odnosu na 2021.	
	„Uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji”	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljena baza podataka. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. osigurani podaci za djecu od 0 do 6 godina uz statističko razvrstavanje za djecu od 0 do 3, od 3 do 5 godina i djecu godinu pred polazak u školu.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje	33	50
	Broj javnih ustanova namjenski određenih za predškolski odgoj i obrazovanje (33 ustanove) (%)	50	100
	Procenat djece koja nisu primljena u javne ustanove zbog popunjenog kapaciteta (%)	24	0
	Broj učenika osnovnog obrazovanja	37.423	39.000
	Broj učenika srednjeg obrazovanja	14.737	16.000
	Prosječan broj kompjutera po jednoj osnovnoj školi	19,3	40,0
	Prosječan broj kompjutera po jednoj srednjoj školi	41,4	90,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom obrazovne infrastrukture u predškolskom odgoju i obrazovanju, poboljšanjem kvalitete inicijalnog obrazovanja nastavnika, osiguranjem kvalitetne podrške kontinuiranom profesionalnom razvoju nastavnika, unapređenjem programa predškolskog obrazovanja te osiguranjem inkluzije na ovom nivou obrazovanja utjecalo bi se značajno na rezultate koje djeca postižu u predškolskom odgoju i obrazovanju, te bi se stvorila kvalitetna osnova za nastavak obrazovanja.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 23 miliona KM Izvor: oko 20,5 miliona KM budžet Kantona i 2,5 miliona KM vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a, Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, predškolske ustanove		
Potencijalni partneri	UNICEF, nevladine organizacije, drugi nivoi vlasti, privrednici		
Ciljne grupe	Djeca, odgajatelji, nastavnici, roditelji, staratelji, međunarodni akteri		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i
----------------------------------	--

	unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.2. Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja. Oblast djelovanja je cjelokupni sektor obrazovanja uz ključna područja djelovanja: - inoviranje nastavnih planova i programa u skladu s potrebama na tržištu rada; - unapređenje sistema obavljanja prakse u skladu s Kriterijima EU; - unapređenje sistema karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju. Strateški projekat: „Inovirati nastavne planove i programe prema potrebama na tržištu rada“ projekat je čijom će se realizacijom: (1) unaprijediti mehanizmi koordinacije na nivou Kantona kroz Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala na području, uz učešće predstavnika formalnih aktera i socijalnih partnera vezanih za funkcioniranje datih sektora, (2) planirati investicije u realnom sektoru, (3) uskladiti s postojećim programima koji su u ponudi kroz formalno obrazovanje, te će se kroz stalno komuniciranje s poslodavcima raditi na unapređenju nastavnih planova i programa, posebno u dijelu koji je vezan za potrebe lokalne zajednice, što je do 25%, koliko se nastavni planovi i programi mogu mijenjati u skladu s potrebama lokalne zajednice. Također, na osnovu preporuka mehanizma koordinacije (Vijeća) potrebno je uspostaviti javno-privatno partnerstvo s predstavnicima poslodavaca s ciljem osiguranja većih sredstava za stipendiranje deficitarnih zanimanja. U okviru reforme obrazovanja i reforme nastavnih planova i programa potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 500.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu sa preporukom i Kriterijima EU“ projekat je koji će: (1) uvesti kriterije EU za obavljanje kvalitetne praktične nastave u srednjem stručnom obrazovanju i (2) uvesti preporuke EU za obavljanje praktične nastave u visokom obrazovanju s naglaskom na: postojanju tripartitnog ugovora poslodavca, škole i roditelja, definiranim ishodom učenja praktične nastave, kvalitetnom sistemu mentorstva u preduzećima, povećanju časova praktične nastave na radnom mjestu na najmanje polovinu cjelokupnih časova, osiguranju kompenzacije učenicima za rad i mentorima u preduzećima za učešće u obrazovnom procesu. Projekat će uvesti minimalne sate obavezne prakse kod poslodavca na tehničkim fakultetima koja će biti dio nastavnog plana i programa, te osigurati sistem vrednovanja pohađanja dobrovoljne prakse u nastavnim planovima i programima na fakultetima u ostalim naučnim disciplinama. U okviru reforme obrazovanja i reforme nastavnih planova i programa potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju“ projekat je koji uključuje iskorištavanje i unapređenje postojećih kapaciteta koji su uspostavljeni uz saradnju institucija i različitih donatora s ciljem osiguranja kvalitetne primarne karijerne orijentacije (savjetovanje prilikom odabira prvog zanimanja) u formalnom osnovnom i srednjem obrazovanju, te sekundarne karijerne orijentacije (prilikom mijenjanja profesije) u obrazovanju odraslih. Projekat će: (1) unaprijediti sistem informiranja o zanimanjima i zapošljivosti koji se provodi na godišnjem nivou, (2) uvesti interaktivne prezentacije zanimanja, (3) uspostaviti sistem testiranja učenika u osnovnim i srednjim školama, (4) uvesti sistem testiranja odraslih prilikom izbora novog zanimanja s ciljem određivanja profesionalnih sklonosti i interesovanja pojedinaca i davanja preporuke

	za dalje školovanje, (5) uspostaviti sistem monitoringa uspjeha programa karijernog savjetovanja uz njegovo redovno ažuriranje. U okviru reforme obrazovanja potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini.	
Strateški projekti	„Inovirati nastavne planove i programe prema potrebama na tržištu rada“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen kvalitetan mehanizam koordinacije kroz koji će se inovirati nastavni planovi i programi prema potrebama na tržištu rada; izrađena metodologija za godišnje analize opravdanih investicija prema programima koji se nude kroz sistem formalnog obrazovanja, uz mogućnost izmjena nastavnog plana i programa za srednje stručne škole do 25% u skladu s potrebama lokalne zajednice; osigurane stipendije za deficitarna zanimanja koje osiguravaju poslodavci. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. 80% poslodavaca zadovoljniji su znanjima koja učenici donose po završetku školovanja, 80% je unaprijeđena saradnja s poslovnom zajednicom, 80% novih investicija odnosi se na praćenje programa koji se nude kroz formalne programe obrazovanja.
	„Unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu s preporukom i Kriterijima EU“	Očekivani izlazni rezultat: uvedeni kriteriji EU za obavljanje kvalitetne praktične nastave u srednjem stručnom obrazovanju, provode se preporuke EU za obavljanje praktične nastave u visokom obrazovanju. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. 80% poslodavaca zadovoljni su znanjima koja učenici donose po završetku školovanja, 80% je unaprijeđena saradnja s poslovnom zajednicom, zapošljivost diplomaca povećana je na 60% u odnosu na 2021.
	„Unaprijediti sistem karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen kvalitetan sistem

		informiranja o zanimanjima i zapošljivosti koji se provodi na godišnjem nivou; uvedene interaktivne prezentacije zanimanja; uspostavljen sistem testiranja učenika u osnovnom i srednjim obrazovanju; uspostavljen sistem testiranja odraslih prilikom izbora novog zanimanja s ciljem određivanja profesionalnih sklonosti i interesovanja pojedinaca i davanja preporuke za dalje školovanje; uspostavljen sistem monitoringa uspjeha programa karijernog savjetovanja; donesena odluka za njegovo redovno ažuriranje. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. poboljšani rezultati učenika u osnovnim i srednjim školama za 40%, 40% veća dugoročna zapošljivost odraslih koji prođu programe za obrazovanje odraslih u odnosu na 2021.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Donezena zakonska regulativa za uvođenje sistema dualnog obrazovanja	Nema	Donesen zakon
	Procenat NPP-a u srednjem stručnom obrazovanju koji su ažurirani u skladu s potrebama tržišta rada (%)	Nema	30
	Uspostavljen sistem obavljanja prakse u skladu s Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu (%)	Nema	80
	Uveden sistem dobrovoljne/obavezne prakse u VO-u (%)	Nema	100
	Povećan broj časova praktične nastave kod poslodavaca u srednjem stručnom obrazovanju (%)	Nema	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Plansko vođenje investicione politike, redovno ažuriranje nastavnih planova i programa, uvođenje kvalitetnog provođenja praktične nastave u skladu s privrednim mogućnostima Kantona, te bi se uz uvođenje ciljanog i efikasnog sistema karijernog savjetovanja za učenike i odrasle značajno doprinijelo kvaliteti obrazovanja, saradnji s poslodavcima, zapošljivosti diplomaca te osigurao poboljšan kvalitet života i jednake mogućnosti za sve građane.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 4,9 miliona KM Izvor: 3,4 miliona KM budžet Kantona i 1,5 miliona KM vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a		

implementacije mjere	
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a, Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, osnovne škole, srednje škole, univerziteti, Služba za zapošljavanje KS-a
Ciljne grupe	Djeca, odgajatelji, nastavnici, roditelji, međunarodni akteri, privrednici

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)		
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom		
Naziv mjere	2.1.3. Osigurati razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je osigurati razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Oblast djelovanja je obrazovanje odraslih uz ključna područja djelovanja: - donošenje politika za unapređenje sistema obrazovanja odraslih, - unapređenje sistema za uvođenje ciljanih programa za obrazovanje odraslih baziranih na godišnjim analizama tržišta rada. Strateški projekat: „Unapređenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja“ projekat je čijom će se realizacijom završiti procedure za donošenje: (1) izmjena i dopuna Zakona o obrazovanju odraslih KS-a, (2) izmjena i dopuna Odluke o standardima i normativima za realiziranje programa obrazovanja odraslih KS-a, (3) unapređenje analiza potreba tržišta rada, (4) uvođenje sistema ciljanih programa za obrazovanje odraslih koji podrazumijeva kontinuiranu saradnju predstavnika sektora socijalne politike, obrazovanja, privrednog i tržišnog razvoja KS-a kako bi se poboljšala zapošljivost i konkurentnost radne snage te osigurala podrška socijalno ugroženim kategorijama da se lakše zaposle. Pored toga projekat će izraditi mjere podrške cjeloživotnom učenju na osnovu EU-iskustva i iskustva zemalja u okruženju za podršku poduzetnicima i onim koji planiraju osnovati preduzeće. U okviru reforme obrazovanja kojom će u širem smislu biti obuhvaćeno i obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje treba predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini.		
Strateški projekti	„Unapređenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja“	Očekivani izlazni rezultat: donesene izmjene i dopune Zakona o obrazovanju odraslih KS-a; donesene izmjene i dopune Odluke o standardima i normativima za realiziranje programa obrazovanja odraslih KS-a; donesena metodologija i proces unaprijeđene analize potreba tržišta rada; uveden sistem ciljanih programa za obrazovanje odraslih. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. za 20% veća dugoročna zapošljivost odraslih koji prođu programe za obrazovanje odraslih, 30% povećan broj poduzetnika u odnosu na 2021.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti

	Povećan broj akreditovanih programa za formalno obrazovanje odraslih (%)	20	50
	Povećan broj akreditovanih programa za neformalno obrazovanje odraslih (%)	20	100
	Smanjen broj nezaposlenih lica na evidenciji JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ (%)	10	0
	Povećan broj lica koja su završila program prekvalifikacije i dokvalifikacije (formalni programi obrazovanja odraslih) (%)	10	
	Povećan broj zaposlenih lica nakon stečene srednje stručne spreme (%)	10	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom sistema obrazovanja odraslih uz saradnju aktera iz socijalnog, obrazovnog i sektora vezanog za tržište rada uz ciljanu podršku poduzetničkom učenju osigurava se poboljšanje kvaliteta života i jednake mogućnosti za sve građane.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.000.000 KM Izvor: 2.000.000 KM budžet KS-a		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS-a, Ministarstvo rada i socijalne politike KS-a, Ministarstvo privrede KS-a, Službe za zapošljavanje KS-a		
Ciljne grupe	Djeca, odgajatelji, nastavnici, roditelji, privrednici, međunarodni akteri		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.4. Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima, te međunarodnim akterima
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostava podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima. Oblast djelovanja su svi nivoi obrazovanja uz ključna područja djelovanja: - implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa; - razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika; - razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja; - unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika; - uspostava sistema za unapređenje rada s nadarenim učenicima. Strateški projekat: „Implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa“ projekat je čijom će se realizacijom: (1) poboljšati nastavni planovi i programi s posebnim naglaskom na vještinama za 21. stoljeće (kritičko razmišljanje,

	kreativnost, IT-pismenost, preduzetništvo, socijalne vještine itd.), podržati razvijanje digitalnih obrazovnih sadržaja, razvijanje alata i metoda korištenja IKT-a u učenju i poučavanju, (2) uspostaviti sistem za kontinuirano i redovno ažuriranje nastavnih planova i programa, (3) uskladiti različiti dokumenti obrazovne politike kako bi se osiguralo nesmetano provođenje projekta. Potrebna su sredstva u iznosu od 2.000.000 KM. Strateški projekat: „Razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika“ projekat je koji će doprinijeti holističkom razvoju učenika kako bi postali zdrave ličnosti puni empatije prema drugima s naglašenom potrebom da budu neovisni o agresivnoj industriji zabave, konzumerizmu i hedonizmu, a sve s ciljem očuvanja mentalnog zdravlja i ispravnog shvatanja čovjekove uloge i stepena odgovornosti u izgradnji zdravog društva. Potrebna su sredstva u iznosu od 1.200.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja“ projekat je koji će osigurati poboljšanje načina vrednovanja i ocjenjivanja, te izvještavanja o ishodima učenja, kao i osigurati vertikalnu prohodnost učenika na osnovu unaprijeđenog sistema vrednovanja. U okviru reforme obrazovanja, reforme nastavnih planova i programa, te kurikularne reforme potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 400.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika“ projekat je kojim će se uraditi obuhvatna analizu nastavničkog kadra, starosne strukture i kvalifikacija u odnosu na potrebe obrazovnog sistema i tržišta rada te na osnovu nje planirati kadrovsku politiku, unaprijediti kvalitet obrazovanja nastavnika kroz revidiranje inicijalnog obrazovanja nastavnika uz uspostavu ciljanog i relevantnog sistema kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju, razviti program dokvalifikacije kadra s ciljem efikasnije raspodjele fonda sati posebno u dijelu uvođenja većeg broja sati praktične nastave u srednjem stručnom i visokom obrazovanju. Projekat će dati stručnu podršku Institutu za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja kroz saradnju s vanjskim stručnim akterima koji mogu pružati ciljane i relevantne programe kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u skladu s njihovim stručnim potrebama vezanim za konkretan predmet koji predaju. Potrebna su sredstva na godišnjem nivou u iznosu od 300.000 KM. Strateški projekat: „Uspostava sistema za unapređenje rada s nadarenim učenicima“ projekat je koji će unaprijediti rad s nadarenim učenicima i podizanje standarda učenika kroz veću posvećenost nadarenim učenicima, izdvajanje sredstava iz budžeta za finansiranje podrške u pripremi i pri odlasku na takmičenja i za promociju uspjeha svih učenika, te za stipendiranje učenika. Potrebna su sredstva u iznosu od 700.000 KM.	
Strateški projekti	“Implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa“	Očekivani izlazni rezultat: implementirana kurikularna reforma, unaprijeđeni nastavni planovi i programi. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. poboljšani rezultati učenika KS-a na PISA i TIMSS testiranjima za 20% u odnosu na 2021.
	„Razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen cjelovit program aktivnosti za unapređenje mentalnog zdravlja učenika; izrađeni akcioni planovi za prevenciju neželjenih oblika ponašanja.

		Očekivani krajnji rezultat: do 2027. poboljšano mentalno zdravlje i <i>indeks sreće</i> učenika KS-a za 20% u odnosu na 2021; do 2027. smanjena pojava neželjenih oblika ponašanja kod učenika za 10%.	
	„Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen cjelovit sistem vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. poboljšani rezultati učenika KS-a tokom školovanja, tokom učešća na PISA i TIMSS testiranjima za 20% u odnosu na 2021.	
	„Unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika“	Očekivani izlazni rezultat: unaprijeđeni programi za inicijalnu edukaciju nastavnika, provode se programi za KPR nastavnika. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. kvalitet rada nastavnika i odgajatelja u obrazovanju poboljšan za 30% u odnosu na 2021.	
	„Uspostava sistema za unapređenje rada s nadarenim učenicima“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen sistem za rad s talentovanim učenicima uz definirano izdvajanje sredstava iz budžeta za finansiranje podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha svih učenika. Očekivani krajnji rezultat: bolji rezultati učenika KS-a na međunarodnim takmičenjima za 30% u odnosu na 2021.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Doneseni standardi za nastavničku profesiju (%) Broj unaprijeđenih NPP-a za inicijalno obrazovanje nastavnika (%) Procenat ažuriranih nastavnih planova i programa (%) Procenat sredstava iz budžeta za finansiranje projekata podrške pripremi i odlasku na takmičenja i za promociju uspjeha talentovanih učenika u osnovnim i srednjim školama	Nema	100 80 80-90

	Iznos budžetskih sredstava koja dodjeljuje Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a za nagrađivanje najboljih učenika Broj nastavnih sati iz informatike po učeniku Osvojene međunarodne učeničke nagrade u oblasti IT-a Procenat nastavnika stručnih predmeta koji su imali ciljanu edukaciju vezanu za njihov predmet kroz KPR (na godišnjem nivou) (%)	Nema	80-90% predviđenog broja 80-90
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacija obrazovnog sistema kroz poboljšanje infrastrukture u obrazovnim institucijama, poboljšanje nastavnih planova i programa, inicijalna i kontinuirana edukacija nastavnika, podrška strukturama koje planiraju i provode obrazovne politike, a sve kroz saradnju s međunarodnim akterima aktivnim u oblasti obrazovanja, što će doprinijeti poboljšanom kvalitetu života i osigurati jednake mogućnosti za sve građane.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 16 miliona KM Izvor: oko 13,6 miliona KM iz budžeta KS-a i oko 2,4 miliona KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, predškolske ustanove i druge ustanove za edukaciju relevantne za pojedine oblasti		
Ciljne grupe	Učenici, nastavnici, profesori, međunarodna zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (s posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.5. Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je unaprijediti sisteme podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima i projektima u Kantonu Sarajevo. Oblast djelovanja su svi nivoi obrazovanja uz naglasak na visokom obrazovanju uz ključna područja djelovanja: - donijeti javne politike za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti; - donijeti odluku o finansiranju Univerziteta u Sarajevu i njegovih organizacionih jedinica; - uspostaviti koncept “preduzetničkog univerziteta”. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti“ projekat je čijom će se realizacijom donijeti set politika za podršku oblasti i uspostaviti koncept tzv. “preduzetničkog univerziteta”: (1) Strategija razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo za period 2021–2026, (2) Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti KS-a, (3) odluka o kriterijima za raspodjelu budžetskih sredstava za finansiranje Univerziteta u Sarajevu i njegovih organizacionih jedinica, (4) novi pravilnik o izboru u naučno-nastavna zvanja uz uvođenje kriterija učešća u primijenjenim istraživačkim projektima i objavljivanja naučnih radova u međunarodnim indeksiranim časopisima kao značajno za napredovanje u nastavničkoj karijeri, (5) donijeti politiku kojom će se osigurati finansijska podrška izuzetnim naučnoistraživačkim projektima u kojima učestvuju univerziteta i predstavnici industrije i

	kriteriji za izbor i projektima koji povezuju naučnoistraživačke i visokoobrazovne institucije s evropskim naučnoistraživačkim centrima i univerzitetima. Potrebna sredstva su 500.000 KM.		
Strateški projekti	„Unaprijediti sistem za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen kvalitetan sistem za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. Univerzitet u Sarajevu je iznad 2.000 mjesta, povećan procenat ulaganja u istraživanje i razvoj u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici (Šangajska lista)	NE	Uvršteni na Šangajsku listu
	Procenat laboratorija funkcionalnih za tip namjene (%)	34	60
	Procenat BDP-a u ulaganja u istraživanje i razvoj (FBiH) (%)	0,18	0,90
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenjem infrastrukture za naučnoistraživački razvoj te povećanjem ulaganja u ovu oblast značajno će se poboljšati kvalitet i naučnoistraživački kapacitet Kantona Sarajevo, te indirektno i kvalitet obrazovnog sistema općenito.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 40.000.000 KM Izvor: 20.000.000 KM iz budžeta Kantona i 20.000.000 KM vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS-a, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a		
Ciljne grupe	Učenici, studenti, nastavnici, profesori		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti
Naziv mjere	2.2.1. Reforma sistema socijalne politike
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je uspostava održivog, efikasnog i ekonomičnog sistema socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom, usklađivanje pravnog okvira u oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom radi ublažavanja posljedica siromaštva i vanrednih okolnosti, uvođenje savremenih informacijskih tehnologija u radu ustanova i institucija s posebnim osvrtom na ranjive grupe, uvođenje centralnog broja telefona za davanje podrške građanima i porodicama u Kantonu Sarajevo s ciljem olakšanog pristupa socijalnim uslugama. Također, fokus reforme treba biti i na razvijanju novih modela identifikacije, uključivanja i pružanja usluga korisnicima, te na transformaciji i racionalizaciji ustanova sistema socijalne zaštite, kao i na razvoju socijalnih usluga uz korištenje vaninstitucionalne podrške i razvijanja sistema licenciranja neformalnih pružalaca socijalnih usluga i akreditacije programa za rad sa socijalnim kategorijama stanovništva, te unapređenja praćenja tih pružalaca od strane institucija socijalne zaštite.

	Strateški projekat: „Analiza efikasnosti, održivosti i pravičnosti sistema socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom radi ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti“ projekat je kroz koji bi se stvorile podloge za transparentnije praćenje siromaštva i socijalne isključenosti, te osigurala maksimalna finansijska podrška i sl. Također, u ovom smislu potrebno je uskladiti, odnosno izmijeniti pravno-institucionalni okvir. Potrebna su sredstva u iznosu od 100.000 KM.		
Strateški projekti	„Analiza efikasnosti, održivosti i pravičnosti sistema socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom radi ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti“	Očekivani izlazni rezultat: osigurana maksimalna moguća finansijska podrška, formirana podloga za transparentnije praćenje siromaštva i socijalne isključenosti, te promijenjen pravno-institucionalni okvir. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine smanjen je procenat siromaštva za 50% u odnosu na 2020. godinu.	
	„Izrada socijalne mape u Kantonu Sarajevo“		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Definirane potrebne promjene pravnog okvira i predložene inicijative za FBiH	Nema	Ima
	Definiranje ranjivih grupa stanovništva, prema EU-indikatorima (dugoročno nezaposleni, mladi nezaposleni, starije osobe bez primanja i starije osobe s primanjima, beskućnici, samohrane porodice, osobe s invaliditetom, pripadnici romske nacionalne manjine, bivši ovisnici...)	Nema	Ima
	Broj edukacija u oblasti socijalne politike i populacijske politike za pružaoce usluga soc. politike	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje efikasnosti utroška budžetskih sredstava na nivou Kantona Sarajevo i općina za socijalne transfere, povećan udio sredstava za socijalne investicije, smanjen obim siromaštva i povećan utjecaj na socijalnu isključenost zajednice u cjelini, a posebno ranjivih grupa.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.100.000 KM Izvor: 1.800.000 KM iz budžeta Kantona i 300.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a, ustanove iz resora Ministarstva, NVO		
Ciljne grupe	Stanovnici i porodice Kantona Sarajevo, zajednica u cjelini		
Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)		
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti		

Naziv mjere	2.2.2. Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je uspostaviti kvalitetniji sistem za efikasnije pružanje podrške u oblasti socijalne zaštite i bolji kvalitet pružanja socijalnih usluga s ciljem ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti. Oblast djelovanja je socijalna politika uz ključna područja djelovanja: - uspostaviti kvalitetniji sistem planiranja i pružanja socijalnih usluga, - unaprijediti sistem podrške djeci i mladima u stanju potrebe, - usaglašavanje s reformskim modelima kroz uvezivanje oblasti javnih ustanova resora, - unaprijediti sistem podrške porodica u stanju socijalne potrebe (rješavanje stambenog zbrinjavanja), - unaprijediti sistem podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju, - obuhvatiti i ranjive kategorije kao što su mladi bez roditeljskog staranja koji se spremaju za napuštanje javne brige (djeca do 18 god. u alternativnoj brizi i mladi iznad 18 godina u procesu redovnog školovanja koji su još uvijek u alternativnoj brizi), kao i porodice pod rizikom od izdvajanja djece (podrazumijevaju se u grupi porodica s nasiljem, ovisnostima, psihičkim bolestima, siromaštvom, a zapravo se radi o zasebnoj kategoriji). Strateški projekat: „Uspostaviti kvalitetniji sistem planiranja i pružanja socijalnih usluga“ projekat je čijom realizacijom će se (1) analizirati potrebe i ojačati kadrovski kapaciteti u oblasti socijalne politike kroz dodatne edukacije s ciljem kvalitetnijeg pružanja usluga, (2) povećati kvalitet analize, planiranja i provedbe socijalne politike. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške djeci u stanju potrebe“ projekat je koji će uspostaviti sistem kontinuirane analize stanja i na osnovu analize godišnjeg planiranja politika i mjera za kvalitetniju podršku svoj djeci s posebnim akcentom na djecu s poteškoćama u razvoju, djecu koja prose na ulici, te djecu bez roditeljskog staranja. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške starijim osobama i penzionerima“ projekat je koji će uspostaviti poboljšanje ciljne podrške starijim osobama i penzionerima, organizaciju kvalitetnih i kontinuiranih aktivnosti za ovu kategoriju, osobe treće životne dobi i penzionere, osiguranje systemske podrške penzionerima u stanju potrebe za kupovinu osnovnih životnih namirnica, plaćanje računa i opće poboljšanje kvalitete života penzionera u Kantonu Sarajevo. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške bivšim ovisnicima“ projekat je kroz koji bi se pružila resocijalizacija i rehabilitacija ovisnika o psihoaktivnim supstancama, njihovo uvođenje u društvene aktivnosti društvenog i korisnog djelovanja, njihova ekonomska stabilnost i druge aktivnosti za značaj njihovog prihvatanja u društvu. Strateški projekat: „Program rješavanja stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije“ projekat je koji podrazumijeva intenziviranje rješavanja stambenih pitanja braniteljske populacije kroz dodjele pomoći za rješavanje stambenih potreba (subvencioniranje kamata kredita za rješavanje stambenih potreba, dodjele jednokratne pomoći u vidu građevinskog materijala, te u vidu izvođenja građevinskih radova, sufinansiranje kupovine stambenih jedinica i sl.). Također treba osigurati sredstva za lica koja zakonski ostvaruju pravo na stan u vlasništvu ili na doživotno korištenje (supruga šehida, poginulog, umrlog ili nestalog branitelja, RVI, roditelje šehida, umrlog ili nestalog branitelja); finansiranje projekta u vrijednosti od 28 miliona KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona i iz kredita (za stanove treba cca 17,5 miliona KM, a za ostale vidove 1,5 miliona KM godišnje, tako da za 7 godina treba izdvojiti cca 28 miliona KM, u ovoj fazi budžetska i kreditna sredstva, ali sve iz budžeta KS-a). Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju“ projekat je kroz koji će se implementirati Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dopunskim pravima

	boraca/branitelja BiH, te normativno uređivanje oblasti boračko-invalidske zaštite i izrada nedostajućih podzakonskih akata, uspostavljanje baze podataka korisnika prava iz boračke populacije, kao i jačanje Fonda „Ikre“, te informiranje boraca/branitelja o pravima, mogućnostima i načinu njihovog ostvarenja i sl. Većina aktivnosti će ići u okviru redovnog rada, a Fond „Ikre“ se sada finansira sa 630.000 KM, pa uz uvećanje na oko 700.000 KM za 7 godina može se računati na oko 5 miliona KM iz budžeta KS-a.	
Strateški projekti	„Uspostaviti kvalitetniji sistem planiranja i pružanja socijalnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: povećan broj programa ciljane edukacije za kadrovske kapacitete u oblasti socijalne politike, povećana izdvajanja za aktivnu politiku zapošljavanja uključujući podršku zapošljavanju i samozapošljavanju posebno ugroženih kategorija, povećano ciljano izdvajanje za subvencioniranje stambene politike za odabrane kategorije. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. bit će smanjen procenat obeshrabrenih na tržištu rada za xx%, povećan broj zaposlenih iz ranjivih kategorija za xx% , smanjen broj osoba bez riješenog stambenog pitanja iz ranjivih kategorija, kao i mladih bračnih parova koji studiraju i porodica sa više djece.
	„Unaprijediti sistem podrške djeci u stanju potrebe“	Očekivani izlazni rezultat: povećan broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta, povećan broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja). Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećan procenat mladih iz ranjivih kategorija koji imaju poboljšan standard života u odnosu na 2020. za xx%.
	„Unaprijediti sistem podrške starijim osobama i penzionerima“	Očekivani izlazni rezultat: povećana ciljana podrška penzionera, povećan broj aktivnosti i programa za penzionere, povećan broj penzionera koji su dobili podršku za kupovinu osnovnih

		životnih namirnica, plaćanje računa. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. smanjen procenat penzionera koji žive na granici siromaštva za xx% u odnosu na 2020, povećana socijalna uključenost za penzionera za xx% u društvene tokove u KS-u.	
	„Unaprijediti sistem podrške raseljenim porodicama“	Očekivani izlazni rezultat: izgrađeni objekti za stanovanje, riješena zdravstvena zaštita. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. sve raseljene porodice u KS-u stambeno i zdravstveno osigurane, te osiguran održivi povratak.	
	„Program rješavanja stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije“	Očekivani izlazni rezultat: izgrađeni i osigurani stanovi za braniteljsku populaciju. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. 100% riješeno stambeno zbrinjavanje braniteljske populacije.	
	„Unaprijediti sistem podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju“	Očekivani izlazni rezultat: usvojeni i izmijenjeni zakonski i podzakonski akti koji tretiraju braniteljsku populaciju. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđena podrška i status braniteljske populacije.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj ciljanih programa obrazovanja odraslih po kategorijama: obeshrabreni, mladi, žene, osobe iznad 45 god.	Nema	Ima
	Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM	Nema	Ima
	Broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta	Nema	Ima
	Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) uključenih u programe zapošljavanja i samozapošljavanja	Nema	Ima
	Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) kojima je riješeno stambeno pitanje	Nema	Ima
	Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) podržanih u rješavanju stambenog pitanja putem subvencioniranih kredita i dr.	Nema	Ima

	Broj penzionera koji su dobili podršku	Nema	Ima
	Broj programa i aktivnosti namijenjenih penzionerima	Nema	Ima
	Broj održanih i organiziranih edukacija za unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite	Nema	Ima
	Broj pripadnika romske nacionalne manjine koji su dobili podršku	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje međusektorske saradnje, infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga socijalne zaštite, uz uspostavu univerzalnih prava iz oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice pozitivno će utjecati na život u Kantonu Sarajevo, te će se osigurati kvalitetnija podrška svim građanima i porodicama, što će utjecati na smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 48.000.000 KM Izvor: 35.000.000 KM budžet Kantona i 13.000.000 KM vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a, Ministarstvo za boračka pitanja KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a i ustanove iz resora Ministarstva, Ministarstvo zdravstva KS-a, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a, Ministarstvo za boračka pitanja KS-a, druge relevantne institucije, NVO		
Ciljne grupe	Pojedinci u stanju socijalne potrebe, penzioneri, pripadnici porodica boračke populacije, invalidi, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, Romi, porodice pod rizikom od izdvajanja djece i mladi bez roditeljskog staranja koji se pripremaju za napuštanje javne brige i sl.		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti
Naziv mjere	2.2.3. Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je smanjiti pojavu novih slučajeva porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja, te pružiti podršku s ciljem smanjenja socijalne isključenosti postojećih žrtava porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja. Oblast djelovanja je socijalna politika uz ključna područja djelovanja: - smanjenje broja slučajeva porodičnog i vršnjačkog nasilja, - smanjenje rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja. Strateški projekat: „Poboljšanje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja“ projekat je čijom će se realizacijom: (1) revidirati zakonska rješenja s ciljem uvođenja adekvatnijih sankcija i mehanizma uvjetovanja u oblasti borbe protiv nasilja kako bi pojedinci tretirani zakonskim rješenjima izvršavali propisane obaveze, (2) povećati kvalitet i obuhvat programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije, (3) osigurati propisivanje i provođenje mjere psihoterapijskog tretmana za sve počiniocce nasilja u porodici, (4) unaprijediti sistem podrške za maloljetna i punoljetna lica društveno neprihvatljivog ponašanja kroz programe edukacije za policiju (program policajac u zajednici), kadar u obrazovnim institucijama i roditelje, (5) unaprijediti sistem psihosocijalne i edukativne podrške za udomiteljske porodice, djecu i mlade u

	alternativnoj brizi kroz uspostavljanje i finansiranje odgovarajućih servisa u zajednici, (6) osigurati kvalitetnije usluge u svrhu smanjenja rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, posebno za rodno senzibilne kategorije društva kao što su žene i djeca žrtve porodičnog nasilja, žene u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, žene s invaliditetom, (7) uključiti predstavnike nevladinog sektora koji rade na jačanju sistema socijalne zaštite. Finansiranje projekta u vrijednosti od 150.000 KM predviđeno je – 100.000 KM iz budžeta Kantona i 50.000 KM iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Poboljšanje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja“	Očekivani izlazni rezultat: provedene mjere psihoterapijskog tretmana za počinioce nasilja u odnosu na broj slučajeva, poznata lica prijavljenih kao počinioци krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – muškarci, broj poznatih lica prijavljenih kao počinioци krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – žene, realizirane edukacije za različite grupe, revidirana zakonska rješenja. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. smanjen broj slučajeva porodičnog i vršnjačkog nasilja za xx% u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj provedenih mjera psihoterapijskog tretmana za počinioce nasilja u odnosu na broj slučajeva	Nema	Ima
	Poznata lica prijavljena kao počinioци krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – muškarci	FBiH 1.059	0
	Poznata lica prijavljena kao počinioци krivičnih djela (iz oblasti braka, porodice, mladeži) – žene	FBiH 95	0
	Broj edukacija za policijske službenike s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja	Nema	Ima
	Broj edukacija za obrazovne institucije i roditelje s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja	Nema	Ima
	Broj programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima su obuhvaćene rizične skupine	Nema	Ima
	Broj servisa psihosocijalne i edukativne podrške dostupan u zajednici	Nema	Ima
	Broj psihosocijalnih servisa podržanih od strane lokalnih vlasti	Nema	Ima
	Broj psihosocijalnih servisa finansiranih kroz grantove i projekte na nivou Kantona i na nivou općina	Nema	Ima
	Broj psihosocijalnih servisa implementiranih u partnerstvu javnog i privatnog sektora i nevladinih organizacija	Nema	Ima

	Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja uz adekvatna planiranja u ovoj oblasti dovest će do poboljšanja socijalnih usluga, smanjivanja socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.000.000 KM Izvor: 1.500.000 KM iz budžeta Kantona i 500.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a i druga nadležna ministarstva KS-a, Koordinaciono tijelo na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici u KS-u, druge relevantne institucije, NVO		
Ciljne grupe	Ranjive kategorije, žrtve nasilja, počinioci nasilja, pojedinci pod rizikom da postanu počinioci nasilja		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti
Naziv mjere	2.2.4. Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključenje svih relevantnih aktera u zajednici
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je poboljšanje sistema osiguravanja vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite u saradnji sa svim relevantnim akterima u zajednici, dakle, prevencija institucionalizacije i deinstitucionalizacije korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite. Ratificirani međunarodni dokumenti, te domaći strateški dokumenti koji se odnose na oblast socijalne zaštite obavezali su nas na iniciranje i realizaciju mjera i aktivnosti na promjeni postojećeg sistema socijalne zaštite koji je zasnovan na institucionalnom osnovu u novi sistem socijalne zaštite koji će biti orijentiran na vaninstitucionalnu podršku korisnicima. Reforma sistema socijalne zaštite obavezuje na novi pristup u zaštiti korisnika, a posebno djece bez roditeljskog staranja, osoba s invaliditetom i starih osoba, a koja bi se trebala realizirati u lokalnim zajednicama na temelju razvoja socijalnih usluga u saradnji sa zdravstvenim, obrazovnim i drugim institucijama, te nevladinim organizacijama. Razvoj vaninstitucionalnih oblika zaštite korisnika u Kantonu Sarajevo također je vezan i za transformaciju rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja korisnika pružati istim i različite socijalne usluge prevencije institucionalizacije u cilju implementacije deinstitucionalizacije smještenih korisnika i njihovog povratka u vlastitu porodicu ili smještaj u stambene zajednice u lokalnoj zajednici (djeca i mladi bez roditeljskog staranja, osobe s invaliditetom i stare osobe). Strateški projekat: „Povećanje vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite kroz razvoj socijalnih usluga“ projekat je čijom će se realizacijom osigurati novi pristup u zaštiti korisnika, a posebno djece bez roditeljskog staranja, osoba s invaliditetom i starijih osoba, a koja bi se trebala realizirati u lokalnim zajednicama na temelju razvoja socijalnih usluga u saradnji sa zdravstvenim, obrazovnim i drugim institucijama, te nevladinim organizacijama. Finansiranje projekta u vrijednosti od 3.000.000 KM predviđeno je u iznosu od 2.000.000 KM iz budžeta Kantona i 1.000.000 KM iz vanjskih izvora.

Strateški projekti	„Povećanje vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite kroz razvoj socijalnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: ustanove socijalne zaštite transformirale su se iz rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja pružati korisnicima i različite socijalne usluge s ciljem prevencije institucionalizacije i s ciljem deinstitutionalizacije. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. kvalitet usluga vaninstitucionalne zaštite poboljšan za xx% u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj vaninstitucionalnih oblika zaštite koji se implementiraju za korisnike KS-a	Nema	Ima
	Broj rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite transformiranih u ustanove socijalne zaštite koje pored smještaja korisnicima pružaju i usluge socijalne zaštite s ciljem preveniranja njihovog smještaja u ustanove i poticanja deinstitutionalizacije korisnika	Nema	Ima
	Sačinjena analiza korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite prema uzrocima koji su doveli do smještaja i mogućnostima za njihovo vaninstitucionalno zbrinjavanje i kontinuirano praćenje stanja po ovom pitanju	Nema	Ima
	Usvojeni planovi transformacije svih rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u KS-u i implementacija istih	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uvođenjem šireg raspona vaninstitucionalne podrške korisnicima usluga socijalne zaštite uz saradnju svih relevantnih aktera sistem socijalne zaštite KS-a bit će usklađen s ratificiranim međunarodnim dokumentima te domaćim strateškim dokumentima koji se odnose na oblast socijalne zaštite, te osigurati kvalitetnije mjere za smanjenje socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 8.000.000 KM Izvor: 5.000.000 KM iz budžeta Kantona i 3.000.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a i ustanove iz resora Ministarstva, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a, Ministarstvo zdravstva KS-a, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS-a i druge relevantne institucije, NVO		
Ciljne grupe	Djeca bez roditeljskog staranja, osobe s invaliditetom i starije osobe, korisnici usluga		

	socijalne zaštite	
Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti	
Naziv mjere	2.2.5. Unapređenje zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je poboljšanje sistema otkrivanja, prijavljivanja, podrške i zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, sistema preusmjeravanja djece u kontaktu sa zakonom iz redovnog krivičnog postupka, te stvaranje kvalitetnijih preduvjeta za zaštitu, pružanje podrške te izvršenje izrečenih odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom. Oblast djelovanja je dječija zaštita s akcentom na zaštitu djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom. Ključna područja djelovanja: - kadrovski, materijalni, tehnički i prostorni kapaciteti ustanova i organa u čijoj je nadležnosti zaštita djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, - stručni kapaciteti zaposlenih u sistemu zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, - rehabilitacija, resocijalizacija i reintegracija djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom, - institucionalni kapaciteti za izvršenje odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom. Strateški projekat: „Povećanje institucionalnih i vaninstitucionalnih kapaciteta za zaštitu djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom i prevencija društveno neprihvatljivih oblika ponašanja“ program je čijom će se realizacijom osigurati sistemski pristup zaštiti djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, koji bi trebalo uspostaviti u saradnji sa socijalnim, pravosudnim, zdravstvenim, obrazovnim, policijskim i drugim ustanovama, institucijama, organima i organizacijama. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.000.000 KM predviđeno je u iznosu od 500.000 KM iz budžeta Kantona i 500.000 KM iz vanjskih izvora.	
Strateški projekti	„Povećanje institucionalnih i vaninstitucionalnih kapaciteta za zaštitu djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom i prevencija društveno neprihvatljivih oblika ponašanja“	Očekivani izlazni rezultat: povećani institucionalni i vaninstitucionalni kapaciteti kojim će se osigurati pretpostavke za podizanje nivoa zaštite djece i pozitivni ishodi rehabilitacije, resocijalizacije i reintegracije djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. nivo zaštite djece s akcentom na zaštitu djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom podignut

		na veći nivo, a kvalitet i vrste pruženih usluga unaprijedile proces rehabilitacije, resocijalizacije i reintegracije za xx% u odnosu na 2020.	
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj registrirane djece u riziku od uključivanja u trgovinu ljudima identificirane kroz postupke otvorene u ustanovama socijalne zaštite i drugim ustanovama i institucijama	Nema	Ima
	Broj djece za koju postoji sumnja na uključenost u organizirano prosjačenje	Nema	Ima
	Broj djece za koju postoji sumnja na uključenost u radnu eksploataciju	Nema	Ima
	Broj djece za koju postoji sumnja da su u prisilnim maloljetničkim brakovima	Nema	Ima
	Broj evidentirane djece recidivista u činjenju krivičnih djela	Nema	Ima
	Broj djece pripadnika romske nacionalne manjine	Nema	Ima
	Broj djece preusmjerene iz redovnog krivičnog postupka	Nema	Ima
	Broj i vrsta izvršenih odgojnih preporuka u odnosu na broj i vrstu izrečenih odgojnih preporuka	Nema	Ima
	Broj zaposlenih stručnih radnika za rad s djecom	Nema	Ima
	Broj stručnih radnika koji su učestvovali u stručnom osposobljavanju kroz certificirane edukacije, druge edukacije, seminare, okrugle stolove, konferencije	Nema	Ima
	Broj edukacija organiziranih za stjecanje znanja iz oblasti zaštite djece žrtava trgovine ljudima i onih u kontaktu sa zakonom	Nema	Ima
	Uspostavljen dnevni centar za djecu u riziku	Nema	Ima
	Uspostavljeno odjeljenje za primjenu zdravstvenih sigurnosnih mjera obaveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi pri JU Psihijatrijska bolnica (uključujući poseban odjel za maloljetnike)	Nema	Ima
	Uspostavljeno forenzičko odjeljenje za izvršenje krivične sankcije – upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje	Nema	Ima
	Uspostavljena stručna služba za rad s maloljetnicima i provođenje mjera prema maloljetnicima u JU “Kantonalni centar za socijalni rad”	Nema	Ima
	Nivo materijalne i tehničke opremljenosti ustanova, institucija, organa i organizacija koje pružaju usluge	Nema	Ima
	Uspostavljena baza podataka	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom navedenih aktivnosti osigurat će se pretpostavke za postupanje nadležnih subjekata u zaštiti djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom u skladu s obavezama preuzetim ratifikacijom međunarodnih dokumenata, te nacionalnim propisima i strateškim dokumentima. Time će se sistemski djelovati na preveniranje trgovine djecom i društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece i mladih.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima	Iznos: 4.500.000 KM Izvor: 3.500.000 KM iz budžeta Kantona i 1.000.000 KM iz vanjskih izvora		

finansiranja	
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a, Ministarstvo zdravstva KS-a, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS-a, Ministarstvo pravde KS-a, MUP, JU “Kantonalni centar za socijalni rad” i druge ustanove socijalne zaštite, NVO
Ciljne grupe	Djeca žrtve trgovine ljudima i djeca u kontaktu sa zakonom

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, s posebnim akcentom na vanredne okolnosti
Naziv mjere	2.2.6. Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je stvaranje uvjeta za povratak raseljenih lica na njihova prijeratna mjesta prebivališta kroz projekte obnove i rekonstrukcije i održivog povratka, trajno stambeno rješavanje raseljenih Sarajlija, kao i konačna izgradnja efikasnog sistema za prihvrat readmisiranih osoba u KS-u i izgradnja pravnog osnova za bavljenje našom dijasporom iz KS-a. S tim u vezi, između ostalog, potrebno je uraditi sljedeće: - izgradnju/obnovu/rekonstrukciju stambenih jedinica raseljenih lica u KS-u; - donošenje zakona o socijalnom stanovanju – kao dio pravnih rješenja iz projekta CEB, a kao pravni osnov za smještaj lica po principu socijalnog stanovanja; - razvijanje efikasnih mehanizama (kanala komunikacije i saradnje s općinama u KS-u, drugim razinama vlasti /državni i federalni nivo/ i drugim međunarodnim institucijama koje se bave problematikom raseljenih lica i izbjeglica u cilju sinergijskog djelovanja do konačnog ispunjenja ovog cilja); - kontinuirano stvarati uvjete za osiguravanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS-a na prijeratna mjesta prebivališta; - osiguravanje sredstava u budžetu za osnovna prava i to pravo na smještaj i pravo na zdravstvenu zaštitu raseljenih lica i povratnika a u skladu s pozitivnim zakonskim propisima; - razvijanje projekata iz održivog povratka za povratnike iz KS-a, kao i razvijanje infrastrukturnih projekata u cilju osnaživanja povratka; - unaprijediti sistem efikasnog prihvata i proprata readmisiranih osoba i razvoj programa i mjera povezivanja s dijasporom; - uspostavljanje baze readmisiranih osoba u KS-u; - razvoj projekata ekonomske održivosti readmisiranih osoba, te stvaranje stambenih rješenja za prihvrat readmisiranih osoba; - kreiranje programa koji će definirati budući rad na povezivanju KS-a i dijaspore; - kreiranje baze podataka privrednih subjekata i naučnih radnika iz dijaspore; - medijske kampanje namijenjene za našu dijasporu. Strateški projekat: „Izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS-u“ projekat je koji podrazumijeva revidiranje evidencije interno raseljenih osoba, zatvaranje

	posljednjeg kolektivnog centra u KS-u (CEB II), završetak zgrade Šip, nastavak aktivnosti na potprojektu CEB II Tarčin, donošenje zakona o socijalnom stanovanju i sl. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 8 mil. KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona i iz budžeta ostalih nivoa vlasti (općine, FBiH...). Strateški projekat: „Kontinuirano stvarati uvjete za osiguravanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS-a na prijeratna mjesta prebivališta“ projekat je kroz čiju bi se implementaciju obnovile i rekonstruirale prijeratne stambene jedinice, te pružila podrška održivom povratku, kao i podrška infrastrukturnim projektima iz segmenta održivog povratka. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 20 miliona KM predviđeno je iz budžeta svih nivoa vlasti, te iz vanjskih izvora (međunarodni donatori) i krediti. Strateški projekat: „Povećati učinkovitost i efikasnost sistema readmisije i izgraditi sistem veza s dijasporom“ projekat je koji podrazumijeva implementaciju aktivnosti i mjera i nove državne strategije za readmisiju, uspostavljanje stambene jedinice u KS-u za potrebe readmisije, kao i materijalno i ljudsko osnaživanje vezano za poslove readmisije i dijasporu, programe vezane za rad s dijasporom i dizajniranje web-stranice u KS-u za komunikaciju s dijasporom. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 210.000 KM predviđeno je djelimično iz budžeta svih razina vlasti, međunarodnih donatora i kredita.		
Strateški projekti	„Izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS-u“	Očekivani izlazni rezultat: zatvoren posljednji KC u KS-u, osigurano trajno stambeno rješenje za sve interno raseljene osobe u KS-u koje su u alternativnom smještaju. Očekivani krajnji rezultat: do 2026. riješeni svi interno raseljeni u KS-u.	
	„Kontinuirano stvarati uvjete za osiguravanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS-a na prijeratna mjesta prebivališta“	Očekivani izlazni rezultat: pružena podrška raseljenim licima u svim segmentima. Očekivani krajnji rezultat: KS u 2027. nema raseljenih lica i Aneks VII DMS je implementiran.	
	„Povećati učinkovitost i efikasnost sistema readmisije i izgraditi sistem veza s dijasporom“	Očekivani izlazni rezultat: opremljena stambena jedinica za prihvrat readmisiranih osoba, uspostavljen funkcionalan sistem readmisije u KS-u i kreirani programi i dokumenti vezani za dijasporu. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine samostalno funkcionira readmisija u KS-u i uspostavljeni su kontakti i veze s dijasporom iz cijelog svijeta uz već vidljive zajedničke programe djelovanja u KS-u.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj sklopljenih ugovora kojim su trajno riješeni interno raseljeni (broj evidentiranih raseljenih porodica)	103	50

	Broj raseljenih lica u KS-u	288	0
	Broj realiziranih projekata održivog povratka		
	Uspostavljena baza readmisiranih osoba	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos ove mjere, prije svega, odnosi se na zadovoljstvo građana, odnosno raseljenih lica kroz implementaciju Anexa VII DMS, te na uspostavljanje funkcionalnog sistema readmisije i osnažene veze s dijasporom iz cijelog svijeta, čiji će razvojni efekat biti zajedničko programsko djelovanje.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos oko 28.210.000 KM Izvor: oko 10 miliona KM iz budžeta KS-a i preko 18 miliona KM iz budžeta ostalih nivoa vlasti, te međunarodni donatori i krediti		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice i općine u KS-u, viši nivoi vlasti, JU Kantonalni centar za socijalni rad i JU Dom „Bjelave“		
Ciljane grupe	Sva raseljena lica s priznatim statusom raseljenog lica u KS-u koja ispunjavaju ostale pozitivne zakonske propise (NSP i vlasnici stanova i kuća), readmisirane osobe i dijaspora		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema	
Naziv mjere	2.3.1. Unaprijediti dostupnost efikasnih i efektivnih kvalitetnih zdravstvenih usluga	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je osigurati kvalitetan, jednak i pravičan pristup zdravstvenoj zaštiti. S tim u vezi, potrebno je: - osigurati adekvatan broj potrebnog zdravstvenog kadra u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, a shodno standardima i normativima, kao i ravnomjernu distribuciju po općinama Kantona Sarajevo, te planirati smanjenje nezdravstvenog kadra; - planirati specijalizacije za doktore medicine, a u skladu sa zdravstvenim potrebama stanovništva; - razvijati programe zaštite zdravlja u skladu sa zdravstvenim potrebama i unapređivati zdravstvene usluge koje prate zdravstvene potrebe stanovništva; - u cilju povećanja produktivnosti zdravstvenih ustanova potrebno je unapređivati sisteme upravljanja zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene zaštite; - sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i privatnog sektora u smislu ostvarenja svih zdravstvenih potreba stanovništva; - jačati informatički sistem uvezivanja primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo; - graditi, rekonstruirati i opremiti javne zdravstvene ustanove. Strateški projekti: 1. Kontinuirano unapređenje zdravstvene infrastrukture 2. Definiranje Registra zdravstvene opreme Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 miliona KM predviđeno je iz budžeta Kantona i iz vanjskih izvora.	
Strateški projekti	„Unapređenje zdravstvene infrastrukture“	Očekivani izlazni rezultat: stvaranje boljih prostornih i tehničkih uvjeta u javnim zdravstvenim ustanovama.

		Očekivani krajnji rezultat: pružanje kvalitetnih zdravstvenih usluga pacijentima i poboljšanje zdravstvenog stanja stanovništva.	
	„Definiranje Registra zdravstvene opreme“	Očekivani izlazni rezultat: uspostava Registra zdravstvene opreme. Očekivani krajnji rezultat: utvrđena osnova za planiranje obnavljanja i nabavke nove savremene opreme.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	% stanovništva koje je odabralo tim obiteljske medicine u PZZ-u	84	100
	% stanovništva obuhvaćenog obaveznim zdravstvenim osiguranjem	99,9	100
	Broj ugovornih privatnih zdravstvenih ustanova sa ZZZO-om KS-a	78	81
	% otpisanosti stalnih sredstava	64	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Pokretanje i implementacija reformskih procesa za unapređenje zdravstvenog sektora u Kantonu Sarajevo direktno će utjecati na bolji pristup stanovništva zdravstvenim uslugama. Optimalnim razvojem djelatnosti na primarnom nivou zdravstvene zaštite prema konceptu doma zdravlja i jakog privatnog sektora može se osigurati rješavanje do 80% svih zdravstvenih problema stanovništva. Kantonalno Ministarstvo zdravstva preuzima odgovornost za koordinaciju svih procesa i tehničku podršku zdravstvenim ustanovama na svim nivoima.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 30.000.000 KM Izvor: 20.000.000 KM budžet Kantona i 10.000.000 KM vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva KS-a, Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo		
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva KS-a, Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo, zdravstvene ustanove KS-a		
Ciljne grupe	Osigurana lica i zdravstveni radnici		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema
Naziv mjere	2.3.2. Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	U cilju osiguranja pristupa sveobuhvatnim zdravstvenim uslugama potrebno je osigurati odgovarajuće izvore sredstava za finansiranje zdravstvene zaštite kao i efikasno i transparentno korištenje raspoloživih sredstava u okviru Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo. S tim u vezi predlaže se realizacija programa i aktivnosti:

	- osigurati implementaciju programa koji imaju za cilj finansijsku, organizacionu i stratešku konsolidaciju i racionalizaciju poslovanja u zdravstvenom sistemu; - kontinuirano unapređivati informacione sisteme za praćenje zdravstvene statistike, te praćenje rada i poslovanja zdravstvenih ustanova u cilju osiguranja neophodnih baza podataka koje služe upravljačkim strukturama kao podrška u donošenju odluka u zdravstvu; - definiranje programa zdravstvene zaštite u skladu sa zdravstvenim potrebama stanovništva Kantona Sarajevo; - uvođenje novih modela ugovaranja zdravstvenih usluga zasnovanih na programima zdravstvene zaštite uz uspostavu efikasnog sistema praćenja i kontrole izvršavanja; - podržati menadžment zdravstvenih ustanova u planiranju i transparentnom trošenju finansijskih sredstava za usluge koje su orijentirane prema zdravstvenim potrebama stanovništva. Strateški projekt: „Unapređenje razvoja zdravstvenog informacionog sistema u KS-u“ Finansiranje projekta u vrijednosti od 9,8 miliona KM predviđeno je iz sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo.		
Strateški projekti	„Unapređenje razvoja zdravstvenog informacionog sistema u KS-u“	Očekivani izlazni rezultat: informaciono uvezivanje svih javnih zdravstvenih ustanova. Očekivani krajnji rezultat: kvalitetno i racionalno upravljanje zdravstvenim sistemom, kao i unaprijeđena zdravstvena usluga.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Izdvajanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku (KM)	983	1.200
	Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora	38.433.957	0,00
	Novi modeli ugovaranja u zdravstvenim ustanovama	Paušalni način, izuzev porodične medicine, koja se plaća po kapitaciji – utvrđivanje godišnjeg budžeta koji se realizira u mjesečnim tranšama	Uspostaviti modele plaćanja koji će podstaknuti zdravstvene ustanove na efikasniji rad, odnosno modele zasnovane na rezultatima rada ustanove
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Pokretanjem i implementacijom procesa za transparentno i odgovorno trošenje finansijskih sredstava osigurat će se efikasnija alokacija raspoloživih sredstava za finansiranje zdravstvene zaštite i veća obuhvatnost zdravstvenih usluga, kao i proširenje obima drugih prava iz zdravstvenog osiguranja.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 9.800.000 KM Izvor: 9.800.000 KM – Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo		
Period implementacije mjere	2021–2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva KS-a, Zavod zdravstvenog osiguranja KS-a
Ciljne grupe	Osigurana lica i zdravstvene ustanove

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema	
Naziv mjere	2.3.3. Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Da bi se unaprijedilo zdravlje i poboljšao kvalitet života građana, neophodno je definirati programe i pokrenuti aktivnosti promocije zdravlja i prevencije bolesti za sve kategorije stanovništva. Potrebno je: - osigurati koncept novog javnog zdravlja kroz intersektorski pristup gdje će očuvanje zdravlja stanovništva naći svoje mjesto u svim politikama; - oromovirati zdrave životne stilove u okviru održivih školskih programa (zdravstvene edukacije) uz saradnju i koordinaciju sektora zdravstva i obrazovanja; - promovirati javno zdravlje uz aktivno učešće lokalnih zajednica u preventivno-promotivne programe; - jačati saradnju i korištenje resursa i kapaciteta nevladinih organizacija i korisničkih udruženja u promociji zdravlja i zdravih stilova života; - provoditi kampanje i programe kontinuirane edukacije koje doprinose smanjenju pojave hroničnih oboljenja izazvanih nezdravim načinom (4 faktora rizika: pušenje, slaba fizička aktivnost, pretilost i alkohol i psihoaktivne supstance); - kontinuirano provoditi preventivne programe ranog otkrivanja malignih oboljenja s posebnim fokusom na maligne neoplazme dojke, rektuma i debelog crijeva; - promovirati zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja stanovništva kao bitan element za planiranje porodice i povećanje nataliteta; - provoditi programe zdravog starenja i očuvanja zdravlja starijeg stanovništva; - ojačati ulogu zdravstvenih profesionalaca u prepoznavanju svih oblika nasilja, te osigurati sveobuhvatne zdravstvene usluge u skladu sa specifičnim potrebama žrtava nasilja. Strateški projekt: 1. Populaciono istraživanje o rizikofaktorima među odraslim stanovništvom u Kantonu Sarajevo na reprezentativnom uzorku 2. Preventivni programi ranog otkrivanja malignih oboljenja s posebnim fokusom na maligne neoplazme dojke, rektuma i debelog crijeva (programi screeninga) 3. Kontinuirane kampanje za redukciju faktora rizika – pušenje, slaba fizička aktivnost, pretilost i alkohol i psihoaktivne supstance 4. Programi zdravog starenja i očuvanja zdravlja starijeg stanovništva, uključujući programe zaštite i tretiranja demencije 5. Programi zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja stanovništva 6. Programi zaštite od rodno zasnovanoga nasilja Finansiranje projekta u vrijednosti od 2,5 miliona KM predviđeno je iz budžeta Kantona.	
Strateški projekti	„Preventivni programi u cilju unapređenja i zaštite zdravlja stanovništva“	Očekivani izlazni rezultat: razvijen sistem promocije preventivno-promotivnih programa. Očekivani krajnji rezultat:

		promocija i očuvanje zdravlja, rano otkrivanje bolesti i minimaliziranje pojave komplikacija bolesti.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS-u Provedeni preventivni programi – screening programi: dojka, grlić maternice, rektum – debelo crijevo Provedeno populaciono istraživanje među odraslim stanovništvom o faktorima rizika u nastanku hroničnih oboljenja Broj provedenih preventivnih programa u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i ranog otkrivanja neoplazmi od strane zdravstvenih ustanova Broj podržanih programa zdravog starenja Broj starih osoba uključenih u program zdravog starenja Broj zdravstvenih radnika koji su educirani o svim oblicima nasilja i koji pružaju zdravstvenu i psihosocijalnu podršku žrtvama nasilja Broj potpisanih sporazuma o saradnji Ministarstva zdravstva/obrazovanja i javnih zdravstvenih ustanova sa NVO u oblasti promocije i zaštite zdravlja	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji iznosi 89,07%	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji trebalo bi iznositi 60,00%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	U okviru sveobuhvatnog pristupa u očuvanju zdravlja stanovništva najvažniju ulogu imaju Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo, timovi porodične medicine i centri za mentalno zdravlje kao dio primarne zdravstvene zaštite koji su promotori očuvanja i prevencije zdravlja stanovništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.500.000 KM Izvor: 2.500.000 KM – budžet Kantona		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva KS-a		
Nosioci mjere	Zavod za javno zdravstvo KS-a, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS-a, centri za mentalno zdravlje kao dio primarne zdravstvene zaštite, JU Dom zdravlja KS-a, nevladine organizacije		
Ciljne grupe	Posebno obuhvata osjetljive dobne grupe, djecu, mlade, žene, osobe starije životne dobi i osobe s posebnim potrebama.		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema
Naziv mjere	2.3.4. Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje kao što je pandemija COVID-19 i druge krizne javnozdravstvene situacije potrebno je: - osigurati uspostavljanje sistema za strateško planiranje i provođenje javnozdravstvenih usluga kao odgovor na hitne zdravstvene situacije;

	- jačati vertikalnu i horizontalnu komunikaciju zdravstvenih službi u kriznim situacijama putem zajedničke platforme; - osigurati dodatne resurse u vidu podrške infrastrukturnim projektima na svim nivoima zdravstvene zaštite; - uspostaviti sistem monitoringa i evaluacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama i osigurati vidljivost nalaza za efikasno i efektivno djelovanje svih aktera; - usmjeriti posebnu pažnju na očuvanje mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih bolesti stanovništva za vrijeme kriznih javnozdravstvenih situacija; - strateški osigurati kontinuiranu multidisciplinarnu edukaciju zdravstvenog i nezdravstvenog kadra kao odgovor na javnozdravstvene prijetnje (epidemije, zdravlje migranata, elementarne nepogode...). Strateški projekt: „Razvoj Plana pripravnosti za slučaj pandemija – Generički okvir (timovi, edukacija, standardne operativne procedure, redovne godišnje simulacijske vježbe, infrastrukturno pripremljene tačke ulaska prema MZR-u, sistem monitoringa)“. Finansiranje projekta u vrijednosti od 10 miliona KM predviđeno je iz budžeta Kantona i iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Plan pripravnosti za slučaj pandemija – Generički okvir (timovi, edukacija, standardne operativne procedure, redovne godišnje simulacijske vježbe, infrastrukturno pripremljene tačke ulaska prema MZR-u, sistem monitoringa)“ Postavljanje stalnog call-centra za slučaj javnozdravstvenih prijetnji Uspostavljanje centra za javnozdravstvene prijetnje pri Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo	Očekivani izlazni rezultat: plan pripravnosti za javnozdravstvene prijetnje (zarazne bolesti, epidemije, pandemija); redovne simulacijske vježbe – godišnje; pripremljene tačke ulaska prema Međunarodnoj zdravstvenoj regulativi – MZR. Očekivani krajnji rezultat: spremnost za javnozdravstvene prijetnje (zarazne bolesti, epidemije, pandemija) – pripremljena Vlada KS-a i zdravstveni sistem. Aktiviran sistem monitoringa i evaluacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama – geospacijalni infosistem.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Razvijeni planovi pripravnosti za određene javnozdravstvene prijetnje Provedene simulacijske vježbe – jednom godišnje za različite javnozdravstvene prijetnje Uspostavljen centar za javnozdravstvene prijetnje (jačanje EMU-službe) Uspostavljen sistem monitoringa i evaluacije u kriznim situacijama	Nema razvijenih planova 0 0 0	Potpuno razvijeni planovi Jednom godišnje Uspostavljen sistem Uspostavljen sistem
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Radi osiguranja bolje i učinkovitije dostupnosti zdravstvenih usluga te rješavanja svih zadataka koji se očekuju od zdravstvenog sektora u vrijeme krizne javnozdravstvene situacije potrebno je razvijati i unapređivati uspostavljeni komunikacijski sistem i poboljšavati standardne operativne procedure za komunikaciju unutar službi zdravstvenog sistema i s Kriznim štabom Ministarstva zdravstva KS-a.		

Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 10.000.000 KM Izvor: 5.000 000 KM budžet Kantona i 5.000 000 KM vanjski izvori
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva KS-a, Krizni štab KS-a, Zavod za javno zdravstvo KS-a, Kantonalna uprava Civilne zaštite
Ciljne grupe	Stanovništvo Kantona Sarajevo

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	
Naziv mjere	2.4.1. Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške kulturi i kreativnim industrijama. Područja djelovanja odnose se na institucije kulture i umjetnosti i biznise koje djeluju u sektoru kreativnih industrija. Ključna područja djelovanja odnose se na: - kreiranje okvira za djelovanje kroz efikasan zakonski okvir (kulturna i baštinska djelatnost); - finansiranje/sufinansiranje pokretanja i razvoja biznisa u oblasti kreativnih industrija; - ulaganje u infrastrukturu – institucije kulture i umjetnosti; - transformacija i modernizacija institucija kulture uz povećanje nivoa održivosti i uz primjenu novih/digitalnih tehnologija u komunikaciji – promociji, prodaji i produkciji; - ravnomjerni raspored sadržaja na području KS-a; - finansiranje/sufinansiranje događaja i manifestacija; - finansiranje/sufinansiranje nastupa na međunarodnim događajima, festivalima itd.; - poticanje aplikacija na pozive međunarodnih fondova; - povećanje proizvodnje kulturnih sadržaja u različitim formatima; - omogućavanje pristupa institucijama kulture i umjetnosti svim građanima, a posebno osobama s invaliditetom; - unapređenje poslovnih znanja menadžmenta i zaposlenih u institucijama kulture i umjetnosti, te biznisima u oblasti kreativnih industrija, kroz programe formalnog i neformalnog učenja; - pokretanje interdisciplinarnih univerzitetskih programa za upravljanje u kulturi i kreativnim industrijama; - kreiranje programa prekvalifikacije/doškovanja u oblasti kreativnih industrija u cilju povećanja nivoa zaposlenosti; - veću zastupljenost kulture u obrazovanju i popularizaciju kulture u promociji/popularizaciji kulture kod mlađih generacija. Strateški projekt: „<i>Kreiranje strategije razvoja kulture KS-a</i>“ projekat je čijom će se realizacijom definirati okvir djelovanja i pravci razvoja kulture KS-a. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta Kantona. Strateški projekt: „<i>Podrška radu i razvoju Centra kreativnih industrija KS-a</i>“ projekat je čijom će se realizacijom unaprijediti upravljanje razvojem kreativnih industrija KS-a iz oblasti kulture. Finansiranje projekta u vrijednosti od 900.000 KM predviđeno je iz budžeta KS-a (MP) (500.000 KM) i donatorskih sredstava (400.000 KM).	
Strateški projekti	"Kreiranje strategije razvoja kulture KS-a"	Očekivani izlazni rezultat:

		kreirana sektorska strategija razvoja kulture KS-a – definirani pravci razvoja kulture u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje ulaganja u kulturu iz budžeta KS-a povećano je za 30% u odnosu na 2019.	
	"Podrška radu i razvoju Centra kreativnih industrija KS-a"	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen i operativan Centar kreativnih industrija kao fokalna točka razvoja i upravljanja razvojem kreativnih industrija KS-a. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godišnje će biti podržano osnivanje minimalno 50 start-up biznisa u sektoru kreativnih industrija.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Učešće broja izložbi KS-a u broju izložbi u FBiH (%)	30	40
	Festivali u KS-u u ukupnom broju festivala FBiH (%)	21	50
	Broj predstava u profesionalnim pozorištima	240	260
	Broj predstava u amaterskim pozorištima	13	20
	Broj kulturno-umjetničkih društava	16	20
	Broj članova kulturno-umjetničkih društava	2.756	3.200
	Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture	412	500
	Broj podržanih start-up biznisa iz oblasti kreativnih industrija	n/a	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u popularizaciji kulture, povećanju kvaliteta, obima i vrste kulturnih dešavanja u KS-u, pozicioniranju KS-a kao regionalnog kulturnog centra, uspostavljanju održivog i kontinuiranog sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija, povezivanju kulture i turizma i povećanju stepena održivosti institucija kulture i umjetnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 6.000.000 KM Izvor: 4.000.000 KM budžet Kantona i 2.000.000 KM vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo kulture i sporta KS-a		
Nosioci mjere	Vlada KS-a, lokalne zajednice, institucije kulture i umjetnosti, biznisi u sektoru kreativnih industrija, neprofitne organizacije u oblasti kulture, obrazovne ustanove, mediji		
Ciljne grupe	Građani KS-a		
Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)		

Prioritet	2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	
Naziv mjere	2.4.2. Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je očuvanje jedinstvenog kulturnog prostora i njegove historije kao razvojnog potencijala KS-a, kao i očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkih ratova. Ključna područja djelovanja odnose se na: - izgradnju novih i sanaciju postojećih objekata kulturno-historijske baštine; - obilježavanje mjesta iz ratnog perioda; - poticanje kulture sjećanja; - potrebu izrade GIS-informacijskog sistema kulturnih (i prirodnih) dobara baštine na području Kantona Sarajevo. Strateški projekt: „Unaprijediti očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92–95.“ projekat je koji je utemeljen na skupštinskoj odluci o usvajanju Projekta „Opsada i odbrana Sarajeva 1992–1995.“. U okviru ovog projekta fokus će biti na izgradnji Centralnog spomen-obilježja svim poginulim braniocima opkoljenog Sarajeva 92–95, kao i dovršetak izgradnje Tunela D-B, izgradnje Memorijalnog centra „Žuč“, te stavljanje u funkciju i preuređenje objekta Restorana "Kon-Tiki" ("Kod Sonje") kao spomen-obilježje – Muzej stradanja građana Bosne i Hercegovine, koji bi podsjećao na događaje iz perioda 1992–1995. godine. U skladu s mogućnostima realizirat će se i obilježavanje vatrenih tačaka opsade i odbrane Sarajeva, obilježavanje mjesta većih stradanja u Sarajevu, te stavljanje u funkciju i dovršetak sanacije Spomen-obilježja “Muzej opsade i odbrane Sarajeva 1992–1995. godine”, koji bi podsjećao na događaje u organizaciji otpora za ratni period 1992–1995. godine. Sistemski će se pristupiti i održavanju i sanaciji pojedinačnih spomen-obilježja iz perioda 1941–1945. i 1992–1995. Za sedmogodišnji period treba planirati cca 10 miliona KM. Strateški projekt: „Unapređenje i zaštita kulturno-historijskog naslijeđa“ podrazumijeva izradu GIS-informacijskog sistema kulturnih (i prirodnih) dobara baštine na području Kantona Sarajevo. Primjena savremenih GIS-tehnologija omogućit će efikasno upravljanje dobrima baštine kroz kompletno digitaliziranu i georeferenciranu bazu podataka, informatiziran sistem evidencije, inventarizacije, dokumentovanja, istraživanja, valorizacije i monitoringa dobara baštine. Pored unapređenja metodologije rada i kvaliteta usluga Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, informacijski sistem će omogućiti bolju međuinstitucionalnu saradnju kroz elektronsku razmjenu podataka sa saradničkim institucijama i općinskim službama unutar Kantona Sarajevo, te će doći do boljeg zajedničkog monitoringa i povećanja dinamike i transparentnosti administrativno-upravnih procedura vezanih za dobra baštine. Strateški projekt: „Uspostavljanje muzeja nacionalnih manjina u KS-u“ Muzej nacionalnih manjina od velikog je značaja za nacionalne manjine u cilju zaštite njihove materijalne i nematerijalne baštine i kulturno-historijskog naslijeđa. Finansiranje projekta u vrijednosti od 2.500.000 KM predviđeno je iz budžeta KS-a.	
	"Unaprijediti očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92–95.“ „Unapređenje i zaštita kulturno-historijskog naslijeđa“	Očekivani izlazni rezultat: izgrađena spomen-obilježja na periode ratnih stradanja 1941–1945. i 1992–1995. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđena zaštita kulturno-historijskog naslijeđa. Očekivani izlazni rezultat: očuvanje zgrada historijskog značaja. Očekivani krajnji rezultat: zaštita i briga o kulturno-

		historijskom naslijeđu; jačanje kapaciteta i konkurentnosti turističke ponude.	
	"Promocija i povećanje dostupnosti i kvaliteta kulturnih usluga i podrška festivalskim manifestacijama"	Očekivani izlazni rezultat: jačanje kvaliteta kulturnih programa, poboljšanje koordinacije između kulturnih institucija; veći obim stanovništva koji koristi jednu ili više kulturnih usluga. Očekivani krajnji rezultat: organizirane festivalske manifestacije, povećan broj posjeta, povećana atraktivnost turističke destinacije, što doprinosi boljem ekonomskom razvoju KS-a.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Ulaganja u očuvanje spomenika kulture (KM) Broj zaštićenih kulturnih dobara	787.724 n/a	2.000.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u doprinosu ekonomskog razvoja KS-a, jer očuvano kulturno naslijeđe predstavlja jedinstven potencijal za razvoj turizma kroz povećane posjete turista.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 14,3 miliona KM Izvor: oko 12,8 miliona KM iz budžeta Kantona i 1,5 miliona KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo kulture i sporta KS-a, Ministarstvo za boračka pitanja KS-a		
Nosioci mjere	Vlada KS-a, lokalne zajednice, institucije kulture i umjetnosti, biznisi u sektoru kreativnih industrija, neprofitne organizacije u oblasti kulture, obrazovne ustanove, mediji		
Ciljne grupe	Stanovnici, turisti, boračka udruženja		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uvjete za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta
Naziv mjere	2.4.3. Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta. Područja djelovanja odnose se na obrazovne institucije, sportska udruženja i klubove. Ključna područja djelovanja odnose se na: - kreiranje okvira za djelovanje kroz efikasan zakonski okvir – unapređenje i provođenje Zakona o sportu; - formiranje kantonalnog vijeća za sport koje će voditi temeljnu brigu o sportu u svim pojavnim oblicima, te osigurati uvjete za naučnoistraživački rad u sportu;

	- omogućavanje pristupa sportskim sadržajima svim građanima, a posebno osobama s invaliditetom; - osiguranje uvjeta da učesnici u vođenju ili nadgledanju svih sportskih aktivnosti imaju potrebne kvalifikacije; - kontinuiranu evaluaciju rezultata sistema sporta u KS-u, te monitoring i kontrolu djelovanja sportskih organizacija i nadzor nad zakonitošću rada; - kreiranje baze podataka o sportskim organizacijama i članstvu sportskih organizacija; - kontinuirano (interdisciplinarno) stručno usavršavanje menadžmenta sportskih organizacija u cilju unapređenja njihove efikasnosti; - promociju volontiranja i uključivanja mladih u sportske organizacije; - educiranje roditelja o važnosti sporta za zdravlje i intelektualni razvoj mladih; - intenziviranje odnosa s obrazovnim institucijama u cilju kvalitetnije zastupljenosti sporta i rekreativnih aktivnosti u obrazovanju i promociji/popularizaciji sporta kod mlađih generacija; - intenzivnije finansiranje/sufinansiranje sportskih događaja, razvojnih projekata u sportu, nabavci opreme, treninga i učešća sportista i sportskih organizacija na takmičenjima; - planski razvoj (izgradnju, sanaciju, rekonstrukciju), upravljanje i održavanje infrastrukture za sport i rekreaciju; - stavljanje olimpijskih planina u funkciju cjelogodišnjeg sporta i rekreacije; - promociju javno-privatnog partnerstva u sportu u cilju unapređenja efikasnosti sportskih organizacija i osiguravanju finansijskih sredstava. Strateški projekti: „Kreiranje strategije razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS“ projekat je čijom će se realizacijom definirati okvir djelovanja i pravci razvoja sporta KS-a. Finansiranje projekta u vrijednosti od 50.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta Kantona.		
Strateški projekti	"Kreiranje strategije razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS-a"	Očekivani izlazni rezultat: kreirana sektorska strategija razvoja sporta KS-a – definirani pravci razvoja sporta i model upravljanja sportom u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećanje ulaganja u sport iz budžeta KS-a povećano za 50% u odnosu na 2019.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Budžet za sport KS-a (KM)	3.322.322	10.987.400
	Ukupan broj učesnika u sportu	30.200	35.000
	Broj organizacija u sportu	572	620
	Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti sporta	4.590	640
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere ogledaju se u popularizaciji sporta, rekreacije i zdravih stilova života, povećanju kvaliteta, obima i vrste sportskih i rekreativnih aktivnosti i sadržaja u KS-u, uspostavljanju održivog i kontinuiranog sistema podrške razvoju sporta i unapređenju uspješnosti sportista i sportskih klubova/udruženja KS-a na domaćim i međunarodnim takmičenjima.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 178.705.268 KM Izvor: 53.376.723 KM iz budžeta Kantona (MKS) i 125.328.545 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije	2021–2027.		

mjere	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo kulture i sporta KS-a
Nosioci mjere	Vlada KS-a, lokalne zajednice (općine), sportski klubovi i udruženja, obrazovne ustanove, mediji
Ciljne grupe	Građani KS-a

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.1. Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke
Naziv mjere	3.1.1. Smanjenje emisije polutanata u zrak
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	S ciljem poboljšanja kvaliteta zraka u KS-u potrebno je implementirati dugoročna rješenja koja mogu doprinijeti smanjenju emisije zagađujućih supstanci iz svih sektora i vremenu zadržavanja istih u atmosferi. U stambenom i javnom sektoru treba smanjiti emisije u zrak kroz projekte unapređenja i povećanja efikasnosti gasnog i centralnog toplifikacionog sistema, proširenja snabdijevanja gasom (priklučenje postojećih i novih objekata) i kroz projekte povećanja energijske efikasnosti objekata. Za naselja gdje je zastupljeno individualno stanovanje, a ne postoji izgrađen sistem ili tehnička mogućnost za izgradnju, treba ograničiti upotrebu ugljena stimulacijom upotrebe ekološki prihvatljivih energenata (visokokvalitetna čvrsta i tečna goriva, električna energija, toplotne pumpe i sl.). U cilju smanjenja emisija iz sektora saobraćaja potrebno je intenzivnije raditi na proširenju i modernizaciji mreže javnog prijevoza, rekonstrukciji i širenju mreže saobraćajnica i biciklističkih staza, te unapređenju saobraćaja u mirovanju. Redovnim i vanrednim tehničkim pregledima motornih vozila potrebno je osigurati maksimalnu ispravnost i funkcionalnost sistema sagorijevanja pogonskog goriva i promovirati uvođenje i korištenje alternativnih goriva (gas, električna energija i dr.) uspostavljanjem mreže punionica. Emisije iz industrijskog sektora treba smanjiti implementacijom najboljih raspoloživih tehnika, pojačanim inspekcijskim nadzorom, te poticanjem energijske i resursne efikasnosti. S ciljem unapređenja ventilacionih karakteristika KS-a i ublažavanja efekta toplotnih ostrva potrebno je planirane zahvate u prostoru sagledati s aspekta njihovog utjecaja na strujanje zraka, te uspostaviti zelene koridore proširenjem i unapređenjem postojećih zelenih površina. Strateški projekt: Implementacija „Strategije ograničenja korištenja ugljena i čvrstih goriva“ podrazumijeva implementaciju detaljnog strateškog plana s jasno definiranim ciljevima i zonama s prioritetima djelovanja. Implementacija uključuje je i pilot-projektat subvencioniranja zamjene peći na ugljen i ostala čvrsta goriva certificiranim pećima i toplotnim pumpama u domaćinstvima u KS-u. Izrada Strategije je u toku i istom će biti utvrđen: izračun ukupnih emisija i utjecaja na kvalitet zraka svih individualnih ložišta na čvrsta goriva upotrebom disperzionog modela, prijedlozi za unapređenje kontrole emisija, kontrola i certifikacija peći i goriva koja se koriste u KS-u, analiza izloženosti stanovništva, mjere energetske efikasnosti u individualnim objektima itd. Finansijska sredstava potrebna za implementaciju Strategije bit će utvrđena po završetku njene izrade, a po dosadašnjim saznanjima okvirno je potrebno minimalno 10.000.000 KM (budžet Kantona i UNDP BiH). Strateški projekt: „Uspostava zelenog koridora duž rijeke Miljacke i koridora glavne saobraćajnice od Velikog parka do Ulice Hamdije Čemerlića“ predstavlja formiranje zelene infrastrukture unutar urbanog područja s ciljem poboljšanja strujanja zraka i unapređenja klimatske ugone. U okviru „Studije o ventilacionim koridorima i utjecaju visokih zgrada“

	definirana su dva glavna ventilaciona koridora: koridor Miljacka i koridor glavne saobraćajnice. Koridor glavne saobraćajnice formiran je uz glavnu saobraćajnicu koja povezuje istočne i zapadne dijelove grada. Koridor se prostire od Marijin-Dvora na istoku do lokacije Stupska petlja na zapadu. Zeleni koridor bit će оформljen uz lijevu stranu koridora glavne saobraćajnice proširivanjem i povezivanjem postojećih zelenih područja i parkova (očuvanje, revitalizacija i ozelenjavanje trgova, dvorišta, parkovskih površina i dr.). Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.075.706 KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Strateški projekt: „Uspostava javnog informacionog sistema registra zagađivača KS-a“ podrazumijeva ažuriranje baze podataka zagađivača s podacima o izvorima emisija i zagađujućim materijama koje izvori ispuštaju u zrak, a s ciljem utvrđivanja stanja kvaliteta zraka u KS-u korištenjem matematskog modela disperzije. Zakonskim propisima utvrđeno je za koje se zagađujuće materije i na koji način izrađuje registar emisija, koji u konačnici daje prikaz teritorijalne raspodjele emisije datog polutanta iz izvora emisije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 240.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona i Federalnog fonda za zaštitu okoliša. Strateški projekt: „Studija o ponašanju strujanja zraka ispod inverzionog sloja i utjecaja toplotnih otoka za sve urbane dijelove KS-a“ analizirat će i identificirati tokove strujanja zraka uslijed pojave temperaturne inverzije, toplotnih otoka i slabe cirkulacije zraka koji doprinose kumuliranju i pojavi epizoda visokih koncentracija zagađujućih materija, posebno u hladnijem periodu godine. Finansiranje projekta u vrijednosti od 150.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.	
Strateški projekti	„Implementacija „Strategije ograničenja korištenja ugljena i čvrstih goriva“	Očekivani izlazni rezultat: projekat subvencioniranja zamjene peći na ugljen i ostala čvrsta goriva sa certificiranim pećima i toplotnim pumpama u domaćinstvima u KS. Očekivani krajnji rezultat: smanjenje emisija zagađujućih materija iz individualnih ložišta.
	„Uspostavljanje zelenog koridora duž rijeke Miljacke i koridora glavne saobraćajnice od Velikog parka do Ulice Hamdije Čemerlića“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen zeleni koridor. Očekivani krajnji rezultat: Unapređenje ventilacionih karakteristika KS-a.
	„Uspostava javnog informacionog sistema registra zagađivača KS-a“	Očekivani izlazni rezultat: podaci o emisijama, njihovim izvorima i teritorijalnoj raspodjeli istih. Očekivani krajnji rezultat: stvoren jedan od preduvjeta za efikasno upravljanje kvalitetom zraka i implementaciju mjera za smanjenje emisija u zrak.
	„Studija o ponašanju strujanja zraka ispod inverzionog sloja i utjecaja toplotnih otoka za sve urbane dijelove KS-a“	Očekivani izlazni rezultat: utvrđeno ponašanje strujanja zraka ispod inverzionog sloja i

		utjecaj toplotnih otoka na kvalitet zraka. Očekivani krajnji rezultat: stvoren jedan od preduvjeta za efikasno upravljanje kvalitetom zraka.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Prosječna godišnja koncentracija NO ₂ (µg/m ³) – Otoka	37 (2020)	<20
	Prosječna godišnja koncentracija SO ₂ (µg/m ³) – Ilijaš	34 (2020)	<20
	Prosječna godišnja koncentracija H ₂ S (µg/m ³) – Ilidža	4,3	2
	Broj dnevnih prekoračenja graničnih vrijednosti PM ₁₀ – Otoka	93	50
	Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5} (µg/m ³) – Ilidža	46	25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uzimajući u obzir da je loš kvalitet zraka ograničavajući faktor razvoja KS-a, implementacijom strateških usmjerenja koja doprinose smanjenju emisije zagađujućih supstanci i vremenu zadržavanja istih u atmosferi postiže se veliki razvojni efekat koji će doprinijeti poboljšanju kvaliteta zraka u KS-u. Utvrđivanje stanja emisija iz svih izvora i stvaranje preduvjeta za unapređenje disperzionog modela rezultirat će definiranjem jasnih pravaca djelovanja, aktivnosti i potrebnih sredstava za sistemsko rješavanje problema zagađivanja zraka. U konačnici, to bi dovelo do ograničavanja i kontinuirane kontrole upotrebe ugljena i čvrstih goriva, te poticanja korištenja gasa, visokokvalitetnih čvrstih i tečnih goriva. Uspostavljanjem mreže zelenih površina i koridora s kvalitetnim javnim prostorom dostupnim široj javnosti postići će se očuvanje, poboljšanje i zaštita okoliša i biodiverziteta, prirodna ventilacija zraka, te samim time i poboljšanje kvaliteta života stanovnika KS-a.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 11.465.706 KM Izvor: 592.712 KM iz budžeta Kantona i oko 10,9 miliona KM iz Federalnog fonda za zaštitu okoliša, UNDP BiH, SIDA i druge međunarodne finansijske institucije i donatori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, KJKP „Park“, Grad Sarajevo, općine, Ministarstvo saobraćaja KS-a, inspeksijske službe		
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS-a		
Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima		
Prioritet	3.1. Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke		
Naziv mjere	3.1.2. Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je da unaprijedi energijsku efikasnost u industriji i sektoru zgradarstva, kao i da poveća udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnom energetsom bilansu. Federalni akcioni plan energetske efikasnosti (2016–2018), Akcioni plan za korištenje obnovljivih izvora energije u FBiH (2016–2020), nakon kojih je uslijedila Studija o mogućnosti proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u BiH (2019, UNDP), predstavljaju podršku namjeri Kantona da donese još konkretnije mjere u uvođenju tehnologija za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i povećanju energijske efikasnosti. Kako bi se utvrdile konkretnije mjere za povećanje energijske efikasnosti i za podsticanje korištenja obnovljivih izvora u KS-u potrebno je izraditi		

potrebnu dokumentaciju, kao što su studije, akcioni planovi i programi sanacije, koja će definirati jasne pravce djelovanja, aktivnosti i potrebna finansijska sredstva za provođenje istih.

Ključne prednosti implementacije ove mjere su:

- doprinos globalnoj borbi protiv klimatskih promjena – globalno smanjenje emisija stakleničkih gasova zaštitit će Kanton od klimatskih promjena,
- ekonomske prednosti i prednosti u smislu zapošljavanja,
- pristup domaćim/evropskim fondovima,
- unapređenje dobrobiti građana (smanjenje energetske siromaštva),
- smanjenje emisija CO₂ i PM-a,
- ispunjavanje cilja u pogledu energije iz obnovljivih izvora.

Strateški projekt: „Povećanje energetske efikasnosti u objektima individualnog i kolektivnog stanovanja” kroz Model energetske efikasnosti (EE) pokrenula je Vlada KS-a u saradnji sa Gradom i sa 8 općina. Pritom je usvojila Model povećanja EE na objektima kolektivnog i individualnog stanovanja s ciljem smanjenja potrošnje čvrstih goriva, naročito u urbanim sredinama i održivosti korištenja prirodnog gasa za grijanje. Također, implementacija Modela EE dovest će do povećanja privrednih aktivnosti, urbanističke ujednačenosti i ljepše slike, te više vrijednosti nekretnina. Etažni vlasnici učestvuju sa 55% sredstava za izvođenje radova, a 45% sufinansira Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, općine i Grad Sarajevo za gradske općine. Ministarstvo etažnim vlasnicima osigurava izradu detaljnih energetskih audita, projektnu dokumentaciju za objekte kolektivnog stanovanja, nadzor nad izvođenjem radova i povoljnu kamatnu stopu na kreditna sredstva, a do 3% troškova kamata snosi Ministarstvo. Osnovni princip na kojem se bazira Model EE je otplata troškova mjera EE iz postignutih ušteda, što znači da za vlasnike zgrada na kojima se provode mjere EE nema povećanja troškova zbog ulaganja u mjere EE. Ključnu ulogu u provođenju Modela ima Ured za EE, koji je namjenski formiran u okviru Sarajevske regionalne razvojne agencije SERDA-e. Pomoć u radu ovom uredu pruža i radna grupa koja je pripremila sam Model EE. Pored administrativnih poslova ova dva tijela rade na osiguravanju transparentnosti, efektivnosti, kvalitetu svih aktivnosti vezanih za implementaciju projekta. Sastavni dio Modela EE je njegova promocija i edukacija zainteresovanih strana, te predstavlja jedan od značajnih faktora uspjeha projekta jer je na njoj zasnovana namjera poticaja na učešće u projektu. Edukacijama su obuhvaćene ciljne grupe kao što su predstavnici etažnih vlasnika, upravnici zgrada kolektivnog stanovanja, predstavnici mjesnih zajednica, predstavnici konsultanata, projekatana i izvođača radova, te predstavnici finansijskih institucija. Finansiranje projekta u vrijednosti od 4.673.756 KM/godišnje predviđeno je iz budžeta Kantona, budžeta Grada Sarajeva, budžeta općina, federalnog Fonda za zaštitu okoliša, sredstava etažnih vlasnika i vlasnika individualnih stambenih objekata.

Strateški projekt: „Studija o mogućnosti ulaska na tržište tehnologija proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u KS-u” procijenit će mogućnost primjene tehnologija za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora u privatnim i javnim zgradama. U okviru ove studije treba ispitati mogućnost postavljanja solarnih fotonaponskih uređaja i toplotnih pumpi kako bi se mogle dati jasne preporuke o korištenju solarne energije za grijanje i hlađenje i zagrijavanje vode u sektoru stambenih i javnih zgrada u okviru paketa utopljanja zgrada. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, budžeta FBiH, privatnog sektora, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.

Strateški projekt: „Izrada planova energijske efikasnosti za KS za period 2019–2021. godine i period 2022–2024. godine” treba razraditi na Polaznom katastru emisija kako bi se utvrdile najbolje oblasti djelovanja i mogućnosti za postavljanje ciljeva Kantona u pogledu smanjenja

	emisija CO₂. U planu će biti konkretno definirane mjere smanjenja, zajedno s vremenskim okvirom i dodijeljenim nadležnostima, čime će se dugoročna strategija provesti u djelo. Finansiranje projekta u vrijednosti od 254.258 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Strateški projekt: „Program sanacije javnih zgrada” Kanton Sarajevo usvojio je Plan energetske efikasnosti javnih zgrada za period 2018–2021. Cilj ovog plana je smanjenje potrošnje energije za 6.958.624 kWh godišnje ili 5,01% od trenutnih energetske potreba u 322 javna objekta obuhvaćena analizom. Predviđa se da će rezultat provedbe ovog plana biti ušteda u iznosu od 1.085.839 KM godišnje i istovremeno ispunjenost standarda ugodnosti faktora kao što su temperatura, vlažnost zraka na radnom mjestu i u mjestu življenja, budžetske uštede, smanjeno korištenje fosilnih goriva, zaštita prirodnih dobara i konačno bolji kvalitet zraka u KS-u. Do sada je u saradnji s UNDP-em kroz projekat „Zeleni ekonomski razvoj” obuhvaćeno utopljanje ukupno 72 javna objekta, od čega je 64 završeno u cijelosti, a na 8 objekata su radovi u toku. U ovu svrhu utrošeno je preko 14,6 miliona KM, pri čemu je preko 9 miliona KM osigurao Kanton Sarajevo (Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša), zatim UNDP (preko Vlade Švedske), kao i ostala resorna kantonalna ministarstva, javni objekti, te općine. Ostali javni objekti (u okviru kojih je 322, koliko ih je prepoznato u „Studiji energetske efikasnosti javnih objekata u KS”) trebali bi se sanirati u narednim godinama. Program sanacije javnih zgrada koji je u toku treba proširiti paketima sanacije koji će, gdje je to moguće, potvrditi sredstva za sanaciju zgrada i rashladne sisteme i sisteme za snabdijevanje toplom vodom zasnovane na energiji iz obnovljivih izvora i tehnologijama zasnovanim na energiji iz obnovljivih izvora. Prije utvrđivanja optimalnih troškova paketa sanacije za javne zgrade za svaku zgradu treba provesti energetske pregled i analizu troškova i koristi (uključujući tehnologije zasnovane na energiji iz obnovljivih izvora). Finansiranje projekta u vrijednosti od 15.000.000 KM (prema programu min. 5.000.000 KM/god.) predviđeno je iz budžeta Kantona, budžeta općina, budžeta FBiH, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.	
Strateški projekti	„Povećanje energetske efikasnosti u objektima individualnog i kolektivnog stanovanja”	Očekivani izlazni rezultat: smanjenje troškova za grijanje; povećanje privrednih aktivnosti kroz otvaranje novih radnih mjesta. Očekivani krajnji rezultat: bolji kvalitet zraka – manje emisije zagađujućih materija u zraku; izgled naselja – urbanistička ujednačenost i ljepša slika KS-a; bolji komfor stanovanja i viša vrijednost nekretnina.
	„Studija o mogućnosti ulaska na tržište tehnologija proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u KS-u”	Očekivani izlazni rezultat: ispitana mogućnost postavljanja solarnih fotonaponskih uređaja i toplotnih pumpi. Očekivani krajnji rezultat: poboljšanje kvaliteta zraka u KS-u.
	„Planovi energetske efikasnosti za KS za period 2019–	Očekivani izlazni rezultat:

	2021. godine i period 2022–2024. godine”	definirane mjere povećanja energijske efikasnosti. Očekivani krajnji rezultat: poboljšanje kvaliteta zraka u KS-u.	
	„Program sanacije javnih zgrada s ciljem poboljšanja energijske efikasnosti ”	Očekivani izlazni rezultat: povećanje broja saniranih objekata. Očekivani krajnji rezultat: poboljšanje kvaliteta zraka u KS-u.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u stambenim zgradama	101	96
	Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u objektima koji nisu stambene zgrade	147	137
	Godišnji ekvivalent emisija CO ₂ po glavi stanovnika	4,27	4
	Udio stanovništva s pristupom grijanju i hlađenju (%)	23	
	Potrošnja električne energije u stambenim zgradama (kWh/m ²)	45	
	Uštede energije (MWh) i smanjenje emisije za 3.300 t CO ₂	14.000	
	Smanjena potrebna toplotna energija (kWh/m ² god.)	130	70
	Ostvarene uštede u troškovima (KM/god.)	557	300
	Udio ukupne energije iz izvora obnovljive energije kao udio ukupne potrošnje energije u gradu (%)	15	20
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom projekata postižu se ciljevi održivog razvoja energetskog sektora koji dovode do racionalizacije troškova za potrošnju energije, uštedu budžetskih sredstava i reinvestiranja uštedjenih sredstava, smanjenju emisija zagađujućih materija u zrak u KS-u, mogućnosti apliciranja prema različitim međunarodnim fondovima, te stimuliranju otvaranja novih „zelenih radnih mjesta“.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: preko 73 miliona KM Izvor: oko 30 miliona KM iz budžeta Kantona i preko 43 miliona KM iz budžeta FBiH, Fonda za zaštitu okoliša FBiH, budžeta Grada Sarajeva i budžeta općina, privatnog sektora, etažnih vlasnika i vlasnika individualnih stambenih objekata, UNDP-a, EBRD-a i drugih međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Ministarstvo privrede KS-a, Sarajevska regionalna razvojna agencija SERDA, Kantonalni stambeni fond Sarajevo, općine i Grad, KJKP „Toplane“ i drugi operateri daljinskog grijanja		
Ciljne grupe	Vlasnici individualnih stambenih objekata i etažni vlasnici u objektima kolektivnog stanovanja, vlasnici javnih zgrada, industrija		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
----------------------------------	--

Prioritet	3.1. Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke		
Naziv mjere	3.1.3. Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je unapređenje, održavanje i proširenje postojeće mreže stanica za kontinuirani monitoring kvaliteta zraka KS-a, osiguravanje kvalitetnih mjerenja, prikupljanje i validacija podataka, kao i njihova razmjena, te uspostava sistema upravljanja bukom koji podrazumijeva nabavku stanica za mjerenje buke, utvrđivanje nivoa buke, redovno praćenje i kontrolu nivoa buke (monitoring). Kako bi se utvrdilo postojeće stanje nivoa buke, prekoračenje dopuštenih vrijednosti nivoa buke, mjere za smanjenje nivoa buke i broja izvora buke, te spriječio nastajanje buke, potrebno je izraditi baznu kartu buke za područje KS-a u skladu sa Direktivom o procjeni i upravljanju bukom iz okoliša (Direktiva o zaštiti od buke okoliša 2002/49/EC), koja je na nivou EU ključni zakonodavni instrument za zaštitu građana od prekomjernog onečišćenja bukom. Strateški projekt: „Unapređenje sistema monitoringa kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo“ podrazumijeva održavanje postojećih mjernih stanica kroz nabavku rezervnih dijelova za analizatore, kalibraciju analizatora u kalibracionoj laboratoriji akreditiranoj prema standardu ENISO 17025, dodatnih analizatora i opreme, nabavku nove tri stanice za praćenje kvaliteta zraka za općine Centar, Novo Sarajevo i Hadžiće, provođenje mjerenja i izradu izvještaja o stanju zagađenosti u KS-u. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.380.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona i Fonda za zaštitu okoliša FBiH. Strateški projekt: „Uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke“ podrazumijeva izradu studije o uspostavi stanica za kontinuirani monitoring buke, nabavku i montažu stanica za mjerenje buke, realizaciju mjerenja, što će rezultirati uspostavom monitoringa i izradom strateške karte buke za područje KS-a u skladu sa Direktivom o procjeni i upravljanju bukom iz okoliša (Direktiva o zaštiti od buke okoliša 2002/49/EC). Monitoring će omogućiti redovno praćenje i kontrolu nivoa buke, sprečavanje nastajanje buke, smanjenje broja izvora buke, kontrolu namjene prostora, bolju zvučnu izolaciju, zabranu rada za sve izvore buke koji prelaze dozvoljene vrijednosti, ograničavanje rada izvora buke tokom noći. Finansiranje projekta u vrijednosti od minimalno 300.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, budžeta općina, Fonda za zaštitu okoliša FBiH.		
Strateški projekti	„Unapređenje sistema monitoringa kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: povećan broj stanica za monitoring kvaliteta zraka. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđen sistem monitoringa kvaliteta zraka.	
	„Uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke“	Očekivani izlazni rezultat: utvrđen broj potrebnih stanica za monitoring buke. Očekivani krajnji rezultat: uspostavljen sistem monitoringa buke i praćenja trenda nivoa buke.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka	5	8

	Broj nabavljenih i montiranih stanica za mjerenje buke u KS-u	0	6
	Izrađena karta buke za KS	0	1
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat i doprinos ove mjere u ostvarenju prioriteta ogleda se u poboljšanju postojećeg sistema monitoringa kvaliteta zraka i stvaranju uvjeta za uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke koji će omogućiti kontinuirani uvid, kao i djelovanje u smjeru pronalaženja i otklanjanja uzroka zagađenja ili izvora buke, a u svrhu zaštite zdravlja stanovnika i zaštite okoliša. Na taj način osigurat će se bolje planiranje uzimajući u obzir i stanje kvaliteta zraka i buke na pojedinim područjima KS-a, te će se navedeni rezultati inkorporirati u proces prostornog planiranja urbanih, industrijskih i drugih zona na području KS-a.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: min. 1.680.000 KM Izvor: 790.000 KM iz budžeta Kantona i 890.000 KM iz budžeta općina i Fonda za zaštitu okoliša FBiH		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Zavod za javno zdravstvo KS-a, Zavod za planiranje razvoja KS-a		
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.2. Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost
Naziv mjere	3.2.1. Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je nastavak aktivnosti na valorizaciji i formalno-pravnoj zaštiti prirodnih vrijednosti u cilju povećanja ukupnog procenta zaštićenih područja u Kantonu Sarajevo, zatim nastavak istraživanja i monitoringa biodiverziteta i drugih prirodnih vrijednosti u već zaštićenim prirodnim područjima (SP „Vrelo Bosne“, SP „Skakavac“, ZP „Trebević“, ZP „Bijambare“, ZP „Bentbaša“), procjena stepena prisutnosti vrsta i staništa u KS-u koje su globalno ugrožene i/ili zaštićene prema IUCN-u i/ili zaštićene na nacionalnom nivou radi valorizacije i zaštite i daljeg praćenja njihovog stanja, zatim nastavak istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u KS-u uz procjenu njihovog utjecaja na native vrste, poboljšanje sistema planiranja zaštite prirode s ciljem da se zahvati u prirodi izvode u skladu s važećim propisima, prema strateškoj procjeni utjecaja strategija, planova i programa na okoliš (shodno odredbama kantonalne uredbe za ovu oblast), te prema smjernicama i priručnicima za pojedinačne zahvate. Potrebno je nastaviti s uspostavom i održavanjem digitalne baze podataka o biodiverzitetu u zaštićenim prirodnim područjima kojima upravlja Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja, kao i okončati aktivnosti na izradi planova upravljanja posjetiocima SP „Vrelo Bosne“, ZP „Bijambare“ i ZP „Trebević“, te pripremi planova ovog tipa i za ostala zaštićena prirodna područja. Strateški projekti za realizaciju ovog strateškog cilja/mjere definirani su u Kantonalnom planu zaštite okoliša Kantona Sarajevo, Zelenom akcionom planu KS-a, planovima upravljanja zaštićenim prirodnim područjima i drugim dokumentima koji tretiraju oblast zaštite prirode.

Strateški projekt: „*Valorizacija i zaštita prirodnih područja u KS-u*“ podrazumijeva projekat provođenja valorizacije i zaštite prirodnih područja u KS-u prema federalnom Zakonu o zaštiti prirode uz inventarizaciju flore, faune i fungije s odgovarajućom bazom podataka, te izradu kategorizacije i identifikacije tipova staništa ekosistema s odgovarajućom bazom podataka, te uključuje valorizaciju preostalih prirodnih cjelina iz Prostornog plana KS-a (cca 35.000 ha) i zaštitu istih u skladu s odredbama Zakona o zaštiti prirode FBiH. U okviru projekta treba uraditi inventarizaciju flore, faune i fungije i kategorizaciju i identifikaciju tipova staništa ekosistema, a dobijene podatke unijeti u GIS-bazu Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.007.253 KM predviđeno je u omjeru 607.253 KM iz budžeta Kantona i 400.000 KM iz vanjskih izvora (međunarodne organizacije, fondovi i sl.).

Strateški projekt: „*Popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo prema Crvenoj listi Federacije BiH*“ uz podrazumijeva izradu popisa navedenih vrsta i procjenu stepena njihove ugroženosti i njihovih staništa, te stanišnih tipova, uz preporuke za njihovu dalju zaštitu i održavanje. Finansiranje projekta u vrijednosti od 30.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona i međunarodnih izvora.

Strateški projekt: „*Istraživanje biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima, prvenstveno vrsta flore, faune i fungije koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom Federacije BiH*“ podrazumijeva nastavak tih aktivnosti u cilju ažuriranja podataka i nastavka monitoringa i zaštite ovih vrsta. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša i međunarodnih izvora.

Strateški projekt: „*Istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u Kantonu Sarajevo*“ podrazumijeva nastavak takvih aktivnosti uz procjenu njihovog utjecaja na nativne vrste, odnosno na ekosisteme na prostorima na kojima su evidentirane, izradu crne liste invazivnih vrsta flore i faune za KS uz korištenje liste invazivnih vrsta flore i faune za područje FBiH, pripremu plana mjera i metoda monitoringa, kontrole, zaštite i borbe protiv invazivnih vrsta. Finansiranje projekta u vrijednosti od 70.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša i međunarodnih izvora.

Strateški projekt: „*Izrada upravljačke i prostorno-planske dokumentacije za zaštićena prirodna područja i ostale zaštićene prirodne vrijednosti*“ Aktivnost uključuje okončanje procedure na izradi Plana upravljanja Zaštićenim pejzažem „Bijambare“, zatim pripremu novog plana upravljanja Spomenikom prirode „Skakavac“, završetak aktivnosti na izradi planova upravljanja posjetiocima u ZP „Bijambare“, ZP „Trebević“ i SP „Vrelo Bosne“, te pripremu planova i za preostala dva zaštićena prirodna područja (ZP „Bentbaša“ i SP „Skakavac“). Pored navedenog, realizacija aktivnosti uključuje i izradu nedostajućih prostornih planova područja posebnog obilježja za SP „Vrelo Bosne“ i ZP „Bentbaša“, kao i okončanje aktivnosti na pripremi Prostornog plana područja posebnog obilježja ZP „Trebević“. Finansiranje projekta u vrijednosti od 360.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona.

Strateški projekt: „*Realizacija aktivnosti definiranih planovima upravljanja zaštićenim područjima u funkciji njihove zaštite, održivog korištenja i promocije*“ Radi se o pojedinačnim aktivnostima koje su definirane u upravljačkim dokumentima za zaštićena prirodna područja koje donosi Vlada Kantona Sarajevo na period od 10 godina, a shodno odredbama federalnog Zakona o zaštiti prirode. Ovo uključuje aktivnosti na monitoringu prirodnih vrijednosti, uspostavu edukacijskih staza, uređenje staza, signalizaciju i njihovo održavanje, unapređenje stanja šuma i šumskih ekosistema, ekološku revitalizaciju prostora, zatim aktivnosti na zaštiti i očuvanju vodnih resursa, uređenje nacionalnih spomenika unutar zaštićenih područja, uređenje kompleksa Stojčevac, te brojne druge aktivnosti. Finansiranje

	projekta u vrijednosti od 1.115.600KM predviđeno je iz budžeta Kantona, općina, međunarodnih izvora i dr.	
Strateški projekti	„Valorizacija i zaštita prirodnih područja u KS-u“	Očekivani izlazni rezultat: provedena valorizacija prirodnih područja u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. uspostavljena formalno-pravna zaštita najmanje dvaju prirodnih područja/cjelina.
	„Popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo prema Crvenoj listi Federacije BiH“	Očekivani izlazni rezultat: urađen popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima KS-a. Očekivani krajnji rezultat: zaštita ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima KS-a.
	„Istraživanja biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima, prvenstveno vrsta flore, faune i fungije koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom FBiH“	Očekivani izlazni rezultat: ažurirani podaci o vrstama flore, faune i fungije u zaštićenim prirodnim područjima KS-a koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom FBiH. Očekivani krajnji rezultat: monitoring i dalja zaštita i ovih vrsta u zaštićenim područjima.
	„Istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u Kantonu Sarajevo uz procjenu njihovog utjecaja na native vrste“	Očekivani izlazni rezultat: obavljena istraživanja u funkciji identifikacije i kartiranja invazivnih vrsta flore i faune; urađena procjena utjecaja invazivnih vrsta na native vrste i ekosisteme; izrađena crna lista flore i faune za područje KS-a. Očekivani krajnji rezultat: Pripremljen plan monitoringa, kontrole, mjera zaštite i borbe protiv invazivnih vrsta u zaštićenim prirodnim područjima.
	„Izrada upravljačke i prostorno-planske dokumentacije za zaštićena prirodna područja i ostale zaštićene prirodne vrijednosti“	Očekivani izlazni rezultat: izrađeni planovi upravljanja, prostorni planovi područja posebnih obilježja i planovi upravljanja posjetiocima za sva zaštićena prirodna područja.

		Očekivani krajnji rezultat: implementacija planskih opredjeljenja.	
	„Realizacija aktivnosti definiranih planovima upravljanja zaštićenim područjima u funkciji njihove zaštite, održivog korištenja i promocije“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljene nove edukacijske staze, uređena staza i signalizacija, izvršena ekološka revitalizacija prostora, uređen kompleks Stojčevac i dr. Očekivani krajnji rezultat: unapređenje zaštite i infrastrukture za zaštićena područja.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS-a (%)	2,46	do 5
	Broj izrađenih planova upravljanja posjetiteljima zaštićenih prirodnih područja	3	5
	Popunjenost GIS-baze podataka upravitelja zaštićenih prirodnih područja s informacijama o broju ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva (%)	do 10	do 80
	Broj izrađenih planova upravljanja zaštićenim prirodnim područjima i pojedinačnim prirodnim vrijednostima	4	6
	Broj izrađenih planova područja posebnih obilježja za zaštićena prirodna područja	3	5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanjem mreže novih zaštićenih prirodnih područja stvorit će se pretpostavke za uvođenje aktivnog upravljanja tim područjima, te će se na taj način suštinski mijenjati odnos i odgovornost prema kompletnom stanju i u smislu održivog korištenja i dalje zaštite prirodnih vrijednosti, uz omogućavanje kontinuiranog monitoringa kako ugroženih vrsta i staništa sa Crvene liste FBiH tako i ostalih vrsta koje su identificirane u tim područjima. Također, stvorit će se pretpostavke za izradu i donošenje detaljnijih prostorno-planskih dokumenata kojima se uređuje organizacija prostora, način korištenja, uređenja i zaštite područja, a posebno se stvara pretpostavka za izdavanje potrebnih dozvola za rekonstrukciju devastiranih objekata, kao i gradnju novih koji će biti u funkciji promocije i održivog razvoja tih područja. Planovima upravljanja posjetiocima zaštićenih područja (koji su kompatibilni s planovima upravljanja zaštićenim područjima) jasno će se definirati koliki je maksimalan mogući broj posjetilaca, a da ne dođe do negativnog utjecaja na postojeće prirodne resurse i okoliš u cijelosti. Uspostava baze podataka invazivnih vrsta u zaštićenim područjima i kartiranje njihovih lokacija omogućit će upravitelju da (u saradnji sa stručnim institucijama) pripremi plan mjera i metode monitoringa, kontrole, zaštite i borbe protiv invazivnih vrsta, što će doprinijeti ukupnoj zaštiti biodiverziteta i održivom korištenju njegovih komponenti.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.782.853 KM Izvor: oko 1,7 miliona KM iz budžet KS-a i preko 1 milion KM od federalnog Fonda za zaštitu okoliša, međunarodne finansijske institucije i donatori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		

Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo, KJU za zaštićena prirodna područja, Zavod za planiranje razvoja KS-a, općine
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS-a

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.2. Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost
Naziv mjere	3.2.2. Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Da bi se uspostavila održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla, sanirala, ublažila ili otklonila postojeća oštećenja, potrebno je prije svega identificirati „nulto stanje“, odnosno sistemski definirati sadašnje stanje, nivo oštećenja, te utvrditi nivo rizika po zdravlje ljudi i okoliš. Nakon toga potrebno je uspostaviti validne indikatore kojima bi se u kontinuitetu prostorno i vremenski pratilo stanje i promjene šumskih ekosistema i zemljišta. Monitoringom bi se dobili egzaktni pokazatelji o šumskim ekosistemima i kvalitetu zemljišta, koji bi omogućili lakše upravljanje šumskim i zemljišnim resursima i donošenje validnih odluka i mjera za zaštitu i očuvanje. Strateški projekt: „<i>Nadograditi i unaprijediti integrirano urbano planiranje bazirano na GIS-u za Kanton Sarajevo</i>“ ima za cilj bolju efikasnost sistema monitoringa i evaluacije u planiranju, što uključuje jedinstvenu GIS-bazu s informacijama iz katastarske evidencije, zemljišnih knjiga, s informacijama o biološkoj raznolikosti i ekosistemima, kulturno-historijskom i prirodnom naslijeđu, dozvolama za gradnju/planiranje, komunalnoj infrastrukturi, objektima zajednice, saobraćajnoj infrastrukturi i sl., koja će biti stavljena na raspolaganje građanima putem interneta, što bi pomoglo i njima i potencijalnim investitorima da u ranoj fazi prepoznaju ograničenja i mogućnosti razvoja. GIS-baza podataka također bi trebala obuhvatiti i digitalni sistem popisivanja flore, faune i gljiva, uključujući prepoznate vrste staništa, zaštićenih područja prirode i javnih zelenih površina s ciljem praćenja stanja biološke raznolikosti od utjecaja ljudskih aktivnosti i urbanog razvoja, stopa krčenja šuma i pošumljavanja. Baza podataka treba uključivati informacije o posjetiocima, kapacitetu i popunjenosti kapaciteta objekata u zaštićenim područjima prirode i prirodnim parkovima na teritoriji KS-a. Unapređenjem GIS-a uspostaviti će se sistem praćenja i ocjenjivanja rezultata urbanističkog planiranja (priprema prostorno-planske dokumentacije, izrada nacrti i provedba aktivnosti inspeksijskog nadzora) dostupnog svim zainteresiranim stranama u prostornom planiranju radi podsticanja međusektorske koordinacije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.991.035 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Strateški projekt: „<i>Uspostaviti mehanizme za unapređenje vrijednosti zemljišta u skladu s razvojnim mjerama prostornog uređenja</i>“ ima za cilj poticanje vlasnika zemljišta na razvoj u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom ili finansijskim opterećenjem. Cilj projekta je razvoj instrumenata za kontrolu upotrebne vrijednosti zemljišta uključujući poreze, naknade ili druge fiskalne instrumente koji bi pomogli u sprečavanju nekontrolisanog širenja urbanog područja, bespravne gradnje objekata i obnovi tzv. „brownfield“ područja. Prepoznavanje porasta vrijednosti zemljišta moglo bi pomoći podsticanju ponovnog ulaganja u razvoj lokalne infrastrukture, društvene infrastrukture i stambenog zbrinjavanja ranjivih socijalnih kategorija. Finansiranje projekta u vrijednosti od 195.583 KM predviđeno je iz budžeta Kantona. Strateški projekt: „<i>Deminiranje i saniranje šuma</i>“ uključuje aktivnosti deminiranja šumskih zemljišta s fokusom na zaštićena područja, prvenstveno na preostala sumnjiva područja u

	okviru ZP „Bijambare“ i dijelova u neposrednom okruženju zaštićenih područja, kao i aktivnosti na sanaciji deminiranih područja. Finansiranje projekta u vrijednosti od minimalno 100.000 KM predviđeno je iz budžeta Općine Ilijaš, Kantonalne uprave civilne zaštite, Ministarstva komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a i Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja.		
Strateški projekti	„Nadograditi i unaprijediti integrirano urbano planiranje bazirano na GIS-u za Kanton Sarajevo s ciljem bolje efikasnosti sistema monitoringa i evaluacije u planiranju“	Očekivani izlazni rezultat: integrirana GIS-baza podataka za cijeli Kanton. Olakšan pristup podacima, ocjenjivanje i praćenje aktivnosti na istraživanju i analizi. Očekivani krajnji rezultat: transparentno urbanističko planiranje.	
	“Uspostaviti mehanizme za unapređenje vrijednosti zemljišta u skladu s razvojnim mjerama prostornog uređenja“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljeni mehanizmi kontrole upotrebne vrijednosti zemljišta. Porast vrijednosti zemljišta. Očekivani krajnji rezultat: sprečavanje nekontroliranog širenja urbanog područja i bespravne gradnje objekata; ekonomska dobit.	
	“Deminiranje i saniranje šuma“	Očekivani izlazni rezultat: smanjenje miniranih površina u okviru ZP „Bijambare“ i rubnih šumskih područja. Očekivani krajnji rezultat: deminiranje finalizirano u KS-u.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Deminirane površine (u ha)	n/a	
	Procentualni odnos minski sumnjive površine i deminiranih površina (%)	n/a	
	Površine saniranih šuma i zemljišta nakon deminiranja (ha)	n/a	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat i doprinos ove mjere ogleda se u razvijanju integralnog i transparentnog urbanističkog planiranja na osnovu jedinstvene integrirane GIS-baze podataka za cijeli KS i kroz jačanje međusektorske koordinacije, uspostavu mehanizama za unapređenje vrijednosti zemljišta koji će pomoći u sprečavanju nekontroliranog širenja urbanog područja i bespravne gradnje objekata, te deminiranja i saniranja šumskih površina. Izradom navedenih projekata osigurat će se informacije o pritiscima koji potiču od ljudskih aktivnosti, kao i o utjecajima urbanog razvoja na floru i faunu, te će olakšati takvo integrirano urbanističko planiranje koje doprinosi unapređenju biološke raznolikosti i zaštite okoliša.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.286.618 KM Izvor: oko 840.000 KM iz budžeta KS-a i preko 1,4 miliona KM iz budžeta Općine Ilijaš, budžet KJU za zaštićena prirodna područja, lokalna zajednica, KJP „Sarajevo-šume“, EU i drugi fondovi, međunarodne finansijske institucije i donatori		

Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Kantonalna uprava civilne zaštite, Ministarstvo privrede – Uprava za šumarstvo, Zavod za planiranje razvoja KS-a, Zavod za izgradnju KS-a, KJP „Sarajevo-šume“, Centar za uklanjanje mina BH MAC, KJU za zaštićena prirodna područja
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.2. Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost
Naziv mjere	3.2.3. Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda moguće je postići inoviranjem postojećih i usvajanjem novih odluka o sanitarnoj zaštiti izvorišta vode, provođenjem mjera zaštite izvorišta, definiranjem jasnih smjernica za građenje u obuhvatu zaštitnih zona, smanjenjem unosa neprečišćenih otpadnih voda, racionalnim korištenjem vodnih resursa, kontrolisanom eksploatacijom građevinskog materijala iz riječnih korita (šljunka i pijeska), sanacijom nelegalnih odlagališta na obalama rijeka i sl. S ciljem povećanja stepena sigurnosti odbrane od poplava i pripreme za klimatske promjene potrebno je implementirati federalni i kantonalni Operativni plan odbrane od poplava, te izraditi plan upravljanja poplavnim rizikom za KS s ciljem identificiranja mjera za smanjenje poplavnog rizika i stepena prioriteta, kao i potrebnih sredstava i dinamike provođenja mjera. U svrhu sprečavanja plavljenja neophodna je obnova i sanacija postojećih, te izgradnja sistema zaštitnih vodnih objekata (regulacija i uređenje vodotoka) uz kontinuirano održavanje i čišćenje. Strateški projekt: <i>“Sistemska zaštita izvorišta vode za piće”</i> uključuje i usvajanje odluke o zaštiti izvorišta u Sarajevskom polju. Analize pokazuju da je voda za piće izvorišta iz kojih se snabdijeva KS dobrog kvaliteta. Međutim, pravno gledano, izvorišta je potrebno najprije zaštititi usvajanjem odluke o zaštiti izvorišta u skladu s Pravilnikom o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva (<i>Službene novine FBiH</i>, 88/12) i Zakonom o vodama FBiH. U maju 2013. završen je Elaborat zaštite izvorišta vode za piće „Sarajevsko polje“, koji je Vlada KS-a usvojila u aprilu 2014, te prihvatila Prednacrt odluke o zaštiti ovog izvorišta na području KS-a s programom mjera koji sadrži izvore i način finansiranja provođenja mjera za period od 10 godina. Međutim, odluka još uvijek nije usvojena. Za ovaj projekat nisu potrebna finansijska sredstva (tekuća sredstva). Strateški projekt: <i>“Procjena rizika od klimatskih promjena radi osiguranja otpornosti na buduće promjene”</i> podrazumijeva proširivanje postojeće procjene rizika i podložnosti KS-a u smislu obuhvata projekcije klimatskih promjena i budućeg rizika, područja i dobara izloženih značajnom riziku od opasnosti, osjetljivih tačaka i kapaciteta koji su na raspolaganju da se u neizvjesnim situacijama nose s ekstremnim vremenskim uvjetima, elementarnim nepogodama, vanrednim stanjima vezanim za okoliš i sl. Prilikom procjene potrebno je na sveobuhvatan način razmotriti moguće rizike, utvrditi koje i kakve osjetljive tačke postoje i koje mjere su s tim u vezi neophodne za efikasnu intervenciju, te kako upravljati utvrđenim

	rizicima/osjetljivim tačkama. Finansiranje projekta u vrijednosti od 2.397.848 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
Strateški projekti	“Sistemska zaštita izvorišta vode za piće”	Očekivani izlazni rezultat: usvojena nova odluka o zaštiti izvorišta vode za piće “Sarajevsko polje”; usvojene odluke o zaštiti preostalih izvorišta u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: Zaštićene vodozaštitne zone.	
	“Procjena rizika od klimatskih promjena radi osiguranja otpornosti na buduće promjene”	Očekivani izlazni rezultat: detektovana područja i dobra izložena značajnom riziku od opasnosti i izrađene smjernice za potrebe kreatora politika i lokalnih vlasti. Očekivani krajnji rezultat: poboljšana spremnost KS-a na prilagođavanje na klimatske promjene i prirodne nepogode.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Biohemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/l)	2,47	2
	Pokrivenost domaćinstava uslugama prikupljanja otpadnih voda – urbano područje (%)	78	90
	Procenat javnih infrastruktura koje su izložene riziku (%)	20	15
	Procenat domaćinstava koja su izložena riziku (%)	40	25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Od velikog značaja za unapređenje, zaštitu i očuvanje površinskih i podzemnih voda i zaštitu od poplava jeste usvajanje odluke o zaštiti izvorišta vode za piće u Sarajevskom polju i odluka o zaštiti za preostala izvorišta. Provođenjem mjera zaštite u zonama sanitarne zaštite, u skladu sa zakonskom legislativom, smanjit će se rizik od zagađenja izvorišta ili drugih utjecaja koji mogu nepovoljno djelovati na izvorišta, njihovu izdašnost, kvalitet i zdravstvenu ispravnost vode. Osiguranje spremnosti Kantona za buduće izazove pomoći će u ublažavanju poplava, klizišta i općeg rizika od elementarnih nepogoda/vanrednih stanja, kao i u zaštiti biološke raznolikosti, ekosistema i područja prirode, te će rezultirati ishodima koji pogoduju svima, što ih čini zdravijim i atraktivnijim mjestima za život, poslovanje i posjetu.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 2.397.849 KM Izvor: preko 700.000 KM iz budžeta Kantona i oko 1,7 miliona KM od međunarodnih finansijskih institucija i donatora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, KJKP ViK Sarajevo		
Ciljne grupe	Potrošači, općinske uprave, Agencija za upravljanje vodnim područjem rijeke Save		
Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima		

Prioritet	3.3. Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom	
Naziv mjere	3.3.1. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Na bazi Akcionog plana uspostave cirkularne ekonomije, koji je u martu 2020. godine usvojila EU u cilju ubrzavanja transformacijskih promjena što ih zahtijeva Evropski zeleni dogovor, potrebno je pripremiti jasnu politiku uvođenja cirkularne ekonomije (održive proizvodnje i potrošnje) u sferi upravljanja otpadom, tačnije, odrediti modele i definirati politike sistema upravljanja otpadom, te osigurati njihovo dosljedno provođenje. Potrebno je izraditi i usvojiti novi plan upravljanja otpadom KS-a, kao i usvojiti Akcioni plan za uvođenje cirkularne ekonomije na području KS-a. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada u KS-u treba bazirati na prevenciji i izdvajanju određenih kategorija otpada kroz nadogradnju postojeće infrastrukture. S obzirom na prostorne mogućnosti naseljenih mjesta KS-a postupak odvajanja otpada, radi ponovne upotrebe i reciklaže, treba se vršiti principom dolaska po odvojene komponente otpada (dvolinijski sistem prikupljanja otpada) i sistemom donošenja komponenti otpada na za to utvrđeno mjesto (zeleni otoci i reciklažna dvorišta). Bit će neophodno izvršiti izmjene postojećeg sistema naplate za usluge upravljanja otpadom, budući da postojeći sistem naknada vezanih za površinu (nasuprot naknadama zasnovanim na količini proizvedenog otpada) nije isplativ. Novi tarifni model pomoći će u smanjivanju količina otpada, ali za strožiji režim kažnjavanja zbog nezakonitog odlaganja otpada bit će neophodne mjere poput visokih novčanih kazni, koje bi se uvele istovremeno s regulatornim promjenama na nivou KS-a. Kako bi sistem bio funkcionalan, neophodno je provoditi kontinuiranu kampanju za pravilno razdvajanje otpada u svim općinama KS-a putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom. Strateški projekt: „Izgradnja infrastrukture za odvojeno prikupljanje otpada koji se može reciklirati” podrazumijeva nabavku posuda za odvojeno prikupljanje otpada koje će se postavljati u skladu s definiranim konceptom Elaborata o lokacijama reciklažnih dvorišta, niša i zelenih otoka s lociranjem u prostorno-planskoj dokumentaciji i investicijskim planom za područje devet općina KS-a. Također, za funkcioniranje sistema potrebno je osigurati dovoljne kapacitete za vozila i njihov prijevoz do odgovarajućeg objekta za tretman, te provoditi kontinuiranu kampanju u svim općinama KS-a putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom. Finansiranje projekta izgradnje infrastrukture u vrijednosti od 27.968.580 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, općina, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Finansiranje projekta provođenja kontinuirane kampanje u vrijednosti od 50.000 KM godišnje (ukupno 350.000 KM za strateški period) predviđeno je iz budžeta Kantona, federalnog Fonda za zaštitu okoliša i operatora sistema. Strateški projekt: „Izrada novog tarifnog modela za usluge upravljanja otpadom” ima za cilj promjenu sistema naknada za otpad budući da je postojeća naknada zasnovana na kvadraturi stambenog prostora umjesto na stvarnim količinama proizvedenog otpada. Studija o tarifnom modelu treba ponuditi odgovore na to kakav ekonomski opravdan i priuštiv tarifni model uspostaviti, te specificirati potrebne pravne i tehničke promjene i investicije koje omogućavaju provedbu modela u praksi. Finansiranje projekta u vrijednosti od 391.166 KM predviđeno je iz budžeta Kantona i budžeta FBiH.	
Strateški projekti	„Izgradnja infrastrukture za odvojeno prikupljanje otpada koji se može reciklirati”	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen sistem odvojenog prikupljanja otpada koji se može reciklirati. Očekivani krajnji rezultat: Ppovećan stepen reciklaže.

	„Izrada tarifnog modela za sistem upravljanja otpadom“	Očekivani izlazni rezultat: izrađen novi tarifni model. Očekivani krajnji rezultat: povećan stepen reciklaže.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.)	450	370
	Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5	3%
	Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	Manje od 1	11
	Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Nastavak aktivnosti na izgradnji zelenih otoka i reciklažnih dvorišta, kao i na uspostavljanju sistema dvolinijskog prikupljanja otpada u KS-u povećat će stepen reciklaže i povrat korisnih materijala iz otpada, te u konačnici dovesti do smanjenja količina otpada koji se odlaže. Izrada i implementacija novog tarifnog modela zasnovanog na količinama proizvedenog otpada bit će veoma važan pokretač za smanjenje proizvodnje otpada i podsticanje proizvođača na izdvajanje korisnih komponenti iz otpada. Realizacija ovakvih strateških usmjerenja doprinijet će uspostavi i funkcioniranju integralnog održivog sistema upravljanja otpadom u KS-u.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 28.709.746 KM Izvor: preko 8,9 miliona KM iz budžeta Kantona i oko 19,8 miliona KM iz budžeta općina, budžeta FBiH, federalnog Fonda za zaštitu okoliša, operatora sistema, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, KJPK „Rad“, Zavod za planiranje razvoja KS-a, općine KS-a		
Ciljne grupe	Općine KS-a, stanovništvo KS-a, operateri za upravljanje otpadom koji podliježu načelu proširene odgovornosti proizvođača		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.3. Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom
Naziv mjere	3.3.2. Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je da doprinese prevazilaženju problema vezanih za upravljanje posebnim kategorijama otpada na području KS-a koji su uzrokovani nedostatkom zakonske regulative i pravnih akata za upravljanje pojedinim vrstama otpada, neadekvatnim zbrinjavanjem medicinskog otpada unatoč činjenici da je uspostavljen sistem upravljanja ovom vrstom otpada na području KS-a, nepostojanjem adekvatne evidencije o ukupnim količinama pojedinih vrsta otpada, a što za posljedicu ima i nedostatak adekvatne infrastrukture za prihvata i zbrinjavanje posebnih vrsta otpada (građevinski otpad, otpadne gume, ulja, akumulatori, kabasti otpad, PCB, azbest, animalni otpad, biorazgradivi otpad itd.), nedostatkom operatora koji posjeduju dozvole za upravljanje i zbrinjavanje pojedinih vrsta otpada (azbest, otpadni PCB i PCT) itd. Ključna područja djelovanja odnose se na:

	- uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla, građevinskog otpada i otpada koji sadrži azbest, - uspostavljanje kapaciteta za iskorištavanje biorazgradivog otpada, - povećanje ukupnog procenta adekvatno zbrinutog električnog i elektroničkog otpada i otpadnih motornih ulja, - povećanje procenta na 100% adekvatno zbrinutog medicinskog otpada iz zdravstvenih ustanova. Strateški projekt: „Razviti sistem upravljanja otpadom životinjskog porijekla“ pomoći će KS-u da se suoči s problemom zbrinjavanja otpada životinjskog porijekla iz klaonice, mesnica, prehrambene industrije. Za potrebe realizacije projekta potrebno je pripremiti studiju izvodljivosti i iscrpnu procjenu u skladu s hijerarhijom otpada, Direktivom o nusproizvodima životinjskog porijekla EU i Direktivom o industrijskim emisijama EU s ciljem da se omogući priprema, ocjena i poređenje različitih mogućih rješenja za zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla, uključujući i nabavku palionice za životinjski otpad prema namjerama KS-a. Ukoliko nakon provođenja studije izvodljivosti bude odabrano rješenje izgradnje palionice za životinjski otpad, KS mora provesti procjenu utjecaja na zdravlje uz procjenu utjecaja na okoliš kako bi se otklonio rizik povezan s dioksinom i drugim toksičnim materijama s ciljem osiguranja odgovarajućih mjera praćenja, ublažavanja i otklanjanja rizika, uključujući sigurno zbrinjavanje pepela. Finansiranje projekta u vrijednosti od 3.520.495 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora, privatnog sektora. Strateški projekat: „Uspostaviti kapacitete za adekvatno zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest“ ima za cilj eliminiranje štetnog utjecaja azbestnih materijala (cijevi, krovovi itd.) na području KS-a. Realizacija projekta predviđena je u dvije faze: I faza podrazumijeva izradu investiciono-tehničke dokumentacije za izgradnju kasete za deponovanje azbesta i II faza podrazumijeva izgradnju kasete. Finansiranje projekta u vrijednosti od 620.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, federalnog Fonda za zaštitu okoliša i međunarodnih finansijskih institucija. Strateški projekt: „Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina“ osigurat će kontrolirano zbrinjavanje otpada i smanjiti opasnost za okoliš, kao što je nastajanje infiltracija u tlo i podzemne vode procjednih voda i nivo emisija stakleničkih gasova (u smislu ispuštanja CH₄ u zrak) u slučaju nelegalnog odlaganja organskog otpada. Sanacija kontaminiranih površina doprinijet će boljem kvalitetu tla. Finansiranje projekta u vrijednosti od 215.141 KM predviđeno je iz budžeta Kantona, od međunarodnih finansijskih institucija i donatora.	
Strateški projekti	„Razviti sistem upravljanja otpadom životinjskog porijekla“	Očekivani izlazni rezultat: razvijen i implementiran sistem. Očekivani krajnji rezultat: povećan stepen prikupljenog i tretiranog otpada životinjskog porijekla.
	„Uspostaviti kapacitete za adekvatno zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest“	Očekivani izlazni rezultat: izgrađena kasete za zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest. Očekivani krajnji rezultat: povećan stepen prikupljenog i zbrinutog otpada koji sadrži azbest.

	„Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina“	Očekivani izlazni rezultat: uklanjanje otpada na evidentiranim lokacijama. Očekivani krajnji rezultat: sanacija kontaminiranih površina.	
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.)	450	370
	Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5	3
	Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	Manje od 1	11
	Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina (%)	41	50
	Broj izgrađenih reciklažnih dvorišta	1	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom strateških usmjerenja koja će rezultirati uspostavljanjem kapaciteta i povećanjem procenta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada doprinijet će uspostavi integralnog održivog sistema upravljanja otpadom u KS-u. Izgradnja infrastrukture za posebne kategorije otpada smanjit će broj nelegalnih odlagališta otpada, te će smanjenje ukupne količine otpada značiti direktne prednosti u pogledu kvaliteta zraka, smanjenja emisija SG-a, tla, vodnih resursa, te javnog zdravlja i dobrobiti.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 4.355.636 KM Izvor: oko 2 miliona KM iz budžeta Kantona i 2,4 miliona KM od federalnog Fonda za zaštitu okoliša, međunarodnih finansijskih institucija i donatora i privatnog sektora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Ministarstvo privrede KS-a, KJPK „Rad“, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove, operatori za upravljanje otpadom koji podliježu principu proširene odgovornosti proizvođača, općine KS-a		
Ciljne grupe	Općine KS-a, stanovnici KS-a, operatori za upravljanje otpadom koji podliježu načelu proširene odgovornosti proizvođača		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.3. Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom
Naziv mjere	3.3.3. Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je plansko i dugoročno rješavanje problema zbrinjavanja otpada u Kantonu Sarajevo, te uspostavljanje RCUO „Smiljevići“ u skladu s preciziranom namjenom u prostornim i strateškim dokumentima donesenim na nivou FBiH i KS-a. Preduvjet za formiranje i održivo funkcioniranje RCUO-a je razvoj integralnog sistema upravljanja otpadom u skladu s konceptom cirkularne ekonomije, sanacija i rekonstrukcija postojećih sistema koji nisu u funkciji, te izrada, usvajanje i implementacija Prostornog plana područja posebnog obilježja RCUO „Smiljevići“. Ključna područja djelovanja odnose se na: - izgradnju aktivnih ploha za sanitarno odlaganje otpada do izbora konačnog tretmana otpada, - prikupljanje i tretman procjednih voda,

	- uspostavljanje zone za tretman komunalnog otpada, - funkcioniranje zone za reciklažu građevinskog otpada i deponovanje inertnog materijala, - uvezivanje postojećeg sistema za otplinjavanje i postavljanje novih sonde za otplinjavanje, - provođenje monitoringa u skladu s okolinskom dozvolom i kontinuirano održavanje priručne laboratorije i njen razvoj u pogonsku laboratoriju, hidrometeorološke i hidrološke stanice, - analizu opravdanosti uspostave RCUO-a kao nove samostalne institucije unutar sistema koja ima za cilj institucionalno odvojiti prikupljanje/transport otpada od deponovanja, - uspostavljanje GIS-baze podataka o tokovima otpada u okviru RCUO-a, - provođenje kontinuirane kampanje u svim općinama KS-a putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom o integralnom održivom sistemu upravljanja otpadom. Strateški projekt: <i>“Program aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO ‘Smiljevići’”</i> podrazumijeva realizaciju stavki iz usvojenog Programa aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO „Smiljevići“ za 2016–2020. godinu i novog programa čija je izrada u toku. Prioritetne aktivnosti koje treba realizirati su: izgradnja aktivnih ploha za sanitarno odlaganje otpada, odvajanje obodnih kanala od sistema drenaža, prekrivanje neaktivnih sanitarnih ploha multibarijernom zaštitom u cilju minimalizacije procjednih voda, izrada studije izvodljivosti odabira odgovarajućeg rješenja tretmana procjednih voda i dispozicije istih nakon tretmana, uvezivanje postojećeg sistema za otplinjavanje i postavljanje novih sonde za otplinjavanje, eksproprijacija zemljišta i izvođenje radova u cilju formiranja zone za reciklažu građevinskog otpada i deponije inertnog materijala, provođenje Plana monitoringa i dr. Finansiranje projekta u vrijednosti od 14.827.065 KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona, federalnog Fonda za zaštitu okoliša, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Strateški projekt: <i>„Razvijanje infrastrukture za mehaničko-biološki tretman otpada“</i> predviđen je na bazi Studije opravdanosti izgradnje kogenerativnog postrojenja i postrojenja za mehaničko-biološki tretman (MBT) otpada na području Kantona Sarajevo i Prostorne osnove i Strategijske procjene utjecaja na okoliš Prostornog plana područja posebnih obilježja RCUO „Smiljevići“, u toku čije je izrade Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a dalo mišljenje kojim je podržalo mehaničko-biološku obradu miješanog komunalnog otpada s ciljem proizvodnje RDF/biogasa/komposta uz izdvajanje reciklažnih sirovina u okviru zone za tretman komunalnog otpada. Za mehaničko-biološki tretman otpada razmatrana su dva scenarija: - mehaničko-biološka (kompostiranje) obrada miješanog komunalnog otpada s ciljem proizvodnje RDF-a i komposta, te izdvajanja reciklažnih materijala; - mehaničko-biološka (anaerobna digestija) obrada miješanog komunalnog otpada s ciljem proizvodnje RDF-a i biogasa, te izdvajanje reciklažnih materijala. Finansiranje projekta u vrijednosti od 94.173.215 KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.	
Strateški projekti	“Program aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO ‘Smiljevići’”	Očekivani izlazni rezultat: sanirani postojeći sistemi koji nisu u funkciji. Očekivani krajnji rezultat: formiran RCUO sa svim funkcionalnim zonama.
	„Razvijanje infrastrukture za mehaničko-biološki tretman otpada“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljena infrastruktura. Očekivani krajnji rezultat:

		povećanje količine tretiranog otpada i reciklažnih materijala; smanjenje količine deponovanog otpada.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.)	450	370
	Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	<1	11
	Količina tretiranog otpada	n/a	
	Količina prečišćenih procjednih voda	n/a	
	Količina električne energije proizvedene iz deponijskog gasa	n/a	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Formiranjem RCUO-a omogućava se uspostava integralnog sistema upravljanja otpadom, povećanje udjela odvojeno prikupljenog otpada, povećanje reciklaže i ponovnog korištenja otpada, prethodna obrada otpada prije konačnog odlaganja, smanjenje količina otpada koji se odlaze na odlagalištima, samoodrživost sistema upravljanja otpadom i smanjenje štetnih utjecaja na okoliš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 109.000.280 KM Izvor: 33 miliona KM iz budžeta Kantona i oko 76 miliona KM iz federalnog Fonda za zaštitu okoliša i od međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, KJPK „Rad“, općine KS-a, operateri za upravljanje otpadom koji podliježu principu proširene odgovornosti proizvođača		
Ciljne grupe	Općine KS-a, stanovnici KS-a i udruženja za zaštitu okoliša		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture
Naziv mjere	3.4.1. Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je unapređenje saobraćajne infrastrukture, definirane važećom prostorno-planskom dokumentacijom. Ovo se prvenstveno odnosi na nastavak aktivnosti na: - unapređenju svih vidova javnog linijskog prijevoza putnika na području KS-a (tramvaj, trolejbus, autobus, minibus, vertikalni prijevoz putnika) uz dogradnju ili modernizaciju postojeće infrastrukture; - favorizaciji pješačkog i biciklističkog saobraćaja kroz osiguravanje posebnih saobraćajnih površina za ove vidove saobraćaja; - izgradnji planiranih primarnih saobraćajnica koje su već započete, ali i onih koje nisu, a predviđene su važećom planskom dokumentacijom; - rekonstrukciji i održavanju postojećih saobraćajnica, uz posebnu pažnju na dostizanje potrebnih nivoa kapaciteta i sigurnosti saobraćaja; - promjenu politike upravljanja i investicionim ulaganjima u saobraćaj u mirovanju; - modernizaciju saobraćaja kroz korištenje električne energije i drugih alternativnih goriva, te izgradnja sistema mreže punionica za iste; - razvoj urbane gradske logistike; - istraživanje realnih mogućnosti i realizaciju uključivanja željeznice u jedinstven sistem javnog prijevoza putnika.

Strateški projekt: *“Povećanje sigurnosti u saobraćaju i unapređenje infrastrukture za osobe s invaliditetom”* ima za cilj analizirati i rješavati opasna mjesta i opasne dionice na cestovnoj infrastrukturi s fokusom na sigurnost pješaka i biciklista u cijeloj politici mobilnosti, te unaprijediti infrastrukturu u cilju poboljšanja sigurnosti, a posebno infrastrukture prilagođene osobama s invaliditetom. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 miliona KM predviđeno je dijelom (80%) iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi) (20%).

Strateški projekt: *„Ulaganje u infrastrukturu i vozila javnog linijskog prijevoza putnika”* podrazumijeva investiciono ulaganje u postojeću tramvajsku i trolejbusku infrastrukturu, te u izgradnju i proširenje mreže novih linija tramvajskog i trolejbuskog saobraćaja. Nabavka novih ekološki prihvatljivih vozila (tramvaji, trolejbusi, autobusi i minibusi niske emisije). Cilj je osigurati prihvatljiv, dostupan i pristupačan prijevoz s niskokarbonskom emisijom, niskom bukom i vibracijama. Potrebno je omogućiti kvalitetno umrežavanje transportnih sistema u integrirani sistem urbane mobilnosti, te razvijati politike niskoemisionog saobraćaja koje će postaviti regulatorni okvir da se od operatora traži da zamijene postojeća vozila vozilima koja proizvode manje emisija. Finansiranje projekta u vrijednosti od 250 miliona KM predviđeno je dijelom (90%) iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi) (10%).

Strateški projekt: *„Razvoj nemotorizovanih vidova prijevoza i kretanja”* podrazumijeva unapređenje biciklističkog saobraćaja (ustopu međusobno povezane i funkcionalne mreže biciklističkih staza i parkirališta, sistem javnih bicikala), označavanje prostora namijenjenih isključivo za pješčenje kroz osiguranje adekvatnog prostora na postojećim ulicama i nominovanje novih ulica rezerviranih isključivo za pješake ili mješovito s vremenskom raspodjelom prava korištenja, osiguranje infrastrukturnih i drugih pretpostavki za povezivanje svih vidova nemotorizovanog kretanja (pješačenje, biciklizam i drugi inovativni vidovi kretanja) i povezivanje nemotorizovanog kretanja i javnog linijskog prijevoza. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 miliona KM predviđeno je dijelom (80%) iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP- privatna ulaganja) (20%).

Strateški projekt: *„Izgradnja primarnih gradskih saobraćajnica”* ima za cilj rješavanje saobraćajnih gužvi i ubrzavanje saobraćaja, s tim da je neophodno u današnjem vremenu i prostoru izvršiti njihovo preprojektovanje i namjenu prije svega s aspekta održive urbane mobilnosti. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200 miliona KM predviđeno je dijelom (50%) iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi) (50%).

Strateški projekt: *„Unapređenje i regulacija saobraćaja u mirovanju”* ima za cilj da destimulirati dugotrajno parkiranje u centru grada i nepotrebn dolazak privatnim automobilom u centar grada. Izgradnjom parking-garaža treba omogućiti smanjenje broja vozila na ulicama i javnim površinama, čime će se one osloboditi parkiranih vozila i moći koristiti u druge svrhe. Na glavnim koridorima ulaza na područje Sarajeva treba planirati i izgraditi sisteme *Park and Ride*, s pristupačnom i dostupnom mrežom javnog prijevoza i sredstvima nemotorizovanog kretanja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 100 miliona KM predviđeno je dijelom (50%) iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP-privatna ulaganja) (50%).

Strateški projekat: *„Razvoj urbane gradske logistike”* podrazumijeva izgradnju održive i pametne logistike u okviru gradskih središta, te izgradnju modernih dispečerskih centara, koji bi objedinjavali uslugu sa svim vrstama roba i ostalim potrebama urbanog područja.

	Osnovni zadatak gradske logistike jeste redukcija ukupnog broja vožnji transportnih sredstava u urbanim zonama i ublažavanje njihovih negativnih utjecaja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 miliona KM predviđeno je dijelom (50%) iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP-privatna ulaganja) (50%). Strateški projekt: „Uključivanje željeznice u jedinstven sistem javnog prijevoza putnika“ podrazumijeva uspostavu prigradskog prijevoza uz korištenje svih prednosti dostupnosti željezničkog prijevoza i postojećih terminala i željezničke stanice u centralnom dijelu Sarajeva. Potrebno je razmotriti mogućnosti izgradnje drugog kolosijeka pruge tamo gdje je to neophodno, kao i izgradnje željezničke pruge od Željezničke stanice Sarajevo do Vogošće, odnosno do Semizovca. Finansiranje projekta u vrijednosti od 50 miliona KM predviđeno je dijelom (50%) iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP-privatna ulaganja) (50%).	
Strateški projekti	„Povećanje sigurnosti u saobraćaju i unapređenje infrastrukture za osobe s invaliditetom“	Očekivani izlazni rezultat: smanjenje broja poginulih i povrijeđenih u saobraćaju za 20%. Očekivani krajnji rezultat: broj poginulih u saobraćaju značajno smanjen.
	„Ulaganje u infrastrukturu i vozila javnog linijskog prijevoza putnika“	Očekivani izlazni rezultat: povećanje korištenja javnog prijevoza za 10%. Očekivani krajnji rezultat: 55% svih putnika vozi se javnim prijevozom.
	„Razvoj nemotorizovanih vidova prijevoza i kretanja“	Očekivani izlazni rezultat: povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje za 200%. Očekivani krajnji rezultat: povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje za 150.
	„Izgradnja primarnih gradskih saobraćajnica“	Očekivani izlazni rezultat: povećanje izgrađene primarne mreže za 20 km. Očekivani krajnji rezultat: izgrađeni svi glavni pravci primarne mreže saobraćajnica.
	„Unapređenje i regulacija saobraćaja u mirovanju“	Očekivani izlazni rezultat: izgrađeno 10 novih objekata za saobraćaj u mirovanju. Očekivani krajnji rezultat: izgrađeni svi planirani objekti saobraćaja u mirovanju.
	„Razvoj urbane gradske logistike“	Očekivani izlazni rezultat: smanjenje broja ulazaka u

		gradske zone za 30%. Očekivani krajnji rezultat: ulazak u gradske zone samo ekološki prihvatljivim vozilima.	
	„Uključivanja željeznice u jedinstveni sistem javnog prijevoza putnika“	Očekivani izlazni rezultat: povezivanje tramvajske infrastrukture sa željeznicom. Očekivani krajnji rezultat: željeznica je uključena u sistem javnog prijevoza u KS-u.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama s invaliditetom	483 lokacije, 1.140 metara	580 lokacija, 1.500 metara
	Broj poginulih i povrijeđenih u saobraćaju	1.029	Manje od 823
	Broj pristupnih terminala javnog prijevoza i nemotorizovanog kretanja	40	50
	Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje	78	234
	Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza	≤45% JGP	≥55% JGP
	Pristupačnost vozila JGP-a osobama s invaliditetom	10	20
	Povećanje broja kilometara operatera (mil. km)	12	13,5
	Smanjenje emisije CO ₂ iz saobraćaja (t)	480	420
	Povećanje dužine uređenih saobraćajnica za potrebe nemotorizovanog kretanja (m)	17.000	20.500
	Smanjenje stope rasta stepena motorizacije	2,88	2,6
	Smanjenje broja centara dostave, prodaje gradske logistike	23	≤10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnja planiranih primarnih saobraćajnica koje su već započete, ali i onih koje nisu, a predviđene su važećom planskom dokumentacijom; rekonstrukcija i održavanje postojećih saobraćajnica, uz posebnu pažnju na dostizanje potrebnih nivoa kapaciteta i sigurnosti saobraćaja, favorizacija pješackog i biciklističkog saobraćaja kroz osiguravanje posebnih saobraćajnih površina za ove vidove saobraćaja; ubrzana realizacija površina za javni mirujući saobraćaj (garaža i parkinga), s akcentom na uže urbano područje KS-a, posebno na njegovu centralnu zonu; unapređenje svih vidova javnog prijevoza putnika na području KS-a (tramvaj, trolejbus, autobus, minibus, vertikalni prijevoz putnika) uz dogradnju ili modernizaciju postojeće infrastrukture.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 660 miliona KM Izvor: 442 mil. KM iz budžeta Kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i 218 mil. KM iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU-fondovi, PPP-privatna ulaganja)		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo saobraćaja KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo saobraćaja KS-a, Vlada KS-a, Direkcija za ceste KS-a		
Ciljne grupe	Vlada KS-a, općine, stanovništvo		
Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima		
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture		

Naziv mjere	3.4.2. Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	U cilju poboljšanja kvaliteta usluga vodosnabdijevanja treba unaprijediti kvalitet usluge vodosnabdijevanja kroz sagledavanje stanja postojećih bunara, mogućnosti izgradnje novih bunara/vodozahvata ili proširenja postojećih filter-postrojenja, te izradu programa sanacije prioriternih dijelova centralnog vodovodnog sistema kojim upravlja KJKP ViK Sarajevo, kao i realizaciju projekta rješenja vodosnabdijevanja (Crna Rijeka) KS-a. Ključna područja odnose se na: - izradu strategije i planova za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima s potrošačima, te projekte boljeg praćenja i prikupljanja podataka iz vodovodne mreže; - rekonstrukciju i izgradnju vodovodne mreže; - monitoring, optimizaciju i modernizaciju upravljanja vodovodnim sistemom; - smanjenje rizika u pogledu kvaliteta vode; - poduzimanje aktivnosti na smanjenju rizika u pogledu kvaliteta vode i poboljšanje povezivanja stanovništva na glavne pravce vodosnabdijevanja, te aktivnosti na razvoju GIS-a, baze podataka integralnog planiranja mreže s planiranjem zahtjeva vezanih za snabdijevanje i potrebe za vodom, kapacitete pogona za pročišćavanje vode, distributivne mreže i kvalitet vode unutar mreže. Strateški projekt: „<i>Strategije i planovi za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima s potrošačima</i>“ zasnovana je na izradi mrežnog modela zasnovanog na GIS-u s ciljem potvrđivanja lokacija opreme i omogućavanja efikasnog programiranja budućih aktivnosti održavanja opreme koja zastarijeva. Ovim će se osigurati osnov za digitalno upravljanje opremom i stalna evidencija stanja opreme. Planiranje mreže treba biti integrirano s planiranjem zahtjeva vodnih resursa, kapaciteta pogona za pročišćavanje vode i kvaliteta vode u mreži. Integrirani model treba koristiti plan i pripremiti se za buduće pritiske na vodovodnu mrežu uključujući, između ostalog, sve veću potražnju s obzirom na porast stanovništva u Kantonu Sarajevo, promjene raspoloživosti vode uslijed klimatskih promjena, te degradaciju mrežne infrastrukture. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 1 milion KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona i iz vanjskih izvora. Strateški projekt: „<i>Praćenje i prikupljanje podataka iz vodovodne mreže</i>“ uključuje veći obim praćenja u stvarnom vremenu u cijeloj mreži, uključujući i mjerenja na nivou mjernih zona i provođenje ispitivanja o curenju vode. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 6 mil. KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona i iz vanjskih izvora. Strateški projekt: „<i>Smanjenje gubitaka vode iz mreže</i>“ usmjeren je na smanjenje značajnih gubitaka vode iz mreže vodosnabdijevanja održavanjem, odnosno zamjenom postojećeg sistema vodosnabdijevanja. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 210 mil. KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona i iz vanjskih izvora (70 mil. KM održavanje mreže i 140 mil. KM zamjena mreže).	
Strateški projekti	„Strategije i planovi za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima s potrošačima“	Očekivani izlazni rezultat: smanjenje ukupnih gubitaka pitke vode. Očekivani krajnji rezultat: planirano upravljanje i investiranje u pogledu odvođenja otpadnih voda i vodosnabdijevanja.
	„Praćenje i prikupljanje podataka iz vodovodne mreže“	Očekivani izlazni rezultat: izvještaji s rezultatima mjerenja. Očekivani krajnji rezultat: unapređenje upravljanja vodovodne mreže.

	„Smanjenje gubitaka vode iz mreže“	Očekivani izlazni rezultat: smanjenje ukupnih gubitaka pitke vode. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđeno stanje vodovodne mreže.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Ukupna dužina vodovodne mreže (km)	1.161	1.200
	Ukupna dužina kanalizacione mreže (km)	1.428	1.600
	Stanovništvo koje je priključeno na vodovod (%)	98,0	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Bolji digitalni kapacitet za upravljanje opremom koji će omogućiti procjenu i poboljšanje otpornosti sistema snabdijevanja na sadašnjem i budućem nivou potreba i raspoloživosti resursa prema različitim scenarijima rizika od klimatskih promjena i suša pomoći će u osiguranju okolišne i finansijske održivosti budućeg rada.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 217.000.000 KM Izvor: 12,3 miliona KM iz budžeta Kantona i 204,7 miliona KM iz vanjskih izvora (međunarodne finansijske institucije i donatori, krediti)		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS-a, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Kantonalna uprava civilne zaštite, Zavod za izgradnju KS-a, KJKP ViK Sarajevo		
Ciljne grupe	Vlada KS-a, općine, stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture
Naziv mjere	3.4.3. Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je unaprijediti zaštitu i očuvanje vodnog resursa. Ključna područja djelovanja odnose se na: - monitoring kvaliteta i kvantiteta voda; - adekvatno zbrinjavanje mulja s postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda „Butila“; - inventarizaciju direktnih ispusta otpadnih voda; - katastar zagađivača koji ispuštaju industrijske otpadne vode u kanizacioni sistem; - katastar/nadzor septičkih jama, izgradnja i rekonstrukcija separatne kanizacione mreže, kolektora i sl. Strateški projekt: „Praćenje otpadnih voda i tokova rijeka i opterećenja“ u cilju pribavljanja informacije o karakteristikama površinskih voda, propusnosti i slivnim površinama, s ciljem osiguravanja podataka za potrebe planiranja i zaštite od poplava i mjera održivog sistema odvodnje. Finansiranje projekta u vrijednosti od 500.000 KM predviđeno je iz budžeta KS-a, Ministarstva finansija KS-a i donatora. Strateški projekt: „Izraditi studiju o finansiranju PPOV-a, kanalizacije i održivih OSO-a, analizu propisa i upravljanja komunalnim preduzećima“ podrazumijeva analizu strukture i modele poslovanja komunalnog preduzeća za vodosnabdijevanje i kanalizaciju, te njihov odnos s Vladom KS-a, industrijskim preduzećima, vlasnicima imovine i potrošačima. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1 milion KM predviđeno je iz budžeta KS-a, Ministarstva finansija KS-a, donatora i bespovratnih sredstava Ministarstva komunalne

	privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, KJKP ViK Sarajevo.		
Strateški projekti	„Praćenje otpadnih voda i tokova rijeka i opterećenja”	Očekivani izlazni rezultat: izvršen dodatni monitoring i ažurirane informacije o tokovima i opterećenjima. Očekivani krajnji rezultat: osigurano dostavljanja podataka i kontrola infrastrukture za potrebe planiranja i rada opreme sistema za prikupljanje otpadne vode i mogućnost osiguranja poštivanja ciljeva kvaliteta vode u rijekama.	
	„Izraditi studiju o finansiranju PPOV-a, kanalizacije i održivih OSO-a, analiza propisa i upravljanja komunalnim preduzećima”	Očekivani izlazni rezultat: bolje planiranje, upravljanje i investiranje u pogledu odvođenja otpadnih voda i vodosnabdijevanje. Očekivani krajnji rezultat: veći stepen prikupljanja otpadnih voda i odgovarajućeg pročišćavanja uz dostupnost sistema svim građanima.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje (%)	21	17
	Biohemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/l)	2,47	2
	Procenat industrijskih otpadnih voda koje se pročišćavaju (%)		50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Bolje planiranje i projekcija investicija u sisteme za otpadne vode za rezultat imaju kvalitetnija i ekonomičnija rješenja uz bolje izgleda da će biti ispunjeni svi regulatorni i finansijski ciljevi. Sredstva za digitalno planiranje i projektovanje mogu se prilagoditi tokom operativne faze kako bi ista bila dio digitalnog sistema za upravljanje imovinom i po mogućnosti kasnije uvezana sa sistemima SMART gradova.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1,5 milion KM Izvor: 500.000 KM iz budžeta KS-a i 1 milion KM od donatora, bespovratna sredstva, KJKP ViK Sarajevo		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, KJKP ViK Sarajevo		
Ciljne grupe	Potrošači, općinske uprave, Agencija za upravljanje vodnim područjem rijeke Save		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture
Naziv mjere	3.4.4. Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i

	toplifikacija)	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je zadržati dosadašnji osnovni koncept snabdijevanja energijom i energentima preko primarnih sistema za kontinuiranu dobavu energije: elektroenergetskog, gasnog i centralnog toplifikacionog, kao i preko pojedinačnih isporuka tečnih i čvrstih goriva te tečnog naftnog gasa, putem cestovnog saobraćaja ili željeznice i odgovarajućih skladišta. Ključna područja odnose se na: - aktivnosti na iznalaženju optimalnog rješenja snabdijevanja iz drugih izvora i dobavnih pravaca, - unapređenje sistema gasne mreže (rekonstrukcija i izgradnja distributivne gasne mreže), - povećanje energetske efikasnosti u oblasti grijanja i primjenu prirodnog gasa za hlađenje u ljetnom periodu, - izgradnju infrastrukture za komprimirani prirodni gas (CNG), - promociju, subvencioniranje i podršku korištenju prirodnog gasa u domaćinstvima i industriji, - unapređenju i proširenju centralnog toplifikacionog sistema, - iskorištavanju slobodnih kapaciteta postojećih centralnih kotlovnica i izgradnju novih kotlovnica u cilju centralne toplifikacije pojedinih naselja, - korištenju obnovljivih izvora energije u cilju zagrijavanja korisnika, - mogućnost povezivanja Sarajeva sa toplovodom TE <i>Kakanj</i>. Strateški projekt: „Rekonstrukcija, povećanje efikasnosti i proširenje sistema daljinskog grijanja“ usmjeren je na maksimalnu uštedu operativnih troškova, bolju efikasnost i proširenje sistema za proizvodnju i distribuciju toplotne energije u KS-u. Projekat podrazumijeva aktivnosti koje se odnose na rekonstrukciju, modernizaciju i automatizaciju rada postojećih postrojenja, zamjenu kotlova, gorionika, pumpi i distributivnih mreža – toplovoda i vrelovoda, proširenje postojećeg SCADA-sistema, unapređenje GIS-sistema, te subvencioniranje ugradnje individualnih mjerila toplotne energije. U cilju proširenja sistema daljinskog grijanja planirana je izrada programa proširenja koji treba obuhvatiti sve tehničke, pravne, ekonomske i opće aspekte proširenja, kao i izgradnju novih kotlovnica (lokalitet <i>Kampus</i>, lokalitet <i>Vaso Miskin Crni</i>) i priključenje postojećih kotlovnica KJKP „Toplane-Sarajevo“ na lokalitetu Ilidže na izvor geotermalne energije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 69.200.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona. Strateški projekat: „Rekonstrukcija i proširenje distributivne gasne mreže“ ima za cilj stabilnost gasnog sistema implementacijom aktivnosti koje obuhvataju proširenje distributivne gasne mreže, rekonstrukciju sistema katodne zaštite, zamjenu mjeraca protoka gasa i ventila na gasnom sistemu, modernizaciju regulacionih postrojenja, laboratoriju za kalibraciju mjerila protoka gasa i drugih koje će omogućiti kontinuitet i sigurnost u snabdijevanju gasom. Finansiranje projekta u vrijednosti od 13.520.596 KM predviđeno je iz budžeta Kantona i budžeta općina.	
	Strateški projekti	„Rekonstrukcija, povećanje efikasnosti i proširenje sistema daljinskog grijanja“ Očekivani izlazni rezultat: proširen, automatizovan i energijski efikasan sistem daljinskog grijanja, smanjenje emisije štetnih gasova kroz smanjenu potrošnju energenata (električna energija, prirodni gas). Očekivani krajnji rezultat:

		sigurna i efikasna distribucija toplotne energije, manje zagađenje okoliša.	
	„Rekonstrukcija i proširenje distributivne gasne mreže“	Očekivani izlazni rezultat: rekonstruiran i proširen gasni sistem. Očekivani krajnji rezultat: sigurnije snabdijevanje prirodnim gasom, smanjenje rizika od prekida isporuke.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Potrošnja energije/energenata (GWh)	4.795	5.000
	Potrošnja energije po stanovniku (MWh/st.)	3,6	10
	Ukupna dužina distributivne gasne mreže (svih nivoa pritiska) (km)	1.383	1.400
	Broj kupaca s potrošnjom prirodnog gasa	57.106	60.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje i proširenje gasne mreže i sistema daljinskog grijanja omogućit će se pristup stanovnicima KS-a koji do sada nisu imali mogućnost korištenja prirodnog plina, što će doprinijeti manjem korištenju čvrstih goriva, a samim time i smanjenju aerozagađenja u zimskom periodu. Moguće su ekonomske prednosti u vidu ekonomske dobiti i mogućnosti zapošljavanja. Društvene prednosti u oblasti javnog zdravlja i pristupa uslugama.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 82.720.596 KM Izvor: 79,2 miliona KM iz budžeta Kantona i preko 3,5 miliona KM iz budžeta općina		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, <i>Sarajevogas, Toplane</i>		
Ciljne grupe	Potrošači, postojeći i budući subjekti za snabdijevanje energijom		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture
Naziv mjere	3.4.5. Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je nastavak održavanja postojeće i gradnja nove infrastrukture, te unapređenje poslovanja i pružanja usluga KJKP RAD, KJKP PARK, KJKP POKOP, KJKP Tržnice i pijace. Ključna područja odnose se na: - unapređenje upravljanja i održavanja gradskim zelenim površinama; - uspostavu katastarskih javnih zelenih površina Kantona Sarajevo; - izgradnju izletišta, šetališta, otvorenih bazena, streljista i slično; - nabavku opreme potrebne za RZC <i>Pionirska dolina</i> i ZOO koja je planirana (rekonstrukcija jezera, građevinskih objekata, adrenalin park); - unapređenje GIS-sistema upravljanja grobljima; - unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga; - opremanje prihvatilišta pasa lutalica; - uređenje kapaciteta prema zahtjevima zakupaca za potrebe KJKP Tržnice; - nastavak održavanja kompostane (vrtni i zeleni otpad) i nabavka prateće mehanizacije i opreme na lokaciji Sokolović-Kolonija.

	Strateški projekat: „Unapređenje komunalne higijene javno-prometnih površina Kantona Sarajevo“ doprinijet će zaštiti zraka smanjenjem emisije polutanata i smanjenju zagađenja okoliša i rizika po zdravlje i sigurnost stanovništva. Projektom je predviđena nabavka: 2 vozila za ljetno-zimsko održavanje kolovoza, 2 električna vozila, 6 električnih usisivača, 5 cisterni za pranje, 2 čistilice za mašinsko održavanje kolovoza i rigola i 2 vozila za ljetno-zimsko održavanje trotoara i rigola. Također, potrebno je izvršiti nabavku vozila koja mogu koristiti rastvor kalcij-hlorida za obaranje čestica PM₁₀ u periodima velikog zagađenja zraka. Finansiranje projekta u vrijednosti od 3.840.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona. Strateški projekt: „Unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga“ projekat je koji podrazumijeva unapređenje pogrebnih usluga na Groblju Vlakovo (povećanje kapaciteta – proširenje Groblja Vlakovo za ukop/sahranu, proširenje Aleje veterana i izgradnju memorijalnog trga i kapela, unapređenje komunalne infrastrukture – izgradnje parking prostora), izgradnju objekta Kompleks krematorija i komemorativnog centra Sarajevo, izgradnju poslovne zgrade na Groblju Bare, kao i sanaciju i zamjenu drenažnog sistema i rekonstrukciju saobraćajnica na Groblju Bare i nadogradnju GIS-sistema upravljanja grobljima i sl. Finansiranje projekta u vrijednosti od 23,2 miliona KM predviđeno je u iznosu od 21,6 miliona KM iz budžeta Kantona, 160.000 KM iz vanjskih izvora i oko 1,4 miliona KM iz vlastitih sredstava KJKP Pokop.		
Strateški projekti	„Unapređenje komunalne higijene javno-prometnih površina Kantona Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: nabavljena potrebna mehanizacija. Očekivani krajnji rezultat: poboljšanje higijene javnoprometnih površina.	
	„Unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: prošireni kapaciteti i prateća infrastruktura (saobraćajnice, parking prostor...) za ukop, te uspostavljena evidencija izgrađenih objekata na grobljanskim površinama, evidencija hortikulturnih radova, mobilijara i dr. Očekivani krajnji rezultat: poboljšan nivo pogrebnih usluga.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Procenat komunalnog otpada koji se kompostira	n/a	
	Broj grobnih mjesta	n/a	
	Otkupljeno zemljište za potrebe proširenja Groblja Vlakovo (m ²)	n/a	
	Uređene površine grobnih polja (m ²)	809.900	850.000
	Prosječan stepen naplate usluga (KJKP Rad) za privredu i za građane (%)	83	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnjom dodatnih sadržaja i održavanjem postojećih sadržaja kojim upravljaju KJKP RAD, KJKP PARK, KJKP POKOP, KJKP Tržnice i pijace doprinijet će se unapređenju infrastrukture i unapređenju pružanja usluga, a samim time i zadovoljstva građana, odnosno korisnika usluga.		

Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 27 miliona KM Izvor: 25,4 miliona KM iz budžeta Kantona, 1,6 miliona KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Ministarstvo privrede KS-a, javna komunalna preduzeća KS-a
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS-a

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.1. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države
Naziv mjere	4.1.1. Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, Gorska služba spašavanja...)
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je osnažiti sistem zaštite i sigurnosti građana tako što će se standardizirati, modernizirati i normativno urediti oblast djelovanja civilne zaštite i GSS-a u Kantonu Sarajevo u svrhu unapređenja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća i harmonizirati sa standardima i zahtjevima preuzetim međunarodnim obavezama i saradnjom u provođenju zaštite i spašavanja. Dalje, definiranjem okvira kompetencija i profesionalizacijom GSS-službe u skladu s nadležnostima u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća, jasnim definiranjem pravila koordinacije i saradnje s upravama civilne zaštite radi donošenja i usklađivanja planova i programa zaštite i spašavanja od prirodnih ili drugih nesreća u KS-u i izvan njega, definiranjem kataloga naplativih i nenaplativih usluga GSS-a, definiranjem standarda kvalitete operativnog djelovanja i certifikacijom stručnih lica, mapiranjem zona evakuacije i sletno-poletnih zona za vertikalni transport unesrećenih lica, edukacijom „uposlenika“ civilne zaštite i GSS-a u Kantonu Sarajevo za pripremanje projektnih aplikacija za EU-fondove, kartiranjem u GIS-u, znavljanjem stručne opreme i vozila, edukacijom o medijskom kriznom izvještavanju javnosti, edukacijom građana o ponašanju u nesrećama, posebice djece, jačanjem saradnje s vojskom, policijom, turističkom zajednicom, hotelijerima, medicinskim i drugim službama u Kantonu Sarajevo, razmjenom dobrih praksi kroz stručne susrete unutar Saveza gorskih službi spašavanja u Bosni i Hercegovini, u regionu i u saradnji na projektima IPA prekogranične saradnje osnažit će se institucionalni sistem koji brine o sigurnosti građana i gostiju u Kantonu Sarajevo i BiH. Strateški projekt: „Jačanje kapaciteta GSS-a u KS-u“ Projektom se dugoročno ulaže u povećanje kapaciteta ljudstva za projektno upravljanje i ujedno povećanje apsorpcijskih kapaciteta za povlačenje sredstava iz EU-fondova u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara kroz profesionalizaciju službe i normiranje djelovanja GSS-a na području Kantona Sarajevo. Finansiranje projekta u vrijednosti od 100.000 KM predviđeno je u iznosu od 50% iz budžeta Kantona i 50% iz vanjskih izvora. Strateški projekt: „Jačanje kapaciteta civilne zaštite u KS-u“ Projektom se dugoročno ulaže u povećanje kapaciteta za upravljanje u kriznim situacijama (urbane poplave, poplave, potresi itd.) izradom planova za krizne situacije, evakuacije, potrage i spašavanja, horizontalni i vertikalni transport na sigurna područja Kantona Sarajevo i šire, jasno definirani zapovjedni lanci, odabrani profesionalni, educirani i vješti u medijskom kriznom komuniciranju, educirani i povezani sa svim sektorima koji učestvuju (zdravstvo, saobraćaj, škole, energetika, hotelijeri, građevina...). Finansiranje projekta u vrijednosti od 100.000 KM

	predviđeno je u iznosu od 50% iz budžeta Kantona i 50% iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Jačanje kapaciteta GSS-a u KS-u“	Očekivani izlazni rezultat: usvojeno novo zakonsko rješenje i svi provedbeni akti do 2022. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. modernizirani kapaciteti GSS-a realizacijom inovativnih projekata za 75% u odnosu na period do 2020.	
	„Jačanje kapaciteta civilne zaštite u KS-u“	Očekivani izlazni rezultat: izrađeni modeli simulacije i doneseni planovi za krizne situacije, evakuacije, potrage i spašavanja, horizontalni i vertikalni transport na sigurna područja Kantona Sarajevo i šire do 2022. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. modernizirani kapaciteti civilne zaštite u KS-u realizacijom EU-projekata za 25% u odnosu na period do 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj članova GSS-a u KS-u	72	150
	Stepen popunjenosti radnih mjesta – Kantonalna uprava civilne zaštite (%)	70,1	85
	Spašena imovina u %	90	98
	Broj intervencija – Kantonalna uprava civilne zaštite	2.149	1.400
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguran je standardiziran i koordiniran pristup rješenjima za krizne situacije kao i za individualna spašavanja ljudi i dobara u Kantonu Sarajevu i šire.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 200.000 KM Izvor: 100.000 KM iz budžeta Kantona i 100.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna uprava civilne zaštite		
Nosioci mjere	Kantonalna uprava civilne zaštite, Gorska služba spašavanja		
Ciljne grupe	Stanovništvo, uposlenici Kantonalne uprave civilne zaštite i Gorske službe spašavanja		
Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.1. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države		
Naziv mjere	4.1.2. Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije		
Opis mjere sa okvirnim	Cilj mjere je potaći snažan i održiv antikorupcijski aktivizam u KS-u, inoviranjem regulative o		

područjima djelovanja	zaštiti zviždača, pružiti pravnu sigurnost prijaviteljima korupcije, a reaktivirati civilno društvo da informativno-medijskom kampanjom i drugim akcijama utječu na prevenciju slučajeva korupcije i povećanje stope prijavljenih slučajeva korupcije. Na nivou kantonalnih ministarstava i kantonalnih javnih preduzeća treba osigurati transparentnost promocijom digitalnih alata za informacije o društvenim i gradskim uslugama smanjujući prostor za potencijalnu korupciju (otvoreni podaci o izvršenju javnih usluga dostupni svim građanima, portali informacija javnog sektora, digitalne aplikacije za upravno-pravno savjetovanje, promicanje društvenih vrijednosti i etike među mladima i drugo). Ključna područja djelovanja su: - ojačati kapacitete Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a; - unaprijediti sistem edukacije građana o prevenciji i prijavljivanju korupcije u skladu s Kriterijima EU; - unaprijediti regulatorni okvir za zaštitu zviždača i uspostaviti mehanizme savjetovanja građana koji žele prijaviti korupciju; - jačati kapacitete Uprave policije MUP-a KS-a, te međuinstitucionalnu saradnju Uprave policije KS-a sa sudovima, Poreznom upravom, Upravom za indirektno oporezivanje, Uredom za borbu protiv korupcije i dr. Strateški projekat: „Jačanje antikoruptivnih kapaciteta policije, te digitalizacija u skladu s mogućnostima svih segmenata policijskog rada i djelovanja i drugih službi uključujući nabavku i instalaciju opreme u radnim prostorima s ciljem efikasnijeg rada i prevencije korupcije i koruptivnog ponašanja“ projekat je koji, između ostalog, podrazumijeva donošenje odgovarajućih propisa, strateških dokumenata i akcionih planova, te nabavku i instalaciju opremu koja će u konačnici imati za cilj prevenciju korupcije i kriminaliteta. Finansiranje projekta u vrijednosti od 5,8 miliona KM predviđeno je iz kredita. Strateški projekat: „Jačanje kvalitativnih i kvantitativnih kapaciteta Uprave policije MUP-a KS-a“ projekat je čijom bi se implementacijom ojačali kako tehnički tako i kadrovski kapaciteti Uprave policije, zatim bi se donošenjem internih propisa ojačao integritet policijskih službenika, kao i kadrovski kapacitet nadležnih organizacionih jedinica. Finansiranje projekta u vrijednosti od 2.500.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona (period 2021–2027, povećanje broja istražitelja i stručnih saradnika u Odjeljenju za privredni kriminal), dok se za stručno usavršavanje istih mogu djelimično planirati sredstva i iz vanjskih izvora cca 500.000 KM (edukacije u organizaciji međunarodnih institucija). Strateški projekat: „Uspostavljanje saradnje Uprave policije sa svim institucijama KS, kao i s nadležnim organima koji su u posjedu podataka bitnih za istragu“ podrazumijeva saradnju sa sudovima – Zemljišno-knjižni ured, Odjeljenje registra za upis pravnih lica, Geodetska uprava, Porezna uprava, Centralna banka, Uprava za indirektno oporezivanje i Ured za borbu protiv korupcije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 300.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona (nabavka odgovarajućih servera i instalacija softvera putem kojih bi se vršio pristup elektronskim bazama), te iz vanjskih izvora 150.000 KM.
Strateški projekti	„Jačanje uloge i djelovanja Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a“ Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen regulatorni okvir i kvalitetan mehanizam za zaštitu zviždača, veća realizacija akcionih planova borbe protiv korupcije i evaluacija njihove provedbe. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. za xx% povećan broj prijedloga projekata usmjerenih na borbu protiv korupcije s

		fokusom na rješavanje konkretnih problema identificiranih na lokalnom nivou ili zagovaračkih inicijativa usmjerenih ka višim nivoima vlasti.
	„Jačanje antikoruptivnih kapaciteta policije, te digitalizacija u skladu s mogućnostima svih segmenata policijskog rada i djelovanja i drugih službi uključujući nabavku i instalaciju opreme u radnim prostorima s ciljem efikasnijeg rada i prevencije korupcije i koruptivnog ponašanja“	Očekivani izlazni rezultat: donesene odgovarajuće strategije i akcioni planovi nadležnih organizacionih jedinica Uprave policije MUP-a KS-a, izmjene postojećih i donošenje novih propisa koji će imati za cilj prevenciju korupcije. Poseban akcent je na informatizaciji i nabavci specijalizirane opreme za potrebe nadležnog odjeljenja Uprave policije (Odjeljenje za privredni kriminal), kao što su analitički softveri i sl. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine izgradnja antikoruptivnog okruženja u Upravi policije MUP-a Kantona Sarajevo, doneseni odgovarajući propisi, kao i potpuna informatizacija i digitalizacija svih segmenata rada Uprave policije.
	„Jačanje kvalitativnih i kvantitativnih kapaciteta Uprave policije MUP-a KS-a“	Očekivani izlazni rezultat: povećanje broja izvršilaca istražitelja u nadležnom odjeljenju Uprave policije MUP-a Kantona Sarajevo (Odjeljenje za privredni kriminal) specijaliziranih za određenu vrstu krivičnih djela, npr. koruptivna krivična djela, krivična djela privrednog kriminala, krivična djela iz oblasti poreza i sl. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećan broj izvršilaca istražitelja u nadležnom odjeljenju Uprave policije MUP-a Kantona Sarajevo (Odjeljenje za privredni kriminal) koji su

		specijalizirani za određenu vrstu krivičnih djela s posebnim edukacijama iz oblasti u kojima vrše istrage.	
	„Uspostavljanje saradnje Uprave policije sa svim institucijama KS-a, kao i s nadležnim organima koji su u posjedu podataka bitnih za istragu“	Očekivani izlazni rezultat: instalacija odgovarajućih analitičkih softvera i omogućavanje pristupa bazama podataka drugih institucija radi dostupnosti podataka neophodnih za istrage nadležnog odjeljenja Uprave policije (Odjeljenje za privredni kriminal). Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine uspostavljena saradnja sa svim posjednicima podataka koji se mogu koristiti u istragama krivičnih djela.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Donesena zakonska regulativa za zaštitu zviždača i drugi akti Broj prijavljenih slučajeva korupcije	Nema 334	Ima 20
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Značajno smanjen odliv novca iz budžeta KS-a, vraćen kredibilitet profesiji i povjerenje mladih u temeljne vrijednosti u društvu		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 9,3 miliona KM Izvor: oko 2,8 miliona KM budžeta Kantona i 6,5 miliona KM iz kredita i drugih vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a, Uprava policije MUP-a KS-a		
Nosioci mjere	Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a, Vlada KS-a		
Ciljne grupe	Građani, uposlenici Uprave policije MUP-a KS-a i uposlenici Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.1. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države
Naziv mjere	4.1.3. Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je povećati nivo sigurnosti u saobraćaju uvođenjem sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevo, te bi se informiranjem putnika osigurala kvalitetna neprekidna komunikacija u realnom vremenu između Upravljačkog centra i vozila u saobraćaju, povećala bi se dostupnost informacija u vozilima, na stajalištima te putem različitih web-aplikacija i aplikacija za pametne telefone i za krajnje korisnike prijevoza. Također, cilj je i aktivno participiranje u rješavanju migrantske krize, kao i suzbijanje

	maloljetničke delikvencije. Ključna područja djelovanja su: - modernizacija i sistem nadzora i upravljanja saobraćajem; - izmjene i dopune propisa kojima se uređuje oblast sigurnosti saobraćaja; - uspostava jedinstvene baze podataka o saobraćajnim nezgodama, kao i korištenje dostupnih baza podataka koje se odnose na kontrolu i nadzor javnog saobraćaja; - implementacija Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH; - deminiranje prostora koji nema karakter šuma na području KS-a, a naročito u ruralnim dijelovima (područje općine Trnovo, Hadžići i Ilijaš). Strateški projekt: <i>“Modernizacija infrastrukture za upravno-administrativno poslovanje”</i> projekat je kroz koji će se izvršiti rekonstrukcije i sanacije na više objekata MUP-a, izgradnja novog objekta za potrebe MUP-a, izgradnja novog, odnosno sanacija i rekonstrukcija postojećih objekata PU. Ukupna planirana vrijednost za implementaciju ovih projekata je oko 22 miliona KM. Strateški projekt: <i>„Nabavka helikoptera i formiranje helikopterske jedinice”</i> projekat je koji uključuje školovanje četiriju pilota, hangar za smještaj helikoptera, kao i nabavku samog helikoptera sa specijalnom i dodatnom opremom. Ukupna planirana vrijednost za implementaciju ovih projekata je oko 27,4 miliona KM. Strateški projekt: <i>“Podići nivo sigurnosti saobraćaja”</i> projekat je koji podrazumijeva preventivno djelovanje i poduzimanje operativnih mjera i radnji radi osiguranja normalnog i sigurnog odvijanja svih vidova saobraćaja. U tom smislu planirana je nabavka radarskih sistema i sistema videonadzora u periodu 2022–2024. Finansiranje projekta u vrijednosti od preko 10,3 miliona KM predviđeno je iz kreditnih sredstava. Strateški projekt: <i>“Uspostava jedinstvene baze podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama”</i> projekat je koji bi osigurao sve podatke na jednom mjestu u cilju efikasnijeg nadzora javnog saobraćaja, odnosno mobilna aplikacija e-police. Također, uz uspostavu jedinstvene baze potrebno je unaprijediti i saradnju s institucijama koje se bave istraživanjem saobraćaja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 140.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona. Strateški projekt: <i>„Sistemska prevencija maloljetničke delikvencije kroz implementaciju Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH”</i> Ovaj projekat podrazumijeva: opremanje prostorija za rad s maloljetnicima; nastavak implementacije Akcionog plana za prevenciju 2020–2022, te pripremu novih akcionih planova; edukacija o „licenciranju” policijskih službenika Uprave policije i podsticanje na izricanje alternativnih mjera prilikom postupanja s djecom; elektronsko uvezivanje Uprave policije sa KCSR-om, Kantonalnim tužilaštvom i Općinskim sudom. Potrebno je permanentno održavanje predavanja u osnovnim i srednjim školama kroz kontinuiranu saradnju s vladinim i nevladinim organizacijama. Finansiranje projekta u vrijednosti od 100.000 KM predviđeno je iz budžeta Kantona i iz vanjskih izvora (50.000 KM). Strateški projekt: <i>„Nabavka opreme za potrebe Uprave policije i ulaganje u kvalitetnije obrazovanje i obuke na policijskoj akademiji”</i> projekat je koji podrazumijeva nabavku opreme, prije svega oklopno vozilo za specijalne namjene (3 vozila), vođeni top – 2 vozila, te nabavku opreme za proširenje „Sparta” sistema i sl. Finansiranje projekta u vrijednosti od 6.860.000 KM predviđeno je iz vanjskih izvora – krediti i donacije. Strateški projekt: <i>„Ulaganje u kvalitetnije obrazovanje i obuke na Policijskoj akademiji”</i> projekat je koji će osigurati nastavak školovanja 400 kadeta (230 već postojećih i 170 novih) na Policijskoj akademiji. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.760.000 KM predviđeno je djelimično iz budžeta Kantona.
Strateški projekti	„Modernizacija sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevu“ Očekivani izlazni rezultat: uveden sistem nadzora i

		upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevu. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. rasterećenje zdravstva smanjenjem troškova liječenja plućnih bolesti kod djece i odraslih uzrokovanih zagađenjem zraka u odnosu na 2021.
	„Modernizacija infrastrukture za upravno-administrativno poslovanje“	Očekivani izlazni rezultat: broj izgrađenih, rekonstruiranih i saniranih objekata MUP-a. Očekivani krajnji rezultat: bolji uvjeti rada policijskih službenika i smanjenje troškova zakupa za korištenje prostorija.
	„Nabavka helikoptera i formiranje helikopterske jedinice“	Očekivani izlazni rezultat: nabavljen helikopter i osigurana potrebna infrastruktura. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđeno pružanje usluga građanima u slučaju elementarnih nepogoda, transporta povrijeđenih lica, pomoć deminerima i sl.
	„Podići nivo sigurnosti saobraćaja“	Očekivani izlazni rezultat: uveden sistem nadzora i upravljanja saobraćajem na novoizgrađenim dionicama autoputa A1 koje prolaze kroz područje Kantona Sarajevo. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. godine očekuje se znatno smanjenje broja počinjenih prekršaja iz oblasti ZOOPS-a, znatno smanjenje broja saobraćajnih nezgoda i posljedica istih.
	„Izmjena i dopuna postojećih zakonskih propisa u oblasti sigurnosti saobraćaja“	Očekivani izlazni rezultat: na nivou BiH pokrenute su aktivnosti izmjene i dopune ZOOPS-a na putevima u BiH. Očekivani krajnji rezultat: Po usvajanju izmjena i dopuna ZOOPS-a na putevima u BiH očekuje se smanjenje broja prekršaja iz oblasti ZOOPS-a na putevima u BiH, kao i smanjenje broja saobraćajnih nezgoda.
	„Uspostava jedinstvene baze podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama“	Očekivani izlazni rezultat: do 2027. godine uspostaviti

		jedinstvenu bazu podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama evidentiranim od strane policijskih službenika na području Kantona Sarajevo. Očekivani krajnji rezultat: prikupljanje i analiza podataka, te dostavljanje nadležnim institucijama u skladu s Pravilnikom o načinu prikupljanja i obradi statističkih podataka o saobraćajnim nezgodama ("Službeni glasnik BiH, broj 63/20 od 09. 10. 2020. godine), identificiranje problema sigurnosti saobraćaja, korištenje u operativne svrhe.
	„Sistemska prevencija maloljetničke delikvencije kroz implementaciju Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH“	Očekivani izlazni rezultat: nastavak i implementacija aktivnosti kroz provedbu akcionih planova za prevenciju maloljetničkog prijestupništva u Kantonu Sarajevo; uspostavljanje organizacionih, tehničkih i kadrovskih kapaciteta u radu s djecom i maloljetnicima u skladu sa zakonom; nastavak saradnje s obrazovnim, socijalnim, pravosudnim institucijama, kao i s nevladinim sektorom u provedbi projekata, a u cilju prevencije maloljetničkog prijestupništva i zaštiti djece žrtava protivpravnog ponašanja; uspostava jedinstvene elektronske baze podataka i uvezanost sa socijalnim i pravosudnim institucijama radi lakšeg evidentiranja prijestupništva. Očekivani krajnji rezultat: provedbom akcionih planova očekuje se sistemski rad policijskih službenika u radu s djecom i maloljetnicima i održavanje povoljnog i

		statističkog i analitičkog praćenja trenda kretanja maloljetničkog prijestupništva kroz provedbu projekata i izricanje alternativnih mjera propisanih zakonom.	
	„Nabavka opreme za potrebe Uprave policije“	Očekivani izlazni rezultat: nabavljena potrebna oprema za efikasniji rad policije. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđeni uvjeti i efikasnost rada uposlenika MUP-a.	
	„Ulaganje u kvalitetnije obrazovanje i obuke na Policijskoj akademiji“	Očekivani izlazni rezultat: uspješan završetak procesa školovanja 400 kadeta na Policijskoj akademiji. Očekivani krajnji rezultat: kvalitetniji policijski kadar.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj saobraćajnih nezgoda	9.231	8.000
	Broj maloljetnih počinitelja krivičnih djela	69	40
	Učešće krivičnih djela prema nepoznatom izvršiocu u ukupnom broju počinjenih krivičnih djela (%)	50,6	30
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat ove mjere prije svega se odnosi na povećanje zadovoljstva građana i svih učesnika u saobraćaju u Kantonu Sarajevo, zatim na stvaranje boljih uvjeta za rad i povećanje efikasnosti uposlenika MUP-a.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: oko 69,6 miliona KM Izvor: 41,9 miliona KM iz budžeta Kantona i 27,7 miliona KM – krediti, međunarodne institucije i donatori		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a, Uprava policije MUP-a KS-a, Ministarstvo saobraćaja KS-a, Kantonalni centar za socijalni rad, Kantonalno tužilaštvo, Općinski sud, Zavod za informatiku i statistiku		
Ciljne grupe	Građani KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.2. Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija
Naziv mjere	4.2.1. Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema za korištenje programskog budžeta kao ključnog alata za koordinaciju budžetskih ulaganja jer programiranjem investicija tokom više godina programski budžet može ograničiti teret koji ta ulaganja stavljaju na kantonalni budžet. Ključna područja djelovanja: - implementacija reforme u oblasti javnih finansija e-povezivanjem programskog budžeta, javnih investicija i srednjoročnog planiranja;

	- razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima projekata/programa iz programskog budžeta; - uspostava sistema za certificiranje službenika za pripremu i praćenje projekata/programa na nivou resornog ministarstva/organa kantonalne uprave/javnog preduzeća prema standardima pripreme i izvršenja programskog budžeta; - provođenje evaluacije projekata od strane nadležnog resora u praksi. Strateški projekat: „Uspostava sistema (aplikativnog softvera) za praćenje duga i potraživanja KS-a i u KS-u“ Finansiranje projekta u vrijednosti od 500.000 KM predviđeno je djelimično (5%) iz budžeta Kantona i iz vanjskih izvora (95%).		
Strateški projekti	“Implementacija reforme u oblasti javnih finansija u KS-u“	Očekivani izlazni rezultat: unaprijeđeni profesionalni i IT-kapaciteti za pripremanje i praćenje realizacije projekata/programa iz programskog budžeta KS-a. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. uprava kapacitirana za efikasno pripremanje projektnih aplikacija, efikasno provođenje projektnih aktivnosti, planiranje godišnjih sredstava, ali i izvještavanje u programskom budžetu.	
	„Uspostava sistema (aplikativnog softvera) za praćenje duga i potraživanja KS-a i u KS-u“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen aplikativni softver. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđena efikasnost u radu Ministarstva finansija KS-a.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Povećanje pravovremeno završenih investicija u odnosu na 2021. (%)	n/a	80
	Učešće poreznih prihoda u ukupnim prihodima budžeta u %	81,8	87,4
	Poticajne mjere za malu privredu, mil. KM	2,1	5,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kompetentne službe, nadzor nad kvalitetom rezultata, zadovoljstvo uposlenih, zadovoljstvo građana i gostiju javnim uslugama u Kantonu Sarajevo		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 500.000 KM Izvor: 25.000 KM iz budžeta Kantona i 475.000 KM od međunarodnih institucija i fondova		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo finansija KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo finansija KS-a		
Ciljne grupe	Svi budžetski korisnici		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
----------------------------------	--

Prioritet	4.2. Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija	
Naziv mjere	4.2.2. Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je uvođenje naknade za korištenje gradskog građevinskog zemljišta, odnosno rente kao instrumenta zemljišne politike, čiji je cilj omogućiti društvenu i ekonomsku maksimizaciju korištenja građevinskog zemljišta (mjere provođenja prostorno-planskih dokumenata PP-a i UP-a). Naknada za korištenje građevinskog zemljišta ne plaća se za korištenje vlastite parcele, već za korištenje ostalog građevinskog zemljišta, javnog i drugog, te za korištenje svih izgrađenih gradskih fondova. To je direktan prihod koji služi prvenstveno za održavanje komunalnih fondova. Posebna pogodnost naknade za korištenje građevinskog zemljišta je u tome što je ona instrument prvenstveno za finansiranje izgradnje i održavanja mreže i objekata zajedničke potrošnje (ulice, skverovi, trgovi, parkovi, ostalo zelenilo, obaloutvrde, parkinzi bez naplate i sl., gdje ne postoji mogućnost identificiranja korisnika, niti mjerenja obima potrošnje, kao što se to mjeri kod individualne potrošnje brojiлом). Bitno je ustanoviti ukupne stambene, poslovne i proizvodne površine u svakoj općini kako bi se svaka od tih površina pokrila odgovarajućim iznosima rente. Također, potrebno je unaprijediti sisteme evidencije, standardizacije usluga i digitalizacije i daljnje podrške investicijskim projektima u Kantonu Sarajevo. U ovom smislu potrebno je unaprijediti međusektorski pristup razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP-a u Kantonu Sarajevo, kao i izraditi prostorni plan nove generacije Kantona Sarajevo 2024–2034. godinu i dr. Finansiranje projekta u vrijednosti od 3 miliona KM predviđeno je 50% iz budžeta Kantona i 50% iz vanjskih izvora.	
Strateški projekti	„Unaprijediti međusektorski pristup razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP-a u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen kvalitetan sistem integriranog razvojnog upravljanja prostorom. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećan procenat povrata na ulaganja u kantonalnu imovinu i prostorni razvoj KS-a u odnosu na 2020.
	„Uspostavljen višedimenzionalni katastar infrastrukture uključuje snimak od 360 stupnjeva podzemne i nadzemne infrastrukture centimetarske preciznosti, interpretaciju i deklaracijz vlasništva nad pojedinim segmentima infrastrukture, uspostavu procesa za ažuriranje podataka i dr.“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen kvalitetan sistem integriranog razvojnog upravljanja prostorom. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećan procenat povrata na ulaganja u kantonalnu imovinu i prostorni razvoj KS-a u odnosu na 2020.
	„Prostorni plan nove generacije Kantona Sarajevo 2024–2034.“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen kvalitetan sistem integriranog razvojnog upravljanja prostorom. Očekivani krajnji rezultat: do 2035. smanjen trend depopulacije i odseljavanja u odnosu na 2020.

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Usvojen prostorni plan KS 2024–2034. Ažurirana i unaprijeđena GIS-baza prostornih podataka	Nema	Ima 100%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom upravne profesije i dugoročnim ulaganjem u različite, ali interoperabilne digitalne infrastrukture značajno će se poboljšati kapacitet KS-a za transparentno upravljanje imovinom i vezane usluge, te okrenuti novoj generaciji stanovništva, preduzetnicima, stranim investitorima i gostima u KS-u.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 3 miliona KM Izvor: 50% iz budžeta Kantona i 50% iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Zavod za planiranje razvoja KS-a (Sektor za GIS), Zavod za izgradnju KS-a		
Ciljne grupe	Građani KS-a, uposlenici ministarstava i javnih ustanova KS-a		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.3. Reformirati javnu upravu		
Naziv mjere	4.3.1. Osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS-u		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je podržati aktivnosti izmjene zakonodavnog okvira u oblasti lokalne uprave i samouprave u smjeru osnaživanja svih jedinica lokalne samouprave (JLS) u Kantonu Sarajevo za profesionalno, pouzdano, transparentno i učinkovito postupanje, utemeljeno na naprednim standardima kvalitete pružanja usluga korisnicima. Inovativna rješenja potrebno je usmjeriti i na unapređenje organizacije poslovanja Grada Sarajeva, odnosno gradske uprave, utemeljeno na upravljanju poslovnim procesima i upravljanju promjenama i prihvaćanju evropskih upravnih standarda. Ova ulaganja Kantona Sarajevo moraju se realizirati u sinergiji s rješenjima na nivou BiH, koja su potvrđena Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o usvajanju Akcijskog plana za reformu javne uprave, kojim će biti realizirani ciljevi i mjere definirane Strateškim okvirom za reformu javne uprave do 2022. godine (17. 12. 2020. godine). Za ove aktivnosti nisu potrebna finansijska sredstva.		
Strateški projekti	„Donošenje normativnih rješenja za JLS u Kantonu Sarajevo radi jačanja partnerskog odnosa sa JLS-om s mehanizmima za poticanje kulture inovacija zaposlenika kantonalne/gradske/općinske uprave i građana kroz veću uključenost u procese umrežavanja i stvaranja novih digitalnih javnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: predloženi amandmani na Zakon o lokalnoj samoupravi ili ponuđena druga normativna rješenja na temelju stručne ocjene stanja, a u koordinaciji sa Savezom općina i gradova FBiH i Uredom koordinatora za reformu javne uprave BiH. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. sve inicijative usmjerene na viziju umrežavanja urbanih centara u izgradnju metropole Sarajeva.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj lokalnih zajednica koje su uključene u PJI KS-a	7	10

	Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom broju)	6,7	20
	Broj edukacija o digitalnoj transformaciji javne uprave	0	Min 5 godišnje
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Funkcionalna je gigabitna korisnička širokopojasna infrastruktura s implementiranim naprednim fiksnim (FTTH, G.Fast, DOCSIS 3.1) i bežičnim (5G) širokopojasnim tehnologijama s naglaskom na ultrabrze svjetlovodne pristupne mreže s ciljem što bržeg osiguranja infrastrukturnih preduvjeta za realizaciju tzv. „Evropskog gigabitnog društva“ ²⁶ i robusne <i>future-proof</i> platforme za Pametni Grad. U funkciji je tzv. Pametna gradska uprava, koja uz intenzivno korištenje naprednih IKT-a potiče maksimalnu uključenost građana u donošenje važnih odluka na razini metropole, uz pružanje svih relevantnih informacija za odlučivanje putem raznih oblika informiranja.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 60.000 KM i Tekuća sredstva Izvor: 50.000 KM budžet kantona i 10.000 KM budžet JLS		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo pravde i uprave KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo pravde i uprave KS-a, Vlada KS-a, općine		
Ciljne grupe	Općine i Grad		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.3. Reformirati javnu upravu
Naziv mjere	4.3.2. Razvoj digitalne uprave i e-usluga
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Digitalna transformacija ne odnosi se samo na nove tehnologije, već zahtijeva preispitivanje organizacionih struktura, radnih procesa, vještina, kulture i načina razmišljanja. U digitalnoj transformaciji leži ključ budućeg rasta u Evropi. Sljedeći dugoročni proračun EU-a, evropski višegodišnji finansijski okvir, novim projektima finansiranja pomoći će da se premosti jaz u ulaganjima u digitalizaciju u razdoblju 2021–2027. Veliki naglasak potrebno je staviti na razmjenu informacija između različitih kantonalnih (i lokalnih) organa uprave – stvaranjem interoperabilnih baza za razmjenu podataka, jamčeći pritom sigurnost uz naprednu kontrolu pristupa. Za stratešku i efikasnu digitalnu transformaciju kantonalne uprave okvirna područja djelovanja su: - organizirati i objaviti jasnu hijerarhiju u strukturi uposlenih, odgovornih za realizaciju vizije vlade KS-a za digitalnu transformaciju, praćenu odgovarajućim politikama, te regulatornim i institucionalnim okruženjem koje omogućava brze i mjerljive promjene; - graditi digitalne vještine uposlenih u sektoru javnih usluga; - razvijati inkluzivniju i pravičniju e-upravu i e-usluge kako bi svi u KS-u imali koristi od transformacije, uključujući i najugroženije kategorije društva; - promijeniti regulativu koja se odnosi na usluge za privredu i pojednostaviti postupke pred javnom upravom. U cilju doprinosa realizacije ove mjere Vlada KS-a donijela je dokument „Vizija digitalne uprave u Kantonu Sarajevo“, koji definira prioritete aktivnosti na putu digitalne transformacije, što će rezultirati uspostavljanjem jedinstvenog web-portala za sve informacije i e-usluge KS-a. Dokument se temelji na četirima oblastima: politička opredijeljenost i vodstvo, pravni i finansijski okvir, digitalna platforma i e-usluge, te razvoj institucionalnog okvira i ljudskih potencijala. Također, za razvoj digitalne uprave koji se

²⁶ European Commission – Digital Single Market policy „Connectivity for a European Digital Society“, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/improving-connectivity-and-access>

	odnosi na resor Ministarstva unutrašnjih poslova KS-a, uz pojačanu aktivnost koordinacije s nadležnom Agencijom za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka kao i Ministarstvom civilnih poslova BiH, potrebno je omogućiti provođenje sljedećih zakonskih odredbi: - uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje uvjerenja o činjenicama iz službene evidencije o ličnim kartama elektronskim putem; - uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje uvjerenja o činjenicama iz službene evidencije o putnim ispravama elektronskim putem; - uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za izdavanje uvjerenja o činjenicama iz službene evidencije o jedinstvenom matičnom broju elektronskim putem; - uputstva o načinu podnošenja zahtjeva za prijavu odnosno odjavu prebivališta ili boravišta ili adrese stanovanja elektronskim putem; - implementacija elektronskog predstavljanja građana u Kantonu Sarajevo uz korištenje elektronske lične karte. Strateški projekt: „Uspostava Digitalne informacijske platforme Kantona Sarajevo kao centralnog e-portala i lokacije za pružanje odabranih e-usluga (trajanje: 12 mjeseci)“ jeste pilot-projekat koji se odnosi na administrativne e-usluge, a koji podrazumijeva nadogradnju postojećeg „Portala administrativnih postupaka Kantona Sarajevo“ u smislu transformacije administrativnih postupaka u javne e-usluge organizirane po osnovnim životnim situacijama korisnika (npr. rođenje, školovanje, rad, stanovanje, stanje zdravstvene ili socijalne potrebe, smrt itd.). Sistem bi omogućio online podnošenje zahtjeva i realizacije svih ili barem većine najčešće korištenih javnih usluga. Strateški projekt: „Korištenje prostora Kantona Sarajevo“ je projekat koji podrazumijeva usluge agregiranja i vizualizacije podataka baziranih na GIS-u, odnosno objedinjavanje i korištenje na jednom mjestu već postojećih setova podataka koji su do sada odvojeno egzistirali u institucijama čiji je osnivač Kanton (Zavod za planiranje razvoja KS-a, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, kao i Kantonalni zavod za zaštićena prirodna područja). Strateški projekt: „Komunalna mreža Kantona Sarajevo“ je modul registra kroz koji se može brzo, učinkovito i bez dodatnih većih ulaganja svim zainteresiranim učesnicima ponuditi uvid u podzemne instalacije, neovisno o tome da li dolaze iz institucija, javnih preduzeća, zavoda, općina, privatnog ili nevladinog sektora. Za potrebe uspostave registra bila bi iskorištena postojeća tehnološka opremljenost nekoliko većih kantonalnih javnih komunalnih preduzeća (KJKP) da putem web-servisa prema GIS-platfomi ponude svoje setove podataka.				
Strateški projekti	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="416 1480 1117 1590">„Uspostava Digitalne informacijske platforme Kantona Sarajevo kao centralnog e-portala i lokacije za pružanje odabranih e-usluga“</td><td data-bbox="1117 1480 1536 2016" rowspan="3"> Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen sistem za prikupljanje podataka između i unutar resora i za davanje informacija za krajnje korisnike (uprava, javna preduzeća i ustanove, privreda, građani); standardizirani i objedinjeni podaci u svim kantonalnim institucijama i javnim komunalnim preduzećima i koriste se sistemski da bi uprave javnih preduzeća i Vlada KS-a mogli ostvariti dublji uvid u analize i na osnovu njih ponuditi </td></tr> <tr> <td data-bbox="416 1590 1117 1635">„Korištenje prostora Kantona Sarajevo“</td></tr> <tr> <td data-bbox="416 1635 1117 2016">„Komunalna mreža Kantona Sarajevo – registar“</td></tr> </table>	„Uspostava Digitalne informacijske platforme Kantona Sarajevo kao centralnog e-portala i lokacije za pružanje odabranih e-usluga“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen sistem za prikupljanje podataka između i unutar resora i za davanje informacija za krajnje korisnike (uprava, javna preduzeća i ustanove, privreda, građani); standardizirani i objedinjeni podaci u svim kantonalnim institucijama i javnim komunalnim preduzećima i koriste se sistemski da bi uprave javnih preduzeća i Vlada KS-a mogli ostvariti dublji uvid u analize i na osnovu njih ponuditi	„Korištenje prostora Kantona Sarajevo“	„Komunalna mreža Kantona Sarajevo – registar“
„Uspostava Digitalne informacijske platforme Kantona Sarajevo kao centralnog e-portala i lokacije za pružanje odabranih e-usluga“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen sistem za prikupljanje podataka između i unutar resora i za davanje informacija za krajnje korisnike (uprava, javna preduzeća i ustanove, privreda, građani); standardizirani i objedinjeni podaci u svim kantonalnim institucijama i javnim komunalnim preduzećima i koriste se sistemski da bi uprave javnih preduzeća i Vlada KS-a mogli ostvariti dublji uvid u analize i na osnovu njih ponuditi				
„Korištenje prostora Kantona Sarajevo“					
„Komunalna mreža Kantona Sarajevo – registar“					

		odgovarajuće politike, odnosno online usluge razvijene prema potrebama korisnika. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. pojačan interes drugih gradova za primjenu koncepta digitalne transformacije i umrežavanja s Gradom Sarajevo i općinama u KS-u, povećan pozitivni doprinos datog nivoa vlasti u ukupnom društvenom boljitku, povećan broj e-usluga kroz bolje interno funkcioniranje uprave u KS-u i povećan procenat zadovoljnih građana i privrednika jednostavnijim i bržim javnim uslugama.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj e-usluga po instituciji po resoru Stopa učinkovitosti Zadovoljstvo korisnika e-uslugama Ušteda na nivou godišnjeg budžeta	0	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Moderna se uprava više ne može ni zamisliti bez upotrebe modernih IKT-a, koje ubrzavaju i pojednostavljaju administrativne procese, a takva je usluga i transparentnija i jednostavnija za građane. Proces i na taj način postaju jednostavniji i brži i štede vrijeme i novac. Pametne su usluge, zahvaljujući unificiranim i standardiziranim konceptima, jednostavne za upotrebu, jednostavne za pronalazak, sigurne i certificirane. Osiguravanjem efikasnije uprave dobija se na atraktivnosti života i poslovanja u Kantonu Sarajevo.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 3.600.000 KM Izvor: 900.000 KM iz budžeta Kantona i 2.700.000 KM iz vanjskih izvora (UNDP i drugi EU-fondovi)		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za informatiku i statistiku, Ministarstvo pravde i uprave KS-a		
Nosioci mjere	Ministarstvo pravde i uprave KS-a, Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a, Zavod za informatiku i statistiku, Zavod za planiranje razvoja KS-a, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, kao i Kantonalni zavod za zaštićena prirodna područja, KJKP, Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS-a, Ministarstvo civilnih poslova BiH, Federalno ministarstvo pravde, Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH i ostala ministarstva i institucije čiji je osnivač Kanton		
Ciljne grupe	Građani, uposlenici organa uprave i institucija u KS-u, privrednici, investitori...		
Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.3. Reformirati javnu upravu		
Naziv mjere	4.3.3. Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u		

	oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je ujediniti gradonačelnike/načelnike u Kantonu Sarajevo oko zajedničkog cilja unapređenja kvalitete života i poslovanja kroz institucionalno i finansijsko ulaganje u pametno upravljanje energijom i komunalnim uslugama u urbanim centrima u Kantonu Sarajevo primjenom cjelovitog energetskog rješenja za pametne gradove i regije s velikim postotkom urbanog stanovništva i većom zastupljenošću informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Ovim pristupom multipliciraju se efekti uloženog u mreže koje zajednički čine osnovnu infrastrukturu za opskrbu energijom, vodom i ostalim životno važnim dobrima i uslugama: električne, rasvjetne, toplinske, plinske, telekomunikacijske, vodovodne, cestovne, željezničke, tramvajske i ostale prometne i druge mreže, što će se mjereno stepenom dekarbonizacije između ostalih parametara povoljno odraziti na očuvanje okoliša i javno zdravlje u Kantonu Sarajevo. Pametni energetski sistem grada Sarajeva i općina u Kantonu Sarajevo treba integrirati sve mreže u zajedničku cjelinu pomoću IKT-a i koordinirati njihov rad kako bi se ostvarila optimalna rješenja za pojedine sektore i korisnike. Uspostavljanje integrirane prijevozne usluge u javnom gradskom i prigradskom prijevozu, te jedinstvenog tarifnog sistema naplate doprinijet će značajnom poboljšanju usluge javnoga prijevoza putnika i ostvariti veću atraktivnost javnog prijevoza, te povećanje njegovog učešća u ostvarenim putovanjima kako bi se reduciralo učešće pojedinačnih vozila radi okolišno prihvatljivih učinaka, a zadržala mobilnost stanovništva na širem gradskom i prigradskom području. Tako, naprimjer, projekat „Automatsko upravljanje saobraćajem na području Grada Sarajeva“ predviđa razvoj i unapređenje postojećeg signalnog sistema upravljanja saobraćajem i implementaciju savremenog sistema automatskog upravljanja. Sistem energetske učinkovitosti kroz praćenje potrošnje vode, električne energije i toplinske energije pokazuje da je smanjenje gubitaka uslijed ugradnje brojila s mogućnošću daljinskog očitavanja te pravovremene intervencije primjer koji govori koliko je korištenje IKT-a i pametnih rješenja u okviru djelovanja ViK-a, Rada i drugih javnih komunalnih preduzeća opravdana investicija u Kantonu Sarajevo, kao i Bh Telecoma, koji već nudi IKT-rješenja korisnicima i u planovima poslovanja predviđa pružanje ovih usluga u većem obimu. Implementacijom pravnog i strateškog okvira i jačanjem kapaciteta institucija i podizanja javne svijesti u oblasti zaštite okoliša povećavaju se apsorpcijski kapaciteti KS-a za povlačenje EU-fondova. Ključna područja djelovanja: - program povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi smanjenja zagađenja i veće zaštite okoliša; - unapređenje zakonsko-tehničke regulative u sektoru gasne privrede. Strateški projekat: „Harmonizacija tehničke regulative i legislative u zemljama jugoistočne Evrope (II faza)“ podrazumijeva usklađivanje zakonsko-tehničke regulative u sektoru gasne privrede kako bi sva problematika u eksploataciji prirodnog gasa kao energenta u potpunosti bila zakonsko-tehnički regulirana (nastavak aktivnog učešća Sarajevogasa u projektu). Finansiranje projekta u vrijednosti od 600.000 KM predviđeno je iz budžeta KS-a.	
Strateški projekti	„Program povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi boljeg kvaliteta življenja i zaštite okoliša kroz javne investicije i povećanja energetske efikasnosti objekata, javno-privatnih partnerstava za obnovljive izvore energije i dekarbonizaciju, pametnih rješenja za digitalne sisteme upravljanja“	Očekivani izlazni rezultat: povećani apsorpcijski kapaciteti za sredstva iz EU i drugih fondova. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. ugrađeni pametni, odnosno mjerni i upravljački uređaji na razini visokog, srednjeg i niskog napona elektroenergetske mreže u

		minimalno 70% objekata u KS-u; umrežen pametni sistem rasvjete, uz digitalno praćenje i održavanje; umrežen pametni sistem grijanja za sve kategorije potrošača; usvojen program poticaja za građane/privrednike za bolju integraciju obnovljivih izvora energije u javnu mrežu.	
	„Harmonizacija tehničke regulative i legislative u zemljama jugoistočne Evrope (II faza)“	Očekivani izlazni rezultat: rrađene dopune zakonskih propisa na entitetskom i državnom nivou. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. usvojene legislative i tehničke regulative u skladu sa smjernicama EU.	
	„Popunjavanje Uprave policije MUP-a KS-a nedostajućim policijskim službenicima i stvaranje neophodnih zakonskih i podzakonskih uvjeta za zapošljavanje i unapređenje“	Očekivani izlazni rezultat: povećanje broj zaposlenih policijskih službenika i doneseni zakonski i podzakonski akti koji definiraju uvjete za zapošljavanje i unapređenje. Očekivani krajnji rezultat: unaprijeđen rad Uprave policije MUP-a KS-a i povećana sigurnost građana.	
	„Pravilnik urbanog planiranja“	Očekivani izlazni rezultat: izrađena publikacija o normativima urbanog planiranja. Očekivani krajnji rezultat: sistemski pristup urbanom uređenju i planiranju.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Vrijednost projekta u PJI KS-a sufinansiranih s općinama (% u ukupnom iznosu)	6,7	20
	Broj provedenih projekata u svakoj JLS iz PJI-a (%)	10	100
	Učešće broja kandidovanih projekata JLS-a u ukupnom broju kandidovanih projekata PJI KS-a (%)	25,2	35,0
	Učešće broja projekata JLS-a u implementaciji u ukupnom broju projekata u implementaciji PJI KS-a (%)	23,4	35,0
	Broj edukacija za institucije u KS-u	3	Min 10 godišnje
	Broj zakonskih rješenja u oblasti koja je poboljšana	Nema	Ima
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Poboljšano javno zdravlje cca 800.000 stanovnika. Sigurnije i pouzdanije snabdijevanje krajnjih korisnika prirodnim gasom.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 1,9 miliona KM Izvor: 1,3 miliona KM iz budžeta Kantona i 600.000 KM iz vanjskih izvora (međunarodni donatori)		

Period implementacije mjere	2021–2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, Vlada KS-a, KJKP <i>Sarajevogas</i> d.o.o., Zavod za planiranje razvoja KS-a
Ciljne grupe	Privredni subjekti koji se bave distribucijom prirodnog gasa u BiH, stanovnici KS-a

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.4. Unaprijediti sistem upravljanja razvojem		
Naziv mjere	4.4.1. Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere je efikasnija provedba zakonodavnog okvira o srednjoročnom razvojnom planiranju u FBiH ulaganjem u ljudske resurse na nivou svakog pojedinačnog budžetskog korisnika kako bi se kompetentno i pravovremeno za svaku od predviđenih mjera i aktivnosti utvrdili troškovi realizacije u svakoj od godina važenja strateškog dokumenta i informacije o procijenjenim troškovima mjera i aktivnosti jer se samo takvim pristupom profesionalizaciji državnih službenika postiže visok stepen učinkovitosti uprave i provodivosti Strategije razvoja KS-a kao jednog od ključnih alata u upravljanju javnim politikama. Finansiranje projekta u vrijednosti od 400.000 KM predviđeno je 50% iz budžeta Kantona i 50% iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Osnaživanje Zavoda za planiranje razvoja KS-a u polju razvojne politike i kapaciteta za ispunjenje obaveza iz oblasti evropskih integracija“	Očekivani izlazni rezultat: sistematiziran, kapacitiran i funkcionalan sektor za evropske integracije Zavoda za planiranje razvoja KS-a. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećano ulaganje iz EU-fondova za 30% u odnosu na 2021.	
	„Osnaživanje međusektorske saradnje u KS-u u povlačenju evropskih fondova“	Očekivani izlazni rezultat: ZPR KS planski i organizirano provodi edukacije u resornim ministarstvima i pruža tehničku podršku nosiocima (resorima) u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija za EU-fondove. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. povećan apsorpcijski kapacitet za povlačenje sredstava iz EU-fondova u KS za 50% u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove Broj državnih službenika na obukama	Nema 10	Ima 100

	Broj projektnih aplikacija prema EU i drugim međunarodnim fondovima	5	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uvođenjem šireg raspona tehničke podrške resornim ministarstvima u saradnji svih relevantnih aktera kantonalni sistem identifikacije, formulacije i prioritizacije razvojnih projekata usklađen sa strateškim dokumentima i legislativom pozitivno mijenja percepciju državnih službenika u primjeni projektnog pristupa i realizacije trenutnih i budućih EU-fondova i percepciju javnosti o ulozi, zadacima i odgovornosti uprave.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 400.000 KM Izvor: 50% iz budžeta Kantona i 50% iz vanjskih izvora, međunarodnih organizacija i fondova		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za planiranje razvoja KS-a		
Nosioci mjere	Zavod za planiranje razvoja KS-a, ministarstva i institucije KS-a, općine		
Ciljne grupe	Državni službenici i namještenici kantonalnih ministarstava i institucija		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.4. Unaprijediti sistem upravljanja razvojem		
Naziv mjere	4.4.2. Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je osigurati transparentnost u svim procesima od značaja za život u KS-u trajnom primjenom principa otvorene koordinacije s građanima i pokretanjem mehanizama za razmjenu iskustava u kreiranju, praćenju i provedbi javnih politika od značaja za stvaranje poticajnog pravnog, institucionalnog i finansijskog okruženja za nevladine organizacije u BiH, čime će se sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i nevladinog sektora. Finansiranje projekta u vrijednosti od 60.000 KM predviđeno je iz vanjskih izvora, međunarodnih organizacija i fondova.		
Strateški projekti	„Uspostavljanje formalnog mehanizma predstavljanja, komuniciranja i uvezivanja nevladinog sektora na području KS-a s kantonalnom upravom i Vladom KS-a“	Očekivani izlazni rezultat: formirana baza NVO-a u KS-u po resorima/sektorima. Očekivani krajnji rezultat: porast zajedničkih projekata resornih ministarstava i NVO-a.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Mehanizmi saradnje nevladinog i vladinog sektora	Nema	Ima
	Povećanje učešća NVO-a u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija gdje su nosioci nadležna resorna ministarstva	n/a	
	Broj akreditovanih NVO-partnera resornih ministarstava	n/a	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osnažen dijalog i razmjena znanja na zajedničkim projektima, doprinosi rebrendiranju uprave i pozitivnoj percepciji javnosti upravne službe		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 140.000 KM Izvor: 80.000 KM iz budžeta KS-a i 60.000 KM iz vanjskih izvora, međunarodnih organizacija i fondova		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za	Zavod za planiranje razvoja KS-a		

koordinaciju implementacije mjere	
Nosioci mjere	Zavod za planiranje razvoja KS-a, ministarstva i institucije KS-a, NVO
Ciljne grupe	Državni službenici i namještenici i predstavnici NVO-a

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.4. Unaprijediti sistem upravljanja razvojem		
Naziv mjere	4.4.3. Osigurati preduvjete za efikasniju realizaciju povlačenja EU-sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU-fondova)		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	U cilju poticanja izbalansiranog razvoja ruralnih područja u KS-u i kontroliranog upravljanja širenjem urbane sredine i izgradnje metropole nužno je napraviti projekciju demografskih i svih drugih kretanja i na takvoj simulaciji razvoja u sljedećoj deceniji pokrenuti programe informisanja i stjecanja vještina projektnog apliciranja za EU-fondove među poduzetnicima usmjerenim na ruralni razvoj, turizam, enogastrologiju, sport i rekreaciju, ekologiju i povezane privredne djelatnosti, a ne narušavajući potrebe ruralnog stanovništva. Strateški projekat: „Olimpijski prsten Sarajeva“ Ovim programom ulaže se u jasno definiran geografski obuhvat čije stanovništvo, prirodni resursi i budući investitori postaju predmetom dobro osmišljenih šema poticaja kroz nepovratna sredstva, kreditna sredstva i projektne fondove za razvoj privatnog sektora evropskim instrumentima za povećanje stambenog fonda, privredne aktivnosti, brenda itd. Finansiranje projekta u vrijednosti od 100.000 KM predviđeno je 50% iz budžeta Kantona i 50% iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Olimpijski prsten Sarajeva“	Očekivani izlazni rezultat: normativno postavljeni standardi kvalitete upravljanja turističkim i povezanim privrednim djelatnostima u predmetnom pojasu u KS-u. Očekivani krajnji rezultat: ravnomjeran razvoj svih područja u KS-u.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Formirano tijelo/služba za EU-integracije i međunarodne fondove	Nema	Ima
	Broj realiziranih projekata iz EU i drugih međunarodnih fondova	1	25
	Iznos povučenih sredstava, mil. KM	n/a	10.000.000
	Iznos sredstava iz sistema poticaja za revitalizaciju ruralnih područja u KM	n/a	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Revitalizacija svih površina, povećanje stambenog fonda na selu, dostupnost digitalne infrastrukture, popularizacija zdravog života na selu utječu na pozitivnu demografsku i ekonomsku sliku ruralnog prstena oko sarajevske metropole.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 700.000 KM Izvor: 600.000 KM iz budžeta Kantona i 100.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za planiranje razvoja KS-a		

Nosioci mjere	Vlada KS-a, Zavod za planiranje razvoja KS-a
Ciljne grupe	Stanovnici KS-a

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.5. Pozicioniranje KS-a u široj regiji i Evropi		
Naziv mjere	4.5.1. Kreiranje i upravljanje brendom		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Da bi se unaprijedilo zdravlje i poboljšao kvalitet života građana, neophodno je poduzeti programe i aktivnosti promocije Pametnog Grada Sarajeva usmjerene na efikasnu, pametnu i transparentnu gradsku upravu umreženu s ostalim lokalnim upravama u KS-u, na digitalnu infrastrukturu, pametno upravljanje energijom, komunalne usluge te održivu urbanu mobilnost, privredu i obrazovanje, uvođenje digitalnih tehnologija u svim područjima poslovanja u Kantonu Sarajevo.		
Strateški projekti	„Pametni Grad Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: uspostavljen katalog aktivnosti za promociju novog brenda. Očekivani krajnji rezultat: stvorene i implementirane pretpostavke koncepta Pametnog Grada Sarajevo postavljenog na brendiranu kartu evropskih pametnih gradova.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljane vrijednosti
	Broj proizvoda sa zaštitnim znakom brenda KS-a Prosječno zadržavanje turista/dan	0 2	10 2,2
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	U okviru sveobuhvatnog pristupa (re)brendiranju Sarajeva unutar i izvan BiH, u skladu s evropskim i svjetskim trendovima i bez narušavanja prebogate kulturno-historijske baštine i tradicije kraja novim investicijama i modernizacijom, potrebno je okupiti struku oko zajedničke vizije: Sarajevo gleda u budućnost i može se prepoznati na karti plemenitih prijestolnica Evrope.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 200.000 KM Izvor: 60.000 KM iz budžeta Kantona i 140.000 KM iz vanjskih izvora, međunarodnih organizacija i fondova		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS-a		
Nosioci mjere	Vlada KS-a, Ministarstvo privrede KS-a, Turistička zajednica KS-a, Zavod za informatiku i statistiku KS-a, Zavod za planiranje razvoja KS-a		
Ciljne grupe	Stanovništvo (mlade obitelji), privrednici...		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.5. Pozicioniranje KS-a u široj regiji i Evropi		
Naziv mjere	4.5.2. Pokretanje i razvoj zelene ekonomije		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje kao što je zagađenje zraka u Sarajevu i druge krizne javnozdravstvene situacije potrebno je pokrenuti razvoj jedne potpuno nove grane u privredi. Preciznije, u sistemu upravljanja otpadom pokazalo se da je moguće i bez poreznih olakšica ili zahvaćanja u javni budžet pokrenuti ovaj tip investicija. Veći udio finansiranja programa oslanja se na tzv. vanbudžetske prihode po načelu		

	„onečišćivač plaća“ i na privatna ulaganja, investicijske fondove i drugo. Pokretač razvoja u Kantonu Sarajevo trebaju postati investicijski programi u oblasti zaštite okoliša i energetike. Istovremeno, u korist razvoja zelene privrede u Kantonu Sarajevo, Grad Sarajevo, pa samim time i Kanton, s obilježjima evropske regionalne uprave, trebaju se naći na digitalnoj karti Evrope i profilirati se kao regionalno privredno čvorište. Strateški projekt: „Zelena ekonomija“ Programom se dugoročno ulaže u pokretanje i poticanje prekvalifikacije na ekološki prihvatljive i održive privredne aktivnosti u privatnom sektoru, a transformacijom javnih preduzeća po načelu korporativnog upravljanja moderniziraju se javne usluge, a uz podršku NVO-a pokreću se sveobuhvatne javne informativno-edukativne kampanje o pozitivnim efektima zelene i kružne ekonomije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.050.000 KM predviđeno je u iznosu od 50.000 KM iz budžeta Kantona i 1.000.000 KM iz vanjskih izvora, međunarodnih organizacija i fondova. Strateški projekt: „Sarajevski ekokolodvor“ Višegodišnja investicija, ali i trajno rješenje i vanredni primjer inovativnosti u zelenoj arhitekturi povezuje u srcu grada sve transportne kanale, autobusni i željeznički saobraćaj, objekat od javnog interesa sa zelenim mostovima preko ceste povezan s Univerzitetskim kampusom, s gradskim vrtom na krovu, a digitalno upravljanoj garažom za 4.000 vozila u prizemlju i podzemlju, punionicom za električna vozila i drugim sadržajima, može biti realizirana kroz model JPP-a i doprinijeti kreiranju brenda metropole, i KS-a i BiH. Finansiranje projekta u vrijednosti od 2.050.000 KM predviđeno je u iznosu od 50.000 KM iz budžeta Kantona i 2.000.000 KM iz vanjskih izvora, međunarodnih organizacija i fondova.		
Strateški projekti	„Sarajevski ekokolodvor“	Očekivani izlazni rezultat: autobusno-željeznički saobraćaj u srcu metropole. Očekivani krajnji rezultat: do 2027. smanjenje zagušenja saobraćajem urbane jezgre Sarajeva za 70%.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Realizirani procenat Programa upravljanja poslovnim procesima u KJKP-u Broj infrastrukturnih projekata „zelene ekonomije“ Broj reciklažnih dvorišta	0 1	65% Min. 10 10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Otvaranjem novih radnih mjesta i jačanjem privrede raste priliv sredstava u budžete. Porastom broja stanovništva u KS-u (2027) porasle su potrebe širenja javno-komunalne, zdravstvene, društvene i druge infrastrukture.		
Indikativna finansijska konstrukcija s izvorima finansiranja	Iznos: 3.100.000 KM Izvor: 100.000 KM iz budžeta Kantona i 3.000.000 KM iz vanjskih izvora, međunarodnih organizacija i fondova		
Period implementacije mjere	2021–2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a		
Nosioci mjere	Vlada KS-a, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS-a, javna komunalna preduzeća		
Ciljne grupe	Građani KS		

Pregled tabela

Tabela 1. Upporedni pokazatelji Kantona Sarajevo i Federacije BiH, 2019. godina	20
Tabela 2. Stanovništvo po općinama u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.	23
Tabela 3. Starosna struktura stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014–2019.	24
Tabela 4. Vitalna obilježja stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014–2019.	24
Tabela 5. Makroekonomske karakteristike KS-a u 2014. i 2019.	26
Tabela 6. Pokazatelji tržišta rada u Kantonu Sarajevo po godinama za period 2014–2019.	28
Tabela 7. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.	28
Tabela 8. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo prema područjima SKD-a za period 2014–2019.	29
Tabela 9. Broj nezaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.	30
Tabela 10. Poslovne zone po općinama Kantona Sarajevo	34
Tabela 11. Registrirani poslovni subjekti u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.	35
Tabela 12. Osnovni pokazatelji poslovanja javnih komunalnih preduzeća u KS-u u periodu 2014–2019. (KM)	40
Tabela 13. Kriminalitet i javni red i mir: stepen otkrivenosti	51
Tabela 14. Izvršeni kapitalni rashodi i izdaci	58
Tabela 15. Javni dug Budžeta Kantona Sarajevo 2012–2018.	59
Tabela 16. Javna administracija po stanovniku	59
Tabela 17. Osnovni pokazatelji Programa javnih investicija Kantona Sarajevo	61
Tabela 18. Procjena mogućnosti finansiranja Strategije razvoja	61
Tabela 19. Razvoj privrede – Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena utjecaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)	63
Tabela 20. Društveni razvoj – Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena utjecaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)	67
Tabela 21. Okoliš i javna infrastruktura – Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena utjecaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)	72
Tabela 22. Indikatori utjecaja po strateškim ciljevima	81
Tabela 23. Strateški cilj 1. po prioritetima	82
Tabela 24. Strateški cilj 2. po prioritetima	85
Tabela 25. Strateški cilj 3. po prioritetima	87
Tabela 26. Strateški cilj 4. po prioritetima	89
Tabela 27. Prioritet 1.1. po mjerama	90
Tabela 28. Prioritet 1.2. po mjerama	93
Tabela 29. Prioritet 1.3. po mjerama	94
Tabela 30. Prioritet 1.4. po mjerama	95
Tabela 31. Prioritet 1.5. po mjerama	97
Tabela 32. Prioritet 1.6. po mjerama	98
Tabela 33. Prioritet 1.7. po mjerama	100
Tabela 34. Prioritet 2.1. po mjerama	101
Tabela 35. Prioritet 2.2. po mjerama	105
Tabela 36. Prioritet 2.3. po mjerama	110
Tabela 37. Prioritet 2.4. po mjerama	113
Tabela 38. Prioritet 3.1. po mjerama	115
Tabela 39. Prioritet 3.2. po mjerama	117
Tabela 40. Prioritet 3.3. po mjerama	118
Tabela 41. Prioritet 3.4. po mjerama	120
Tabela 42. Prioritet 4.1. po mjerama	124
Tabela 43. Prioritet 4.2. po mjerama	125
Tabela 44. Prioritet 4.3. po mjerama	126
Tabela 45. Prioritet 4.4. po mjerama	128
Tabela 46. Prioritet 4.5. po mjerama	129
Tabela 47. Indikativni finansijski okvir po strateškim ciljevima	135
Tabela 48. Indikativni finansijski okvir po strateškim ciljevima, prioritetima, mjerama i ključnim strateškim projektima	135
Tabela 49. Sažeti pregled Strategije razvoja s indikatorima i finansijskim izvorima	156

Pregled grafova

Graf 1.	Stopa prirodnog priraštaja po općinama 2014–2019. u promilima	25
Graf 2.	Lokacijski kvocijent djelatnosti u KS-u prema zaposlenosti	37
Graf 3.	Izvršeni rashodi Budžeta Kantona Sarajevo u skladu s funkcionalnom klasifikacijom	58

Šematski prikazi

Šematski prikaz 1.	Veza strateških fokusa i strateških ciljeva u KS-u	81
Šematski prikaz 1.	Institucionalni okvir za upravljanje razvojem KS-a	150
Šematski prikaz 2.	Pokazatelji praćenja realizacije Strategije razvoja KS-a	155

Pregled slika

Slika 1.	Gustina naseljenosti (st./ km ²) po općinama Kantona Sarajevo u 2019. godini	23
Slika 2.	Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva	132
Slika 3.	Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva i razvojnih pravaca	134

Izvori podataka

- A faza Izmjena i dopuna Prostornog plana Kantona Sarajevo za period 2003.-2023. godine („Službene novine KS, br. 4/11)
- B faza Izmjena i dopuna Prostornog plana Kantona Sarajevo za period 2003.-2023. godine („Službene novine KS, br. 22/17)
- Elaborat o lokacijama reciklažnih dvorišta, niša i zelenih otoka sa lociranjem u prostorno-planskoj dokumentaciji i investicijskim planom, Zavod za planiranje razvoja KS-a (2019)
- Elaborat zaštite izvorišta vode za piće Sarajevsko polje, Institut za hidrotehniku Građevinskog fakulteta u Sarajevu (2013)
- Federalni operativni plan odbrane od poplava („Službene novine FBiH“, br. 97/15)
- Federalni zavod za mirovinsko-penzijsko i invalidsko osiguranje
- Federalni zavod za programiranje razvoja – Konkurentnost, Svjetski ekonomski forum – Global competitiveness report, 2019. godina
- Federalni Zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po kantonima 2014–2019.
- Federalni Zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po kantonima 2014–2019.
- Federalni zavod za statistiku – Bilteni, obrazovanje (predškolsko, osnovno, srednje i visoko) 2014–2019.
- Federalni zavod za statistiku, Federacija BiH u brojkama za 2014–2019. godinu
- Federalni zavod za statistiku, Informacija o investicijama na području Kantona Sarajevo za 2019. godinu
- Federalni zavod za statistiku, Kanton Sarajevo u brojkama 2014–2019.
- Federalni zavod za statistiku, Kultura i umjetnost 2014–2019. godina
- Federalni zavod za statistiku, Saopćenja/priopćenja – tržište rada, 28. 2. 2020. godine
- Federalni zavod za statistiku, Statistički bilteni, Demografska statistika, 2014–2019.
- Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Godišnji izvještaj o radu Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva za 2018. godinu
- Finansijsko-informatička agencija Federacije BiH, Izvještaj o pravnim licima u periodu 2014–2018. godina
- GDP za Federaciju BiH: statistički bilten 302/2019.
- Informacija o problemima u postupku donošenja nove Odluke o zaštiti izvorišta vode za piće "Sarajevsko polje", Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo (2015)
- Informacija o zaštiti od buke u Kantonu Sarajevo, Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo (2009)
- Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2018. godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (2019)
- Izvještaj o radu ministarstava KS za period 2014–2019.
- Izvještaj o radu KJKP, JKP i KJP za period 2014–2019.
- JU Domovi zdravlja Kantona Sarajevo, Podaci o broju mjesnih zajednica i timova porodične medicine
- JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo – statistički bilteni 2014–2019. godine
- Kantonalna uprava civilne zaštite Kantona Sarajevo, Izvještaj o radu Civilne zaštite KS za 2014–2019. godinu
- Kantonalna uprava za inspeksijske poslove Kantona Sarajevo, Izvještaj o radu za 2018. godinu
- Kantonalni centar za socijalni rad, Izvještaj o radu za period 2014–2019. godine
- Kantonalni operativni plan odbrane od poplava, Institut za hidrotehniku Građevinskog fakulteta u Sarajevu (2012)

- Kantonalni plan zaštite okoliša – KEAP za period 2017–2022. godine, Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo (2017)
- Metodologija za ocjenu uticaja na kvalitet zraka za nove zahvate u prostoru, E3-EKOENERG, CETEOR (2019)
- Ministarstvo finansija Kantona Sarajevo, Izvještaj o izvršenju Budžeta Kantona Sarajevo 2014–2019. godine
- Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, Bilans energetskih potreba Kantona Sarajevo 2014–2019. godine
- Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, Investirajte u Kanton Sarajevo – Investicioni profil Kantona Sarajevo, 2019. godina
- Novelacija Studije upotrebne vrijednosti zemljišta za područje Kantona Sarajevo za potrebe izrade Prostornog plana za period 2003. do 2023. godine, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu (2012)
- Odluka o zaštiti i poboljšanju kvaliteta zraka („Službene novine KS“, br. 23/16)
- Plan upravljanja otpadom Kantona Sarajevo za period 2015–2020. godina“, (2015)
- Porezna uprava Federacije BiH, Kantonalni porezni ured Sarajevo, 2020. godina
- Pravilnik o monitoringu emisija zagađujućih materija u zrak („Službene novine FBiH“, br. 12/05, 09/14)
- Pravilnik o monitoringu kvaliteta zraka („Službene novine FBiH“, br. 12/05)
- Program javnih investicija Kantona Sarajevo, 2014–2020. godine
- Program utroška finansijskih sredstava za regulaciju riječnih korita i zaštitu od poplava, vodosnabdijevanje i odvodnju otpadnih voda na području KS za 2019. godinu, Ministarstvo privrede (2019)
- Projekat „Čista rijeka Miljacka“, Sarajevska regionalna agencija SERDA (2011)
- Prostorni plan Kantona Sarajevo za period 2003–2023. godine („Službene novine KS“, br. 6/10)
- Razvojni projekti u oblasti vodosnabdijevanja, odvođenja i tretmana otpadnih voda u KS, KJKP ViK Sarajevo (2008)
- Saldo migracija stanovništva po općinama 2014–2019. godine
- Stanje privrede u Kantonu Sarajevo po godinama, Privredna komora Kantona Sarajevo
- Strategija održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2013–2017. godine, Općina Ilijaš
- Strategija održivog razvoja Općine Trnovo za period 2018–2022. godine, Općina Trnovo
- Strategija razvoja Općine Hadžići za period 2017–2021. godine, Općina Hadžići
- Strategija razvoja Općine Vogošća za period 2019–2023. godine, Općina Vogošća
- Strategija zaštite okoliša za period 2008–2018. godine, Ministarstvo zaštite okoliša i turizma FBiH (2008)
- Strategijska procjena okoliša Kantona Sarajevo, CETEOR, CEDES (2010)
- Studija izvodljivosti o proširenju i poboljšanju sistema daljinskog grijanja u Kantonu Sarajevo, Ministarstvo zaštite okoliša, kopna i mora Republike Italije (2019)
- Studija optimalnog snabdijevanja energijom Kantona Sarajevo – CEDES, CETEOR, decembar 2010. godine
- Turistička zajednica Kantona Sarajevo, 2020. godina
- Western Balkan agriculture and European Integration in 2018 – APDAP WB JRC Research Project, 2018. godina
- WHO, Health for all database za 2011. godinu, za BiH posljednji ažurirani podatak za 2010. godinu
- WHO, Health for all database za 2014.
- Zakon o komunalnim djelatnostima („Službene novine KS“, br. 31/04, 14/16, 43/16, 10/17, 19/17, 20/18, 22/19)
- Zakon o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo („Službene novine KS“, br. 7/08, 16/08)
- Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 49/06)
- Zakon o vodama („Službene novine FBiH“, br. 70/06 i 18/10)
- Zakon o zaštiti kulturne baštine Kantona Sarajevo („Službene novine KS“, br. 2/00, 37/08)
- Zakon o zaštiti od buke („Službene novine KS“, br. 26/07, 110/12)
- Zakon o zaštiti prirode („Službene novine FBiH“, br. 66/13)
- Zakon o zaštiti zraka („Službene novine FBiH“, br. 33/03, 04/10)
- Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo
- Zavod za javno zdravstvo FBiH, Zdravstveno-statistički godišnjak Federacije BiH za period 2014–2019. godine
- Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Izvještaj o oboljenjima, stanjima i povredama u službi primarne medicine 2014–2019.
- Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju za 2014–2019. godinu
- Zavod za javno zdravstvo KS, Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u KS 2014–2019.
- Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, „Turizam na području Kantona Sarajevo u periodu 2014–2019. godine“
- Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS po općinama 2014–2019.
- Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Obrazovanje, predškolsko, osnovno, srednje i visoko po godinama
- Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Pozicija Kantona Sarajevo u FBiH u periodu 2014–2019. godine
- Zavod za planiranje razvoja KS, Izvještaj o poslovanju javnih komunalnih preduzeća za period 2014–2019. godine
- Zavod za planiranje razvoja KS, Izvještaji o poslovanju KJKP i JKP od 2014–2019. godine i KJKP „Gras“ 2014–2019.
- Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Izvještaj o razvoju Kantona Sarajevo za 2014–2019. godinu
- Zavod zdravstvenog osiguranja KS, Izvještaj o radu i poslovanju 2014–2019.

www.unrisd.org
https://kuip.ks.gov.ba/sites/kuip.ks.gov.ba/files/izvjestaj_o_radu_kuip_2016.godina.pdf
http://www.fzs.ba/godsnji_bilteni.htm
<http://gcr.weforum.org/>
<https://www.civilnodrustvo.ba/>
www.iuszks.com.ba
<http://www.fzzpr.gov.ba/>
<http://fzs.ba/>
<http://zis.ks.gov.ba/>
<http://www.bhas.ba/>
<http://www.fzzz.ba/>
<http://www.szks.ba/>
<http://www.kzzosa.ba/>
<http://www.zzjzks.ba/>
<http://www.pksa.com.ba/>
<http://zpr.ks.gov.ba/>
<http://mf.ks.gov.ba/>
<http://mki.ks.gov.ba/>
<http://mpu.ks.gov.ba/>
<http://ms.ks.gov.ba/>
<http://mon.ks.gov.ba/>
<http://mz.ks.gov.ba/>
<http://mks.ks.gov.ba/>
<http://mup.ks.gov.ba/>
<http://mrsri.ks.gov.ba/>
<https://mbp.ks.gov.ba/>
<http://kucz.ks.gov.ba/>
<http://mp.ks.gov.ba/>
<https://mpz.ks.gov.ba/>
<http://www.viksa.ba/>
<http://www.doingbusiness.org/>
<https://mobilityexchange.mercer.com/>
http://mp.ks.gov.ba/sites/mp.ks.gov.ba/files/bilans_energet.potreba2017.pdf
<http://www.fia.ba/>
<http://www.zzjzks.ba/>
<http://www.zzjzfbih.ba/>
<http://skupstina.ks.gov.ba/>
<http://www.fzzpr.gov.ba/>
<https://skupstina.ks.gov.ba/izvjestaj-o-radu-kantonalne-uprave-za-inspekcijske-poslove-kantona-sarajevo-za-2018-godinu>
<https://vlada.ks.gov.ba/vlada/ured-kvalitet>
<http://www.spomenici-sa.ba/>